DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

gl
338.6(489) Ber

1840.

73-2

INDUSTRI-FORENINGEN KJØBENHAVN

Om

Laugsvæsen og Næringsfrihed

med specielt Hensyn til en Reform i den danske Lovgivning i denne Retning.

Af

Adolph Frederik Bergsøe.

Den fattige Mands Fædrenearv bestaaer i hans Hænders Styrke og Færdighed, og at forhindre ham i at anvende denne Styrke og Færdighed paa hvad Maade han, uden derved at forurette sin Næste, kan, og finder for godt, er en fuldstændig Krænkelse af den helligste Eiendomsret og et aabenbart Indgreb baade i den Arbeidendes retmæssige Frihed, og tillige i deres, som maatte ville bruge ham.

Adam Smith.

Kiøbenhavn.

Trykt paa Forfatterens Forlag,
hos C. Græbe & Søn.

1840.

DANMARKS TEKNISKE BIBLIOTEK

Videnskabernes Beskytter

og alle til det almene Vels Fremme sigtende
Undersøgelsers varme Ven

Danmarks Ottende Christian

i hvis lykkelige Lod det faldt i saa mange Retninger
at kunne virke til Fædrelandets Held

og deriblandt ogsaa

til den i dette Skrift omhandlede Reform

helliges

dette Arbeide

allerunderdanigst
af
Forfatteren.

Udsigt over Indholdet.

Første Afsnit. Om Laugsvæsenets Oprindelse. Om Gilder med moralske Formaal bestaaende af alle Slags forskjellige Haandværkere S. 1. Om disses Overgang til Gilder af Mænd, der dreve det samme Haandværk, med politiske Formaal 2—5. Om hvorledes Haandværksgilderne efterhaanden misbrugte deres Magt til at forskaffe sig Fordele, og gik over til at antage oekonomiske Formaal og til at blive hvad vi forstaae ved Laug 5—8. Literatur, som har Laugsvæsenets Historie til Gjenstand 9.

Andet Afsnit. Om Laugsvæsenets Grundformer 9. Om det Charakteristiske ved Laugsvæsenet, dets Forhold til Næringsfriheden, og om Definitionen paa et Laug 10—12. Om de forskjellige Slags Laug 12. Om de Grundbestemmelser, som i Reglen findes ved de forskjellige Laug i de forskjellige Lande, med Exempler paa nogle af de Misbrug, til hvilke samme paa enkelte Steder have ledet 13—20. Literatur, som har Fremstilling af Laugslovgivninger til Gjenstand 21.

Tredie Afsnit. Om hvorledes Laugsvæsenet i Danmark har udviklet sig, og om de Forandringer det til forskjellige Tider har undergaaet inden det er kommet paa det Standpunkt, paa hvilket det for Øieblikket befinder sig S. 22. Om de danske Haandværksgilder i deres Udviklingsperiode 22—25. Laugsvæsenet uddanner sig efterhaanden, skjøndt det længe møder megen Ugunst og Modstand og derfor heller ikke udarter i den Grad som andensteds 24—28. Kjøbstæderne erholde under Christian den anden Eneret paa Handel og Haandværksdrift 27. Christian den 4de ophæver Laugsvæsenet, men indfører samme kort efter, dog med saadanne Indskrænkninger, at der saagodtsom er Næringsfrihed 28—31. Denne Tingenes Orden finder tildeels endnu Sted paa Christian den 5tes Danske Love

Tid. Under Christian den 5te og Christian den 6te udstedes Laugsartikler for de vigtigste Næringsgrene, og under den sidstnævnte Konge begynder Laugsvæsenet at udarte 31—33. Henrik Stampe bevirker under Frederik den 5te tvende Reskripter, som væsentligen indskrænke det 33—35, og en 1794 nedsat Commission, som afgiort yttrer sig for Laugsvæsenets Afskaffelse og Indførelsen af Næringsfrihed, har Frogen af 21de Marts 1800 til Følge, som væsentligen forbereder en saadan Tingenes Orden 35—40. I de to første Decennier af dette Aarhundrede gaaer denne Sag imidlertid atter mærkeligen tilbage, og der skeer et betydeligt Antal Indskrænkninger i Næringsfriheden 40—43. Om den for samme gunstigere Stemning, som for Øieblikket maa antages at finde Sted 43.

Fjerde Afsnit. Om de for Øieblikket med Hensyn til Laugsindretningen og Næringslovgivningen i Danmark gjeldende Grund-Bestemmelser 44. Haandværksdrift og Handel maa kun udøves i Kjøbstæderne 44. Om Undtagelserne fra denne Regel 44—47. Om Kiøbstadnæring og Betingelserne for at kunne faae Borgerskab 48. Anførelse af alle de Næringsgrene, som kun maa udøres af dem, der have Borgerskab paa samme, og af de 6 Klasser, i hvilke de inddeles 48—50. Om de tre forskjellige Slags Laug, Haandværks- Handels- og Fabriklaug 53—55. Grundbestemmelserne i den danske Laugs-Lovgivning 49—65. Om Frimestere 65—67. Om de Bestemmelser som gjelde med Hensyn til Nedsættelse paa et Haandværk, paa hvilket der ikke i samme By, men andensteds er Laug. S. 67. Om de med Hensyn til de Næringsgrene, paa hvilke der ikke i Danmark haves Laug, gjeldende Bestemmelser 68—71. Nogle Undtagelser fra det Anførte. 71. Oversigt over Indholdet af dette Afsnit. 72, 77.

Femte Afsnit. Om de gavnlige Virkninger som Laugsvæsenets Forsvarere tilskrive samme. S. 73. Literatur, som har Laugsvæsenets Forsvar til Gjenstand 74, 75. Drøftelse af de Forsvarsgrunde, som anføres i saa Henseende, og derunder om hvorvidt Laugsvæsenet sikkrer Laugs-Medlemmernes Næringsstand 77—80. Om hvorvidt det kan siges at tjene til at vedligeholde og forhøie Haandværkernes Dueligheb 81—84. Om hvorvidt det giver Publikum en Garanti for ikke at komme til at lide Skade ved slet Arbeide 84—86. Om de moralske Virkninger, som Laugsvæsenets Forsvarere tilskrive samme 86, 87. Om at de nævnte moralske Virkninger lige saa godt kunne opnaaes, naar Laugsvæsenet ophæves, ved Oprettelsen

af frivillige Haandværksforeninger, og om hvad der i denne Retning er virket i Frankrig, England, Preussen, Baiern og Würtemberg 87—92. Om hvad der anføres til Forsvar for Kjøbstædernes Eneret til Handel og Haandværksdrift 93.

Sjette Afsnit. Om Laugsvæsenets skadelige Virkninger S. 94. Literatur, i hvilken Laugsvæsenet omtales som uhensigtsmæssigt og skadeligt 95, 96. Om at det i disse Skrifter Anførte ikke kan anvendes paa det danske Laugsvæsen, da Laugstvangen her er langt mindre end i Udlandet. 96—98. Om at kun lidet vilde være vundet naar Man ophævede Laugsvæsenet og lod de øvrige Indskrænkninger i Næringsfriheden, som her ere saa store, at de ingensteds ere større, bestaae. 98—100. Om den retlige Nødvendighed af Afskaffelsen af Laugsvæsenet og Indskrænkningerne i Næringsfriheden. 100—102. Om den økonomiske Nødvendighed heraf, og desuden om at Priserne paa Grund af samme blive høiere end de vilde være naar der fandt Næringsfrihed Sted 102—118, og derunder atter om det Uhensigtsmæssige i Bevillings- eller Concessionsvæsenet 113—116. Om at Indskrænkningerne i Næringsfriheden formindske Produktionens Totaludbytte 118—123. Om at de hindre Produktionens Uddannelse til høiere Fuldkommenhed 123—126. Om deres skadelige Indflydelse med Hensyn til Proletarierne eller den besiddelsesløse Deel af Folket 127—129. Om at de hindre Associationen af Kapitaler og Intelligents med Næringsdrift 129 og bidrage til Laugsaands og Laugsfordommes Vedligeholdelse 129, 130. **Om at Laugsmesterne snarere vilde vinde end tabe ved Laugsvæsenets Afskaffelse og Næringsfriheden Indførelse.** 130—132.

Syvende Afsnit. **Om de Forsøg, som Man i fremmede Lande har gjort paa at ophæve eller modificere Laugsvæsenet** 1. I ældre Tider 133. Ophævelse af Laugsvæsenet og Indførelse af Næringsfrihed i Frankrig 134—136 i Rhinpreussen, Westphalen, Rhinbaiern, Holland, Belgien, Neapel. Spanien og Nassau 137, 138; i Preussen 138—158; i England 159—163; i Norge 163—167; Bestemmelse i Ungarn i saa Henseende 168. Om Laugsvæsenets Afskaffelse og et Concessionssystems Indførelse i Baiern 169. Om de forberedende Skridt til Næringsfriheds Indførelse, som ved Laugsvæsenets og Næringstvangens Modifikation ere skete i Würtemberg, Baden, Hannover, Hessen, Brunsvig, Weimar og Schwarzburg-Rudolstadt 173—176.

Ottende Afsnit. Om Følgerne af Næringsfrihedens Indførelse i de nævnte Stater, og i Særdeleshed om hvorvidt samme kan siges at have havt skadelige Følger i enkelte Retninger. Om Aarsagerne til at Man ikke har statistiske Fremstillinger af Næringsfrihedens Følger. 176—179. Om de omhandlede Klager i Almindelighed. 179, 180. Om det Ugrundede i samme i det Enkelte, og derunder, om det Ugrundede i Klagen over at Haandværksdriften har forladt Stæderne 180—185; i Klagen over at Næringsfriheden har bevirket en Overbefætning af de forskjellige Næringsgrene; 185. Om Klagen over at Næringsfriheden bevirker Letsindighed i Nedsættelse og Misforhold mellem Antallet paa Mestere og Svende. 198—203, samt Forringelse i Haandværksprodukternes Beskaffenhed og Mangel paa dygtige Svende 203, 204. Om nogle andre Klager over Næringsfriheden 204—207.

Niende Afsnit. Om den formeentligen hensigtsmæssigste Maade paa hvilken en større Næringsfrihed kunde være at indføre i vort Fædreland. Om den Ugunst, der stedse i Danmark har hersket mod Næringstvangen S. 208—210. Om Aarsagerne til at dennes fuldstændige Afskaffelse neppe bør udføres paa een Gang 111—113. Om Grundbestemmelserne i den Næringslovgivning, der som Følge deraf for Øieblikket vilde være den hensigtsmæssigste 212—223.

Første Afsnit.

Om Laugsvæsenets Oprindelse.

Allerede i Keiser Carl den Stores lombardiske Love finder Man Foreninger blandt Haandværkere omtalte, hvilke til den Tid førte Navnet **Gildoniæ** eller **Scholæ.** Disse Foreninger eller Gilder bestode imidlertid ikke af Mænd, der dreve een og samme Haandtering, men af alle Slags forskjellige Haandværkere, og deres Formaal synes kun at have bestaaet i Velgjørenhed og fromme Værker. I Tydskland var Haandværkernes Antal til den Tid kun saare ubetydeligt, da Huusmødrene og Tyendet forarbeidede de fleste af de til Næring, Klædning, Bopæl og Huusgeraad nødvendige Gjenstande. Af Stæder var der ogsaa dengang kun nogle ganske enkelte, og først efterat Keiser Henrik Fuglefænger i Aaret 919 havde ladet en Deel befæstede Byer opbygge til Beskyttelse mod barbariske Nationers Indfald, og for at befolke dem befalet alle frie Mænd enten selv at bosætte sig i samme eller at sende hver 9de eller 10de af deres Livegne derhen, begyndte Stæderne, af Aarsager, som det ikke her er Stedet til at udvikle, betydeligen at tiltage i Tallet. Med Kjøbstæderne forøgedes ogsaa Haandværkernes Antal, og blandt samme synes de nysomtalte tidligere i Italien bestaaende Gilder strax at være blevne indførte. At Mænd, der dreve een og samme Nærinsvei, da Stæderne tiltog i Størrelse, lette-

ligen paa Grund af deres nøiere Bekjendtskab til hinanden maatte falde paa at danne saadanne Foreninger for sig alene, er saare naturligt, og vi finde derfor ogsaa, at dette ikke blot tidligen har været Tilfældet, men tillige at slige Gilder, der bestode af Mænd, der havde een og samme Beskjeftigelse, hurtigen overalt tiltoge saaledes, at de tilsidst bleve de eneste bestaaende *). Ved deres tidligere religieuse og selskabelige Formaal bleve de imidlertid ikke staaende, men de uddannede sig stedse mere og mere som politiske Foreninger, og gik saaledes efterhaanden over til at blive, hvad Wilda har kaldet „Schutzgilden." Den lovløse Tilstand, som fandt Sted i Middelalderens Begyndelse, er for bekjendt til at den nærmere behøver at omtales. Under en saadan Tingenes Tilstand, i hvilken Magt og Ret var bleven saagodtsom eensbetydende, maatte Enhver, i Følelsen af at den Enkeltstaaende var fortabt, naturligviis stræbe efter at forene sig med sine Ligemænd, for derved at fornye sin Kraft un-

*) En Undtagelse herfra fandt dog Sted i England, hvor Gilderne (guild) lige indtil de i Aaret 1836, som nærmere skal blive omtalt, mistede deres Betydning, i det Væsenlige bevarede den Form de i Oldtiden havde, og saaledes ogsaa stedse bestode af alle forskjellige Slags Næringsdrivende, idet enhver saadan kunde indtræde i hvad Gilde han vilde. I den nyere Tid kunde Man endogsaa kjøbe sig ind i et Gilde uden at være Næringsdrivende, og det var ikke sjeldent at Folk udenfor Haandværksstanden lode sig optage som Medlem i et saadant for at blive deelagtige i sammes politiske Rettigheder, blandt hvilke ogsaa var den, at Lordmajoren i London skulde vælges blandt de 12 fornemste af Londons 85 Gilders Medlemmer, og at Gilderne valgte Sheriffen, Byskriveren, (the town clerk), Overformynderen, (the chamberlain) og de fire Parlamentslemmer for Cityen i London. Den berømte Statsminister Pitt var Medlem af Urtekræmmernes Gilde, og den berømte Feldtherre, Hertugen af Wellington, af Skræddernes.

der denne Alles Kamp mod Alle, og saaledes at forskaffe sig den Beskyttelse, som Staten paa Grund af sin Afmagt ikke formaaede at yde ham. Indenfor Stædernes beskyttende Mure herskede der nu vel for størstedelen den Retssikkerhed, uden hvilken Industrien umuligen kan trives; men de Næringsdrivende vare dog ofte udsatte for mangeslags Undertrykkelser af de i Stæderne bosatte Patricier og Adelige, og udenfor Ringmurene herskede der hyppigt en Retsløshed, som i høi Grad vanskeliggjorde al Varetransport og betydeligen hindrede Industriens Udvidelse. En Forening blandt dem, der havde samme Interesser, til disses Beskyttelse, var saaledes opgivet af selve Tidsforholdene som en Art Nødvendighed *), og Intet var saaledes naturligere end at de allerede til andre Formaals Opnaaelse dannede Foreninger af Mænd, der havde samme Beskjeftigelse, maatte endogsaa uden at de selv mærkede det efterhaanden faae den af Tidsforholdene opgivne Retning, og at alle de nye Haandværksforeninger, som dannede sig alt som Stædernes Tilvæxt hertil gav Anledning, organiserede sig saaledes som samme fordrede det. Dette skete ogsaa, og ligesom den fælles Interesse, som de i Nærheden af hinanden Boende have med Hensyn til mange Gjenstande, fremkaldte Communerne, saaledes fremkaldte den fælles Interesse, som de der drive den samme Næring have i mangfoldig Henseende, Haandværksgilder, som med den kraftigste Broderskabsaand, og i Nødsfald med Sværdet i Haanden, værnede om deres Medlemmer. Det nye Element, som herved var indtraadt i det borgerlige Liv, blev temmelig hurtigt til en betydelig Magt i samme. Den borgerlige Krigstjeneste blev organiseret efter Haandværksgilderne, og ved en stadigen

*) Derfor forenede ogsaa Detailhandlere, Læger, Retslærde, Vexelerere og andre Mænd udenfor Haandværksstanden, der havde samme Kald, sig i Gilder for at forskaffe sig den fornødne Beskyttelse.

fortsat Bestræbelse seirede disse næsten overalt i deres Kamp for at tilvinde sig en overveiende Andeel i Stædernes Bestyrelse. At de imidlertid endnu ikke søgte at benytte deres Forening til at skaffe sig Fordele paa deres Medborgeres Bekostning, maa vistnok ansees for utvivlsomt, da sligt ingensteds findes antydet af Datidens Skribenter, medens vi derimod fra det første Tidspunkt vi finde Spoer hertil, hyppigen træffe det omtalt. En saadan Tendents kunde imidlertid ikke længe udeblive, thi den var ligesaavel opgiven af Tidsforholdene som Associationen selv. Hvad der fremfor alt maatte være Stæderne vigtigt, naar de skulde kunne fjerne den da almindelige Retsløshed og Forvirring i alle Forhold fra deres Territorier, var at erholde deres egen Jurisdiction og i det Hele taget den størst mulige Uafhængighed og Eneraadighed over deres egne Anliggender, og ved stadigen og kraftigen at fortsætte deres Bestræbelser kom ogsaa alle større Stæder paa forskjellige Maader i Tidernes Løb i Besiddelse af samme. Hvad Haandværksgilderne angaaer, (hvilke nu efterhaanden erholdt Benævnelserne Einigungen eller Innungen, Brüderschaften, Zusammenkünften, Zechen, Aemter, Stuben, Gaffeln, Corporationen, Compagnien, Universitäten *), Societäten), da havde Øvrigheden allerede noget tidligere, for at lette sig Opsigten med dem, indsat Forstandere for samme. I Begyndelsen udnævnte Øvrigheden selv denne Forstander, og valgte da hertil i Almindelighed en Magistratsperson, eller i det mindste en Borger, der ikke hørte til Foreningen; men inden

*) Indretningen ved de lærde Institutter, som vi nutildags udelukkende kalde Universiteter, var i Middelalderen den samme som ved Laugsindretningerne. Ligesom Drengeaarene dengang næsten overalt var bestemt til 7 Aar, saaledes maatte Studenten i syv Aar tage Undervisning hos en Magister, (Mester), inden det kunde tillades ham at gjøre Mesterstykke (Disputats) og efter sammes Aflæggelse atter selv at oplære andre Skolarer.

kort Tid seirede Gilderne overalt i deres ivrige Bestræbelser for at forskaffe sig Ret til selv at udnævne deres Forstander af deres egen Midte, og de erholdt derved et Foreningspunkt, der satte dem i Stand til at handle mere Energie og at tilkjempe sig den Autonomie eller Ret til at give sig selv Love, paa hvilken deres saavelsom alle de andre Middelalderens Associationers ivrige Stræben gik ud. Det blev saaledes efterhaanden stedse almindeligere at Gilderne selv forfattede de Gilde- eller Laugslove, i hvilke ikke blot deres Rettigheder og Pligter med Hensyn til deres Forhold til Gildet og Gildebrødrene, men ogsaa deres Privilegier og Friheder som politiske Corporationer vare bestemte, og først senere af Landsherren ved given Leilighed erholdt en frivilligen given eller tilkjøbt Stadfæstelse paa samme, eller i alt Fald tiltrodsede sig en saadan, hvilket sidste naar fornødent gjordes ikke var dem saa vanskeligt, da Gilderne ved deres indbyrdes Forbindelse dannede en betydelig Magt. Det gik imidlertid hermed, som det saa ofte gaaer, at Besiddelsen af Magt leder til Misbrug. Den Monopolaand, som er særegen for alle Corporationer, kom nu ogsaa til Udbrud ved Gilderne, og Man optog efterhaanden i Laugslovene Bestemmelser, som idet de udvidede Laugenes Rettigheder paalagde de øvrige Borgere Indskrænkninger og Forpligtelser, der ved den senere paafølgende landsherlige Stadfæstelse fik forbindende Retskraft. Den for det endnu til Klarhed i Tankegangen ikke uddannede Menneske charakteristiske Tendents til af alt i Livet oftere Forekommende at danne en Regel, og paa al gammel Skik og Brug at grunde en Ret, hvilken fremtræder saa tydeligt i Middelalderen, var her af en betydelig Indflydelse, og bevirkede maaskee endogsaa at det Uretmæssige i de tagne Bestemmelser hverken var Gildebrødrene selv eller deres Samtid ret indlysende. Det Factum, at alle der dreve et Haandværk i lang Tid stedse vare ind-

traadte i et Gilde, gik ved Gildelovene halvt ubemærket over til en udelukkende Ret for Gildebrødrene til at turde drive samme, (Laugsvæsenets meest constitutive Bestemmelse), og fordi Haandværkene i Mands Minde kun vare blevne udøvede i Stæderne, saa maatte tilsidst ingen uden Kjøbstadindvaanere drive samme. Da først en saadan Tendents til at benytte sin Indflydelse til at skaffe sig oeconomiske Fordele paa de øvrige Borgeres Bekostning havde faaet Indpas i Gilderne, udvidede den sig hurtigen og kjendte tilsidst ingen Grændser. Nogen Modvægt eller Hindring fra oven af mødte den heller ikke. Stæderne havde seiret i deres, for alle Middelalderens Corporationer almindelige, Bestræbelser efter at løsrive sig og danne en **status in statu**, og de stode nu som isolerede Elementer, hvis Bestyrere alene toge Hensyn til hvad der var i Stadens Interesse uden, (ligesaalidet som de øvrige Corporationer, saasom Ridderskab, Geistlighed, o. s. fr.), at tænke paa det Hele, og da de næringsdrivende Borgere udgjorde Hovedbestanddelen af Befolkningen i samme, gik hele deres Stræben ud paa at forskaffe Haandværks- og Handelsstanden de størst mulige Fordele uden Hensyn til Følgerne for de øvrige Borgere, der udgjorde Minoriteten, eller for Statssamfundet i sin Heelhed. Hvad Regjeringerne angik, da vare samme saagodtsom i en stedseværende Kamp for at forsvare deres politiske og oekonomiske Tilværelse, og havde i Regten hverken Opmærksomheden henvendt paa hvad de efter Datidens indskrænkede Begreber med Hensyn til alle offentlige Forhold vilde have anseet for at være til det Heles Vel, eller Kraft til i saa Henseende at sætte deres Anskuelse og Villie igjennem. Hertil kommer den høist væsenlige Omstændighed, at de som oftest vare uvidende om hvad det var de stadfæstede ved at confirmere Laugslovene. Laugene dannede sig nemlig næsten stedse uden nogen høiere Tilladelse og søgte

først senere i Tidens Løb ved een eller anden gunstig Leilighed, hyppigt enten for Betaling, Bistand i Feide, eller ved andre lignende, stundom endog som Tvang udseende Midler, at erholde Landsherrens Stadfæstelse *), der da i Reglen meddeeltes med de Udtryk, at de Rettigheder de havde havt „fra gammel Tid af," eller, „efter gammel Skik og Brug," skulde være dem stadfæstede; men hvad der var gammel Skik og Brug nedskreve Laugsmesterne da selv, og at de ved slige Leiligheder ikke glemte deres egen Fordeel, derom bære Laugslovene tydelige Vidnesbyrd. Paa denne Maade uddannede Laugsvæsenet sig nu i Tidens Løb saaledes som det med større eller mindre Forandringer og Indskrænkninger paa mangfoldige Steder har bevaret sig indtil vore Dage. Hvad Tiden angaaer, naar dette skete, da maa Laugsvæsenets Begyndelse sættes til det 12te Aarhundrede, og dets fuldstændige Udvikling til Enden af det 14de eller Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Ligesom Italien havde været de i religieuse Formaal oprettede Gilders Vugge, saaledes gik disse Foreninger ogsaa tidligst sammesteds, (nemlig i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede), over til at stræbe efter økonomiske Formaals Opnaaelse og til at uddanne sig som Laug; men det er dog kun lidet senere at vi finde at dette er skeet i Tydskland **). — Ogsaa i Frankrig finde vi at det egentlige

*) Derfor have mange af de gamle tydske Laugslove ogsaa Form enten af Privilegier eller af Forlig mellem Laugene og Regieringen.

**) Som de tre første Laug i Tydskland anføres stedse det 1134 oprettede „Tuchmachergilde" i Quedlinburg „die Tuchscherer- und Krämerinnungen" i Hamborg, hvilke Henrik Løve i Aaret 1152 stadfæstede, og den af Biskop Wichmann i Aaret 1153 bekræftede „Gewandschneiderinnung" i Magdeburg, skjøndt det kun er lidet klart at disse Gilder være hvad vi forstaae ved Laug. Det synes mig derfor at Man snarere burde anføre det i Aaret

Laugsvæsen til samme Tid har uddannet sig *), medens Gilderne i England derimod, (saaledes som nærmere skal blive omtalt), vel bevarede sig som politiske Selskaber, men ingensinde gik over til at blive hvad vi forstaae ved Laug, og heller ikke vel kunde det, da de bestandigen vedbleve at bestaae af Næringsdrivende, der havde aldeles forskjelligartede Beskjeftigelser..

Der er her kun anført saameget angaaende Laugsvæsenets Oprindelse, som kunde synes nødvendigt og tjenligt til at sætte Materien om Laugsvæsenet i sin Heelhed i et klarere Lys for Læseren, og til at gjøre det Følgende mere anskueligt. Den, der skulde ønske en noiere Underretning angaaende denne Gjenstand, vil kunne finde en saadan i Wildas Priisskrift: Das Gildewesen im Mittelalter; Eichhorn: Ueber den Ursprung der städtischen Verfassung in Deutschland, i Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft Bd. 1 S. 147, ff., 2ter Bd. S. 168 ff., (jfr. samme berømte Forfatters: Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte 1821, 2ter Bd. §. 345 ff., og hans Einleitung in das deutsche Privatrecht 1825, §. 381 ff.

1157 af den samme Biskop i Magdeburg stadfæstede Skomagergilde, da Sagen her synes udenfor al Tvivl, eftersom det udtrykkelig i Dokumentet, (Ludevig Reliq. Manuscript, T. II. p. 389), hedder .... jus et magisterium sutorum ita consistere volumus, ut nullus magistratuum super eos habant, nisi quem ipsi ex communi consensu magistrum sibi elegerint; ..... constituimus, ne alienigenæ opus suum operatum ad forum deferant, nisi cum omni eorum voluntate, qui jure illo, quod Inninge appellatur, participes existunt.

*) Nærmere Underretning om hvorledes Laugene have udviklet sig i Frankrig findes i §. 14 og 19 af Kleinschrods Skrift: Ueber die Beförderungsmittel der Agricultur und des Gewerbewesens in Frankreich, München 1829, og i Chaptal sur l'industrie française, 2den Deel, S. 328—341.

Huſcher: Skizze einer Kulturgeſchichte der deutſchen Städte, 1809 *); Rau: Ueber das Zunftweſen, Priisſkrift, 1816. Hüllmann, (hvis Anſkuelſer over denne Gjenſtand ere afvigende fra alle andre Forfatteres), Geſchichte des Urſprunges der Stände im Deutſchland, 1806, 3die Deel, S. 132—152, og hans: Städteweſens des Mittelalters, 1825, 1 D. S. 315 ff. 3die D. S. 324 ff. — J (Firnhabers) Hiſtoriſch-politiſche Betrachtung der Innungen, 1782, (der indeholder en i gammeldags Stiil ſkrevet Skizze af Haandværkernes Hiſtorie ligefra Adams Tid af), og i Ortloffs, Das Recht der Handwerker, 1803, findes desuden en ganſke mærkværdig Mængde Citaſer af gamle Skrifter over denne Gjenſtand.

Andet Affnit.

Om Laugsvæſenets Grundformer.

Det vil af det i det foregaaende Affnit Anforte være Læſerne klart, at Laugenes Rettigheder og de Forpligtelſer, ſom ved Laugslovene paalagdes ſaavel Publikum ſom fornemmelig Laugets Medlemmer, ingenlunde overalt kunde være de ſamme, men at hvert enkelt Laugs Artikler ſnarere i ſaa Henſeende maatte indeholde ſærlige Beſtemmelſer. Hertil kommer at Regenterne, da de i Tidernes Løb fik Midler og Magt i Hænde

*) I forſte Bind af Dippolds og Köthes Allgemeines hiſtoriſches Archiv findes ogſaa en Afhandling af Huſcher, der indeholder en Sammenligning mellem hvad han kalder de gamle romerſke Laug og de nyere europæiſke, iſær de tydſke.

til at forene alle de forhen isolerede Elementer til et Heelt, og til med kraftig Haand at fremme det almindelige Statsformaal og at tilintetgjøre enhver i Strid med samme værende særlig Interesse, ikke blot berøvede Laugene deres politiske Virksomhed, men ogsaa søgte at afskaffe de væsenligste af de Misbrug, som havde uddannet sig ved samme, hvorved Forskjellen da, eftersom Man naturligviis hverken overalt var lige ivrig i denne Bestræbelse eller lige heldig med Hensyn til Udførelsen, blev endnu betydeligen større. Da alle Laugs Interesser imidlerlid stode sammen i en Mængde Punkter, og da de derfor ogsaa alle, forsaavidt det var dem muligt at sætte det igjennem, ved Laugsartiklernes Affattelse søgte at sikkre sig enten ved de samme, eller idetmindste ved hinanden lignende Forholdsregler, saa lade de Grundbestemmelser sig dog opgive, som i Regten findes eller fandtes ved de forskjellige Laug i de forskjellige Lande, og som saaledes kunne ansees som Laugsvæsenets Grundformer.

Det Væsenlige ved Laugene er disses Ret til at forbyde alle, der ikke ere Medlemmer af samme, at drive Laugets Næring, og deres Ret til at fordre at Enhver, der vil optages i Lauget og senere vedblive af være Medlem af samme og som saadan drive Laugets Næring, skal underkaste sig og opfylde visse i Laugets Love i Anledning af denne Tiltrædelse og af Næringens paafølgende Drift foreskrevne Regler og Forskrifter. Indbegrebet af de ved Laugene bevirkede Indskrænkninger i Borgernes almindelige Frihed kaldes Laugstvang, (der saaledes er en Modsætning af Næringsfrihed), og Man kan saaledes udtrykke sig kortere ved at sige, at Laugstvangen er det Væsenlige i Laugsvæsenet. Saaledes er til Exempel den Forening, som Grossererne i Kjøbenhavn danne, med Ret til at udelukke alle, der ikke ere Medlemmer af samme, fra Handel en gros, i sin Natur et Handels-Laug; og hvis der end ydermere blev

udstædt Love for denne Forening, som vare forsynede med kongelig Confirmation, og i hvilke der var fastsat visse Betingelser, som de, der vilde optages som Medlemmer af Foreningen skulde opfylde *), og visse Forskrifter, som de skulde følge under Udøvelsen af deres Virksomhed, da vilde samme ikke i sin Natur være forskjelligt fra alle de andre i Verden bestaaende Laug. Omvendt kan Man ikke i et Land, hvor der er Næringsfrihed, eller hvor der ikke finder Laugstvang Sted **), sige, at der i samme findes Laug, fordi der findes frivillige Foreninger af Haandværkere af een og samme Profession, hvis Medlemmer overholde alle de Former med Hensyn til Læreaar, Svendestykke, Vandring, Mesterstykke, ɔc., ɔc., hvilke i Almindelighed iagttages ved Laugene; thi det er Laugstvangen, som er det Væsentlige i Laugene, og naar denne hæves, forandres deres hele Væsen, og de ophøre at være Laug, om de endogsaa vedblive med Iagttagelse af alle de gamle Laugsformer at bestaae som Selskaber, til hvilke Tiltrædelsen er en frivillig Sag ***). Definitionen paa et Laug maa nok altsaa blive, at det er en Forening af Næringsdrivende af een og samme Art, som er i Besiddelse af en Ret til at udelukke Enhver fra deres Nærings Drift, som ikke er Medlem af Foreningen og som saadan op-

*) Nogle Betingelser for at blive Grosserer findes fastsatte i Frdg. 23de April 1817 §. 11.

**) I Ordets fuldeste Betydning kan Man kun, (som Rau bemærker i hans Volkswirthschaftspolitik, S. 281), sige at der er Næringsfrihed, naar Staten, foruden at der ingen Laugstvang finder Sted, har holdt sig udenfor de rette Grændser ved Fastsættelsen af de Indskrænkninger, som det offentlige Vel maatte fordre i den Enhver tilkommende Ret til at gjøre et uhindret Brug af hans Evner, Dueligheð og Kapital.

***) Jfr. det senere i 7de Afsnit angaaende Lovgivningen om Næringsvæsenet i Preussen Anførte.

fylder Foreningens Love. Laugene kunne deles i sluttede Laug, eller de, i hvilke nye Medlemmer ikke kunne optages uden naar der er Pladser ledige, og usluttede Laug, i hvilke Enhver kan blive Medlem, der kan og vil opfylde de i Laugsartiklerne fastsatte almindelige Betingelser. Den almindeligste Art af sluttede Laug ere de, ved hvilke det Antal Medlemmer, som maa være i Lauget, engang for alle er fastsat, saa at der kun for hver afgaaende Laugsmester antages en ny. Sjeldnere Arter sluttede Laug ere de, i hvilke der aarligen kunne antages et vist Antal, og de, i hvilke der kun efter visse Tidsrums Forløb maa antages nye Medlemmer. Ved de sluttede Laug kaldes Berettigelsen til Næringens Drift real, naar den kan sælges eller paa anden Maade overdrages til enhver, der kan opfylde de almindelige for Optagelse i Lauget foreskrevne Betingelser; og disse reale Berettigelser deles atter i de radicerede, hvor Berettigelsen til Næringens Udøvelse er bunden til en vis Grundeiendom og saaledes følger med Eiendommen over denne, og de ikke radicerede. Et sluttet Laug, ved hvilket Berettigelsen til Udøvelsen af Laugets Næring er baade real og radiceret, er til Exempel de kjøbenhavnske Bageres. De sluttede Laug have givet Oprindelsen til Taxterne, for at Vedkommende ikke altfor meget skulde misbruge deres Monopol *). Laugene have overalt en Forstander, (Oldermand), sine Indtægter og Udgifter, sin Laugskasse, og sine saavel regelmæssige som ved given Anledning af Oldermanden berammede overordentlige, Forsamlinger, i hvilke de Lauget vedkommende Gjenstande fore-

*) I Mylii corpus const. Marchiarum, T. V., S. 587, findes en Taxtanordning fra Aaret 1623 for Stæderne Cölln og Berlin, i hvilken der er fastsat Taxt for ikke mindre end 72 Haandværk.

tages til Beraadslagning og Afgjørelse. Hvad Arbeide ethvert Laug maa udføre er bestemt i dets Love, eller som de i Almindelighed kaldes, Laugsartikler, som oftest med en høi Grad af smaalig Nøiagtighed *), og Laugene overholde i Almindelighed med pedantisk Strænghed de saaledes frembragte Grændser mellem de forskjellige Haandværk **). De, som gjøre Indgreb i Laugets Næringsberettigelse, kaldes i Kunstsproget Fuskere, Størere og Bønhaser. Fuskerne ere uberettigede Arbeidere, som slet ikke høre til noget Laug, og i Almindelighed belægges enhver Arbeider, der ikke hører til noget Laug, altsaa ogsaa Mestrene eller de selvstændig Næringsdrivende i de Lande, hvor Laugsvæsenet er ophævet, med dette Navn. Størerne kaldes de uberettigede Arbeidere, som høre til et andet Laug, og Bønhaser ere de, som vel høre til Lauget, men dog ikke have Ret

*) Den ovenomtalte, ogsaa hos os fremtrædende, Smaalighed har tillige, især i Tydskland, vist sig ved den vidtdrevne Afdeling af Haandværkerne i særskilte Laug, saa at man til Ex. har havt, og tildeels endnu har, forskjellige Laug for Skomagere og Toffelmagere, for Saddelmagere og Remmemagere, (hvilke sidste Man atter har deelt i „Schwarz- und Weißriemer"), for „Blechschmiede, Blechschläger und Blechlaternenmacher," o. s. fr. I Frankrig havde man endogsaa 6 forskjellige Slags Tapetsererlaug, og der var Laug for Syerske, Modehandlerinder, Kostebinderinder, coiffeuses de femmes, plumassières, o. s. fr.

**) Eneretten til Næringens Drift har Man paa mange Steder faaet saaledes udvidet, at ingen af de Artikler, som Laugene forfærdige, maa indføres, (i hvilken Henseende ogsaa flere danske Laugs-Artikler indeholde megen nu afskaffet Uskik), ja paa enkelte Steder er det endog forbudet selv eller ved sit Tyende til eget Brug at forfærdige slige Gjenstande, saa at til Ex. Fruentimmerne i Staden Lobau ikke maa strikke Strømper, fordi Strømpevæverlauget sammesteds har Forbudsret derimod. Paa enkelte Steder have Laugene endogsaa anmasset sig Ret til at tilintetgjøre de saaledes hjemmegjorte Gjenstande.

til at arbeide paa egen Haand som Mestere. Som oftest belægges imidlertid alle tre Klasser med Fællesnavnet Fuskere. Selv, som det i Kunstsproget hedder, at turde „jage" efter Fuskere og at forfølge dem til Straks Undgjeldelse, er en Ret af hvilken Laugene overalt ere i Besiddelse, men som dog i den nyere Tid paa de fleste Steder har erholdt den Modifikation, at de ved Udøvelsen af denne deres Ret skulle betjene sig af Politiets Assistance, ligesom Laugene ogsaa paa de fleste Steder har mistet den dem tidligere i Almindelighed tilkommende Ret til at fratage Fuskerne deres Værktøi. Fuskerne ere iøvrigt naturligviis de af alle uberettigede Arbeidere, som af Laugene ansees med meest Ugunst, og i Almindelighed finder den Bestemmelse Sted, at ingen Svend, der har arbeidet hos en Fusker, (og som saadan ansees som nysanført enhver Mester i en Stat, hvor der ikke er formeligt Laugsvæsen), senere maa faae Arbeide under noget Laug før han har afsonet sin Brøde. Heller ikke maa i Reglen nogen Laugsmester betjene sig af nogen Fuskers, (og altsaa aldrig af noget Fruentimmers), Hjelp til andet end Haandlangerarbeide, men enhver, der vil arbeide hos en Laugsmester eller hvem en saadan skal turde antage, skal have staaet et vist Antal Aar i Lære som Dreng *), og derpaa af Lauget være bleven erklæret for Svend med visse Formali-

*) Med Hensyn til Bestemmelsen af Længden af Drengenes Læretid fandt og finder megen Urimelighed Sted i de forskjellige Laugsartikler. Læretiden ved Huemagernes (bonnetiers) Laug i Paris var 10 Aar, uagtet denne Profession dog vistnok hører til de simpleste. Ved det danske Tommermandslaug i Kjøbenhavn var Læretiden, inden Bestemmelsen angaaende Nødvendigheden af at have staaet i Lære blev ophævet, kun fastsat til 2 Aar, uagtet Professionen hører til de vanskeligere, og ved Posementmager- og Glarmester-Lauget derimod til 6 Aar, uagtet disse Haandværk høre til de letteste.

teter *). Ægte Fødsel er paa en Mængde Steder en Betingelse for at kunne blive antaget som Læredreng **). For at en Svend skal blive optagen som Mester, fordres i Almindelighed, a) at han skal have tjent et vist Tidsrum som Svend og derpaa en vis Tid som Mestersvend ***); b) at han skal have

*) Ved mange Laug fandt i ældre Tider en Deel latterlige Ceremonier Sted naar en Læredreng blev Svend. Ved Garverlaugene maatte han bære en Tornekrone; ved Bogbinderlaugene maatte han opvarte de andre Svende i en Kappe med Hætte og med et Par Horn paa Hovedet; ved Snedkerlaugene maatte han lade sig maale, høvle og meisle, o. s. fr.

**) I ældre Dage vare ikke blot uægte Børn, men ogsaa alle Sønner af Enhver, der var straffet for nogen Forbrydelse, og af Bøknegte, Retstjenere, Natvægtere, Stodderkonger, Gadefeiere, Hyrder, Gravere, Skindere, Skov- og Markvogtere, o. fl. a., ja paa enkelte Steder endogsaa alle Bøndersønner udelukkede fra Adgang til at optages som Læredrenge.

***) I Frankrig fordrede Man for Laugsvæsenets Ophævelse tillige at Svenden skulde have staaet i Lære paa det samme Sted, paa hvilket han vilde nedsætte sig, og fremmede Svende kunde aldeles ikke blive Mestere. Ved Bryggerlauget i Kjøbenhavn skulde Svenden have arbeidet 7 Aar som saadan for han maatte nedsætte sig. — En nu saagodtsom overalt afskaffet Ustik var den saakaldte Mauthen eller Muthen. Samme bestod i at den Svend, der havde anmeldt sit Ønske om at blive Mester, maatte arbeide en vis, i de forskjellige Laugsartikler nøiere bestemt Tid, (i Almindelighed ½ Aar for Indfødte og 1 Aar for Udlændinge), hos den Mester, der stod for Tuur til at have en Muthgesell, for en ringere Løn end den sædvanlige, og i denne Tid betale en Mesters Bidrag til Laugskassen. Naar Svenden forlod denne Mester maatte han afarbeide den tilbageværende Tid hos en anden Mester, og den han forlod havde da Ret til at fordre at den næste Mesterkandidat skulde arbeide hele Muthtiden hos ham, hvilket da gav Anledning til den almindelige Ustik, at Mesterne søgte at chikanere Muthgesellerne saameget som muligt, for derved at tvinge dem til at forlade sig og saaledes at forlænge

arbeidet en vis Tid, i Reglen tre Aar, paa fremmede Steder, eller som det i Kunstsproget hedder, have vandret, hvilken Vandring efter mange Laugs Artikler skal være foretagen i Udlandet; paa denne Vandring understøttes Svenden paa de fleste Steder ved en Gave af en engang for alle bestemt Størrelse af Laugskassens, men han er paa den modsatte Side ikke heller fri i Valget af den Mester, hos hvilken han vil tage Arbeide, da det ved de fleste Laug er bestemt at Svenden skal tage Arbeide hos den Mester, der staaer for Tuur til at faae Svend, eller, naar han ikke vil dette, forlade Staden; c) forfærdige et Mesterstykke, som af Lauget findes forsvarligt, hvorved der da finder megen Misbrug Sted *); samt d) udrede forskjellige

den Tid, i hvilken de havde Ret til at have en Muthgesell i Arbeide. Rigsloven af 1731 forbød vel denne Uskik, men i lang Tid uden Virkning, og den finder endnu den Dag idag Sted paa enkelte Steder. Ved visse Laug maatte Svenden ogsaa forlade det Sted, hvor han vilde være Mester, paa tre Aar, (for at han ikke skulde have Kunder sammesteds), og strax naar han saa kom tilbage gjøre Mesterstykke.

*) Blandt de Misbrug som fandt, (og tildeels paa enkelte Steder endnu finde Sted), med Hensyn til Mesterstykket, var at Gjenstanden ofte var aldeles urimeligen fastsat. En Slagtersvends Mesterstykke var til Ex. at dræbe et Svin i Løbet, og en Skomagersvends at forfærdige et Par Coureerstøvler, saaledes som de var i Brug paa Trediveaarskrigens Tid; at det undertiden var en Gjenstand Vedkommende aldrig kunde vente at faae solgt, som til Ex. Snedkernes Mesterstykke, der i Almindelighed var et Skab i gothisk Stiil; at Feil kunde affones med Bøder, hvorfor Man med Flid optænkte og udsøgte Feil ved samme; at Tilsynsmesterne ikke blot skulde betales, men ogsaa rigeligen beværtes, o. a. dl. Der gives endogsaa Laugsartikler, som bestemme, at Mesterstykket, naar det er antaget, skal sønderslaaes. See til Ex.: Verhandlungen der schweizerischen gemeinnützlichen Gesellschaft über Erziehungswesen, Gewerbfleiß und Armenpflege, 5 Bd. S. 196, 197.

Slags ved denne Leilighed forefaldende Udgifter *), saasom Betaling til de Mestere, der have Tilsyn med at paasee at Mesterstykket forfærdiges uden Hjelp, Indskrivningspenge til Laugskassen og til Oldermanden, undertiden ogsaa til Laugsskriveren og fl. a. Mestersønner og de, der gifte sig med Mesterdøttre eller Mesterenker, nyde paa de fleste Steder ikke ubetydelige Fritagelser med Hensyn til de Betingelser, hvis Opfyldelse Lauget ellers fordrer af dem, der ville optages som Medlemmer af samme **).

---

*) Disse Afgifter vare paa mange Steder meget høie. Saaledes var Afgiften til Laugskassen ved mange Laug i Frankrig 500 Livres, ved enkelte endog 1000, og desforuden skulde den nye Mester gjøre et Gilde for alle de ældre.

**) Paa enkelte Steder vare Mestersønner ikke bundne til nogen Læretid. Saaledes kunde til Ex. Tømmersvende i Lyon først blive Mestere naar de havde tjent som Dreng og Svend i 12 Aar, og de betalte da i Afgift til Laugskassen 300 Livres; men Mestersønner betalte kun 25 Livres og vare ikke bundne til nogen Læretid. Ved andre Laug kunde Mestersønner indskrives i Buggen som Lærlinge ved Lauget. Mestersønner og de, der ægtede en Mesterdatter eller Mesterenke, vare ogsaa fritagne for den nysomtalte Muthen. Mestersønner ere ogsaa paa de fleste Steder fritagne for Vandring og begunstiges endnu i Almindelighed med Hensyn til det Antal Aar, de skulle have tjent ved Lauget og med Hensyn til Mesterstykket. Ved enkelte Laug fandt i ældre Tider endog den Bestemmelse Sted, at kun den, der ægtede en Mesters Datter eller Enke, kunde optages i Lauget. Kun naar der ingen saadan fandtes, eller naar de forhaandenværende ikke vilde have ham, (hvilket ikke saa let skete, da de ved et saadant Afslag mistede al Ret til senere Giftermaalsforsørgelse), var Mesterkandidaten fri for denne Forpligtelse. I Hertugdømmet, Slesvig, hvor denne Uskik fandt Sted paa flere Steder, blev samme forbuden ved en Frdg. af 9de Febr. 1756 „die Abstellung verschiedener Misbräuche bei den Handwerkszünften betreffend." Ogsaa i flere danske Laugsartikler findes der forskjellige, nu ophævede, Begunstigelser for Mestersønner.

Mesterenker have desuden Ret til efter Mandens Død at fortsætte Haandværket ved Hjelp af en Mestersvend, og nyde i saa Henseende forskjellig Begunstigelse og Bistand af Lauget. Ved de fleste Laug er der ved forskjellige Bestemmelser sørget for at den ene Laugsmester Intet kan foretage, som kunde være til de andre Laugsbrødres Skade, og det er saaledes i Almindelighed forbudet dem at dadle deres Laugsbrødres Arbeide; ved hemmelige eller aabenbare Midler at søge at tilvende sig andres Arbeide; at fravende en Laugsbroder hans Svende; at fortsætte Arbeide, som en anden har begyndt, inden denne er betalt, ja stundom endog hvilketsomhelst af en anden Mester paabegyndt Arbeide; at opkjøbe Materialier saaledes at det bliver vanskeligt for de andre Mestere at erholde samme *), o. s. fr. Derimod ere de i ældre Tider saa hyppige Bestemmelser om hvorledes Mesterne skulde udøve Haandværkets Drift, til Ex. om hvormange Drenge og Svende de maatte holde **), om hvad Priis de maatte tage for deres Arbeide, om hvad Beskaffenhed dette maa have, af hvad Redskaber de maatte betjene sig til dets Forfærdigelse, om hvad Løn de maatte give Svendene, og hvad Betaling de maatte give for raae Materialier o. a. l.

*) Flere udenlandske Laugsartikler bestemme endogsaa, at ingen maa kjøbe Materialier, paa hvilke en af hans Medbrødre har giort Bud. Ved enkelte er det endogsaa Borgerne formelig forbudet at sælge visse Materialier til andre end til Laugets Medlemmer. Tilsvarende Bestemmelser findes i de kjøbenhavnske Garveres og Bødkeres Laugsartikler.

**) Hele Skrædderlauget i Paris turde til Ex. efter dets Reglement af 1655 kun antage 10 Lærlinger aarlig. Det Almindelige var at Mesterne kun maatte have een Læredreng, og Laugsartiklerne bestemte ofte, at de, naar denne var udlært, skulde vente et vist Antal Aar, inden de turde antage en ny.

i den senere Tid paa de fleste Steder *) vegne for den nyere Tids Oplysning, der saagodtsom overalt har bevirket betydelige Indskrænkninger i Laugstvangen; og det samme er ligeledes Tilfældet med det temmelig betydelige Antal høist besynderlige Laugsvedtægter, eller rettere Laugsfordomme, hvis Overtrædelse straffedes med at blive sat i Laugets Band, eller som det kaldtes „gescholten" **).

---

*) I Rom straffes Bagerne naar de bage Brødet større end efter den derom tagne Bestemmelse, og i de fleste smaae Kjøbstæder i Hertugdømmet Sachsen slagte Laugsmesterne i en vis Orden, saa at ingen tør slagte før alt hans Forgjengers Kjød er udsolgt, og paa samme Maade gaaer blandt Bagerlaugets Mestere sammesteds Ret til at have Bageruge og Udsalg paa Byens offentlige Bænke paa Omgang. Før Aaret 1803 fandt en lignende Indretning Sted blandt Kjøbenhavns Bryggere. Enkelte fremmede Laugsartikler forbyde endogsaa Mesterne at slutte Accord om Prisen for et Arbeides Fuldendelse i dets Heelhed, til Ex. angaaende Betalingen for Opførelsen af en Bygning, og foreskrive at Accorden skal sluttes stykkevis for at det kan paasees, at Vedkommende ikke gjør Arbeidet billigere end hans Laugsbrødre.

**) At have fortsat et af en Anden begyndt Arbeide, nedskjaaret en Selvmorder, dræbt en Hund eller Kat, drukket af Glas med een af de saakaldte Uærlige, ægtet en Datter af en saadan, brugt sin Kone eller Datter til Svendearbeide, lagt en Steen til en Bygning der opførtes paa en ophævet Kirkegaards Grund, o. a. l., var nok til ved visse Laug at blive „gescholten". Virkningen af en saadan Banlysning var at ingen Svend maatte tage Arbeide hos Vedkommende; at han ikke turde komme til Laugsmøderne; kun turde have Bod paa Markederne i tre Skridts Afstand fra de andre Mestere o. a. dl., saalænge indtil han ved Penge og Bod havde udsonet sin Brøde En Ustik, som i ældre Dage heller ikke var sjelden, var at Svendene banlyste enkelte Mestere og hele Stæder under haarde Straffe hvis nogen tog Arbeide sammesteds. En saadan Banlysning, til hvilken de ube-

Svendene ved Lauget have paa mange Steder deres regelmæssige Sammenkomster i deres saakaldte Herberge eller Forsamlingshuus, deres Formand, som i Almindelighed kaldes Oldgesell, og deres Kasse, til hvilken enhver Svend maa yde regelmæssige Bidrag af sin Fortjeneste til syge Svendes Understøttelse og til Bestridelsen af Begravelsesomkostningerne ved afdøde Svendes Jordefærd. Paa Herberget er det at de tilvandrende Svende melde sig hos Oldgesellen for at faae Arbeide *), og denne underretter da Oldermanden, hos hvem de Mestere der ville have Svende melde sig, om de ledige Svendes Antal.

Foruden disse Bestemmelser, der maae anses som det europæiske Laugsvæsens Grundformer, fandt der i ældre Tider, og finder tildeels endnu, en Mængde for de enkelte Laug særlige Bestemmelser Sted i de forskjellige Lande, af hvilke en Deel, i Særdeleshed af de nu afskaffede, indeholde saa store Misbrug

---

tydeligste indbildte Fornærmelser kunde give Anledning, kunde kun hæves ved langvarig Correspondance med flere Svendelader i de større Stæder, ved hvilken Leilighed der da som oftest blev sendt Deputationer af Svende til Underhandling, hvilke gjorde Reisen paa den banlyste Stads Bekostning og maatte modtages med store Æresbevisninger og Ceremonier. I Danmark er al slig Sammenrottelse af Svendene nu under de strængeste Straffe forbuden ved Frdg. 21de Marts 1800, som just er foranlediget af en Commission, der blev nedsat i Anledning af nogle ikke ubetydelige af Svendene i Kjøbenhavn i Aaret 1794 foranledigede Uroligheder.

*) En i gamle Dage almindelig Skik var at den ankommende Svend naar han traadte ind i Herberget maatte hilse Herbergsfaderen med den saakaldte „Gruß" eller „Spruch", det vil sige et Sammensurium af alle Slags technische og andre Floskler, hvoraf ethvert Laug havde sin, og hvis han feilede i Fremsigelsen af denne Gruß fik han intet Arbeide der paa Stedet, men der blev opgivet ham en anden Stad, hvor han skulde gaae hen og lære at citere sin „Gruß".

at Man uden Historiens troværdigste Vidnesbyrd ikke vilde have troet, at de virkelig havde fundet Sted. Den, der skulde ønske noiere Underretning om disse særligere Bestemmelser, og om disse fornemmelig i de senere Decennier ophævede Misbrug, (af hvilke en Deel alt ere nævnte og flere leilighedsviis i det Følgende skulle blive det), henvises til følgende Skrifter: Weisser: Das Recht der Handwerker, (o: Systematisk Fremstilling af de Lovbestemmelser og Retssædvaner, der angaae Haandværkerne som saadanne), Ulm 1823, speciellere med Hensyn til Würtemberg. Ortloff: Das Recht der Handwerker, Erlangen 1803; fornemmelig med Hensyn til Preussen, Sachsen og Brunsvig. Frick: Abhandlung vom Rechte der Handwerker, Göttingen 1802. Sibenkees: Bemerkungen zum Handwerksrecht, i 4de Deel S. 225 og 5te Deel S. 221 af hans „Beiträge zum deutschen Recht"; og Keulenkampf: Das Recht der Handwerker und Zünfte; speciellere for Hessen, Magdeburg 1804. I disse Skrifter findes desuden en Mængde ret interessante Curiosa, der kunne tjene til Skildring af Fortidens Sæder og Skikke, og hvad Weissers Skrift angaaer, da indeholder det en ganske mærkværdig Mængde Citater af gamle Laugslove. En Samling af saadanne Laugsartikler har Ortloff udgivet under Titel af **Corpus juris Opificiarii** oder Sammlung von allgemeinen Innungsgesetzen, 2te Ausgabe, Erlangen 1820. — Hvad Kundskab om Schweizs Laugsvæsen **in specie** angaaer, henvises til: Neue Verhandlungen der schweizerischen gemeinnützigen Gesellschaft über Erziehungswesen, Gewerbfleiß und Armenpflege, 5D. S. 162—318. Hvad Sachsens angaaer, til Herolds „Die Rechte der Handwerker und ihrer Innungen nach den im Königreiche Sachsen gültigen Gesetzen," Leipzig 1835. Med Hensyn til Laugsindretningen i de østerrigske Stater til Kopetz's oesterreichische Gewerbgesetzkunde.

Hvad Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen angaaer til Neynabers med Anmærkninger og Tillæg forsynede Oversættelse af Fricks nysnævnte Haandværksret, og til Schraders Lehrbuch II. 510—512, 516—530. Hvad Frankrigs forhenværende Laugsforfatning angaaer fornemmelig til Kleinshrods: Ueber die Beförderungsmittel der Agrikultur und des Gewerbwesens in Frankreich 1829, og **Chaptal sur l'industrie française**, 2den Deel, S. 299—341. Nogen Underretning vil ogsaa kunne findes i **Says Cours d'économie politique**, III. S. 248—280. Om Englands forhenværende Laugsindretninger, hvis de kunne kaldes saaledes, har Kleinshrod anført en Deel i sin: Grosbrittanniens Gesetzgebung über Gewerbe, Handel und innere Communikationsmittel, Stuttgard 1836.

Tredie Afsnit.

Om hvorledes Laugsvæsenet i Danmark har udviklet sig, og om de Forandringer, det til forskjellige Tider har undergaaet, inden det er kommet paa det Standpunkt, paa hvilket det for Øieblikket befinder sig.

At der allerede i Hedenolden har været Gilder i Norden synes uden for al Tvivl; ja vor lærde Historiker Gram antager endogsaa, at det er fra Norden at hele Gildevæsenet har sit Udspring. Efter Christendommens Indførelse erholdt disse Gilder, som oprindeligen kun vare Foreninger til at befordre Venskab og gjensidig Hjelp og Forsvar samt selskabelige Sammenkomster, tillige religieuse Formaal, og i Tidernes Løb kom endogsaa

Sædelighedens Overholdelse og Rettens kraftigere Haandhævdelse til at høre til deres Hovedformaal, hvilket de af dem vedtagne Love eller Gildeskraaer tydeligen udvise *). At der iøvrigt ikke saa tidligt i Norden som i de sydligere Lande uddannede sig Gilder, der bestode af Haandværkere, der dreve een og samme Profession, var en ligefrem Følge af at Haandværkernes Antal i Middelalderen var meget ringe i Norden, i det nemlig de fleste Haandværksartikler bleve os tilførte af Hansestæderne. Det egentlige Laugsvæsen var saaledes aldeles uddannet i Tydskland inden vi endnu her havde Gilder, der bestode af Mænd, der havde een og samme Beskjeftigelse, og medens det i de sydlige Lande var Gildernes Sammensætning af Haandværkere, som dreve een og samme Profession, der fremkaldte Lysten til og Bestræbelserne efter at benytte den forenede Kraft til at forskaffe sig oekonomiske Fordele, er det ikke usandsynligt at i Norden omvendt Lysten til at erholde de samme Forrettigheder, af hvilke Haandværksgilderne i Tydskland vare i Besiddelse, har bevirket at Mænd, der havde samme Beskjeftigelse, dannede Gilder for sig alene paa samme Maade som andensteds var Skik. Dette vinder ogsaa en Deel Sandsynlighed derved, at Hovedmassen af vore daværende Haandværkere vare indvandrende Tydskere, der naturligviis maatte ønske her i Landet at nyde de samme Forrettigheder, som de, hvilke Haandværkerne i deres Hjemstavn besade, og skjøndt der vistnok allerede mod Slutningen af det 13de Aarhundrede har været Haandværksgilder i Danmark **),

*) Jfr. Koefoed Anchers Skrift „Om gamle danske Gilder og deres Undergang," Kjøbenhavn 1780.

) De to første utvivlsomme Spoer til Haandværksgilder ere dog nok de, som findes i Cap. 24 af Christian den 1stes Stadfæstelse paa de Byen Odense af Waldemar den 4de givne Privilegier, hvori det hedder: **ithem skulle enghe embethe (ɔ: Haandværk) **i Othens haffue skraa eller macht noghen rætt af**

og skjøndt der allerede til den Tid findes Spor af at Man har begyndt paa at indskrænke Næringsfriheden *), saa er det dog først under de tydske Regenter Erik af Pommern, Christopher af Baiern og Christian den 1ste, at det egentlige Laugs-

---

ath sighe pa theres embethe (Laug), uthen the haffue deth met raadsens i Othens mynnæ oc Statfestelse; og Dronning Margarethes almindelige Stadsret for Kjøbstæderne i Danmark, Norge og Sverrig, i hvis 18de Cap. det hedder: Huo som föd er i nogen Kjöbsted och kand embethe, som han will blifue ved at bierre sig med, saasom er Smedegierning, Skoegierniug, Skreder, Snedicher och deslige &c., hand gifue ey mere end 1 öre, da hand kommer i embedet; er hand udenbyes han giffue saa meget till indgang i embedet, som deris Embedsshraa derom udviser. De ældste Skraaer for Haandværksgilder, som haves opbevarede, ere nok ogsaa Gildeskraaen af 1403 for Bagerne i Kjøbenhavn, Pontoppidan annal. eccl. II. S. 499, og de kjøbenhavnske Guldsmedes tydske Gildeskraa, (Danske Mag., 3die Række, 1 H. S. 47). I den førstnævnte hedder det: item scal engen Sven thiene i Bagere Embede uthen han scal göre efther som vy hafue for gjord som vor Skraa og Rettighet inneholder. Som et Curiosum kan det anføres, at det et andet Sted i denne Skraae hedder: Item hvilken Man, Sven, Qvinne eller Jomfrv vorder vor Broder eller Syster, the sculle faa Oldermannen oc Scafferen Handen og alle Broderne oc jette them at holde som vor Skraa og Rettighet inneholder.

*) Det ældste Dokument, som udviser at Man har begyndt at indskrænke Næringsfriheden, er nok den Stadsret, som Biskop Jacob Krag 1294 gav Kjøbenhavn, i hvis 51de og 52de Cap. det hedder: Item quicunque voluerit formare calceos pro pueris, hoc ei sit licitum sine pena et licitum est sutoribus cutes et pelles sibi necessarias emere sine pena. Item licitum est cuilibet pistori panes pistrare, quocienscumque voluerit, et qnicumque de pistoribus ipsum impedierit solvet episcopo tres marchas, civitati tantum et tantum impedito.

væsen kan siges at have begyndt at uddanne sig. Folket var imidlertid endnu for vandt til Næringsfriheden, og der var endnu for meget tilbage af den gamle Frihedsfølelse til at dette i Begyndelsen skulde kunne have nogen betydelig Fremgang, og skjøndt vi under Erik af Pommern finde temmelig tydelige Spoer til at kun Medlemmerne af Haandværksgilderne vare berettigede til Haandværksdrift *), og til at det ene Haandværk ikke maatte gjøre Indgreb i det andets Næring **), saa hedder det dog udtrykkelig i 5te Capitel af Christian den 1stes Privilegier for Odense: „**at hwer man maa bierghe sigh i hvilke maathe han best kan, i swo made at hwer gör i**

*) Dette synes at fremlyse, naar Man sammenholder Art. 23, 24 og 25 af Erik af Pommerns Stadsret for Kjøbenhavn, hvor det hedder: „Hvo som kand og formaa att gjöre barneskoe, thett er loffuit (tilladt), oc gjelde ther inthet fore. Item. Suder er loffuit at kjöbe huder oc Skind till deris Torffue, oc böde ther inthet fore. Item. Thett er huer Bager loffuit at bage saa tit som hand wil;" med Cap. 3 i samme Konges Privilegier for Kjøbenhavn, hvor det hedder: Item hwo ther i nogher köpstadh noket af thisse fornefnte æmbede wil winne, som the kalle theræ lagh, tha scall han gyue for sin indgang i æmbedet swo mekit mos han gyuer byen tha han worther byman, oc ey meer.

**) Det hedder nemlig i Cap. 1 af Erik af Pommerns Privilegier for Kjøbenhavn: alle embitzmæn (Haandværksmænd) bierghe sik oc nære af there æmbede, swo som er, at burghere oc bymæn, the som eke swodanne embede have, som herefter næfnes, the berghe sik meth there köpmanskap oc met there brygning oc swodan köpmans handthering, baghere berghe sik aff sinn baghning, Sudere af hans schogerning, Smidt af hans smedhegerning, Guldsmidh aff hans æmbede, Skrædere aff hans embede, krembere aff sit embede, Skinnere aff sit embede, oc særdelis alle embitzmæn, ee hvat embede the helst haue, at hwer there berghe sik aff sit embede.

wor skat oc thynge effter theth som han haffver embethe (Haandværk), gotz oc handthering till." Christopher af Baiern gav ogsaa Magistraten i Kjøbenhavn Ret til at ophæve ethvert Laug, som den maatte anse for skadeligt *), og Christian den 3die hævede Forpligtelsen til at gjøre Mesterstykke, som fra Kong Hans's Tid af var begyndt at blive indført **). Alle Datidens Love sætte ogsaa Gilderne strengeligen under Øvrighedens Opsyn og Befaling. Da Gilderne imidlertid selv forfattede deres Skraaer, (hvorfor de ogsaa paa Latin kaldes leges conventuales), og derpaa senere søgte om Kongens Confirmation paa samme, og da Datidens Begreber om

*) Det hedder nemlig i Cap. 3 i denne Konges Stadsret for Kjøbenhavn: Item. Finnes oc nogher gylde eller samfund, hwat helder the er nu uptagne af nogher partii eller oc her effter uptaghes, the som foghed, burgemestere oc radhit kune pröue at unutthige ære og byen til skadhe, swodane gilde eller samfund schule foged, burgemestere och radhit haue full Macht at forbiuthe oc aff at legge uden hwer mants gensielse.

**) Den sidste Artikel i Christian den 3dies coldingske Reces lyder nemlig saaledes: Oc efftersom titt oc offte beklagitt er for Oss, at naar nogen ung Embitzmand som sitt Handwerk lert hauffuer oc seg will nedersette oc tage for seg sielff, tha bliffuer hannom af the Gamble wegret at komme uti Laugit met mindre end hand tilforne skal giöre sit Mesterstykke oc ther udoffuer beswergies mett Giestebud oc anden stor Beswerring, som hannom paaleggis, oc therfor findis udi Rigett faa Hantdwercksfolck, som nogit kunde; tha wille Wii thet her effter saa holditt haffue, att ingen Embitzmand skall hereffter beswergies mett Mesterstycke at giöre, icke helder att giffue ud i Embedet mere end en Gylden, oc skal hereffter icke forhindres att komme udi Embedet om hand ellers er god for sitt Hanttwerck. Artiklens Slutning forudsætter imidlertid Dulighedsprove, og dens Bud er ogsaa neppe blevet overholdt.

slige Gjenstandes Indflydelse paa det Offentliges Vel kun vare lidet klare, saa søirede Haandværksforeningerne naturligvis stedse mere og mere i deres Bestræbelser for at sætte Laugsvæsenet i Danmark om ikke paa samme, saa dog idetmindste paa en lignende Fod som den, paa hvilken det dengang stod i Tydskland. Af væsentlig Betydning i saa Henseende blev Kong Christian den Andens Lyst til at ophjelpe Kjøbstæderne. Ligefra Erik af Pommerns Tid af havde det nemlig været Kjøbstædernes stadigen fortsatte Bestræbelse at bevirke, at ikke blot al Handel, men ogsaa Haandværksdrift blev til en udelukkende Kjøbstadnæring; og i saa Henseende stod Christian den Anden dem nok bi, og ved hans Privilegier for Kjøbstæderne i Sjelland, Lolland, Falster og Møen, blev ikke blot al Handel paa Landet, saavel Kjøb som Salg, forbudet under Straf af Forbrydelse af Liv og Gods, men det blev ogsaa udtrykkeligen bestemt at „**inge Embidzmendt, Skomagere, Skredere eller Skyndere effter denne Dag (maatte) bruge theris Embede paa Landzbyerne och fare fran en By oc til en anden** *)," og denne Bestemmelse blev med Undtagelse af et Par af de for Landmanden nødvendigste Haandværk, gjentagen i Christian den 3dies coldingske Reces, i hvis 55de Artikel det hedder: **Item skulle alle Embitzmend** **), **som ere paa Landsbyerne, drage ind udi Kiöbstederne, oc ther bygge**

*) Danske Magazin III. 298. Jfr. Nyrups Saml. til den danske Historie, 1 D. S. 84, 2den Deel S. 157, hvor nogle lignende, men specielle Forbud af samme Konge i saa Henseende findes anførte.

**) Endnu paa Christian den 5tes Tid brugtes Ordet Embede temmelig almindeligt istedetfor Ordene Haandværk og Laug, ja det sees endog i en Afhandling fra Aaret 1771, betitlet: Velmeente Betænkninger over alle Laug, brugt i disse Betydninger. Jfr. til Ex. S. 7 og 9.

og bo, dog undertagett Groffsmeder, Tömmermend, Muremestere, Skindere, Skredere som sy Wadmel, oc scal ingen Skomagere boe paa Landsbyerne, som giöre Sko oc selgie til Forprang. Forbuddet mod Handel paa Landet blev ligeledes gjentaget af Christian den 3die, saavel i Recessen af 1536 som i den coldingske Reces Art. 33 og 34; men da ingen Straf sammesteds fastsættes for Overtrædelsen, er Forbuddet neppe blevet efterlevet. Hvorvidt iøvrigt Haandværksgilderne i Tidens Løb have drevet deres Misbrug er ikke godt at sige, da Historien herom saa godt som Intet beretter, men at det ikke har været i nogen ringe Grad maa Man antage, eftersom Christian den 4de i Aaret 1613 fandt sig foranlediget til aldeles at ophæve Haandværksgilderne og at forbyde og afskaffe alle Skraaer og Laugsretter ved en Frdg. af 18de Juni s. A., i hvilken det hedder, at „formedelst den store Uskikkelighed og Modvillighed her udi Riget med Haandværksfolk og Andre som Skraaer og Laugsret have, idet de paa det høieste besvære Undersaatterne med hvad de hos dennem skulle lade gjøre og forarbeide, og ellers deres Vare dennem oversætte, saa de ikke for et billigt Værd det, de skulle kjøbe, til sig forhandle kunne bekomme *), hvortil deres Skraaer og Laugsret dennem Anledning giver, efterdi enhver her udi Riget sin Næring og Haandværk ikke maa bruge, med mindre de først have vundet Lauget med stor Bekostning: da paa det dertil kan skaffes noget Raad og Middel udi Tide, skal strengeligen og alvorligen være forbudet alle Skraaer og Laugsrette i Danmark, og skal det være enhver Haandværksmand eller anden, som agter sig her i Riget

*) Og dog havde Christian den 3die fastsat Taxt for de fleste Haandværksartikler. Jfr. Recessen af 1540 Art. 13 og følgende, hvilke som et Curiosum vel fortjene at eftersees. En

at nedsætte og søge sin Næring, uformeent sit Haandværk at bruge, naar han haver gjort og sveret sin borgerlige Eed og udgiver borgerlig og Byens Tyngde." Ved denne Forordning, som ogsaa befalede Magistraterne at fratage alle Haandværkere og Andre deres havte Skraaer og Laugsretter og dem indtil videre at beholde i Forvaring, var da nu al Laugstvang afskaffet og en fuldkommen Næringsfriheд, i det mindste de jure, atter indført. Man synes imidlertid snart at være kommen til den Overbeviisning, at hensigtsmæssigen organiserede Foreninger blandt Haandværkerne, naar Man blot sørgede for at forebygge de Misbrug, til hvilke de kunde give Anledning, kunde have flere gavnlige Virkninger, blandt hvilke Man nok dengang fornemmelig havde de forarmede Mesteres og Svendes Understøttelse, og Sædelighеds og Tugts og Ordens Haandhævelse blandt Haandværksstanden for Øie. En væsenlig Ulempe har det nok ogsaa været, at fremmede Svende, til hvilke Man dengang i høi Grad trængte, ikke længere turde tage Arbeide her i Landet, da de ved at arbeide hos Fuskere vilde forspilde deres Ret til at kunne arbeide som Svende eller nedsætte sig som Mestere i deres Hjemstavn, og at som Følge heraf de indvandrende Svendes Antal betydeligen formindskedes *). Under 10de Decbr. 1621 udkom der nemlig en Forordning, (begyndende med de Ord: „Eftersom Haandværker en af de fornemste Aarsager ere, hvilke næst Gud den Almægtigstes naadige Velsignelse Landes og Riges Frem-

---

Arbeidskarls Dagløn bestemmes ved denne Taxt til 4 Hvid. En mærkelig Artikel i denne Reces er ogsaa Art. 7.

*) Ogsaa i flere af de langt senere hen i Tiden udstedte Laugsartikler anføres det som et Motiv til at fremme Laugsindretning ved visse Professioner, at fremmede Svende ikke vilde indvandre naar der ei var Laug, og at der desaarsag i slige Haandværk følтes Mangel paa Svende. See, for at tage et Exempel, Gjørtlernes Laugsartikler af 2den Novbr. 1741 §. 16.

vært herkomme, og vi dog befinde dennem ikke i disse Lande som andre at være i Svang, synderlig for Mangel af gode Svende, da have vi ved den Leilighed naadigst vel overveiet ꝛc.), ved hvilken Haandværksgilderne atter bleve oprettede under Navn af „Laug". Nogen væsenlig Indskrænkning i Næringsfriheden skete der imidlertid ikke herved; thi for at blive Medlem af Lauget behovede Man hverken at have staaet i Lære eller at have gjort Mesterstykke, og Optagelsen var ikke forbunden med Omkostninger, men den, som vilde nedsætte sig, behovede blot at anmelde det for Magistraten, som atter meddelte det til Oldermanden *), og Ingen maatte forbydes at bruge sit Haandværk uden han begik nogen uærlig og lastelig Misgjerning. Al Forening om de Varers Kjøb og Salg, som angik Haandværket, blev forbudet. Hvert Laug skulde have sin Oldermand og sit Laugshuus, hvor dets Forsamlinger skulde holdes, og som et Hovedformaal blev det Laugene opgivet i de af dem forfattendes Vilkaar eller Laugsartikler nøiagtigen at bestemme Mesternes, Svendenes og Læredrengenes gjensidige Rettigheder og Pligter. I denne Tingenes Stilling var der endnu paa Lo-

*) Efter Frdg. 10de Debr. 1621 skulde de, der vilde nedsætte sig som Haandværkere, anmelde det umiddelbart for Oldermændene for vedkommende Laug; men da disse misbrugte denne Bestemmelse til at fordre Beviis for at den Paagjeldende havde staaet i Lære og var af ægte Fødsel, hvilken Uorden Kongen antog at Haandværkerne førte paa Bane „til den Ende, at al Fordeel og Arbeide paa nogle faa Mestere kunde bringes, hvilke det med den gemene Mands Fordærvelse efter deres eget Tykke kunde tage betalt, og deres indbildede afskaffede Skraaer mod vores naadigste Mening føre paa Fode," saa blev det under 26de Aug. 1622 bestemt at Anmeldelsen skulde skee for Magistraten. — Forordningerne 10de Decbr. 1621 og 26de Aug. 1622 findes i Paus Samling III., S. 606 og 617.

vens Tid ikke skeet nogen væsenlig Forandring; thi vel havde der efterhaanden i Aarenes Løb indsneget sig en Deel Misbrug; men disse vare, (efterat Frederik den 3die efter Souverainitetens Indførelse flere Gange havde udstedt Befaling til det daværende Statscollegium om at gjøre deres Afskaffelse og Laugslovenes Revision til Gjenstand for deres Overveielse, og derom at afgive Betænkning *), blevne afskaffede ved en af Christian den 5te udstedt Frdg. af 23de Decbr. 1681 om Laugene udi Kjøbstæderne i Danmark og Norge, der, som det i sammes Præmisser hedder, udkom „for at afskaffe adskillige Anordninger, som tvertimod Loven, Recessen og andre Forordninger, især dem af 1613, 1621 og 1622, i Laugene i Kjøbenhavn ved Tidens Længde sig havde indsneget, hvorved Gud fortornedes, stor Ødselhed foraarsagedes og Haandværksfolkene med unyttig Omkostning besværedes, og Tiden, som de til deres Næring skulde bruge, unyttig bortspildtes." Ved denne Anordning var Lovgivningen om Laugsvæsenet ført tilbage til de af Christian den 4de for samme udkastede og nylig omtalte Grundbestemmelser, med Undtagelse af, at Anordningen som Betingelse for Nedsættelse fordrede Mesterstykke eller Dulighedsprove. I Christian den 5tes et Par Aar senere udstedte Danske Lov hedder det derfor i 3—7—1 paa samme Maade som i Christian den 4des Frdg. af 1613, at den, der vil nedsætte sig og drive Haandværk og Haandtering, blot skal have nødig at anmelde det for Magistraten, som da derom skal underrette Oldermanden for det vedkommende Laug, „og skal saa den, som saaledes er antegnet, maae bruge den Haandtering eller Haandværk uden nogen videre Antegnelse eller Samtykke." „Iøvrigt", hedder det

*) Nøiere Underretning om de ovennævnte Befalinger og om Statscollegiets Betænkning findes i Ørsteds Haandbog, 3die Bd. S. 302.

i den næste Artikel, „skal med Mesterstykke, Lærebreve og Alt, hvis Laugene og Haandværkerne tilhøre, i alle Maader forholdes efter Politieanordningen." Denne Politieanordning udkom imidlertid som bekjendt aldrig senere; men derimod blev der under denne Konge udstedt Laugsartikler omtrent for 40 forskjellige Haandteringer *) Under Kong Christian den 6te blev der ligeledes udstedt Laugsartikler for et betydeligt Antal andre Næringsgrene **), og for nogle enkelte er der senere i Tidernes Løb blevet udfærdiget deslige. I disse Laugsartikler er der nu vel senere ved forskjellige Lovbestemmelser skeet en Deel Forandringer; men desuagtet danne de dog endnu Grundvolden for Laugsvæsenets nærværende Standpunkt.

I Christian den 5tes Forordning af 23 Decbr. 1681 var det i den første §. bestemt, at Ingen skulde være bunden til Opfyldelsen af nogen Laugsanordning eller Skraae, af hvem den og var udgiven, (de af Kongen selv udstedte Laugsartikler naturligviis undtagne), og at selvgjorte Vedtægter, som hidtil vare iagttagne, naturligviis endnu langt mindre skulde staae for

*) Disse Laugsartikler, (om hvilke kan jevnføres Mandix: Om Danmarks Lovgivning i Kong Christian den 5tes Tid S. 258), haves aftrykte i en Samling betitlet: De kongelige Laugsartikler, som til Aarets Udgang 1730 allernaadigst ere udstedte ꝛc., Kjøbenhavn, in qvarto. Ogsaa findes saavel samme, som de senere udstedte, i Schous Register over Forordningerne, de ældre imidlertid kun i Extrakt. — Materialier til en udførligere Undersøgelse af hvorledes det danske Laugsvæsen har udviklet sig i Tidernes Løb indtil det under Kong Christian den 5te erholdt en fast Grundvold, findes i Kolderup-Rosenvinges danske Retshistorie, 1 Deel, §. 62, 69 og 75; Professor Kjerulfs latinske Universitetsprogrammer i Aarene 1797—1800; og G. L. Badens Historie af Danmarks og Norges Næringsveie.

**) De under Christian den 6te udstedte Laugsartikler haves samleed i et Qvarthind, udgivet i Kjøbenhavn 1748.

fulde. Laugene vare desuden under streng Opsigt af Øvrigheden; og hverken under denne Konge eller under hans Efterfølger Frederik den 4de, i hvis Regjeringstid Laugene saa lidet vare ansete med Gunst, at Spørgsmaalet om deres Afskaffelse endogsaa tvende Gange kom paa Bane, sees den nye Laugsindretning at have udartet, eller tydske Laugsskikke i nogen væsenlig Grad at have vundet Indpas. Dette kan imidlertid ingenlunde siges om Christian den 6tes Regjering, under hvilken alt til Danmarks Uheld gik til her paa sin tydsk, og saa meget Uvæsen vandt Overhaand. De tydske Laugsskikke bleve lidt efter lidt almindelige, skjøndt de egentlig ikke havde nogen bindende Kraft; i de nye Laugsartikler, som udstedtes efter den i de ældre brugte Formularstiil, indflikkede Man forskjellige Bestemmelser, der vare Udbrud af en hidtil her ukjendt Laugsaand, og i selve Lovgivningen fra denne Konges Tid træffer Man hyppige Spoer af samme og dens Indflydelse. Ogsaa under Frederik den 5te viste Laugsaanden en kraftig Stræben efter at gjøre sig gjeldende; men vor udødelige Henrik Stampe stod heldigviis, hvad hans Anskuelser af denne Sag angik, som i saa mange andre Henseender, betydeligt over sin Tid, og hvergang han som Generalprocureur havde at afgive Betænkning over Laugssager, modarbeidede han med Iver den fremstræbende Laugsaand; og da Urtekræmmerlauget i Aaret 1758 androg paa en Skærpelse af dets Privilegier, forfattede han i den Anledning en udførlig Betænkning, i hvilken han godtgjorde den bestaaende Laugsindretnings Uhensigtsmæssighed *). En Følge heraf var, at der under 10de April 1761 blev udstedt et udførligt Reskript angaaende Laugene i Kjøbenhavn, som gjorde en betydelig Forandring til det Bedre i de da herskende Grundsætninger angaaende

*) Denne Betænkning findes i S. 143—178 i 3die Deel af Stampes Erklæringer.

Laugsvæsen og Næringsfrihed. Ved dette Reskript, som i sine Præmisser opstiller den Grundsætning, „at det udi en vel indrettet Stat ikke lettelig bør formenes Nogen at ernære sig paa hvad lovlig Maade han bedst veed og kan," blev det saaledes bestemt, at nye Laug ikke mere maatte oprettes, ligesom nye Laugsartikler heller ikke mere maatte confirmeres, med mindre de i et og andet Tilfælde maatte være saaledes forfattede, at enhver, som forlangte det, uden noget Bryderi eller Omkostning kunde blive indtagen i samme, alene imod at betale en Kjendelse af 4 til 6 Mark eller lidt mere; at Monopoler og **privilegia exclusiva** for Fremtiden ikke skulde blive udstedte; at Magistraten, naar den ved et af en Svend forfærdiget Arbeide eller ved troværdige og upartiske Mesteres Vidnesbyrd kunde blive forvisset om en Svends Dulighed, skulde være berettiget til at fritage ham for at forfærdige Mesterstykke; at „naar Mesterstykke endeligen skulde forfærdiges," da skulde Magistraten blandt alle de Stykker, som kunde vidne om Ens Dueligbed, lade Svenden forfærdige det, som mageligst kunde affættes, samt see derhen, at vedkommende Svend ei blev nødt til derpaa at gjøre større Bekostning eller anvende mere Tid end den yderste Nødvendighed udkrævede; at naar en fattig Mand begjerte Tilladelse til at ernære sig af det han i en eller anden Professjon kunde forarbeide, og derfor erklærede at han ikke paa anden Maade vidste at ernære sig, og det af den derover indhentede Erklæring erfaredes at det omtrent forholdt sig saaledes, da skulde saadant ikke blive ham nægtet; og at hvis Professionens Beskaffenhed gjorde ham det nødvendigt at holde en Dreng eller Haandlanger, skulde ogsaa dette blive ham tilstaaet, samt at dersom han efter nogle Aars Forløb med troværdige Attester beviste, at han gjorde godt Arbeide til billig Priis, da vilde Kongen efter Ansøgning bevilge ham enten at op-

tages i Lauget eller at holde et Par Svende og Drenge. Ved hensigtsmæssige Bestemmelser søgte Reskriptet desuden at formindske Omkostningerne ved Optagelsen i Laugene, og at haandhævde Svendene i deres Ret til at indtræde i Ægteskab, ligesom det ogsaa ved et andet Reskript af samme Dato til Stiftamtmændene blev befalet, at saasom Kongen var kommen i Erfaring om, at det endog i de Kjøbstæder, hvor der ikke var noget Laug eller noget Monopol, ofte blev Borgerne formeent at foretage sig Et og Andet paa det Fundament, at de ikke derpaa havde taget Borgerskab, hvilket syntes at supponere at hver Gang En vilde foretage sig Noget, skulde han dertil kjøbe sig Tilladelse af Øvrigheden, hvilken Tilladelse endda ofte blev nægtet af den Aarsag, at der desuden var nok af det Slags der i Byen, saa skulde det for Fremtiden i de Kjøbstæder, hvor der ikke var Laug eller noget andet sært Privilegium, som deri kunde være hinderligt, være Alle og Enhver, som havde taget deres Borgerskab, tilladt at ernære sig paa hvad lovlig Maade de bedst vidste og kunde. At disse Lovbestemmelser saavel i og for sig, som i Særdeleshed naar en for Næringsfriheden gunstig Aand herskede ved deres Udførelse, maatte være af betydelig Indflydelse, er aabenbart. — Den kort efter indtraadte struenseeske Tid var naturligviis gunstig for Forholdenes frie Udvikling, og om dette end ikke kan siges om den Guldbergske, saa kundgjorde den da gjeldende Aand sig dog ikke paa nogen væsentlig Maade i Lovgivningen, og med Aaret 1784 indtraadte der da atter en gunstig Tid for Næringsfriheden. Paa den ved Reskripterne af 10de April 1761 begyndte Forbedringernes Bane gjorde Man derfor ogsaa under den nye Tingenes Orden et mægtigt Skridt fremad. Da der nemlig i Aaret 1794 i Anledning af nogle Uroligheder, som Haandværkssvendene ved forskjellige Laug her i Staden havde foraarsaget, under 11te Aug.

ikke blot blev udstedt en Plakat, som ophævede den Forpligtelse til Vandring, som fandt Sted ved enkelte Laug, men ogsaa blev nedsat en Commission *), blev det denne befalet ved samme Leilighed at afgive dens „Betænkning og Forslag til de Forholdsregler, som efter Omstændighederne kunde ansees meest bequemme til at rette Manglerne i Laugsindretningerne selv, i Fald saadanne maatte forekomme." — Denne Commission, hvis Forhandlinger det ikke var Publikum formeent at overvære **),

*) Nærmere Underretning om de ovennævnte Uroligheder findes i Minerva, Aug. 1794. Commissionen bestod af Vicejustitiarius i Høiesteret Cfd. Cordsen, Oeconomi- og Commerce-Collegii-Deputeret Sehested, Borgemester Hjorthøi, Cancellie-Deputeret Krück, Generalprocureur Colbjørnsen, Rentekammer-Committeret v. Essen, Toldkammer-Committeret Malling, Raadmand Pontoppidan, Bankdirekteur Larsen, Raadmand Læssøe og Grosserer Lauritzen; og Kammersekretair Rosenstand Goiske førte Protokollen. Trykningen af denne Commissions Forhandlinger blev paabegyndt, men ikke fuldendt. Det Aftrykte haves paa Universitetsbiblioteket.

**) Da Commissionen forsamlede sig til et af dens første Møder fornam den, at foruden de tilsagte Haandværksmestere en Deel af Publikum var tilstede, som formodentlig ønskede at indlades, og den tog da under Overveielse om andre end de Tilsagte kunde tillades at være nærværende. Man bemærkede i denne Anledning, „at Commissionen ikke havde saadanne inquisitoriske Forretninger, som inden lukte Døre skulde foretages, men kun Oplysninger at indhente og Beraadslagninger at anstille om Gjenstande, som angik det Almindelige, og endelig at Sandhed og Ret, som var det eneste Commissionen havde at tage i Betragtning ikke behøvede at unddrages fra Lyset," og paa Grund heraf besluttede Commissionen, „at ligesom den paa den ene Side ikke indbød nogen Uindkaldt til at være tilstede, saaledes vilde den heller ikke paa den anden Side formene Nogen det, naar og forsaavidt der var Rum i Commissionens Værelse for de Indkaldte, og den Rolighed vedligeholdtes, som Forretningerne fordrede."

fandt vel, hvad den ogsaa senere yttrede i sin Forestilling til Kongen, at det vilde være det Ønskeligste, om Laugsvæsenet aldeles kunde blive afskaffet og Næringsfrihed istedetfor samme blive indført; men da Commissoriet alene befalede den at indkomme med Forslag til Afhjelpelse af Manglerne i Laugsindretningen og saaledes forudsatte at Laugene vedbleve, saa henvendte den alene sin Opmærksomhed til de Mangler, som de af den anstillede Undersøgelser bragte for Dagen, og til Midlerne til at afhjelpe dem, „forsaavidt det under Laugsforfatning var muligt *)." I en Forestilling af 23de

*) Commissionen yttrer sig i en Forestilling til Kongen af 23de Octbr. 1795 saaledes: "at Laugsvæsenet i Almindelighed, saadan som det fra det tydske Rige er indkommet i Danmark, lægger megen Tvang paa den rigtige og ret forklarede Borgerfrihed, megen Hindring i Veien for Kundskab og Flid i Haandværksarbeide, dette kan neppe kaldes i Tvivl; og at Haandværker, ligesaavel som andre frie Konster, og ligesaavel som Agerdyrkning og Skibsfart, kunde drives til høi Grad af Fuldkommenhed uden Laugstvang, dette synes i Grundsætning lige saa klart, som det ved Erfaring paa de Steder og i de Haandteringer, hvor Erfaringer kunne haves, er stadfæstet. Ogsaa har Deres Kongelige Majestæt i de Privilegier, som under 17de Juni 1780 og 20de Juni 1794 ere givne de nye oprettede Kjøbstæder i Finmarken, udtrykkeligen tilsidesat og forbudet al saadan Laugstvang, og givet disse Kjøbstæders Haandværkere, ligesom de andre Borgere, fuldkommen Frihed til at arbeide i deres Haandtering, saaledes som Enhver bedst veed, vil og kan. En lige Frihed, og ved den aldeles Ophævelse af alle de Klager, som ere førte, eller herefter kunne føres, saavel udenfor Laugene, som imellem Laugene selv indbyrdes, imod Laug og Laugsindretninger, skulde Commissionen med Grund kunne tilraade, dersom den fandt sig bemyndiget til at undersøge det vigtige Spørgsmaal: „hvorvidt Laug i Haandværkerne for det Almindelige ere nødvendige og nyttige, eller unødvendige og skadelige. Men det til os udstedte Commissorium byder os alene

October 1795, med hvilken denne Commission senere indgik, gjorde den Kongen, hvis denne „endnu ikke maatte finde det raadeligt at ophæve Laugene og give Haandværksklassen fuld Arbeids- og Næringsfrihed," en Deel Forslag sigtende til: at Haandværksstanden i Almindelighed kunde gives den Hæder den fortjener; at Folk af Indsigt og Formue kunde opmuntres til at indtræde i samme; at Mestere og Svende kunde sættes i rigtigt Forhold til hinanden, baade i Henseende til Rettigheder og Pligter; at Svendene kunde erholde mere Udsigt til at arbeide for sig selv, og derved mere Opmuntring til Dueligbed og Sparsommelighed; at fremmede Laugsvedtægters Indflydelse kunde modarbeides *), og endeligen at god Orden kunde vedligeholdes og Uordener forekommes, eller, hvis de desuagtet indtraf, blive ansete med passende Straffe. Paa denne Commissionens Forestilling faldt der, under 18de Juli 1798 (Canc. Skr. 24 f. M.), en kongelig Resolution, som i det Væsenlige approberede de af Commissionen gjorte Forslag, og paa denne Resolution grundedes den bekjendte i det Hele taget endnu gjel-

---

at give Betænkning og Forslag til de Forholdsregler, som efter Omstændighederne kunne ansees bequemme til at rette Mangler i Laugsindretningerne. Dette forudsætter altsaa at Laugene vedblive, og, dette forudsat, har Commissionen alene at henvende sin Opmærksomhed til de Mangler, som under de af den anstillede Undersøgelser ere sporede, og at foreslaae Midler til at afhjelpe dem, forsaavidt det under Laugsforfatning er muligt."

*) Som Exempel paa hvilke urimelige tydske Laugsvedtægter, der uden at have Lovhjemmel havde gjort sig gjeldende, kan anføres, at ved flere Laug den Svend, som forlod en Mesters Værksted, ikke maatte antages i en anden Mesters Tjeneste, men var pligtig at forlade Staden et vist Tidsrum, inden han maatte antages paany; og at de ledige Svende vare pligtige til at tage Tjeneste hos Mesterne efter Omgang, og saaledes ikke havde Lov til at tage Arbeide, hvor de vilde og kunde.

dende Frdg. af 21de Marts 1800, der saaledes maa ansees som et Værk af den nysomtalte Commission, hvori atter Aarsagen maa søges til at Forordningen kun blev gjeldende med Hensyn til Kjøbenhavn og kun for Haandværkslaugene, men ikke udenfor Kjøbenhavn og med Hensyn til Handelslaugene, idet det nemlig var i Anledning af kjøbenhavnske Haandværkslaug at Commissionen var bleven nedsat. Ved denne Forordning, hvis nøiere Bestemmelser nærmere ville blive omtalte i det næste Afsnit, blev der foretaget tvende Hovedforandringer med Laugsvæsenet. Den første bestod i, at Forpligtelsen til at have tjent visse Aar som Dreng og Svend hos en Laugsmester inden Man kunde optages i Lauget blev hævet, saa at enhver strax efter at have ladet sig indskrive som Dreng kunde gjøre Svendestykke, og øieblikkelig efterat han saaledes var bleven Svend gjøre Mesterstykke, uden Hensyn til paa hvad Maade han havde erhvervet sig den til Svende- og Mesterstykkets Forfærdigelse fornødne Færdighed og Kundskab, en Bestemmelse, som fornemmelig blev given for at gjøre den mere dannede og formuende Deel af Nationen tilbøieligere til at sætte deres Børn til Haandværkstanden. — Den anden Hovedforandring var bevirket ved de mangfoldige for Commissionen af Svendene anbragte Klager over, at de fleste iblandt dem, og især de som vare gifte, ikke af deres Dagløn vare istand til at oplægge saa meget, at de kunde udrede Omkostningerne ved at blive Mestere, og saaledes, selv om de besad den største Dulighed, ikke havde anden Udsigt end den, deres hele Levetid at arbeide som Andres Tjenere og at forøge Mestrenes Velbevnet med hvad der fortjentes ved deres Arbeide. For nu at raade Bod paa det Uretfærdige heri, og at sætte Svendene istand til efter nogle Aars Tjeneste at kunne nyde hele Fordelen af deres egne Hænders Arbeide, blev det i det 2de Capitel af Frdg. 21de Marts 1800 bestemt, at det skulde staae

enhver, der havde arbeidet 4 Aar som Svend enten her eller paa fremmede Steder, frit for at nedsætte sig som Frimester i sit Haandværk og saaledes drive samme med egne Hænder, og med sin Kones, sine Børns og Haandlangeres Hjelp, uden anden Forpligtelse end at tage Borgerbrev, for hvilket han kun skulde betale det Halve af hvad en Laugsmesters Borgerbrev kostede; og naar en saadan Frimester havde arbeidet i to Aar, skulde det være ham tilladt at antage en Dreng til Medhjelp og Oplærelse.

Ved denne Forandring var der da saaledes gjort et mægtigt, ja naar Man tager Hensyn til at Alt ved meget i Livet indgribende Reformer neppe bør gjøres paa een Gang, maaskee stort nok, Skridt fremad, og naar Man var vedbleven gradviis at skride fremad paa den begyndte Vei, da vilde vort Fødeland nu have været i Besiddelse af en fuldkommen Næringsfrihed. Men ikke længe efter indtraadte der en for Næringsfriheden meget ugunstig Periode, som vedvarede lige indtil Cancelliet erholdt dets nuværende Chef, og i dette Tidsrum gik Man ikke blot ikke fremad, men ogsaa mærkeligen tilbage *). — Bestemmelsen i Reskriptet af 10de April 1761 om at nye Laug ikke maae oprettes blev fortolket som kun gjeldende med Hensyn til Laug paa Næringer, paa hvilke der ikke tidligere har fundet Laug Sted, og en Deel nye Laug paa Haandteringer, paa hvilke der findes Laug i Kjøbenhavn, bleve oprettede i Kjøbstæderne **). Nye Laugsartikler bleve confirmerede uden,

*) I Begyndelsen af 1804 overlog Statsminister Kaas Præsidiet i Cancelliet, (hvilket han beholdt indtil sin Død i Aaret 1827), og Christian Colbjørnsen forlod til samme Tid dette Collegium paa Grund af sin Udnævnelse til Justitiarius i Høiesteret.

**) At det daværende General Toldkammer og Commerce Coll. derimod var Næringsfriheden gunstig, sees af dets Skrivelse af

som Reskr. 10de April 1761 foreskriver, at være saaledes indrettede, at enhver uden noget Bryderi eller Omkostning kunde blive optaget i samme alene imod at betale en Kjendelse af 4 til 6 Mark eller lidt mere. Loftet i samme Reskript om at Monopoler og **privilegia exclusiva** ikke for Fremtiden skulle blive udstedte blev ikke overholdt. Istedetfor at raade Bod paa den Tilfældighed, at Frdg. 21de Marts 1800 ikke var bleven gjeldende med Hensyn til Handelslaugene, fik den lovbestemte Drenge- og Svendetid, som fandt Sted ved samme, en ny Stadfæstelse ved Frdg. 23de April 1817, kun med en Nedsættelse i Aarenes Antal. Ved Isenkræmmerlauget, hvor de lovbefalede Svende- og Drengeaar vare affkaffede ved L. Artikl. 5te Juni 1807, indførtes de paany ved Pl. 23de April 1817.

Den saa høist velgjørende Indretning med Frimesterne gav Man et Banesaar, ved, (uagtet det var Svendenes Klager over at Forpligtelsen til at gjøre Mesterstykke gjorde dem til Andres Tjenere for deres hele Levetid, der, som S. 39 anført, havde foranlediget Bestemmelserne i Frdg. 21de Marts 1800 om Tilladelsen til at nedsætte sig som Frimester), ved en Frdg. af 23de Octbr. 1822 at befale, at den der vil nedsætte sig som Frimester skal gjøre et Prøvestykke, der ordentligviis skal være det samme som det for Laugsmesterne befalede, hvorved det da næsten er blevet ligesaa store Byrder underkastet at blive Frimester som at

---

21de Juli 1818 angaaende at Handelslaug ikke bør tilstaaes oprettede i Smaakjøbstæderne. Det hedder sammesteds, „at Man ingenlunde kan anse det nyttigt for Handelen at der indføres Laug i de smaae Kjøbstæder, hvorved det gjøres vanskeligt for formuende og dygtige Mænd at nedsætte sig paa denne Næringsgreen. Collegiet troer tvertimod at den størst mulige Frihed vil være det nyttigste til Handelens Udvidelse, som og det Fordeelagtigste for Beboerne af Kjøbstæderne og Omegnen."

blive Mester. Og foruden dette blev det ved den samme Forordning befalet, at Amtmændene kun maae meddele saa mange Frimester-Bevillinger, som der kan bestaae med Kjøbstædernes Tarv, hvilket da ligeledes er en væsentlig Indskrænkning.

Med Hensyn til Mesterstykkernes Forfærdigelse blev der givet nye, tildeels skærpende Bestemmelser, ved hvilke den Magistraten ved Reskript af 10de April 1761 §. 8 tilstaaede Ret til at dispensere fra Mesterstykkes Forfærdigelse naar Vedkommendes Dueligheed paa anden Maade var beviist, indirekte blev hævet.

Ved Reskript 14de April 1820 blev uden Hensyn til Reskr. 10de April 1761, (jfr. S. 35), befalet, at Borgerskab kun maa meddeles paa en bestemt Næring, og at enhver Borger skal blive ved den Næring, hvorpaa han har vundet Borgerskab.

Det blev ved Pl. 23de Octbr. 1822 §. 5 befalet, at ogsaa de, som nedsætte sig i en Kjøbstad paa en Haandtering hvorpaa der ikke der paa Stedet er Laug, skulle aflægge Dueligheds-prøve, ja i Reglen endog et Prøvestykke „liigt det, der for samme Haandværk er foreskrevet som Mesterstykke i de almindelige Laugsartikler."

De fleste af de Haandværkere, som ifølge Lovens 3—13—23 frit kunde nedsætte sig paa Landet, blev det ved Pl. 3die April 1816 paalagt hertil at erhverve Amtmændenes Bevilling, og Meddelelsen af samme blev betinget af at Amtmanden er af den Formening, at der ikke allerede er bosat saa stort et Antal slige Haandværkere, som Distriktets Tarv fordrer. Landhaandværkerne, som tidligere havde havt Tilladelse til at holde Svende og Drenge, blev dette forbudet ved Pl. 29de Novbr. 1822, og særlig Bevilling kunde endogsaa kun meddeles til at holde een Svend og een Dreng, hvilket naturligviis var en saare følelig Indskrænkning. Det hidtil tvivlsomme Spørgsmaal, om Landhaandværkerne vare berettigede til at arbeide for Kjøbstæ-

derne naar der i disse ikke var Laug, hvilke, hvad de fleste Professioner angaaer, kun findes i de færreste Kjøbstæder, blev til Kjøbstadhaandværkernes Fordeel afgjort benægtende ved Pl. 3die April 1816 §. 3. Og med Hensyn til alle de her nævnte Bestemmelser blev der ikke gjort nogen Undtagelse med Bornholm, hvor der hidtil **de facto** havde været fuldkommen Næringsfrihed for Haandværkstanden *).

Siden den Tid Cancelliets nærværende Chef har erholdt Bestyrelsen af dette Collegium synes derimod, (skjøndt de nysnævnte Indskrænkninger endnu bestaae), en for Næringsfriheden gunstigere Stemning at være bleven herskende i samme, hvilket ikke blot har kundgjort sig ved Plakat af 3die November 1832, som udvider den nysomtalte velgjørende Forordning af 21de Marts 1800 til Kjøbstæderne, hvor den hidtil kun analogt var bleven anvendt, men ogsaa ved flere andre mindre indgribende Lovbestemmelser, blandt hvilke jeg her skal indskrænke mig til at nævne Plakaterne af 5 Novbr. 1830 og 20de Mai 1831. Det er ogsaa i Publikum „med Glæde bleven bemærket hvorledes i de senere Tider en friere Anskuelse i denne Green af Næringsdriften er bleven fremherskende, og Hs. Majestæt (Frederik den 6te) har allernaadigst tilkjendegivet det Kongelige danske Cancellie sin Tilfredshed med den af det udtalte Liberalitet i denne Retning **)."

For nærværende Øieblik gaaer vor hele Lovgivning om Næringsvæsenet en ny Tid imøde, eftersom Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter have besluttet at andrage paa Nedsættelsen af en Commission, der kunde tage Spørgsmaalet om Laugsvæsenets Afskaffelse under Overveielse, en Anmodning, som vistnok ikke vil blive afslaaet.

*) Jfr. Stændertid. for Oestift. 1838, I. S. 240 ff.
**) Jydske Stænderf. 1838, S. 1912.

Fjerde Afsnit.

Om de for Øieblikket med Hensyn til Laugsindretningen og Næringslovgivningen gjeldende Bestemmelser.

Den i forrige Afsnit omtalte Bestemmelse i den coldingske Reces, at Haandværk, med Undtagelse af nogle af de for Landmanden nødvendigste, ikke maae drives paa Landet, men kun i Kjøbstæderne, er gjentaget saavel i Kjøbstædernes Privilegier af 24 Juli 1661 §. 5, som i Christian den 5tes Danske Lovs 3—13—23, hvor det hedder: „Ingen Haandværksmand maa boe paa Landsbyen, undtagen Grovsmede, Tømmermænd, Bødkere, Teglbrændere, Pottemagere, som gjøre sorte Potter, Hjulmænd, Muurmestere, Skindere, Vævere, som væve Vadmel, Blaar og Hampelærred, Skræddere, som sye Vadmel, og de Skomagere, som sye Bønderskoe;" og denne Bestemmelse er ikke blot ikke senere bleven hævet, men den er endogsaa ofte i den nyere Lovgivning bleven gjentagen, dog med nærmere Bestemmelser, som overholdes med temmelig megen Strenghed.

Reglen er saaledes: At Haandværksdrift kun maa udøves i Kjøbstæderne.

Undtagelserne fra denne Regel kunne deles i to Klasser; de, som ikke behøve Bevilling for at kunne nedsætte sig paa Landet, og de, som have en saadan behov.

1) Til den førstnævnte Klasse høre de i Lovens 3—13—23 nævnte Vævere, Grovsmedde og Hjulmænd, og foruden disse, Slagtere (Pl. 22 Juli 1822), og Rugbrødsbagere og Ølbryggere (Rsk. 8de Juni 1796), hvilke uden nogen Bevilling dertil kunne nedsætte sig hvor de ville paa Landet og drive deres Haandtering med saamange Svende og Drenge de selv ville.

2) De som behøve Bevilling kunne deles i to Klasser, de

som skulle have Amtmandens Bevilling, og de som skulle have Bevilling fra Collegierne og in specie fra Cancelliet.

A) Amtmandens Bevilling fordres a) af de øvrige i 3—13—23 nævnte Haandværk (nemlig Tommermænd, der nu tillige maae gjøre simpelt Snedkerarbeide, Bødkere, Teglbrændere, Pottemagere, som nu maae gjøre alle Slags Potter, Muurmestere, Skindere eller, som de nu kaldes Feldberedere, Skrædere, som nu maae sye Klæder af al Slags hjemmegjort Klæde, og Skomagere, som nu af simpelt Læder maae sye Fodtøi for Alle som boe paa Landet), hvilke nu efter Plakat 3die April 1816 skulle have Amtmandens Tilladelse til Nedsættelsen paa det af dem udvalgte Sted, ved hvilken Leilighed Amtmanden skal iagtage at ikke et større Antal end Distriktets Tarv udfordrer, erholder en saadan Berettigelse. Disse Haandværkere ere ogsaa nu efter Pl. 29. Novbr. 1822 kun berettigede til at arbeide med egne Hænder, og med deres Koners og Børns samt med Haandlangeres Hjelp; men maae hverken holde Svende eller Drenge, med mindre de hertil have Amtmandens særlige Bevilling, som dog aldrig kan gaae videre end til at holde 1 Svend og 1 Dreng, ligesom ogsaa forskjellige i Plakaten anførte Omstændigheder skulle tages i Betragtning ved en saadan Tilladelses Meddelelse, alt „uden at Kjøbstædernes Interesse derved maa tabes af Sigte." b) Sadelmagere, Glarmestere, Bagere, som bage fiint Brød, Rokkedreiere, Malere og Uhrmagere, som indskrænke sig til at reparere Stue- og Slag-Uhre, hvilke Amtmanden nu efter Frdg. 23de Marts 1827 §. 7 kan meddele den Bevilling til Nedsættelse paa Landet, som tidligere skulde søges hos Cancelliet. Amtmanden kan ligeledes meddele Grovsmede paa Landet Bevilling til ogsaa at forrette Kleinsmedarbeide, hvilket de dog ei maae falholde paa Markederne (Pl. 3die April 1816 §. 10.

Cfkr. 28 April 1827). Oplærte Rebslagere, som udelukkende ville ernære sig af at snoe Reb paa Landet, skulle ogsaa dertil have Amtmandens Bevilling (Cfkr. 20 Novbr. 1827), skjøndt ellers enhver Landbo har Ret til at snoe Reb og sælge disse baade paa Landet og i Kjøbstæderne. Pl. 8 Apr. 1816 §. 4, Cfkr. 25 Jan. 1817. Meddelelsen af den heromhandlede Bevilling er imidlertid langt flere Betingelser underkastet end den under forrige Klasse nævnte; der fordres nemlig, at den Paagjeldendes Bolig ligger i det mindste 1½ Miil fra nærmeste Kjøbstad; at Bevillingen lyder paa et bestemt Sogn, i hvilket han skal være bosat; at Beboerne efter de lokale Omstændigheder ikke uden betydelig Uleilighed kunne benytte Haandværkerne i Kjøbstæderne, samt at der ikke allerede findes et saa tilstrækkeligt Antal af dem, der drive Haandværket, at der ingen Trang er til flere. Det med Hensyn til de under forrige Klasse anførte Haandværkere Bemærkede i Anledning af, at de hverken maae holde Svend eller Dreng, gjelder ogsaa med Hensyn til de heromhandlede.

B) Gjennem Collegierne kan ogsaa erholdes Bevilling til flere andre Slags Fabrikationers Udøvelse paa Landet. Saaledes bevilges Garveriers Anlæg paa Landet af General Toldkammeret og Oeconomie- og Commerce-Collegiet, og Grubbeværkers Indretning ved Møller af Rentekammeret, ligesom Cancelliet ogsaa, naar det dertil skulde findes særdeles Anledning kan meddele Bevilling til at drive hvilketsomhelst Haandværk paa Landet med egne Hænder, eller med 1 Svend og 1 Dreng.

Dueligheds prove fordres ikke af den, der vil drive Haandværk paa Landet, og Vedkommende behøver, da han ingen Borgerskab har nødig, heller ikke at være myndig.

Bevilling til Nedsættelse paa Landet maa ikke lettelig til-

staaes andre end Folk af Bondestanden, medens det omvendt staaer Bondesønnen frit for at blive Kjøbstadhaandværker.

De paa Landet boende Haandværkere maa ikke arbeide for Kjøbstadbeboerne; men det er dem dog i Reglen tilladt paa Markederne at falholde deres Arbeide, ligesom Landmanden ogsaa er berettiget til i Kjøbstæderne at afsætte Produkterne af sin Huusflid, saasom linnede og uldne Vare, Reb, Kurve, Trævarer og deslige.

Straffen for uberettiget Næringsbrug paa Landet er en Mulkt fra 5—30 Rbdlr.

De i Christian den 2dens og Christian den 3dies Lovgivninger indeholdte, men som tidligere bemærket, dengang neppe strengt overholdte Forbud mod al Handel paa Landet, ere gjentagne saavel i Danske Lovs 3—13—24, jfr. 3—8—1, som i en Deel senere Anordninger *), og Handel maa som Følge heraf kun drives i Kjøbstæderne, hvorved dog maa bemærkes, at Handelsrettighedernes Væsen kun bestaaer i at falholde Vare, som man med Hensyn til saadan Afsættelse har forskaffet sig, saa at, blandt Andet, Falholdelse af egne Arbeider ikke kan ansees som Handel.

Foruden Haandværks- Fabrik- og Kunstflid og Handel, maa ogsaa Brændeviinsbrænderie, Vertshuushold og Gjestgiverie, samt Reisendes Befordring kun udøves i Kjøbstæderne, og Indbegrebet af de under disse fire Hovedklasser hørende Næringsgrene, udgjør den saakaldte Kjøbstednæring eller borgerlige Næring, og Enhver, der vil drive en under en af disse Hovedklas-

*) Ved Pl. 25 Juli 1815 er Opkjøb i Landmandens eget Hjem af hans Produkter blevet tilladt med Indskærpelse af Forbudet mod udenfor Torvene at opkjøbe de Varer, som af Landmanden eller for dennes Regning føres til Torvs.

ser hørende Næringsvei, er i Reglen pligtig paa samme at tage Borgerskab *).

*) Betingelserne for at kunne faae Borgerskab ere i Korthed: At Vedkommende melder sig hos Byens Magistrat og angiver hvad Haandtering eller Næringsgreen han agter at ernære sig ved, og godtgjør, 1) at han er fuldmyndig, eller hvis det er som Marskandiser, Jernkræmmer, Auktionsholder, Vertshuusholder, Oltapper, Kaffe- og Theeskjenker, Billardholder, Spisevært, Marketenter eller Høker at han vil nedsætte sig, at han er 45 Aar gammel; 2) at han ikke har været hensat til Arbeide i nogen Straffeanstalt, samt, hvis det er een af de nysnævnte Næringer han vil drive, at han ikke er Politiet bekjendt fra nogen ufordeelagtig Side (jfr. dog Pl. 29de Octbr. 1824); 3) at han enten er ansat ved Borgervæbningen eller har Fritagelse i saa Henseende, samt at han, hvis han er værnepligtig, enten har Vedkommendes Tilladelse til saaledes at nedsætte sig, eller har Udygtigheds-, Afskeds- eller Friheds-Pas; 4) at han saafremt der i Byen er Laug paa den opgivne Næringsvei forud er bleven optagen i Lauget, eller hvis der fordres Dueligheds-prøve som Betingelse for Nedsættelsen har aflagt samme; 5) at han, saafremt det er nødvendigt, har erhvervet høiere Tilladelse eller Bevilling til den attraaede Næringsdrift. Udførligere Underretning findes i J. N. Høsts Danske Borgerret, Kjøbenhavn 1839 andet Cap.

For Borgerskab i Kjøbenhavn erlægges en Afgift af, ved de til første Klasse hørende Næringsveie 100 Rdlr. r. S., 2den Klasse 60 Rbd.; 3die Klasse 40 Rbd.; 4de Klasse 30 Rbd.; 5te Klasse 20 Rbd.; 6te Klasse 10 Rbd. De øvrige lovlige Omkostninger, (for Exempel til stemplet Papiir, Expeditionsgebyhr), beløbe sig tilsammen omtrentligen til en Fjerdedeel af den for hver Klasse nævnte Afgift. Næringsveienes Inddeling i de forskjellige Klasser er for Øieblikket følgende. 1ste Klasse: Assistentshuset, Grosserere, Skibsværftseiere, Sukkerraffinadeurer, Tømmerhandlere, Verellere. 2den Klasse: Bryggere, Garvere, Herbergerer, der tillige drive Gjestgiverie og Vertshuushold, Kareifabrikanter, Materialister, Mæglere, Restaurateurer, Conditore, som beværte paa Stedet, Rebslagere som have lukte Baner, Sæbesydere, Skorsteensfeiermestere, Trakteurer, Vinhandlere.

Medens al Handel og Haandværksdrift saaledes i Reglen kun maa udøves i Kjøbstæderne, maa atter i disse i Reglen

---

3die Klasse: Auktionsholdere, Berlinerblaatfabrikanter, Billed- og Ornamentskjærere, Bogtrykkere, Boghandlere og Musikhandlere, Billardholdere, Baandfabrikeurer, Farvere, Fineerfabrikeurer, Fiskehandlere, Guldtrækkere og Guldslagere, Glashandlere, Hosekræmmere, Hørsvingere, Jern- og Grydestøbere, Jernkræmmere, Kattuntrykkere, Klædefabrikeurer, Silke- og Klædekræmmere, Kortfabrikanter, Musik- og Instrumentmagere, Mekanici, Muurmestere, Nyrnberghandlere og Galanterihandlere, Orgelbyggere, Papirfabrikeurer, Pibefabrikeurer, Stadsmusikantere, Skibsbygmestere, Steenhuggere, Seil-, Flag- og Compasmagere, Stivelsefabrikeurer, Skedevandsfabrikeurer, Speilhandlere, Strompefabrikeurer, Skorsteensfeiere paa Stadens Grund udenfor Portene, Theaterentrepreneurer, Tapetfabrikeurer, Toifabrikeurer, Tobaksfabrikeurer, Tømmermestere, Translateurer, Uldhandlere, Urtekræmmere, Vorblegerier, Vildt- og Frugthandlere, Eddikebryggere. 4de Klasse: Bagermestere, Brændeviinsbrændere, Bundtmagere, Sukkerbagere, som ikke beværte paa Stedet, Confurhandlere, Destillateurer, Dugmagere, Feldberedere, Fiskebeensskjærere, Færgemænd, Fiskeblødere, Gartnere, Grov- og Kleinsmede, Guldsmede, Hattemagere- og Hattehaarstilberedere, Handlende med chinesiske, ostindiske og visse vestindiske Varer, Hyrekudske, Hestehandlere, Hjulmænd, Juvelere, Klokkestøbere, Kniplingskræmmere, Klubværter, Kobbersmede, Karduanberedere, Marskandisere og Meubelhandlere, Modehandlere, Meel- og Grynhandlere, Møllere, Oliemøllere, Plattenslagere, Pletterere, Remmesnidere og Sadelmagere, Slagtermestere, Spekhøkere, Spiseværter, Sværdfegere, Silkevævere, Bomulds- og Silkevatfabrikeurer, Skippere, Porcellains- og Pottehandlere, Tobakshandlere, Uhrmagere, Vandmestere, Viinkyppere, Vognmænd i det store Laug, Vordugsfabrikeurer. 5te Klasse: Barberer og Badere, Blegemænd, Barometermagere, Bogbindere, Bødkermestere, Blytækkere, Blikkenslagere, Blokke- og Rokkedreiere, Bøssemagere, Cigarfabrikeurer, Chokolade-, Lak- og Pennefabrikeurer, Formskjærere, Futteralmagere, Frugt- og Grønthandlere, Graveurer- og Signetstikkere, Gjørtlermestere, Glarme-

ingen Andre, hverken med egne Hænder eller ved Andres Hjelp, drive noget Haandværk eller nogen Handel, paa hvilken der i samme er Laug, end de, som ere Medlemmer af Lauget. Laugsartiklerne begynde nemlig alle med et Forbud i saa Henseende, der næsten ved alle Haandværkslaugenes Artikler lyder saaledes: „Det skal ingen tilladt være sig af . . . Haandværk at ernære, enten med noget Arbeide at betinge, eller Svende og Drenge at antage og holde, førend han haver vundet sit Borgerskab, og er i . . . Lauget indskreven. Forseer sig nogen herimod bøde første Gang . . . ., anden Gang dobbelt saa meget, og tredie Gang straffes paa Kroppen *). I Handelslaugenes

---

stere, Gibsstøbere og Gibsere, Hesteudleiere, Kammagere, Kobbertrykkere og Steentrykkere, Kunstdreiere og Paraplymagere, Lysestøbere, Lærredshandlere, Limfabrikeurer, Malermestere og Forgyldere, Marketentere, Naalemagere, Pottemagere, Potte- og Træskohandlere, Prammænd, Rebslagere, der have aabne Baner, Sennepsmalere, Snedkere, Skomagere, Strædere, Toismede, Vognmænd i det lille Laug, Skriftstøbere, Vævermestere, Oltappere og Thee- og Kaffeskjenkere og Værtshusholdere.

6te Klasse: Børstenbindere, Brolæggere, Brødbagere, Filehuggere, Frimestere af alle Laug, Fiskere, Handskemagere, Heglemagere, Jernhandlere, Kandestøbere, Kukkenbagere, Kampherrafinadeurer, Kartemagere, Kallundshandlere, Knapmagere, Kurvemagere, Lædertougere, Melkehandlere, Nagelsmede, Oblatfabrikeurer, Overskjærere, Parykmagere og Haarskjærere, Pergamentmagere, Polsehandlere, Porcellainsklinkere, Possementmagere, Proppeskjærere, Røgmænd, Steen- og Glasslibere, Skjærslibere, Sigte- og Soldemagere, Stolemagere, Sporemagere, Traadhandlere, Tærte- og Bakkelsebagere.

*) Ved de fleste af Haandværkslaugene er Mulkten for første Gang kun 4 Rbdlr. Ved Handelslaugene er den derimod meget større. Men foruden efter Laugsartiklerne straffes den Paagjeldende ogsaa med den almindelige Straf for uberettiget Næringsbrug, som for Kjøbenhavn og Kjøbstæderne er en Mulkt af 5 til 30

Artiklers Begyndelse hedder det paa samme Maade: Ingen maae sig af .... Handelen ernære eller nogen Krambod med .... holde, førend han haver taget sit Borgerskab og er i .... Lauget indskreven." Det sees altsaa at Laugstvangen her ligesom andetsteds er rettet directe mod de uberettigede Arbeidere, og kun indirecte mod Publikum, saa at kun Fuskeren, men ikke den, som betjener sig af hans Arbeide, herfor kan straffes *).

Hvad Haandværksarbeide der henhører til hver Profession, er ligesom Grændserne for Handelslaugenes Handelsberettigelse bestemt i Laugsartiklerne, og med hvilken Strenghed disse Grændser og Laugsmesternes Eneret til at forfærdige alt det til deres Profession henhørende Arbeide overholdes, er da bekjendt nok fra de mange smaalige Laugssager, som i de senere Aar have været førte ved Domstolene. Imidlertid gaaer det omhandlede Monopol dog kun ud paa at forfærdige Haandværkets Arbeide for Andre; thi til eget Brug kan enhver i Reglen forfærdige hvad han vil.

Med Laugsmesternes Eneret til at forfærdige Professionens Arbeide er forbundet Ret til at falholde de af dem forfærdigede

---

Rbdlr., 2den Gang 30 til 60 Rbdlr., o. s. fr. for hvert Gjentagelsestilfælde Dobbelt.

*) Ved Pl. 4de Septbr. 1741, 11te Jan. 1745, 28de Juli 1746 og Reskr. 13de Juni 1739 og 5te April 1749 er i specielle Tilfælde Tvangen undtagelsesvis stilet directe mod Publikum. — Den Svend, der tager Arbeide hos en Fusker, straffes efter Laugsvedtægterne med ikke mere at maatte faae Arbeide hos nogen Laugsmester før han har affonet sin Brøde, og de kjøbenhavnske Bødkeres Artikler af 2den Mai 1678 §. 18 bestemme endog udtrykkelig, at en saadan Svend „maa ingen af Laugsmesterne antage eller efter at det er bleven bekjendt beholde i Tieneste, med mindre han stiller Laug t tilfreds."

Gjenstande enten i det Huus, hvor de boe og holde Værksted, eller i en Boutik paa et andet Sted (Pl. 12te Novbr. 1798).

Den Udvidelse af Laugenes Eneret til at forfærdige Professionens Arbeide for Andre, som der ved flere Laugsartikler var skeet til Forbud mod saadant Arbeides Indførelse fra fremmede Steder, („for at Mesterne kunde have desbedre Næring og Aftræk"), er derimod i det Hele taget bortfalden ved den nyere Toldlovgivning, ligesom det ogsaa efter Pl. 3die April 1816 §. 5 er enhver Kjøbstads Indvaanere tilladt at afbenytte hvilkensomhelst anden Kjøbstads Haandværkere. Laugsmesternes Ret gaaer efter deres Død over paa deres Enker, hvilke saalænge „de sidde ugifte og sig ærligen forholde" forblive berettigede til med Svende og Drenge at fortsætte *) Haandværkets Drift ved Hjelp af en Mestersvend, der bør have aflagt den samme Prøve, som den, der skal blive Mester, (Frdg. 6te Mai 1682 §. 8). En saadan Ret tilkommer vistnok ogsaa Laugsmesternes separerede, af deres Mænd forladte eller fraskilte Hustruer, og nok ligeledes Hustruer, hvis Mænd ere gjorte umyndige, eller hæftede og under Tiltale paa Grund af en paasigtet Forbrydelse.

Noget Særegent ved Laugenes Eneret er, at det efter en i alle Laugsartiklerne indeholdt Bestemmelse er Oldermanden tilladt at udnævne nogle af Laugets Interessenter til, (efter Reskr. 9de Marts 1689 dog kun med Politiets Assistence, til hvilken de imidlertid have en særdeles og udtrykkeligen lovhjemlet Adgang), at lade eftersøge dem, som ved uberettiget Næringsbrug gjøre Indgreb i Laugets Rettigheder, eller til, som det i Kunstsproget hedder, „at jage efter Fuskere og Bønhaser."

*) Udtrykket „sig ærligen forholde" antages ikke i Praxis at sigte til et kydsk Levnet. Cancelliet har nemlig ved Skr. af 7de Juli 1821 resolveret at en Enke ikke mister sin Ret til at fortsætte Mandens Haandværk fordi hun har ladet sig besvangre.

Laugene i Danmark deles i Haandværkslaug, Fabriklaug og Handelslaug. De for Øieblikket i Kjøbenhavn værende 36 Haandværkslaug ere: Bagernes, Blytækkernes, Bogbindernes, Brændeviinbrændernes, Bundtmagernes, Bødkernes, Dreiernes, Gjørtlernes, Glarmesternes, Grov- og Kleinsmedenes, Guldsmedenes, Handskemagernes, Hattemagernes, Hjul- og Karethmagernes, Kandestøbernes, Knapmagernes, Kobbersmedenes, Blikkenslagernes, Malernes, Muurmesternes, Gibsernes og Steenhuggernes, Møllernes, Naalemagernes, Nagelsmedenes, Parykmagernes, Possementmagernes, Rebslagernes, Sadelmagernes, Seil-, Flag- og Compasmagernes, Skomagernes, Skræddernes, Slagternes, Snedkernes, Stolemagernes, Sværdfegernes, Tømmermesternes og Uhrmagernes.

Fabriklaug ere i Kjøbenhavn: Feldberedernes, Garvernes, Tobaksspindernes, Tøimagernes, Vævernes og Dugmagernes Laug.

Disse sidstnævnte skille sig i det Væsentlige kun fra Haandværkslaugene ved at de henhøre under General Toldkammer- og Oeconomie- og Commercecollegiet, medens de øvrige Laug staae under Cancelliet, og ved at Afgjørelsen af hvorvidt Svenden besidder en saadan Grad af Dueligheð, at Bevilling til Nedsættelse som Mester *) kan tilstaaes ham, bestemmes af det førstnævnte Collegium. Hvad der i det Følgende bemærkes om Haandværkslaugene gjelder saaledes i det Hele taget ogsaa om Fabriklaugene.

Af Handelslaug er der for Øieblikket fem i Kjøbenhavn, nemlig Horkræmmernes, Jsenkræmmernes, Silke-, Ulden- og Lærredskræmmernes, Urtekræmmernes og Viinhandlernes. For-

*) I ældre Dage har der i Kjøbenhavn været flere nu ophævede eller uddøde Laug, for Ex. Bryggernes, Brolæggernes, Færgemændenes, Pram- og Steenførernes, Silkevævernes, Skoflikkernes, Hønsekræmmernes, Fiskekræmmernes, Mæglernes, Billedhuggernes, Strømpevævernes o. fl. a.

uden de nævnte til Haandværks-, Handels- og Fabriklaugene henhørende Næringsdrivende, have ogsaa Vognmændene, Skipperne, Barbererne og Skorsteensfeierne Laug i Kjøbenhavn.

I Kiøbstæderne ere kun meget faae Laug, og sammes Indretning og de med Hensyn til samme gjeldende Bestemmelser ere i det Væsentlige de samme som ved de kjøbenhavnske Laug.

Blandt alle de nævnte Laug ere kun tvende sluttede Laug *), nemlig Barbererne, ved hvilket Berettigelsen tillige er real eller salgbar, og Bagernes, hvis Rettighed desforuden er radiceret **).

---

*) I Rsk. af 10 April 1761 er Udtrykket "sluttet Laug" brugt i en videre Betydning, nemlig for ethvert autoriseret Laug.

**) I Bartskiærernes Laugsartikler af 29 April 1684 §. 1 og 2 er deres Antal bestemt til 21, og som den høieste Betaling Laugsmesterne og deres Arvinger maa tage for den ledige Plads hvis de ville afhænde samme, (hvilket kun kan skee til en chirurgisk Candidat), er fastsat en Sum af 300 Rdlr. For Øieblikket tæller Barbeer-Lauget i Kjøbenhavn imidlertid kun 15 Laugs-Mestere. Hvad Bagerne angaaer, da er det ved Rsk. 15de August 1806 bestemt: at Antallet af Bagergaardene indenfor Kjøbenhavns Fæstningsværker stedse skal være 50 i Tallet uden at de Bagerier, som findes paa Stadens Broer, eller i Fremtiden sammesteds anlægges, deri maa iberegnes; samt at naar et Bagerie i Kjøbenhavn har henstaaet ubenyttet i et Aar, da skal det ansees at have tabt sit Privilegium og Cancelliet være berettiget til at meddele Bevilling til et nyt Bageries Anlæg i det Manglendes Sted, dog saaledes at Bevillingen dertil blot skal blive personlig for den, som erholder samme, og Rettigheden altsaa ikke i Fremtiden følge Gaarden. Foruden disse Laugsmestere gives der ogsaa Bager-Frimestere og Rugbrødsbagere, som have Bevilling til at bage og sælge Rugbrød. Begge disse sidstnævnte Slags Bagere maae, da de ikke selv have Bagerovn, lade bage i en Laugsmesters Ovn. Smaae Ovne til Franskbrødsbagning er det imidlertid dog Frimesterne tilladt at anlægge.

De Laug, som Bryggerne, Prammændene og Færgemændene forhen dannede, vare ligeledes sluttede Laug.

Hvert enkelt Laug har sine for samme særligen udstedte og med kongelig Confirmation forsynede Laugsartikler. De Vedtægter, som Laugene oprette, og som ikke stride imod Lovene, forbinde Laugets Medlemmer som Contrakter, naar de til samme have givet deres formelige Samtykke, men heller ikke anderledes, saa at hvad Pluraliteten beslutter ingenlunde kan forbinde Minoriteten, og saa at ikke engang det, hvorom samtlige Laugets Medlemmer ere blevne enige, kan forbinde de senere Indtraadte. For at slig Overeenskomst eller Vedtægt skal være forbindende for Andre, udfordres at den maa være confirmeret af Kongen. Udenlandske Laugsvedtægter have slet ingen Gyldighed; men deres Indskydelse her i Landet er imidlertid dog ikke saa ringe. De fra Udlandet indvandrede Svende overholde dem nemlig som oftest, og ere tildeels ogsaa nødte dertil, hvis de ere fra Lande, hvor der finder et strengere Laugsvæsen Sted, da de i modsat Fald vilde forspilde deres Ret til Arbeide og Nedsættelse i deres Hjemstavn; og vore indenlandske Svende have for en stor Deel paa Vandring i Udlandet vænnet sig til at iagttage samme, ligesom de fremmede Svendes Exempel og en vis **esprit de corps** ogsaa indvirker paa dem i saa Henseende, hvortil kommer at de for en stor Deel ere uvidende om hvad der efter den bestaaende Lovgivning har Gyldighed.

Uden Magistratens Tilladelse maa der ikke holdes nogen Laugsforsamling, og denne Autoritet skal stedse forordne een eller flere af dens Midte til at tage Sæde i Forsamlingen. Det er desuden Magistraten paalagt at have et specielt Tilsyn med Laugene og at vaage over at de Anordninger, som angaae disse, efterleves. (Frdg. 21 Marts 1800 §. 10). Laugene bestyres af en Formand eller Oldermand, der i Reglen udvælges af Magistraten blandt tre af Laugsmesterne dertil Indstillede. Oldermanden, hvis Bestilling ordentligviis vedvarer i to Aar, har at

paasee den nødvendige Orden i Alt hvad der henhører til Lauget; at vaage over at de til Lauget ved Lovgivningen og Autoriteterne udgangne Befalinger bekjendtgjøres og overholdes; at hæmme og paatale Misbrug, som maatte indsnige sig i Lauget eller Forurettelser, som maatte tilføies det; at forberede og derefter i Laugets Forsamlinger at fremsætte Alt, hvorom dets Beslutning bør indhentes; at afgive de Erklæringer og Betænkninger, som af Collegierne, Retten eller Øvrigheden fordres, samt endeligen for Lauget at aflægge vedbørlig Rigtighed for Alt, hvad han paa dets Vegne har foretaget. I Reglen er der tilforordnet Oldermanden nogle Bisiddere, der, naar han finder det nødvendigt, gaae ham tilhaande med Raad og Daad; og enkelte Laug have desuden særligen udnævnte Repræsentanter, hvis Mening høres over vigtigere Anliggender, som ikke egne sig til Afgjørelse af samtlige Interessenter. Til Oldermandens Bistand er der ogsaa ved de fleste Laug ansat en lønnet Laugsskriver. Enkelte Laug have ogsaa et Laugsbud; men ved de fleste maa den sidst i Lauget indtraadte Interessent besørge de til Laugsforsamlingerne fornødne Tilsigelser og ved flere Laug ogsaa ellers udføre et Laugsbuds Tjeneste. Enhver Laugsmester er ogsaa pligtig, naar han dertil udnævnes, at overtage Laugsbestillinger, og ved de Laug, som i Kjøbenhavn ere berettigede til selv at bortbære de til Lauget hørende Personers Liig, er ethvert Medlem under Mulkt af 4 Rdlr. pligtig efter Omgang at deeltage i Liigbæringen.

Som Betingelse for at blive optagen i Lauget fordres:

1) Ved Handelslaugene, at Vedkommende efter Frdg. 23de April 1817 §. 18 skal have staaet i Lære i 5 Aar, og ved Viinhandlerlauget i syv Aar *), og derpaa have underkastet sig

*) For Frdg. 23de April 1817 var Læretiden ved alle Handelslaugene syv Aar.

den ved Handelslaugene anordnede Svendeexamen, og saaledes være bleven Svend i Lauget, hvilket Ingen iøvrigt maa blive inden han er 18 Aar. Ogsaa ved Haandværkslaugene fandt i ældre Tider en i de respektive Laugsartikler forskjelligen fastsat, lovbestemt Læretid Sted. Dette er imidlertid senere blevet afskaffet ved Frdg. 21de Marts 1800 §. 6, (udvidet til Kjøbstæderne ved Pl. 3die Novbr. 1832), og ved Haandværkslaugene fordres saaledes nu blot at Vedkommende skal have ladet sig indskrive i Lauget som Dreng, og derpaa have gjort det for det respektive Laug anordnede Svendestykke, hvilket han, om han vil, kan gjøre øieblikkelig efter Indskrivningen uden altsaa virkeligen at have gjort Tjeneste som Dreng *).

2) At Vedkommende ved Handelslaugene skal have tjent som Svend ved Lauget i det mindste i tre Aar, og derpaa underkastet sig den for dem, der ville være Interessenter i et Handelslaug, anordnede Examen. I ældre Tider var det ogsaa ved Haandværkslaugene nødvendigt at have tjent en vis Tid

*) J. J. N. Høst's „Danske Borgerret", Kjøbenhavn 1839, findes paa sine Steder det Nærmere anført om hvori de Examina bestaae, som ere anordnede for dem, der ville optages som Interessenter og Svende i Handelslaugene, og de Svende- og Mesterstykker, som Vedkommende have at forfærdige for at blive optagne i de forskjellige Haandværkslaug. De i Laugsartiklerne givne Bestemmelser for hvori Mesterstykkerne skulle bestaae ere nemlig i Tidernes Løb blevne aldeles forældede og uanvendelige. Efter Knapmagernes Laugsartikler skulde Mesterstykket til Exempel være et Dusin Spigatknapper og en Karpenskive med dertilhørende polske Sløifer, nogle Ridderstjertsløifer og noget Strikværk, Knapmagerhaandværket vedkommende. Den, som gjør Mesterstykke i en Kjøbstad har imidlertid endnu, efter Pl. 26de April 1826, Valget mellem at forfærdige det i de almindelige Laugsartikler nævnte Mesterstykke eller det ved Lauget i Kjøbenhavn anordnede.

som Svend, som oftest ogsaa som Mesterſvend ved Lauget; men nu fordres efter Frdg. 21de Marts 1800 §. 6 blot at Vedkommende skal være indskrevet ved Lauget som Svend og have forfærdiget det for Lauget anordnede Mesterstykke, hvilket han, om han vil, kan gjøre øieblikkelig efter Indskrivningen, uden altsaa virkeligen at have gjort Tjeneste som Svend, og der er efter Cancl. Skr. 15de Novbr. 1817 heller ikke Noget imod at den, som ønsker at optages i et Laug, forfærdiger Svende- og Mesterstykke strax efter hinanden. De, der have været Mestere paa fremmede Steder og de, som have vundet den store Guldmedaille ved Kunstakademiet, ere fritagne for saaledes at godtgjøre deres Dueligheд.

For at forebygge Misbrug ved Bedømmelsen af de nævnte Prøvestykker og Examina, er der i den nyere Tid givet en Deel detaillerede Bestemmelser.

I de Professioner, til hvis Arbeide Kundskab og Øvelse i Tegning ansees fornøden, saasom ved Malernes, Murernes og Steenhuggernes, Tømmernes, Snedkernes, Dreiernes, Stolemagernes, Guldsmedenes og Juvelerernes, Kobbersmedenes, Kleinsmedenes, Bøssemagernes, Kareth- og Hjulmagernes, Gjørtlernes, Sværdfegernes, Blikkenslagernes, Kandestøbernes, Glarmesternes, Bogbindernes og Possementmagernes, skal førend en Svend i samme kan blive Mester, Tegningen til Mesterstykket, og naar denne er bifaldt, dette selv bedømmes af Kunstakademiet, paa hvis Dom det altsaa beroer om Svenden kan ansees duelig til at blive Mester.

3) At Vedkommende har erlagt nogle, ved de forskjellige Laug forskjellige, med Optagelsen forbundne, Afgifter, hvilke imidlertid ikke ere betydelige, ligesom Man ogsaa ved Lovbestemmelser har søgt at forebygge Misbrug med Hensyn til de med Optagelser i Laugene forbundne Omkostninger, hvilke ved Haandværkslaugene i intet

Tilfælde, naar Betalingen til Oldermanden for Afbenyttelsen af hans Værksted, hvis Prøvestykket er forfærdiget sammesteds, fraregnes, maa beløbe sig til mere end 18 Rbdlr. Ved Handelslaugene ere Optagelsesomkostningerne meget større, ligesom de, efter Forlydende, ogsaa ved de fleste Laug de facto stedse beløbe sig til mere end foreskrevet er. At have vandret er ikke fornødent for at blive Mester *).

Enhver, der ved at opfylde de nævnte Betingelser er bleven Laugsmester, har Ret til at holde Svende og Drenge og til at udlære de Forstnævnte, uden at være indskrænket med Hensyn til Tallet **). Naar en Dreng antages og indskrives i Lære,

*) Allerede i Frdg. 23de Dcbr. 1681 §. 6 hedder det: „Naar nogen sit Haandværk i Kongens Riger og Lande saaledes har lært, at han sit Mesterstykke som foreskrevet staaer kan gjøre, maa han uformeent blive Mester, endskjøndt han ikke har reist paa Haandværket." Ikke desto mindre fastsatte enkelte senere Laugsartikler det som en Betingelse for at antages som Mester, at Svenden skulde have reist og arbeidet udenlands; men alle slige Bestemmelser og Vedtægter bleve udtrykkeligen hævede ved Pl. 11te August 1794, som fastsætter at enhver Svend, af hvad Profession han end maa være, skal herefter agtes for god og duelig naar han forstaaer hvad han bør, uden Hensyn til om han har arbeidet paa fremmede Steder eller ikke. Jfr. ogsaa Frdg. 21de Martz 1800 §. 6.

**) En Undtagelse herfra finder Sted med Hensyn til Interessenterne i Urtekræmmerlauget, hvilke ikke til samme Tid maa holde mere end een Lærling, med mindre denne er indtraadt i det sidste Aar af den befalede Læretid af 5 Aar, i hvilket Tilfælde, der kan antages en ny. Reskpt. 20de August 1834. For Øieblikket er der i Kjøbenhavn 252 Interessenter og 208 Drenge. En lignende Bestemmelse findes i Garvernes Laugsartikler §. 1. For Øieblikket er der 24 Mestere og 23 Lærlinge. Med Hensyn til Muur- og Tømmermesterlauget i Kjøbenhavn er der ved Pl. 26de Mai 1812 §. 6 givet den Bestemmelse, at enhver Mester er pligtig at antage og oplære 1 Dreng naar han holder indtil 10

bør Mesteren desangaaende oprette skriftlig Contrakt med hans Forældre, i hvilken da Læretidens Længde og alt andet deslige bliver at bestemme. Ægte Fødsel er ikke nødvendig for at blive indskreven som Lærling. Mesterne have vel som Huusbonder Ret til at fordre Lydighed af deres Læredrenge, men de ere paa deres Side forpligtede til at behandle Drengene som det sømmer sig gode Huusbonder, og til ikke at bruge dem til sværere Arbeide end deres Kræfter uden Skade for deres Helbred kan taale. Den Mester, som mishandler sin Læredreng, straffes med Bøder fra 5 til 20 Rbdlr., og skulde han ved Mishandlingen have tilføiet ham Skade paa Helbred eller Lemmer, da straffes han som om Fornærmelsen var skeet imod en Fremmed. Naar Aarsagen til at en Dreng efter Læreaarenes Ende ikke kan gjøre forsvarlig Svendeprøve befindes at være, at Mesteren ikke tilbørligen har oplært ham i Haandværket, da straffes han med 50 Rbdlr.s Mulkt og tilpligtes paany at undervise Drengen, og den Huusbond, som ved Handelslaugene er Aarsag i at hans Dreng ikke har lært det han bør vide og kunne, skal betale Omkostningerne paa hans Oplærelse og erlægge en Mulkt fra 100—200 Rbdlr. Sølv. Ingen Svend har Ret til at befale over andre Drenge end dem han af Mesteren er foresat; ikke heller maa han bruge disse til nogen Haandværksar-

---

Svende; 2 Drenge naar han holder indtil 15 Svende; 3 Drenge naar han holder indtil 20 Svende, og 4 Drenge naar han holder indtil 25 Svende; alt under en Mulkt af 200 Rbdlr. aarligt for hver manglende Dreng, med mindre han godtgjør forgjeves at have søgt Læredrenge og med Begjering derom henvendt sig til Magistraten. At Bestemmelsen imidlertid ikke overholdes sees af, at der ved Udgangen af Aaret 1839 var i Kjøbenhavn ved Muurmesternes, Gibsernes- og Steenhuggernes Laug 611 Svende og kun 16 Drenge, og ved Tømmermesternes Laug 427 Svende og kun 35 Drenge.

beidet uvedkommende Gjerning uden Mesterens Samtykke; endeligen maa Svendene ikke uden Mesternes udtrykkelige Tilladelse revse nogen Dreng med Hug, ligesom det ogsaa er dem aldeles forbudet at behandle Drengene usommeligen. Frdg. 21de Marts 1800.

Laugsmesternes Monopol kan efter det tidligere Bemærkede deles i to Bestanddele, nemlig i Eneretten til med egne Hænder at udføre Professionens Arbeide for Andre, og i Eneretten til ved Andres Hjelp at øve Haandværkets Drift. I den sidstnævnte Henseende ere de imidlertid noget indskrænkede ved Svendenes Eneret til som Medhjelpere at udøve Professionens Arbeide, og det er saaledes Mesterne forbudet at lade Fuskere, det vil sige alle Personer, der ikke høre til Lauget, arbeide for sig *). For at Bestemmelsen i Reskr. 17de Novbr. 1708, at en Laugsmester, der antræffes at bruge Fuskere, skal „være den

*) Ved Reskr. af 3die Marts 1840 har Cancelliet erklæret at Laugsmesterne ere uberettigede til at betjene sig af Personer, der ikke høre til Lauget, til Udførelsen af Haandværkets Arbeide. Hvor der ikke er Laug paa Professionen, kunne Mesterne derimod betjene sig af hvem de ville. Jfr. 21de Marts 1800 §. 21 og Cancl. Skr. 1ste Novbr 1822. Ved Udstedelsen af Bevillinger til Nedsættelse som Vognfabrikant er det derfor ogsaa kun blevet tilladt Vedkommende uden Paatale af de paagjeldende Laug at maatte betjene sig af alle de forskjelligartede Arbeidere, de maatte behøve, under den Betingelse, at de ikke betjene sig af andre end berettigede Arbeidere. En Undtagelse fra den omhandlede Regel finder Sted med Maler-, Billedhugger- og Bygnings-Akademiets Professorer og Medlemmer, hvilke efter Pl. 6te Jan. 1783 §. 1 ere berettigede til ved Laugssvende eller andre Arbeidere at udføre alt det Haandværksarbeide, som deres Kunst giver dem Indsigt i og Dueligbed til at forrette, og med Handskemagerlauget i Randers, som ved Reskript af 30te April 1825 har erholdt Tilladelse til at benytte enhver Medhjelp, endogsaa Fruentimmers, en Begunstigelse Cancelliet ogsaa ad mandatum kan tilstaae andetsteds etablerede Handskemagere.

samme Straf undergiven som de kongelige Forordninger mentionere om Fuskere, hvorover Politimesteren bør holde og de Klagende efter Sagens Beskaffenhed assistere", ikke længere kan gjøres gjeldende i Praxis, har Man Præjudikat. Som Fuskere ansees tildeels ogsaa de fremmede Arbeidere, som have lært Professionen paa Steder, hvor der ikke finder Laugsvæsen Sted, eller hvor der ikke er Laug paa det paagjeldende Haandværk *).

Forholdet mellem Mesterne og Svendene er som mellem Huusbond og Tyende, kun at Mesterne ingen Revselsesret have. Alt med Hensyn til Lønnen, Opsigelsestiden og alle andre Bestemmelser, der imellem dem kunde finde Sted, bestemmes ved fri Contrakt. Enhver ledig Svend har Lov til at søge Tjeneste hos hvilken Mester han vil, og Mesterne kunne ligeledes paa deres Side antage hvilke ledige Svende, de ville, og Mestere og Svende paa hvad Maade, de selv ville, søge hinanden og forenes om Tjeneste og Arbeide. Laugsmestere, som maatte indgaae en Forening om ikke at ville tage en eller anden Svend i deres Tjeneste, straffes med en Mulkt af 50 Rbd S., og Foreningen er ugyldig. Skulde Svendene aftale ikke at ville arbeide hos denne eller hiin Mester, da forbryde de derved deres Tilladelse til at have Herberg, og Ophavsmændene dømmes til Forbedringshuusarbeide i eet til to Aar. Forlade flere eller alle Svende efter Overlæg en Mesters Værksted og Arbeide, da straffes de med en Mulkt af 1 Rbdlr. for hver forsømt Arbeidsdag, og Hovedmanden straffes med Fængsel paa Vand og Brød i fire Dage. Vedtage et heelt Laugs Svende at forlade Arbeidet, maa de ikke mere have Herberg, og Ophavsmanden dømmes til to Aars Arbeide i Rasphuset. Søge de at forlede andre Laugssvende til at følge deres Exempel straffes de med

*) Efter Kjøbenhavns Ildebrand 1795 fik slige Svende Tilladelse til at arbeide her, for at Byen hurtigere kunde blive opbygget.

Fæstningsarbeide i 6 Aar. Undslaaer nogen Svend sig for at arbeide enten med de Svende, der ere gifte *), eller med dem af deres Medbrødre, der staae i kongelig Krigstjeneste straffes han med 4 Dages Fængsel paa Vand og Brød. Frdg. 21de Marts 1800. Ved de større Laug danne Svendene en Forening, som har sit Forsamlingshuus eller Herberg og sin Formand eller Oldgesell og sin Kasse eller Svendelade. Magistraten i Kjøbenhavn er efter Pl. 17de Decbr. 1821 bemyndiget til at bevillige Repræsentation og Klasseinddeling mellem et Laugs Svende og til at tilstaae disse Ret til selv at vælge deres Oldgesel, der, saavidt det passer, har samme Pligter med Hensyn til Svendene, som Oldermanden i Henseende til Mesterne. Svendene ere deels ved Laugsartiklerne, deels ved Lovgivningen forpligtede at erlægge et vist Beløb ugentligt, maanedligt eller fjerdingsaarsviis til Svendeladen til de syge Svendes Understøttelse, Helbredelse og Pleie, samt til de Dødes Begravelse, og Mesterne ere pligtige til under eget Ansvar at indeholde dette Bidrag, (Syge- Fattige- eller Tide-Penge), hos enhver hos dem i Arbeide værende Svend af hans Fortjeneste, og at indbetale det til Svendeladen ved hver Qvartalsforsamling. Svendene ere pligtige til, naar de senere faae Arbeide, i Afdrag at tilbagebetale den Understøttelse de have modtaget af Svendela-

*) Den i Udlandet ved mange Laug stedfindende Vedtægt, at en gift Svend ikke maa taales ved Lauget fandt tidligere ogsaa Sted her ved flere Laug, for Ex. ved Bagernes, Bødkernes o. a. I Bødkernes Laugsartikler af 2den Mai 1678 §. 39 er det endogsaa udtrykkelig fastsat, at ingen gift Svend maa bruge Haandværket. Denne Laugsvedtægts Indskydelse er naturligviis som saa mange andres, endnu ikke ganske forbi, skjøndt slige Vedtægter ingen Gyldighed have, i det de fra Udlandet tilvandrende Svende ikke blot selv holde sig Laugsvedtægterne efterrettelige, men ogsaa i saa Henseende indvirke paa vore indenlandske Arbeidere.

den. De Svende, der søge Arbeide, tegne sig hos Oldgesellen, ligesom de Mestere, der ønske Svende, anmelde det for Oldermanden, som da ved Oldgesellen lader Anmeldelsen opslaae paa Herberget.

Saavel Laugsmestere som Frimestere kunne for en Tid fraside sig deres Borgerskab og med Fritagelse for de dem ellers som Borgere paaliggende Udgifter og Byrder arbeide som Svende, uden derved at tabe Adgang til naar de finde det for godt uden videre Bekostning igjen at indtræde i deres forrige Stilling.

Af de i det ældre tydske og franske Laugsvæsen saa almindelige Bestemmelser angaaende Udøvelsen af Haandværkets Drift, og angaaende de forfærdigede Vares Beskaffenhed indeholder vor Laugslovgivning kun nogle enkelte specielle, hvilke desuden neppe overholdes. Den nyere Bestemmelse i Pl. af 22de Septbr. 1823, at Haandværkssvende, med Undtagelse af dem, som allerede ere gifte, skulle arbeide paa Mesternes Værksteder, forsaavidt ikke Arbeidets Natur kræver at det maa forrettes andetsteds, og at det ikke engang skal være Mesterne tilladt at fritage Svendene fra denne Pligt ved at tillade dem at forrette Arbeidet i deres Hjem, har naturligviis sit Udspring fra Politiehensyn.

Af Indskrænkninger, som ere paalagte Laugsmesterne med Hensyn til deres Medbrødre, for at forhindre, at de ikke skulle skade hinanden i deres Næring, indeholde vore Laugsartikler, vel nogle enkelte *); men deels høre samme ikke til de byrdefuldere eller

*) Saaledes maa ingen Bødkermester tilegne sig Bødkerarbeide til islandsk Udredning eller det øst- og vestindiske Compagnies Fornødenhed, eller af hidkommende Fremmede opkjøbe Bødkermaterialier, men saadant skal tilkjendegives Oldermanden for at samtlige Laugsmestere, om de ville, kunne deeltage. Ved Kjøbet af

urimeligere af de mange slige, som Laugsvæsenet andensteds har fremkaldt; deels overholdes de i Almindelighed ikke længere.

En Undtagelse fra Reglen, at Enhver der skal kunne drive et Haandværk paa et Sted, hvor der er Laug paa samme, først maa være optagen som Medlem af dette, finder Sted med Hensyn til de saakaldte Frimestere *). Disse adskille sig med Hen-

---

Bødker Materialier maae Mesterne ikke underhandle hinanden, og ingen Bødkermester maa arbeide for en Kjøbmand, der skylder en Laugsbroder Penge. Toimagermesterne maae efter §. 31 i deres Laugsartikler under Mulkt ikke give større Arbeidsløn til Svendene end de have aftalt. Naar Skibsladninger af Eg- eller Birkebark uden at være forskrevne ankomme, da maa ingen Garver kiøbe deraf, men Oldermanden skal først underrettes derom og anmelde det for alle Laugsmesterne, for at enhver som det forlanger efter Proportion kan faae en Deel deraf; og paa samme Maade maa ingen Mester falde den anden inden eller uden Byen i Kjøbet med Bark, som fra Landet i smaae Partier indkommer, eller med raae Huder og Skind enten i store eller smaae Partier. Forbud mod at tilbrage sig en Andens Svende, og mod at tilvende sig Arbeide, som en Anden er ved at faae Bestilling paa, ere meget almindelige i Laugsartiklerne. At tilvende sig andres Kunder, det være sig ved at give Tilgift, eller ved at holde Omløbere, som sælge Varene i Husene, er Brændevinsbrænderne, Urtekræmmerne og Tobakspinderne forbudet.

*) Oprindelsen til Indretningen med Frimestere har nok været at Laugene selv gav enkelte Svende Tilladelse til med egne Hænder at arbeide som Mester, hvilket de godt kunde gjøre, da Indgreb i Laugenes Rettighed ikke paatales uden naar Laugene selv klage derover. Senere tiltog Øvrigheden sig Ret til at meddele slige Bevillinger uden Laugenes Samtykke. I Danmark indførtes Frimesterne ved Reskpt. 23de Octbr. 1713, som tillod at der ved hvert Laug maatte ansættes een eller to Frimestere, der maatte holde een Svend, men ikke oplære nogen Dreng. Om den betydelige Udvidelse denne Indretning erholdt ved Frdg. 21de Marts 1800, og om den betydelige Indskrænkning den har lidt ved den senere Lovgivning, see S. 39 og 41.

syn til deres Rettigheder fra Laugsmesterne derved, 1) at de kun maae arbeide med egne Hænder, og med Haandlangeres og deres Koners og Borns Hjelp, men derimod ikke holde Svende og Drenge med mindre de herpaa have særskilt Bevilling, dog saaledes at de, der have arbeidet to Aar som Frimestere, maae antage en Dreng til Medhjelp og Oplærelse, men ikke selv gjøre ham til Svend; 2) at de ved nogle Professioner, (til Ex. Muurmesternes, Rebslagernes, Seil- Flag- og Compasmagernes), ere noget indskrænkede med Hensyn til de Arbeider de maae udføre, saa at de ikke have Tilladelse til at udføre alt til Haandværket hørende Arbeide, men kun en vis bestemt Deel deraf; 3) at de ikke i Kjøbenhavn maae have lige Skilt med Laugsmesterne, men alene et uden for deres Bolig hængende Brædt, „hvorpaa kan tegnes deres Navn og at de ere Frimestere i det eller det Haandværk;" 4) at deres Enker ikke efter deres Død kunne fortsætte Haandteringen, uden hvis Frimesteren har havt særskilt Bevilling til at holde Drenge og Svende, i hvilket Tilfælde hun efter Omstændighederne og paa nærmere Ansøgning kan faae Mandens Bevilling enten ganske eller for en Deel overdragen paa sig. Til at arbeide som Frimester kan Bevilling erholdes af Magistraten i Kjøbenhavn og Overøvrigheden i Kjøbstæderne, naar den Ansøgende, hvis han er Indfødt i fire Aar, og hvis han er Fremmed i sex Aar, har arbeidet som Svend. Som yderligere Betingelser for Bevillingens Meddelelse fordredes tidligere blot at Vedkommende skulde tage Borgerskab, der betaltes med det Halve af hvad en Laugsmesters Borgerbrev kostede; men nu fordres efter Pl. 23de Octbr. 1822 tillige, at han forinden han erholder dette skal have forfærdiget det for Laugsmesterne befalede Mesterstykke efter de samme Regler, saavel i Henseende til Forfærdigelsen som Bedømmelsen af Arbeidet, som for Laugsmestere ere foreskrevne, saa at Frimesterne

nu Intet andet vinde til Gjengjeld for de betydelige Indskrænkninger de ere underkastede, end at de kun betale deres Borgerbrev halvt mod en Laugsmester, og at de undgaae de Side 58 omtalte Udgifter, som ere forbundne med Indtrædelsen i Lauget. Udenfor Kjøbenhavn skal Overøvrigheden desuden paasee at der ikke meddeles flere Frimesterbevillinger end der kan bestaae med enhver Kjøbstads Tarv.

Naar En vil nedsætte sig paa et Haandværk, hvorpaa der vel ikke i samme By, men derimod andensteds er Laug, skal han efter Pl. 23de Octbr. 1822 §. 5, forinden Borgerbrev kan meddeles ham, „godtgjøre sin Dueligheed i sit Haandværk ved et Prøvestykke ligt det, der for samme Haandværk i de almindelige Laugsartikler er foreskrevet som Mesterstykke," og selv da har han ingen Ret til at gjøre de Drenge, han har udlært, til Svende, med mindre han lader sit Prøvestykke bedømme ved et Laug i en anden Kjøbstad, og naar det befindes antageligt lader sig optage blandt sammes Medlemmer. At den Paagjeldende ikke er Svend kan ikke være ham til Hinder i Nedsættelsen; og Overøvrigheden er nu efter Pl. 26de April 1826 ogsaa berettiget til at moderere det anordnede Prøvestykke, hvorved vel bør paasees at Prøven bliver saa paalidelig som muligt, men dog tillige tages Hensyn til at de Paagjeldende ei bebyrdes med saadanne Prøvestykker, som ikke i Kjøbstaden kunne afsættes, eller som forudsætte en Kunstfærdighed der efter Beskaffenheden af de Arbeider, som der sammesteds finde Efterspørgsel, ikke der paa Stedet behøves eller kan ventes hos de Personer, som finde deres Regning ved at nedsætte sig i en saadan Kjøbstad. Hvad Vedkommende altsaa vinder ved at nedsætte sig i en By, hvor der ikke er Laug paa hans Haandværk, er 1) at han ikke behøver at have gjort Svendestykke; 2) at han sparer de med Indtrædelsen i Lauget

forbundne Udgifter; og 3) at han muligen kan erholde nogen Moderation med Hensyn til Forfærdigelsen af Prøvestykket eller Mesterstykket. At en saadan Mester ikke selv kan gjøre sine Drenge til Svende er ikke af saa stor Betydning, som det maaskee ved første Øiekast synes; thi naar Drengen blot har den fornødne Dueligbed, kan han efter Frdg. 21de Marts 1800 §. 6, (efter en ulovhjemlet Praxis imidlertid dog kun ved en Laugsmester, som da i Almindelighed herfor maa betales), lade sig indskrive ved hvilketsomhelst Laug og derpaa øieblikkelig gjøre Svendestykke.

De Haandteringer eller Næringsgrene, paa hvilke der ikke i Danmark haves Laug, kunne med Hensyn til de Betingelser, af hvis Opfyldelse Retten til at drive samme er afhængig, deles i tre Klasser.

1) De, til hvis Drifts Udøvelse der udfordres særlig Bevilling eller Concession, samt Borgerskab.

Næringsdrivende, som høre under denne Rubrik ere, for at tage nogle Exempler, de fleste Slags Fabrikanter, Bogtrykkere, Farvere og Trykkere, Guldtrækkere, Hørsvingere, Ølbryggere i Kjøbenhavn, Rugbrødsbagere, Conditorer, Sæbesydere, de som drive Liimkogerier og Oliemøller, Skippere, Galanteriehandlere, de som handle med chinesiske og ostindiske Vare, Hotelværter, Restaurateurer, Høkere, Værtshuusholdere, Øltappere, Kaffe- og Theeskjenkere, Billardholdere, Spiseværter, Auktionsholdere, Marskandisere, Jernhandlere o. fl. a.

2) De, til hvis Drift der kun fordres at Vedkommende har taget Borgerskab paa samme, og for at erholde dette, hvis det er et Haandværk han vil drive, foreviist Magistraten et forsvarligt Prøvestykke, som Beviis for sin Dueligbed, (ifr. Frdg. 23de Octbr. 1822 §. 5); eller i andre Tilfælde paa anden lovbestemt Maade godtgjort denne.

Saadanne Næringsbrug ere, for at tage nogle Exempler, Forgyldernes, Boghandlernes, Børstenbindernes, Lysestøbernes, Kunstdreiernes, Kurvemagernes, Mollebyggernes, Skibsbygmesternes, Straahattefletternes, Paraplymagernes og flere forskjellige Slags Handlendes Næring.

Da det er befalet at de, der ville drive en af de under denne og den forrige Klasse nævnte Næringer skulle have Borgerskab i Byen, saa kunne slige Næringsbrugere ved at anmelde dem, der uden at have taget Borgerskab eller at have anden lovlig Hjemmel drive Næringen, bevirke at dette bliver dem forbudet indtil de have erhvervet Borgerskab, og at de blive straffede med den almindelige Straf for uberettiget Næringsbrug *). Ved kgl. Resol. af 15de April 1818 er det ogsaa blevet Cancelliet tilladt at bevilge de forskjellige Klasser af slige næringsdrivende Borgere i Kjøbenhavn at danne Foreninger, eller som de kaldes, Corporationer, og at vælge sig Formænd, gjennem hvilken Repræsentation Øvrigheden kan foranstalte hvad den finder tjenligt til Overholdelsen af de denne Klasse paahvilende Pligter og erholde de Oplysninger den maatte ønske, (i hvilken Anledning Formændene skulle holde Fortegnelse over alle Corporationens Medlemmer og deres Bopæle), og gjennem hvilken disse Næringsbrugere kunne paatale de Fornærmelser, der tilføies dem som saadanne. Af slige Corporationer haves nu følgende:

Frugt- og Vildthandlernes, Glashandlernes, Hyrekudskernes, Horheglernes, Lysestøbernes, Meel- og Grynhandlernes samt Fri- og Rugbrødsbagernes, Porcelains- og Pottehandlernes, Spekhøkernes, og Værtshusholdernes Thee- og Kaffeskjenkernes samt Øltappernes.

I den senere Tid ere Ansøgninger om slige Forbindelsers

*) Jfr. herom Side 50, Note *).

Indgaaelse imidlertid blevne afslaaede, fordi Erfaringen, (efter hvad Conferentsraad Ørsted yttrer i sin Haandbog, 3 Bd. S. 314), har viist, at de have flere skadelige end gavnlige Følger.

Jøvrigt maa det bemærkes at det for en stor Deel er noget Lokalt og paa de særdeles Normer, som paa ethvert Sted efter dets Tarv ere blevne vedtagne, Beroende, hvilke Erhvervskilder der henhøre til borgerlig Næring, og hvilke Grændserne ere for de forskjellige borgerlige Næringsbrug, og det kan følgelig ingenlunde antages som Regel, at det, der i store Stæder henhører til de borgerlige Næringsveie, heller ikke i mindre Stæder kan drives uden Borgerskab eller Bevilling, og uden deraf at svare Næringsskat.

3) De Næringer, hvis Drift ikke er afhængig nogen Betingelse, eller de saakalde frie Næringer. Saadanne ere til Ex. at drive Uldkartefabriker og Kniplingsmanufacturer, Klubværternes Næring, Krohold for Laugene, Marketenteri for Fabriker, at have Børn i Kost og Information, at udleie Værelser og holde sluttet Bord, at anvise Huusværelser tilleie, at ernære sig ved Spinderi og Linnedsyning, at holde Rulle, at have Brændeudsalg, at ernære sig som Dagleier eller for Betaling at sauge og hugge Brænde o. s. fr. Naar en saadan Næring imidlertid bliver nogenlunde betydelig, er Magistraten berettiget til at fordre at der skal tages Borgerskab paa samme.

Med Hensyn til den oftere omtalte Borgerskabs-Erhvervelse maa bemærkes, at ingen kan paa eengang være Borger i flere Kjøbstæder, Cancl. Skr. 26de Nvbr. 1816; at den Borger, der flytter til en anden Kjøbstad, maa vinde nyt Borgerskab i denne, (Jur. Tidskr. 17de Bd. S. 126); samt at ordentligvis ingen Borger i samme Kjøbstad maa drive mere end een Næring, og heller ikke nogen anden end den han ved at tage Borgerskab for Magistraten har angivet, Rskpt. 14de April 1820.

Dog kan Magistraten i Kjøbenhavn og ellers Amtmændene efter Frdg. 23de Marts 1827 §. 11 og 23 bevilge Forening af flere Næringsveie hos een Person naar Næringerne hver for sig ere saa ubetydelige, at de ikke der paa Stedet kunne ansees tilstrækkelige til en Families Underhold; men den, der saaledes erhverver Ret til at drive en ny Næring i Forbindelse med sin oprindelige, skal for det Tilladelsesdokument han hertil skal indløse betale samme Gebyhr som for et Borgerbrev. Ingen, der ikke har gjort Mesterstykke i Kjøbenhavn, maa paa Grund af det Mesterstykke, eller, hvis der ei er Laug, den Dueligheds prøve han har gjort eller aflagt i en Kjøbstad, nedsætte sig i en anden forend han har været nedsat to Aar som Mester i den sidste Kjøbstad. (Pl. 13de Febr. 1823).

Som en Undtagelse fra alt det Anførte maa desuden bemærkes, at der gives et ikke ringe Antal Personer, som ved Lovgivningen ere berettigede til uden at være indtraadte i Laugene og uden at have Borgerskab at arbeide med egne Hænder og med deres Hustruers og Børns Hjelp.

En saadan Ret er saaledes, (dog med en Mængde detaillerede nærmere Bestemmelser, som det ikke her er Stedet at anføre), tilstaaet de Militaire til Lands og Vands forsaavidt de arbeide for andre Militaire af samme Etat, og dem, som ere afskedigede fra Militairetaterne enten paa Grund af Svagelighed eller efter 14 Aars Tjeneste, uden den nævnte Betingelse; Haandværkere ved Søetaten forsaavidt de forfærdige grove Tøier, Lærreder, Dynevaar, Dækkener, Gulvtæpper o. dl., som de bevisligen af egne Materialier til Salg have forarbeidet; de Søeindrullerede i de fire Vintermaaneder, forsaavidt de ei drive anden borgerlig Næring, og Kjøbenhavns Vægtere. Alle, der forfærdige Agerdyrkningsredskaber; Værkgesellerne, Fanepostерne og Brandbuddene ved Kjøbenhavns Brandcorps; Døvstumme, som

paa Døvstummeinstitutet i Kjøbenhavn have lært et Haandværk: den polytechniske Læreanstalt, Caserneskolen i Kjøbenhavn og Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset sammesteds ere ligeledes begunstigede i den omhandlede Henseende.

For at lette Oversigten anføres her med nogle faae Ord følgende Resultater af Indholdet af dette Afsnit.

Handels- og Haandværksdrift maa kun udøves i Kjøbstæderne, (med Undtagelse af nogle af de for Landmanden vigtigste Haandværk), og Borgerskab er i Reglen fornødent til sammes Udøvelse.

I Kjøbstæderne maa igjen Ingen udøve de Næringsgrene, paa hvilke der i samme ere Laug, uden at være Medlem af Lauget. For at blive Medlem af et Laug fordres ved Handelslaugene at Man skal have tjent et vist Antal Aar som Dreng og Svend, og underkastet sig Svende- og Mesterprøve, og ved Haandværkslaugene at Man skal have gjort Svende- og Mesterstykke, uden Hensyn til paa hvad Maade Man har erhvervet sig den hertil fornødne Dueligheb og Kundskab, saa at det ikke er nødvendigt at have tjent som Dreng og Svend; samt at Man har erlagt forskjellige med Optagelsen i Laugene forbundne Udgifter. Først naar Vedkommende er optagen i Lauget kan han tage Borgerskab paa den Næring han agter at drive. Ingen Laugsmester maa til andet end Haandlangerarbeide betjene sig af andre Medhjelpere end Laugets Svende og Drenge. Svende, der have arbeidet fire Aar som saadanne, kunne vel ved at nedsætte sig som Frimestere, arbeide som selvstændig Næringsdrivende uden at indtræde i Lauget; men efterat det ved Pl. 23de Octbr. 1822 er bleven befalet at Frimesterne skulle gjøre Mesterstykke paa samme Maade som Laugsmesterne, er det nu noget nær forbundet med de samme Omkostninger og Byrder at blive Frimester som at blive Laugsmester, og dog ere Frimesterne be-

tydelige Indskrænkninger underkastede, in specie den, at de kun maae arbeide med egne Hænder, men ikke holde Svende og Drenge.

Naar der ikke i Kjøbstaden er Laug paa et Haandværk, men der dog andensteds i Riget gives Laug paa denne Profession, da skal den, der vil nedsætte sig paa samme, inden Borgerskab kan meddeles ham, godtgjøre sin Dueligheb ved et Prøvestykke ligt det, der for samme Haandværk i de almindelige Laugsartikler er foreskrevet som Mesterstykke, med mindre Øvrigheden vil moderere Prøvestykket.

De Haandteringer eller Næringsgrene, paa hvilke der ikke haves Laug, kunne med Hensyn til de Betingelser, af hvis Opfyldelse Retten til at drive samme er afhængig, deles i tre Klasser; de, til hvis Drift der fordres Bevilling og Borgerskab; de, til hvis Drift der fordres Dueligheds prøve og Borgerskab, og endeligen de, til hvis Drift der hverken fordres Borgerskab eller Opfyldelsen af andre Betingelser.

Til Slutning bemærkes at den, der skulde ønske Underretning med Hensyn til Detaillen i vor meget indviklede Næringslovgivning, henvises til et med det Allerførste udkommende Hovedskrift over denne Materie af Overauditeur Otto Müller.

Femte Afsnit.

Om de gavnlige Virkninger, som Laugsvæsenets Forsvarere tilskrive samme.

Enhver Institution, som har bestaaet i lang Tid, vil stedse finde Forsvarere, enten blandt dem, der troe sig interesserede i dens Vedligeholdelse, eller blandt det store Partie, som betragter

enhver Forandring i det Bestaaende med indgroet Ængstelighed og Misbilligelse. Paa de Steder, hvor sluttede Laug finde Sted, træffer Man saaledes varme Forsvarere for disse, hvilke med levende Farver skildre den Ulykke og Fordærvelse, som vilde ramme Verden, hvis man ophævede Laugenes Afslutning; og dog ville vistnok selv Laugsvæsenets ivrigste Forsvarere i Danmark indrømme de sluttede Laugs Skadelighed og lykønske vort Fædreland til at disse saagodt som ikke findes i samme. Derimod finder Laugsvæsenet saaledes som det er indrettet hos os og i en Deel tydske Stater, hvor man betydeligen har indskrænket samme, atter sine Forsvarere saavel her i Landet som paa disse Steder; men dersom Een vilde komme og raade Franskmændene, som allerede for en henved 50 Aar siden aldeles have afskaffet Laugsvæsenet, eller nogen anden af de Nationer, som have en fuldkommen Næringsfrihed, at indføre den hos os bestaaende Langsforfatning, da vilde hans Forslag blive betragtet med samme Øine, som de, med hvilke vi vilde betragte et Forslag til atter at indføre det i sin Tid saa ivrigt og lidenskabeligt forsvarede Stavnsbaand og ubestemte Hoverie. I det nu Spørgsmaalet om Laugsvæsenets Ophævelse eller Modificering i de sidste Decennier har været paa Bane i de fleste af de Stater, hvor Laugsindretningen endnu finder Sted, og i det der, som Følge af det Nysanførte, i enhver af disse Stater er udkommet flere Smaaskrifter til Forsvar for dette Arvegods fra Fortiden, saa udgjøre disse tilsammen et ikke ubetydeligt Antal. Til samme hører saaledes: M. Mayer: Versuch einer Entwickelung der relativen Ansichten des Zunftwesens, Augsburg 1814. Langdsdorf: Wie kann in Deutschland die Zunftverfassung am zweckmäßigsten modificirt werden? Giesen 1817. Tenzel: Wie kann in Deutschland die Zunftverfassung am zweckmäßigsten modificirt werden? ꝛc., Landshut 1817. Ziegler:

Ueber Gewerbefreiheit und deren Folgen, Berlin 1819. Schulz: Ueber die Bedeutung der Gewerbe im Staat, Hamburg 1821. Buchholz: Neue Monatsschrift, Januar H. Berlin 1825. Stuhlmüller: Versuch einer bedingten Gewerbsfreiheit in besondere Beziehung auf Baierns Staatsverhältniße. Nürnberg 1825. Albrecht: Unsere ehemalige Zunft- und Innungseinrichtung und die Gewerbefreiheit in Preußen. Danzig 1825. Gysi-Schinz: Das Zunft- und Innungswesen gegenüber der Gewerbefreiheit. Zürich 1831. Wolbach: Die Uebersiedlungs- und Gewerbefreiheit zunächst in Würtemberg. Ulm 1831. Beisler: Betrachtungen über Gemeindeverfassung und Gewerbewesen. Augsburg 1831. Petersen: Beantwortung der jetzt wichtigen Frage, ob und wie dem Landbaue, den technischen Gewerben und dem Handel mehr Freiheit zu geben. Göttingen 1831. S. 13. 106. Hagen: Ueber das Gewerbswesen in Baiern. Baireuth 1832. Blesson: Ueber Gewerksordnungen und Gewerbefreiheit. Berlin 1832. Oesterley: Ist es rathsam die Zunftverfassung aufzuheben. Göttingen 1833. Die Innungen und die Gewerbefreiheit in ihren Beziehungen auf den Handwerkstand. Magdeburg 1834. Huwald: Ueber Gewerbefreiheit und Gewerbeordnung. Altona 1834 *).

---

*) Foruden i de ovenanforte Skrifter skal Laugsvæsenet ogsaa være forsvaret i følgende, som jeg ikke har kunnet faae opspurgte: Weis: Ueber das Zunftwesen. Frankfurt 1798. Merbach: Theorie des Zunftzwanges. Leipzig 1808. Ueber die Vorzüge der Realgewerbgerechtigkeiten. Landshut 1815. Reingruber: Ueber die Natur der Gewerbe, über Gewerbsbefugniße und Gewerbefreiheit. Landshut 1815. Rehfues: Ueber das Zunftwesen, Bonn 1818. Schick: Das Innungswesen nach seinem Zwecke und Nutzen. Leipzig 1834. Ueber Gewerbewesen, Gewerbefreiheit und Ansäßigmachung. Augsburg 1834. Reich: Wor-

Om nu end den Literatur, der har Laugsvæsenets Forsvar til Formaal, saaledes ikke er ringe med Hensyn til Qvantiteten, saa er den dog saare ubetydelig naar det er Qvaliteten der tages i Betragtning. Den med den statsoekonomiske Literatur lidt fortroligere Læser vil vistnok allerede være bleven opmærksom paa at der blandt Laugsvæsenets Forsvarere ikke findes en eneste af denne Videnskabs endogsaa nogenlunde berømte Skribenter. Og naar vi nu anstille lidt nøiere Undersøgelse angaaende Forfatterne til de nævnte Smaaskrifter, da finde vi ogsaa at disse, med et Par enkelte Undtagelser, enten ere Haandværkere, der for at forsvare en Institution, hvis Afskaffelse de antoge vilde være dem til Skade, have grebet til Pennens dem uvante Vaaben og leveret Publikum et politisk Kandestøberarbeide, eller ældre Magistratspersoner, som ved stadig Beskjeftigelse med en enkelt Stads Anliggender have erholdt eensidige Anskuelser, og som desuden manglede de statsvidenskabelige og statsoekonomiske Kundskaber og det friere Blik, som ere nødvendigt for den, der fra et høiere Standpunkt skal kunne bedømme slige Forhold; og de nævnte Skrifter ere derfor i Almindelighed taget saare maadelige, hinanden i høi Grad lignende Produkter, hvorom Læserne letteligen selv ville kunne overbevise sig ved at kaste et Blik i dem af samme, som maatte komme dem i Hænde. Naar Man nu sigter al den brede, umotiverede og svulstige Tale, som her i Almindelighed er ført, da lader Resultatet

---

in liegen die Ursachen zu der Klage, daß der Gewerbestand in unserer Zeit immer mehr zurückkomme. Karlsruhe 1834.

Den berømte Statsoekonom Rau har ogsaa i sine yngre Aar udgivet et Priisskrift: Ueber das Zunftwesen und die Folgen seiner Aufhebung, Leipzig 1816, i hvilket han, som Priisspørgsmaalet forudsatte, har forsvaret Laugsvæsenet; men han har senere aldeles forandret Anskrelse, og er nu i sine Skrifter afgjort for Laugsvæsenets Afskaffelse.

af hvad der bliver tilbage sig reducere til fire Forsvarsgrunde for Laugsvæsenet, hvilke vi nu her lidt nøiere ville betragte.

A) Man anfører til Fordeel for Laugsvæsenet, at de sikkrer dets Medlemmer en passende Erhverv. Dette er imidlertid ikke Tilfældet, og kan efter den nu bestaaende Tingenes Orden heller ikke være det. Naar Man virkeligen ved Laugsindretningen skulde kunne sørge for at alle Laugsmestere havde den for en agtbar Borger passende Indtægt, da maatte Man først udfinde hvor store en agtbar Borgerfamilies Fornødenheder ere; hvor stort et Qvantum Produkter Publikum havde nødig i et vist Tidsrum; hvormange Arbeidere der udfordres for at forarbeide dette Qvantum i en given Tid; hvor stor Arbeidslon en Svend burde have; og dernæst maatte Man bestemme hvormange Svende enhver Mester maatte holde; forbyde Brugen af Maskiner; forhindre al Indførsel og endeligen fastsætte Produkternes Priis ved en Taxt, under hvilken ingen maatte sælge samme. Kun ved disse Tvangsmidler vilde Man tilstrækkeligen kunne naae sit Øiemed. I Middelalderen, da Laugene selv kunde give Love, tog Man virkeligen ogsaa lignende Forholdsregler paa mange Steder og ved mange Laug. Man afskaffede Laugene eller vanskeliggjorde i høi Grad Adgangen til samme ved forskjellige Bestemmelser; (saasom ved at udelukke en Mængde fra Adgang; ved at fastsætte lang Lære-, Svende- og Vandretid; ved Bestemmelserne om „Muthen"; ved at indskrænke Mesterne i deres Ret til at holde Drenge; ved at fastsætte urimelige Bestemmelser med Hensyn til Mesterstykket; ved kun at optage dem i Lauget, der giftede sig med en Mesters Datter eller Enke o. dl.); Man fastsatte nøiagtigen hvad Arbeide der hørte til hver enkelt Profession, og tog strenge Bestemmelser med Hensyn til de saakaldte Fuskere; Man forbød al Haandværksdrift paa Landet og al Indførsel, selv fra andre Kjøbstæder;

Man fastsatte hvormange Svende enhver Mester maatte holde og hvad Arbeidsløn Mesterne maatte give dem; Man bestemte Produkternes Beskaffenhed og de Priser, til hvilke de maatte forfærdiges, samt hvad Mesterne maatte betale for de Materialier, de behøvede; og Man opnaaede paa denne Maade virkeligen ogsaa tildeels sin Hensigt *). En saadan consequent Gjennemførelse af Laugstvangen blev imidlertid under den nyere Tids forandrede Forhold og Anskuelser aldeles umulig. Afskaffelsen af i det mindste de værste Misbrug blev en uundgaaelig Nødvendighed, og blev derfor ogsaa overalt i større eller mindre Omfang iværksat, og saaledes som Laugsindretningen som Følge heraf for Øieblikket er i de fleste Lande og **in specie** i Danmark, er Laugsvæsenet kun saare slet i Stand til at opfylde dets heromhandlede Bestemmelse. Thi om end den bestaaende Laugsindretning gjør Adgangen til at blive Mester vanskeligere, saa udelukker den dog ikke dem, der opfylde de befalede Betingelser, og Concurrencen blandt Laugsmesterne vil, hvad Erfaringen ogsaa udviser, stedse være stor nok til at den Uduelige, eller Lade vil forarme; og da det desuden er Mesterne tilladt at holde saamange Svende de ville, saa staaer derved Leiligheden aaben for Enhver til under heldige Omstændigheder at udvide sin Drift, og, hvis han formaaer det, at trække Kunderne fra sine Medbrødre. Og om det ogsaa lod sig gjøre at finde et Middel til at sætte Haandværkernes Antal i et saadant Forhold til Forbruget, at alle havde hvad Man kalder deres Brød, (hvad der ikke vilde være muligt uden Indskrænkninger i den borgerlige Frihed, der efter Nutidens Begreber vilde være aldeles utaalelige), da vilde dette ved

*) Jevnfør de Exempler paa den høie Grad, til hvilken de ovenanførte Misbrug paa enkelte Steder udartede, som ere anførte i Noterne til Side 13—20.

de allerfleste Haandværk Intet hjelpe; thi efter Tingenes nærværende Orden vilde Man aldeles ingen Garantie have for at en stor Deel af Laugsmesterne ikke alligevel efter et Decenniums Forløb manglede Næring. Den menneskelige Viden er, fornemmelig i den mekaniske Retning, kommen saavidt, at der ere en Mængde Gjenstande, der kunne leveres langt bedre og billigere af Fabriker end af Haandværkerne, og Opfindelsen af Maskine eller Anlæggelsen af en Fabrik, vil være nok til at forstyrre den kunstigen tilveiebragte Ligevægt; tilfældige Omstændigheder kunne bevirke at en Gjenstand pludseligen forfærdiges billigere i Udlandet eller i en Nabostad, og nu i Mængde bliver indført; Forbruget kan af mangfoldige Aarsager formindskes; en Stads Folkemængde kan aftage, ikke at tale om at Moden kan bevirke at enkelte Haandværk gaae enten halvt eller ganske til Grunde. Ere ikke Flitsbuemagernes, Pilemagernes, Harniskmagernes, Bryniemesternes Harniskpolerernes, Sværdslibernes og flere andres Haandværk aldeles forsvundne, og ere ikke blandt andre Pergamentmagerne ved Papirfabrikationen, Sværdfegerne ved Afskaffelsen af den Skik at bære Kaarde, Hattemagerne ved de ovenhaandtagende Huers, Strompevirkene ved de lange Beenklæders, Kandestøberne ved Fayencens, Knapmagerne ved Metalknappernes Indførelse komne i en fortrykt Forfatning, af hvilken det, som nærmere skal blive udviklet, vilde have været dem langt lettere at hjelpe sig ud, naar der havde fundet Næringsfrihed Sted, da de i saa Tilfælde vilde have kunnet gaae over til enten selv eller ved Hjelp af andre at drive en beslægtet Næringsvei?

Til Slutningen maa det nu ogsaa bemærkes, at om Laugsvæsenet ogsaa virkeligen sikkrede Laugsmesternes Erhverv, da kan det ikke indsees at dette, naar Sagen betragtes fra et høiere Standpunkt, var noget Gode. At denne Sikkerhed nemlig blot

kunde finde Sted paa de øvrige Statsborgeres Bekostning er aabenbart, og hvad var der da vundet? Og hvad større Beretigelse har en Laugsmester til at fordre anden Sikkerhed for sin Næringsstand end den hans Dueligheb og Flid giver ham, end Landmanden eller hvilkensomhelst anden af Statens Borgere, med Hensyn til hvilke Man jo aldrig hører en saadan urimelig Fordring fremsættes. At der i Laugsmesternes Hoveder kan spøge besynderlige Forestillinger om at det Offentlige er pligtigt til at sørge for at de have den tilborlige Næring; at deres Fordeel bør foretrækkes for det Almindeliges og at Publikum er til for Laugenes Skyld og ikke omvendt *), er besynderligt nok i en Tidsalder, der er saa oplyst som den nærværende; men naar der i selve Lovgivningen for dette Aarhundrede findes flere Bestemmelser og Udtryk, der synes hos Regjeringen at forudsætte Anerkjendelsen af en den paahvilende Forpligtelse til at sørge for Laugsmesternes og Kjøbstadborgernes Næringsstand, da ledes man uvilkaarligen til at tænke paa hiin Statsminister, som fraraadede Stavnsbaandets Losning fordi han ansaae Folket for et Barn, som Man maa føde og klæde og vel passe paa, for at det ikke skal falde og komme til Skade.

B) Man har ligeledes anført at Laugsvæsenet ved dets Bestemmelser angaaende Lære- og Svendeaar og Vandring bi-

*) For at tage et Exempel paa samme ville vi nævne Knapmagernes Andragende til den oftere omtalte Commission om at det maatte blive Folk forbudet at gaae med blanke Knapper og Klædesknapper, eller at det i alt Fald maatte forbydes Skrædderne at overtrække Knappeformer med Klæde, og dette Arbeide overlades til Knapmagerne; og Urtekræmmernes Ansøgning i Aaret 1828 om at Drengene for Fremtiden maatte tilpligtes at staae 7 Aar i Lære istedetfor som ved Frdg. 23de April 1817 befalet i 5 Aar, og at Svendeaarene maatte forandres til 5 Aar, istedetfor den nu befalede Tid af 3 Aar.

drager til at vedligeholde og forhøie Haandværkernes Dueligbed. At Laugsindretning imidlertid ikke hertil er fornøden, har Erfaringen tydeligen viist i de Stater, hvor Man har ophævet samme, og Ingen, som har seet Europas forskjellige Lande, eller som endogsaa blot kjender Noget til samme af Bøger, vil vel heller for Alvor paastaae at Man gjør bedre Haandværksarbeide i Sverrig, Danmark, Hannover, Sachsen, de smaae tydske Stater, Østerrig, Ungarn, Polen, Italien og de andre Lande, hvor der er Laugsvæsen, end i England, Frankrig, Holland, Belgien, Preussen, Rhinegnene og de øvrige Steder hvor der finder Næringsfrihed Sted, da disse Landes industrielle Overvægt dog vel er en Sag, der maa ansees for at være almeen anerkjendt. De tre Steder, i hvilke Haandværksdueligheden antages at have naaet sin høieste Fuldkommenhed, ansees i Almindelighed Paris, London og Berlin at være, og i ingen af disse finder der Laugsvæsen Sted; og hvad Industriens høiere Uddannelse angaaer, da skyldes alle de største Fremskridt og Opfindelser i denne Retning til de saakaldte Fuskere. Guttenberg, som opfandt Bogtrykkerkonsten, var, for at tage nogle Exempler, en forarmet Adelsmand; Watt, som opfandt Dampmaskinerne, havde kun arbeidet et Aar hos en Instrumentmager, og Boulton, som betydeligt forbedrede Opfindelsen, havde aldrig været i Lære; Maskinspinderiets Opfinder, Arkwright var Chirurg, og Herschel, Teleskopernes Opfinder, Musikus. Derimod har mærkeligt nok ikke en eneste Laugsmester ved Opfindelser, eller ved Industriens høiere Uddannelse erhvervet sig noget berømt Navn. Har ikke ogsaa Fabrikvæsenet, (for ikke at tale om Landvæsenet), bestandigen gjort de største Fremskridt uden at være nogen Laugsindretning underkastet; og har Man i Danmark eller andensteds spøret at Haandteringer, som ikke have Laug, til hvilke just flere af de

vanskeligste høre, saasom de mecaniske og musikalske Instrumentmageres, Bogtrykkernes, Møllebyggernes, Skibsbygmesternes, Graveurernes, Bossemagernes, Orgelbyggernes o. fl., hvad Arbeidsdueligheds Vedligeholdelse og gradvise Forhøielse angaaer, staae tilbage for de, ved hvilke der finder Laugsindretning Sted? Eller bygger Man maaskee nu slettere Øl i Kjøbenhavn end før 1805, da Bryggerne endnu udgjorde et Laug; eller staae vore Kunstdreiere, som ikke have Laug, i Dueligheid tilbage for vore Rokke- og Blokkedreiere, som have et saadant; vore Conditore for Bagerne, vore Modehandlere for Skrædderne? *)

De Grunde, som anføres for at Laugsvæsenet skulde have den omhandlede Virkning, ere saavel i Almindelighed aldeles krafteløse, som **in specie** aldeles uanvendelige paa vore danske Forhold. Naar Man har sagt at Laugsmesterne ikke frygte for at lære Professionens Hemmeligheder fra sig, da deres Næringsstand er sikkret og da de ved Forbudet mod at holde mere end et vist Antal Medhjelpere dog ere forhindrede i at udvide deres Drift; men at Mesterne derimod ved Næringsfriheden forledes til ved Hemmeligholdelse at søge at sikkre sig mod Concurrenter, da bortfalder dette Argument forsaavidt som det kan ansees som et saadant, overalt hvor, som i Danmark, de sluttede Laug ikke finde Sted og hvor Laugsmesterne ere fritagne for alle Indskrænkninger med Hensyn til det Antal Svende de maae holde. Og har Man desuden ved de Haandværk, paa hvilke der ikke er Laug, mærket noget til at Professionens Hemme-

*) Det Ovenanførte gjelder ogsaa med Hensyn til Handelslaugene; og vore Glashandlere, Materialister, Galanterihandlere ɔc. ɔc., staae ikke i nogen Henseende tilbage for de Handlende, som have Laug. At Man skal underkaste sig Dueligheds prøve for at blive Kræmmer, men ikke for at blive Grosserer, er ogsaa en af de Besynderligheder, som Indskrænkningerne i Næringsfriheden bevirke.

ligheder gik tabt enten i vort Fædreland, eller i de Lande, hvor der er Næringsfrihed?

Hvad det Beviis angaaer, som hentes fra den Forpligtelse til at staae visse Aar i Lære, som Laugsvæsenet medfører, da kan samme ikke anvendes paa vore danske Forhold, efterfom denne Forpligtelse, som tidligere bemærket, ikke længere finder Sted ved Haandværkslaugene i Danmark. Desuden vil Oplærelse hos en Mester, efter hvad Erfaringen saavel her som andensteds har viist, stedse blive det Almindelige om ogsaa ingen Forpligtelse dertil finder Sted; thi kun meget faae af dem, der danne sig til Haandværkere, ville have Raad til at skaffe sig den fornødne Øvelse og Kundskab ved at tage Underviisning i Haandværket saaledes som Man tager samme i andre Ting Man vil lære, og Massen, som ikke blot vil have Underviisningen men ogsaa Livsopholdet, medens de erholde den, frit, vil vedblive at staae visse Aar i Lære for ved personligt Arbeide at betale samme, hvorpaa ogsaa mange Haandteringer, paa hvilke der aldrig har været noget Laug, (til Ex. Bogtrykkernes, Conditorernes, Instrumentmagernes og Kunstdreiernes), men ved hvilke Lærlingerne ligeledes frivilligen staae deres fire til fem eller sex Aar i Lære, kunne tjene til Beviis.

Forsaavidt Man endeligen har hentet et Argument for den omhandlede Paastand fra den Forpligtelse til Vandring, som Laugsvæsenet medfører, da kan samme ligesaalidet som de foregaaende have nogen Kraft i Danmark, efterfom Forpligtelsen til Vandring, som tidligere bemærket, er hævet ved Pl. 11te Aug. 1794, ligesom det ogsaa maa erindres, at den tvungne Vandring, af Grunde som enhver let selv vil kunne sige sig, ikke har nogen gavnlig Virkning; at Forpligtelsen til samme er saare let at omgaae, da Vedkommende blot behøver at reise til

den nærmeste Grændseby; samt at den frivillige Vandring naturligviis ikke ophører fordi der finder Næringsfrihed Sted.

C) Man har ligeledes anført til Forsvar for Laugsvæsenet at det ved at fordre Mesterstykke, altsaa Duelighedsprøve, giver Publikum en Garantie for ikke at komme til at lide Skade ved slet Arbeide. Her maa det da først undersøges om Mesterstykket er det rette Middel til at give Publikum en saadan, og dernæst om samme i det Hele taget behøver nogen Borgen for Mesternes Dueligheds. Hvad nu det første Spørgsmaal angaaer, da kan det vel være at Mesterstykket i ældre Dage kan have givet den omhandlede Garantie, da Laugslovgivningen foruden Bestemmelsen om samme tillige indeholdt udførlige, nøiagtige og strenge Bestemmelser med Hensyn til den Beskaffenhed Arbeidet skulde have. Det Slags Bestemmelser tre imidlertid nu saagodtsom overalt ophævede, og hvad vore danske Laugsartikler angaaer, da give disse kun Laugsmesterne den noget naive Befaling, at de skulle forfærdige godt Arbeide til billig Priis; og Mesterstykket giver altsaa ikke her den omhandlede Borgen, da det i det Høieste dog kun kan godtgjøre Vedkommendes Evne til at gjøre godt Arbeide, men ingenlunde hans Villie dertil, paa hvilken det jo dog fornemmeligen kommer an, da det kun er en ringe Trøst for den, der har faaet det slette Arbeide, at Vedkommenoe var i Stand til at levere det bedre naar han vilde. Men at Mesterstykket ikke engang kan afgive noget Beviis for Dueligheds og Brugbarhed er dog vel aabenbart. Den, der er en duelig Arbeider i Aar, er det maaskee ikke om ti Aar. Den heldige Udførelse af et enkelt Stykke Arbeide kan heller aldrig være os Borgen for en Haandværkers Brugbarhed; thi han kan godt have forfærdiget et saadant Arbeide og dog være saa dum og uvidende, at Man kan være meget slet tjent med hans Hjelp. Dertil kommer at

den større Grad af Færdighed, som Mesterstykkets Forfærdigelse udfordrer, er en ligegyldig Sag for den, som kun vil have simpelt Arbeide udført, og at Mesterens egen Dueligheds hyppigst langtfra ikke er saa vigtig for Kunderne, som at han er en ærlig og paapassende Mand, der har de Egenskaber, der fordres til med Held at kunne forestaae et Værksted. Hvis Man virkeligen vilde forvisse sig om Vedkommendes Brugbarhed, da maatte Man anordne en theoretisk-praktisk Examen. En saadan Dueligheds-prøve er imidlertid ligesom den hele Garantie for at Mesterne ikke leverer Publikum slette Varer, i Reglen overflødig. Thi Publikums egen Interesse og Mesterens Frygt for ved slet Arbeide at miste sine Kunder og saaledes at blive brødløs afgiver en langt bedre end det vilde være Staten muligt endogsaa ved en nok saa stor Detailregjering at kunne yde. Ingen henvender sig letteligen til en Haandværker uden at han enten ved egen Erfaring eller Andres Anbefaling har forvisset sig om at han leverer godt Arbeide, og jo vanskeligere det er strax at kunne overtyde sig om Varernes gode Beskaffenhed, desto forsigtigere er Man; hvortil kommer at Næringsfrihedens Indførelse, efter hvad Erfaringen tilstrækkeligen har godtgjort stedse ved den større Concurrence den fremkalder bevirker, at Oplagene af færdige Varer, hvor Enhver strax kan tilfredsstille sine Fornødenheder, tiltage betydeligen saavel i Antal som i Omfang. Og hvad anden Garantie end egen Undersøgelse af Gjenstandenes Beskaffenhed har Publikum ved alle de Varer, som leveres af Landmanden eller Fabrikanten, eller af dem, der drive de frie Haandteringer, af hvilke der jo ikke fordres noget Bevis paa Dueligheds? Paa de Steder, hvor Man har ophævet Laugsvæsenet, har Man heller ikke sporet det mindste til at de gamle Laugsmestere havde Publikums Tillid i høiere Grad end de, som senere have nedsat sig, hvorfor heller aldrig de Forst-

nævnte paa deres Skildter eller i de offentlige Bekjendtgjørelser, i hvilke der dog tages Tilflugt til alle mulige Midler for at anbefale sig til Publikum, anføre denne Egenskab som et Fortrin; og i Berlin, hvor der ved de fleste Professioner er en Deel Mestere, der ere forblevne i Laugsforbindelsen, falder det aldrig Nogen ind at spørge om en Haandværker har gjort Mesterstykke eller ikke, istedetfor at spørge om Man faaer godt Arbeide hos ham eller ei. En anden Sag er det naturligviis at Politie-Hensyn gjøre det tilraadeligt at fordre Prøve paa Dueligheb ved alle Haandværk, ved hvis mangelfulde Udøvelse der kunde opstaae Fare for Andres Liv eller Sundheb, (saasom Skorsteensfeiernes, Skibsbyggernes, Muurmesternes, Tømmermesternes o. dl.); og et ganske andet Spørgsmaal er det, om det ikke var henfigtsmæssigt i Overgangsperioden inden Næringsfrihedens fuldstændige Indførelse, at fordre Prøve paa Dueligheb, for at forhindre at ikke en Mængde uduelige Mennesker skulle nedsætte sig som Mestere, og, naar deres Haab om derved at vinde deres Underhold slaaer dem Feil, falde Fattigvæsenet til Byrde. Begge disse Punkter ville nærmere blive omtalte i det Følgende.

D) Vi komme nu til den sidste af de Grunde, som anføres til Forsvar for Laugsvæsenet, nemlig dets moralske Virkninger. En saadan skal være, „at det befordrer Almeenaand og bevirker at den Enkelte ved sin Forbindelse med Andre, hvis Agtelse maa være ham det vigtigste af Alt, bevares for Vildledelse og mægtigen anspores til ikke at afvige fra en ærbar Vandel; at Mesternes og Svendenes Feiltrin blive strengeligen revsede af deres Medbrødre, og at Læredrengene holdes under et nøiagtigt Opsyn." At det Anførte maaskee virkeligen har været Tilfældet i ældre Dage, da de forskjellige Stænder stode skarpt afsondrede; da Korporationsaanden var stærkere, og da en overhaandtagende Immoralitet gjorde en Stræben efter ved forenet Kraft

at sætte Usædeligheden en Dæmning hensigtsmæssig, benægtes ikke; men saaledes som Forholdene for Øieblikket ere har Laugsvæsenet vistnok ikke den anførte Virkning. Mesterne føle sig nu mere som Borgere end som Laugsmestere, og den Forbindelse, som Lauget frembringer mellem dem, er saare ringe og har vistnok udelukkende en oekonomisk Retning; og hvad Svendene angaaer, da fremkalder Associationen blandt samme kun uheldige Virkninger, saasom Foreninger om at tiltvinge sig høiere Arbeidsløn og om at forhindre Maskiners Indførelse, og usædeligt Samliv paa Herbergerne, saa at det vilde være langt bedre for de fleste om de levede i mindre Forbindelse med deres Standsbrødre. At Læredrengene ligesaagodt kunne holdes under nøiagtig Opsigt af en Mester, der ikke hører til noget Laug, som af en Laugsmester, er ligesaa aabenbart, som at det ved Laugsvæsenet fremkaldte Forhold mellem Dreng og Svend kun leder til Læredrengenes slette Behandling og til upassende Anvendelse af deres Tid, og ingenlunde som anført til en sædeligere Opdragelse.

Som en anden gavnlig moralsk Virkning af Laugsvæsenet anføres den Hjelp samme yder forarmede Mestere og syge og arbeidsløse Svende. Men denne, ligesom ogsaa tildeels den forrige Virkning, kan meget vel opnaaes om ogsaa Laugsvæsenet ophæves, naar Man i saa Tilfælde, hvad der vistnok vil være at tilraade, opretter Haandværksforeninger. Disse bør bestaae af flere beslægtede Laugsmestere, (Træarbeidere, Metalarbeidere, o. s. fr.), og have til Formaal 1) at virke til Industriens Uddannelse i den Retning, som nærmest interesserer Foreningens Medlemmer, ved Oprettelsen af Læseselskaber, Bogers Uddeling, Modelsamlinger, Samlinger af Værktøi, offentlige Foredrag, Kunstudstillinger, Præmiebelønningers Udsættelse og paa anden hensigtsmæssig Maade; 2) at virke til specielle Haand-

værksskolers Oprettelse og hensigtsmæssige Bestyrelse; 3) ved udvalgte Forligelsescommissairer at afgjøre saadanne Stridigheder mellem Mesterne indbyrdes, eller mellem Mestere og Svende, som ikke egne sig til Afgiørelse ved Domstolene, hvilke ved Laugene afgjøres af Oldermændene og Oldgesellerne; 4) at afgive Betænkninger, som Regjeringen maatte forlange eller Private ønske, samt at medvirke til befalede eller frivillige Prøvelser af deres Duelighed, der ville nedsætte sig som Mestere; 5) at vaage over at Læredrengene erholde en passende Behandling og tilstrækkelig Underviisning i Professionen; at understøtte forarmede Mestere og arbeidsløse Svende, deels ved Hjelp af frivillige Gaver, deels ved at organisere gjensidige Forsikkringsselskaber blandt Mestere og Svende, samt at sørge for de tilvandrende Svendes Anbringelse hos Mestere der maatte behøve Medhjelpere; 7) at fordele Næringsskatten, naar Bestemmelserne med Hensyn til samme maatte blive som Man maa ønske det, samt 8) i at besørge Foreningens Repræsentation, hvor en saadan i politisk Henseende maatte være fornøden, (til Ex. ved Curiatstemmeafgivning); alt naturligviis efter de locale Forhold og Medlemmernes Tarv. Slige nærmere Forbindelser mellem Mænd, der drive beslægtede Beskjeftigelser, ville vistnok ogsaa befordre Æresfølelse og Almeenaand, ligesom de ogsaa baade ville være af gavnlig Indflydelse i de Retninger, i hvilke Associationer kunne være nyttige, og tillige i deres Forstandere ved flere Leiligheder kunne byde Autoriteterne Organer og Medhjelpere. I de fleste af de Stater, i hvilke Man i den senere Tid har ophævet Laugsvæsenet, har Man følt en Trang til slige Foreninger, og efterat denne Sag oftere har været bragt paa Bane, er Man efterhaanden overalt bleven overbeviist om det Ønskelige i sammes Indførelse, uden at denne Sag dog endnu ret almindeligen er kommen til Udførelse. I Frankrig er der, uagtet

Laugsvæsenet sammesteds forlængst er ophævet, to store Foreninger af Haandværkssvende henhørende til forskjellige Professioner, **compagnons de la liberté** og **compagnons du devoir**, hvilke understøtte hinanden med Penge saavel til Hjelp paa Vandring, (**le tour de France**), som ogsaa i Ulykkestilfælde, og disse skyldes Oprettelsen af Herberger, hvor fremmede Svende blive billigen forpleiede. I mange franske Byer er der oprettet **bureaux pour le placement des ouvriers**, hvor den reisende Haandværker erholder Anviisning paa dem, der trænge til en Medhjelper, eller i Mangel heraf Understøttelse og Raad. Bagerne og Slagterne i Paris, (men ikke andensteds) have deres af dem selv valgte Haandværksforstandere, **Syndics**, hvilke give Kjendelse i alle Disciplinaranliggender som angaae Professionens Personale, ligesom Slagternes Syndikat ogsaa mægler Forlig i Stridigheder mellem Slagterne og Qvæghandlerne *). For Indførelsen af slige Syndikater ved de øvrige Haandværk har der hævet sig flere vægtige Stemmer **). I en Deel af Frankrigs større Stæder bestaaer en af Napoleon ved en Frdg. af 18de Marts 1806 begrundet og ved Frdg. 11te Juni 1809 nøiere uddannet Institution, som kaldes **le conseil de prud'hommes**. Samme bestaaer af Kjøb-

*) Politiepræfekten udnævner 24 Bagere og 30 Slagtere til Valgmænd, og disse vælge atter, Bagerne fire Syndikere (Frdg. 19de vendim. X.) og Slagterne een Syndicus og sex Adjoints, (Ordon. 1829). Jevnfør om det Hele **Elouin, Trébuchet et Labat nouveau dictionnaire de police, 1835, I Tom. p.** 218.

) Jfr. **De Gerando de la bienfaisance publique, III. p. 318. De af denne berømte Forfatter i samme Skrift (**III. p.** 330). foreslagne **Conseils de patronage**, hvilke skulde have en raadgivende og befordrende Virksomhed, have en Deel Lighed med de ovenomtalte Haandværksforeninger.

mænd, Fabrikeiere og Haandværkere, som ere udvalgte paa en Valgforsamling, og dens Bestemmelse er at holde Lister over Arbeiderne i Fabrikerne og ved de forskjellige Haandværk; at virke til Overholdelsen af Tugt og Orden blandt den arbeidende Klasse; at staae Øvrigheden bi i Haandværksanliggender, til hvis Afgjørelse denne maatte behøve Sagkyndiges Hjelp; at vedligeholde den gode Forstaaelse mellem Lønherrerne og Arbeiderne, og at jevne de mellem samme opstaaede Tvistigheder *). Sager under 100 Francs afgjøre de endeligen uden at Appel kan finde Sted og Lærlingers Forseelser mod deres Mestere, og Brud paa Tugt og Orden paa Værkstederne kunne de straffe med 3 Dages Arrest. Opsynet med at Fabrikanternes Mærker ikke lovstridigen efterlignes er dem ogsaa overdraget **). For Indførelsen af disse **Conseils de prud'hommes** i alle Frankrigs Stæder er der ligeledes et stort Parti. En Art Efterligning af denne Institution har fundet Sted i England under 21de Juni 1824 ved en Statut **5 Georg. IV. Cap. 96, (on act to consolidate and amend the laws relative to the arbitration of disputes between masters and workmen)**, og den berømte Brougham har ogsaa virket meget til Oprettelsen af Haandværksselskaber, i hvilke der med specielt Hensyn paa Fleertallets Tarv gives Underviisning i enkelte Videnskabers Anvendelse i en vis industriel Retning, og i hvilke Medlemmerne kunne erholde Bøger, der handle om deres Fag, tillaans. I Preus-

*) Blandt de 12—1700 Sager, som aarligen komme for dette Raad i Rouen, er der, efter Chaptal, kun 12 til 15 aarligen, som ikke blive forligte.

) See Frdg. 11te Juni 1809. Jfr. Kleinschrod: Ueber die Beförderungsmittel der Agricultur und des Gewerbewesens in Frankreich §. 19; den nysnævnte **dictionnaire de police, I T. p. 526, og **Chaptal sur l'industrie française**, 2den Deel, S. 345—353.

sen have de større Handlende i flere at de anseeligere Stæder, saasom Berlin, Danzig, Elbing, Magdeburg, Memel og Stettin, efter Laugsvæsenets Ophævelse forenet sig i Corporationer for at beraadslaae og tage Forholdsregler med Hensyn til Skibsfartens Interesser, samt til Bestyrelsen af de dem som Fællesgods tilhørende Børser, Oplagssteder, Pakgaarde o. dl. *). I denne Stat er Man ogsaa for Øieblikket beskjeftiget med en Udarbeidelsen af en ny „Gewerbeordnung", og i samme vil Man nok ikke blot tilstede og begunstige Vedblivelsen af de temmelig talrige Haandværksforeninger, (eller som de endnu kaldes Laug), der efter Laugstvangens Ophævelse have holdt sig sammesteds, men Man vil ogsaa virke til at beslægtede Haandværkere danne Foreninger af den Side 87 omhandlede Art **).

*) De af Kongen confirmerede Statuter for de ovennævnte Stæders Kjøbmandskorporationer findes i Zellers Systematisches Lehrbuch der Polizeiwissenschaft nach preußischen Gesetzen, Leipzig 1828—1834), 13de Deel S. 10 ff., 37 ff., 56 ff., 83 ff., 98 ff. og 112 ff. De mindre Handlende, saasom Viktualiehandlere o. dl., ere ikke Medlemmer af disse Korporationer, men kunne dog nok indtræde i samme hvis de skulde ønske det. I Statuterne for Kjøbmandsforeningen i Berlin hedder det nemlig, „Es bildet sich aus allen Kaufleuten und Handelstreibenden zu Berlin, welche die durch das Landrecht Th. 2 Tit. 8 näher bestimmten kaufmännischen Rechte namentlich in Bezug auf Glaubwürdigkeit der Bücher, auf Wechselfähigkeit, auf Geschäftsfähigkeit der Handelsgehülfen, auf Zinsen und Provision u. s. w., jetzt behalten und für die Zukunft erlangen wollen, eine Gesellschaft unter der Benennung „Corporation der Berliner Kaufmannschaft." Handelstreibende jeder Art hingegen, welche den Besitz und Gebrauch der erwähnten kaufmännischen Rechte nicht zu bedürfen vermeinen, sind nicht verpflichtet der Corporation beizutreten ꝛc.

**) I 7de Afsnit er, efter Fremstillingen af Næringsfrihedens Indførelse i Preussen, Indholdet af den ovenomtalte nye Anordning, (saaledes som det kan ventes at ville blive), anført, og samme-

I Baiern blev der i Aaret 1825 ved en Frdg. af 11te Septbr., som aldeles ophævede Laugene, i disses Sted oprettet Haandværksforeninger, hvis Formaal skulde være a) at udbrede nyttige, almindelige industrielle Kundskaber blandt Foreningens Medlemmer, b) at befordre Haandværkets Uddannelse og c) en passende Opsigt med Lærlingerne og Svendene, samt d) en regelmæssig Bestyrelse og en nyttig Anvendelse af den fælles Foreningens Formue, og trængende Haandværksbrødres Understøttelse. I Würtemberg, hvor Man har truffet saadanne Bestemmelser med Hensyn til Laugsvæsenet, at de fleste af sammes skadelige Følger bortfalde, men hvor Man dog har ladet Laugsforfatningen bestaae, har Man i den nye Anordning, som dersangaaende er udkommen, opgivet de fleste af de Formaal, som her ere anførte for Haandværksforeningerne, som Formaal for Laugsforeningerne *), og desuden i §. 130 bestemt, at Mesterne i de saakaldte frie Professioner kunne enten selv indbyrdes danne selskabelige Foreninger med en med Laugsforeningerne analog Indretning, eller slutte sig til en beslægtet Professions Laugsforening, naturligviis uden derved at erholde nogen Ret til at udelukke dem fra Haandværkets Drift, der ikke ere Medlemmer af Foreningen.

Af det Anførte sees, at Man næsten overalt hvor Man har ophævet Laugsvæsenet har sporet en Trang til saadanne Haandværksforeninger, som de omtalte, og disse ville derfor vistnok, hvor Man maatte ville indføre dem, bære god Frugt, og

---

steds ere ligeledes den Organisation og de Formaal, de herom-handlede Foreninger rimeligviis ville erholde, noiere udviklede.

*) Jfr. Revidirte allgemeine Gewerbe-Ordnung im Königreich Würtemberg vom 5ter Aug. 1836, 2te Abschnit, 4tes Cap., og den kongl. „Instruktion zur Vollziehung der revidirten allgemeinen Gewerbeordnung vom 12ten Octbr. 1837," 2te Absch. 4tes Cap

rigeligen erstatte hvad Laugsvæsenet i moralsk Henseende maatte have virket.

Efter saaledes at have mødt de Grunde, som i Almindelighed anføres til Forsvar for Laugsvæsenet, ville vi et Øieblik dvæle ved de endnu ubetydeligere Argumenter, der i Almindelighed anføres til Forsvar for Kjøbstædernes Eneret til Handel og Haandværksdrift, hvilken som en betydelig Indskrænkning i Næringsfriheden nøie slutter sig til Laugsvæsenet, hvorfor den ogsaa i de fleste Lande samtidigen med dette er bleven gjort til Gjenstand for Reform. De omhandlede Forsvarsgrunde indskrænke sig til, at Haandværkerne af Mangel paa behørig Dueligheds, Arbeidsfordeling og gode Redskaber ikke saa godt kunne drives paa Landet; at Kjøbstadhaandværkerne ikke kunne udholde Concurrencen med Landhaandværkerne, og endeligen at Befolkningen paa Landet vænnes til en fordærvelig Luxus. Hvad nu de tvende første af disse Grunde angaae, da maa der, (næst at erindre at den sidste indeholder en Modsigelse af den første), herimod indvendes, at fordi Haandværkdrift paa Landet tillades bortfalder Haandværksdrift i Kjøbstæderne ikke, men enhver Drift som hensigtmæssigst udøves i Kjøbstæderne, og af saadanne ere der mange, vil naturligviis forblive i samme; at Efterspørgselen efter godt Arbeide stedse vil bevirke sammes Produktion *); samt at det kun er Statens Pligt at sørge for at Undersaatterne i deres Stræben efter selv at forskaffe sig Velstand ikke møde paa retskrænkende Hindringer, men derimod ikke ved konstige Foranstaltninger at værne om enkelte Borgeres Næringsstand paa de øvriges Bekostning. Hvad Argumentet om at Landmanden forledes til Luxus angaaer, da behøver neppe Noget at anføres til dets Gjendrivelse.

*) En udførligere Udvikling af det ovenanførte findes i Begyndelsen af 8de Afsnit.

Foruden dem, som med Grunde søge at forsvare Laugsvæsenet, er der et ikke ringe Partie, som uden at bekymre sig om at gjøre sig selv Rede for Sagen, blindt hen forsvare samme fordi det er en ærværdig Institution, der har bestaaet i flere hundrede Aar og i sin Tid stiftet meget godt, og fordi de finde at der ligger en vis Poesie i samme. At Laugsvæsenet i Middelalderen har virket til en kraftig Borgeraands Udvikling, til Fædrelandets og Nationalitetens Forsvar, til Trældoms Afskaffelse, Industriens Uddannelse og til Haandhævelsen af Tugt og Orden i det offentlige og private Liv, kan vel ikke benægtes; men dette er Noget, der tilhører Historien, som med taknemmelig Pen har optegnet det; og hvad den Poesie angaaer, som de, der betragte alle faldefærdige Bygninger og sammenstyrtede Ruiner i Idealets Lys, finde i denne Mumie af et fordums Liv, da kan Man med en nyere Forfatter med Rette spørge dem om deres digteriske Sind da ikke ogsaa finder en Poesie i Idealet af Nutidens Bestræbelser. Det poetiske Gemyt sværmer vel i den Veemod og Alvor opvækkende klare Maanenat; men det hilser ogsaa med Glæde Morgenrøden, der gaaer forud for den Soel, i hvis lyse Straaler Nationernes Arbeider trives *).

Sjette Afsnit.

Om Laugsvæsenets skadelige Virkninger.

Medens der, som tidligere bemærket, blandt de Forfattere, der ere fremtraadte som Laugsvæsenets Forsvarere, ikke findes et eneste af Statsoekonomiens berømtere Navne, have

*) Bülau: Staat und Industrie.

næsten alle denne Videnskabs Coryphæer i deres Skrifter omtalt denne Institution som uhensigtsmæssig og skadelig, og tilraadet dens Afskaffelse. Som statsoekonomiske Skrifter i hvilke Laugsvæsenets skadelige Indflydelse er fremstillet eller i det mindste berørt kunne nævnes: Adam Smiths Værk *), (Garves tydske Oversættelse, 3die Udg.), 1 D. S. 195 ff., 2den D. S. 189. Jacob: Nationaloeconomie, 2den Udg. S. 269—276; Soden: Nationaloeconomie, 2den D. S. 135 og 6te D. S. 205; Kraus: Staatswirthschaft, Königsberg 1805, 2 D. S. 46 og 73; **Sismondi: de la richesse commerciale, 2 D. p. 274; Say: Cours d'économie politique, III. p. 247; Storch: Cours d'écon. politique,** Raus tydske Oversættelse, 1ste D. S. 193, 2den D. S. 502 ff.; **Chaptal: Sur l'industrie française,** II. S. 299—340; Lotz: Handbuch der Staatswirthschaft, II. S. 189; Revision der Grundbegriffe der Nationaloeconomie, I. §. 95; Rau: Volkswirthschaftspolitik, (2den Deel af hans politiske Oeconomie), S. 269 ff.; Leuchs Gewerbe- und Handelsfreiheit, Nürnberg 1831, S. 94; Bülau: Der Staat und die Industrie, Leipzig 1834, S. 100 ff.; Murhard: Handelens Politik, Nathansons Oversættelse, S. 149 ff.; Mohl: Polizeiwissenschaft, II. S. 228; Rotteck: Oekonomische Politik, S. 170; Baumstark: Kameralistische Encyclopædie, S. 671 ff. — Hertil kan føies følgende, forstørstedelen temmelig svage, Monographier over den omhandlede Gjenstand: den for sin Tid udmærkede Afhand-

*) Det er ikke blot det adamsmithske System, som i Folkevelstandslæren erklærer sig mod Laugsvæsenet, men dette er ogsaa Tilfældet baade med det merkantilske og det physiokratiske Systems Forfattere. En saadan Overeenstemmelse mellem de berømteste Skribenter i tre Systemer, hvoraf ethvert ellers bekæmper dets Forgængers Læresætninger, synes at have noget i høi Grad Slaaende.

ling, Considération sur le commerce et en particulier sur les compagnies, sociétés et maitrises, Amsterdam 1758; Professor Gamborg: Theorie og Erfaring om Laugsindretningens Skadelighed, (Minerva, Januar 1795); (Hoffmann) Interesse des Menschen und Bürgers bei den bestehenden Zunftverfassung, Königsberg 1803; Maier: Entwickelung der relativen Ansichten des Zunftwesens, Augsburg 1814; Niebler: Ueber das Zunftwesen und die Gewerbefreiheit, Erlangen 1816. Bernoulli: Ueber den nachtheiligen Einfluß der Zunftverfassung auf die Industrie mit besonderer Rüchsicht auf Basel. 1822. Ebers: Ueber Gewerbe und Gewerbefreihdit in Breslau, Breslau 1825. Pestaluz: Bericht über das Zunft- und Innungswesen in der Schweiz, Zürich 1827; Fr. Schmidt: Betrachtungen über das Innungswesen, Zittau 1834; Benedict: Der Zunftzwang und die Bannrechte gegenüber der Vernunft, dem Rechte und der Wissenschaft, Leipzig 1835; Michelsen: Ueber Zunftzwang und Gewerbefreiheit, Güstrow 1837; Neumann: Ueber Gewerbefreiheit und deren Gränzen im Staate; Berlin 1837. Zunftwesen und Gewerbefreiheit mit Ansichten über Vermittelung, Uebergang und Reconstruktion, i „Deutsche Vierteljahrschrift, Octbr.—Decbr. 1839.

Den, som imidlertid ved at læse disse for størstedelen udmærkede og berømte Forfatteres Skildringer af Laugsvæsenets yderst skadelige Følger, vilde troe at samme ogsaa passede paa vore danske Forhold, vilde mærkeligen tage Feil; thi det maa vel erindres, at Laugsvæsenets værste Misbrug aldrig have været rodfæstede eller lovhjemlede i vort Fødeland, og at denne Institution desuden ved den senere Lovgivning, og in specie ved Reskript af 10 April 1761 og Frdg. 21 Marts 1800, som tidligere omtalt *), har undergaaet et betydeligt Antal reformerende

*) Jfr. S. 33—40.

Forandringer, som have betaget det en stor Deel af dets Skadelighed. Da Laugstvangen, som forhen omtalt *), er det egentligen Charakteristiske ved Laugsvæsenet, synes det passende, for at tydeliggjøre dette, et Øieblik at dvæle ved hvori samme da efter Laugsindretningens nærværende, tidligere omtalte, Beskaffenhed egentlig for Øieblikket bestaaer. Laugstvangen er deels rettet mod Publikum i det Hele taget, deels mod Laugets egne Medlemmer i Særdeleshed. Hvad Publikum angaaer, da underkaster Laugsindretningen ethvert Individ af samme den Tvang, at han maa indtræde i Lauget, naar han enten som selvstændig Arbeidende eller som Medhjelper hos en Anden vil udøve dets Næring, hvorved Publikum da atter indirecte tvinges til ikke at tilfredsstille sine Fornødenheder hos Andre end Laugets Medlemmer. Det Trykkende ved denne Tvang maa naturligviis bedømmes efter Betingelserne for at blive optaget i Lauget, thi jo ubetydeligere disse ere, jo mindre følelig er Tvangen; men af Betingelser for at blive optaget i Laugene, som ere særegne for disse og ikke udfordres som almindelige Betingelser for Næringsdrift, gives for Øieblikket, (naar Man undtager de fem Handelslaug), kun den, at Vedkommende skal have gjort Svendestykke og Mesterstykke og betalt Omkostningerne ved Indskrivelsen i Lauget; thi Læreaar, Svendeaar, Vandring ɔc. ɔc. har som forommeldt Ingen nødig at underkaste sig, naar han ikke vil; og Forpligtelsen til at gjøre Mesterstykke kan ikke engang her ansees som nogen ret egentlig særegen Betingelse, da der efter den bestaaende Lovgivning ogsaa fordres Udarbeidelse af et Prøvestykke, som kan godtgjøre Vedkommendes Dueligheb, af dem, der ville drive Haandteringer, paa hvilke der ikke er Laug; saa at Man næsten kunde sige at de omhandlede særegne Betingelser kun bestaae i at den Paa-

*) Jfr. S. 10.

gjeldende skal have gjort Svendestykke og betalt Indtrædelsesomkostningerne. *) Anden Tvang end den nævnte, (til Ex. ved Forbud mod at sælge visse Materialer til andre end Laugets Mestere, eller ved at forbyde Forfærdigelse til eget Brug af Gjenstande, der henhøre til Laugets Arbeide), paalægger Laugsvæsenet i Danmark ikke Publikum. Hvad dernæst Laugenes egne Medlemmer angaaer, da ere disse, paa nogle mindre væsentlige, specielle Undtagelser nær, kun underkastede den Tvang ikke til Medhjelpere at maatte betjene sig af andre end de til Lauget henhørende Personer; thi af de mangfoldige Indskrænkninger med Hensyn til Laugets Drift, den Maade paa hvilken samme maa udøves, og det Omfang samme maa have, samt med Hensyn til alt hvad dermed staaer i Forbindelse, som de udenlandske Laug paa mange Steder paalægge deres Medlemmer, findes der, paa nogle ubetydelige og specielle Undtagelser nær, saagodtsom ikke længere Spoer her i Landet. Men ligesom Man nu paa den ene Side maa erkjende at Laugsindretningen i Danmark, skjøndt den maa ansees for uhensigtsmæssig og skadelig, dog hører til de mindst fordærvelige Laugsforfatninger i Europa, saaledes maa Man paa den anden Side nøie erindre sig, at Laugsvæsenet vel danner en Modsætning til Næringsfriheden, men at det derfor ikke er sagt at Man har Næringsfrihed i et Land, fordi Man afskaffer Laugsvæsenet. Lovgivningen kan nemlig ogsaa have paalagt Næringsfriheden Baand, der ikke staae i Forbindelse med Laugsindretningerne; og dette er just i en saadan Grad Tilfældet med den danske Lovgivning, at Man vel neppe vil kunne finde nogen anden Stat, i hvilken det i en høiere Grad er Tilfældet. Naar Næringsfriheden er det Maal vi have for Øie, da vilde det derfor kun lidet hjelpe om Man afskaffede alt Laugs-

*) Jfr. om disse S. 58.

væsen, men lod den hele øvrige Lovgivning angaaende Næringsvæsenet blive bestaaende; thi Kjøbstædernes Eneret til Handel og Haandværksdrift vilde da vedblive; Forpligtelsen for den, der vil nedsætte sig som selvstændig Næringsdrivende, til at løse Borgerbrev og herfor betale en Sum, som den Fattige sjeldent formaaer at tilveiebringe, vilde vedblive; Forpligtelsen til ved et Prøvestykke at paavise en Grad af Dueligheb, hvilken Mange ikke behøve for at finde deres Underhold, og hvis Aflæggelse medfører saa store Bekostninger, at et betydeligt Antal Mennesker, som uden Vanskelighed kunde aflægge samme, paa Grund heraf ikke formaae at underkaste sig den, vilde vedblive; og dette vilde ligeledes være Tilfældet med Forbudet mod samtidigen at drive flere Næringer, eller nogen anden end den, hvorpaa Vedkommende har taget Borgerskab, samt med Forpligtelsen til at tage nyt Borgerskab naar Man vil nedsætte sig i en anden Kjøbstad, ved hvilken mangen en Haandværker **de facto** bliver stavnsbunden. At ophæve Laugene og lade de øvrige nysnævnte Indskrænkninger i Næringsvæsenet bestaae, vilde derfor kun være en knap halvgjort Gjerning, og vil vel neppe heller nogensinde skee; thi ligesom det er den samme Egoismens og den smaalige Ængsteligheds og Detailregierings Aand, der har fremkaldt Laugsvæsenet og disse Indskrænkninger, saaledes vil ogsaa den samme Klarhedens Aand naar Tidens Fylde dertil kommer give dem begge deres Banesaar. I alle Udlandets Stater, hvor Laugsvæsenet er bleven afskaffet, er ogsaa Kjøbstædernes Eneret til Handel og Haandværksdrift, og den ved en feilagtig Beskatningsmaade fremkaldte Sammenhæng mellem Borgerskab og Ret til Næringsdrift, og de unødvendige og byrdefulde Dueligheds-prøver med alle de øvrige Fostere af en skadelig Detailregierings overflødige Forsorg bortfaldne med samme; og ligesom næsten alle Forfattere, der

have behandlet Qvæstionen angaaende Laugsvæsenets Indflydelse ved samme Leilighed have omhandlet disse Indskrænkninger i Næringsfriheden, (de fleste endog med Forglemmelse af at samme ikke ere integrerende Dele af Laugsvæsenet), saaledes ville vi ogsaa i det Følgende ved at afhandle Laugsvæsenets skadelige Indflydelse tillige med det samme afhandle Virkningerne af disse paa Næringsfriheden hvilende Baand.

Men inden vi saaledes gaae over til at betragte Laugsvæsenets Skadelighed fra det oekonomiske Standpunkt, eller den oekonomiske Nødvendighed af dets Afskaffelse, ville vi kaste et Blik paa denne Sag seet fra Retfærdighedens Standpunkt, og i Korthed udvikle den retlige Nødvendighed af den omhandlede Reform. Ethvert Menneske har en oprindelig, i hans Personlighed begrundet Ret til at benytte sig af sin Kraft og Dueligbed paa hvad Maade han selv vil, saalænge han ikke derved griber ind i en Andens Frihedskreds. At denne Ret, der hører til Menneskets helligste, ligesaalidet som hvilkensomhelst anden, er absolut, men maa være de Indskrænkninger underkastet, som Statsformaalets Opnaaelse maatte gjøre nødvendige, er en ligefrem Følge af Forskjellen mellem Statsborgeren og Mennesket tænkt som isoleret eller i den saakaldte Naturstand. Men det af en Række af Tilfældigheder, Anmasselser og taageomflorede Svagheder udsprungne monopolistiske Laugsvæsen, som for at begunstige nogle Enkeltes Fordomme og forstørstedelen kun indbildte Fordeel paalægger det Hele trykkende Baand, og de øvrige her omhandlede Indskrænkninger i Næringsfriheden kan dog vel ikke engang de, der betragte samme fra Egoismens og Partiskhedens Standpunkt, ansee som en Betingelse for Statsformaalets Opnaaelse *), ligesom der vistnok heller ikke

*) „Hvem seer ikke," (siger vor berømte Stampe i en af sine Erklæringer), „at visse private Personers Fordeel i alle disse Til-

kan anføres nogen Grund for at nogle enkelte Næringsdrivende mere end alle de øvrige, og **in specie** mere end hele Agerdyrkernes Stand, skulde være berettigede til at fordre at Staten ved kunstige Midler paa de øvrige Borgeres Bekostning skal sørge for at de kunne faae et rigeligere Udkomme end de efter Tingenes naturlige Gang vilde have, hvoraf da atter følger, at disse Indskrænkninger i den menneskelige Frihed ere stridende mod Retfærdighedens Grundsætninger og indeholde en Krænkelse af een af de helligste Menneskerettigheder *). Heri ligger der da en

---

fælde forbyttes med Statens og det almindelige Bedstes? Hvor liden Agt viser Man udi alt dette for det saa naturlige og saa rimelige Princip, at det udi en vel indrettet Stat bør være Enhver tilladt at ernære sig paa hvad lovlig Maade han bedst veed og kan, og at Ingen bør tvinges til at tigge eller lide Nød, som vil og kan arbeide og veed Noget, hvoraf han vil og kan ernære sig og Sine? Dette Princip burde være uden Undtagelse, og naar Man gjør Undtagelse derudi, har Man sig selv selv at takke for at Man skaber Tiggere."

*) Den bekjendte Rotteck yttrer sig i sin økonomiske Politik herover paa følgende Maade: „Noch verdammungswerther erscheint dieses Zunftwesen dadurch, das es dem natürlichen oder vernünftigen Recht auf zweifache Weise Hohn spricht. Einmal nämlich werden dadurch alle nichtzünftigen Arbeitslustigen und Arbeitsfähigen, oder nach solcher Befähigung Verlangenden, abgehalten das ihnen angeborne, heilige und sonnenklare, weil mit dem Recht der Persönlichkeit identische, Recht auszuüben, ihren und der Ihrigen Lebensunterhalt und Wohlfahrt durch jede ihrer Kraft, Geschicklichkeit oder Neigung entsprechende, und von ihnen frei zu wählende, wenn nur dem Begriff nach nicht widerrechtliche oder in irgend Jemandes natürliches Recht eingreifende Beschäftigung oder Arbeit zu erstreben. Und dann sehen sich dadurch die Consumenten, mithin die Gesammtheit, zum Vortheil einzelner Körperschaften oder einer Anzahl Priviligirter um das gleichfalls natürliche Recht gebracht ihren Bedarf an Arbeitsprodukten da, wo es ihnen am vortheilhaftesten ist oder gut däucht, sich anzuschaffen, und die ihnen nöthigen

retlig Grund for deres Affkaffelse, og vi kunde derfor gjerne allerede her slutte dette Afsnit, hvis Formaal er at godtgjøre at de bør ophæves, uden at behøve at indlade os videre paa at godtgjøre deres Skadelighed i oekonomisk Henseende; thi deres Dødsdom er alt motiveret ved det Anførte.

Men ligesom de Grunde, der i den omhandlede Henseende kunne anføres, naar Sagen sees fra Retfærdighedens Standpunkt ere saa stærke, at de gjøre alle oekonomiske overflødige, saaledes er paa den anden Side den oekonomiske Nødvendighed i Laugsvæsenets og de øvrige paa Næringsfriheden hvilende Baands Affkaffelse saa stor, at de ikke trænge til nogen Bistand af Grunde, hentede fra Retfærdighedens Side. For at føre Beviset herfor behøvede Man egentlig ikke engang at anføre Argumenter, hentede fra Sagen selv, men Man vilde endogsaa være i Stand til at godtgjøre dette fra et almindeligt Standpunkt. Alt i den oekonomiske Verden retter sig nemlig ligesom i den physiske efter visse evige Grundlove, og ethvert Indgreb fra Statens Side i Forholdenes naturlige Gang kan derfor aldrig have andet end skadelige Følger. Det klogeste en Regjering kan gjøre er, aldeles ikke at indlade sig paa at ville indskrænke eller regulere Næringsvæsenet, men at lade sig nøie med simpelt hen at beskytte samme mod Bedrageri og Vold, og at bortrydde de Hindringer, som maatte staae i Veien for Forholdenes frie Udvikling. Ved en fuldkommen uhindret Concurrence vil hver Enkelts Arbeide og Capital af sig selv finde den rigtige Vei til til hans bedste Nytte, og Enhver er af tusinde Grunde den

---

Arbeitsdienste allvort zu bestellen oder anzunehmen, wo sie ihnen am wohlfeilsten und besten angeboten werden; sie sehen sich also tributpflichtig gemacht gegen jene Korporationen und Privilegirte, und das Allen gemeinschaftliche Interesse aufgeopfert dem wucherlichen Gewinne Einzelner.

bedste Dommer over sin egen Interesse. Al Frygt fra Regjeringens Side for at han i saa Henseende skal tage Feil er derfor ligesaa unødvendig som de Forholdsregler, der kunne tages derimod ville være trykkende og skadelige, og med jo større Selvtillid Regjeringen overlader sig til Haabet om ved Forskrifter angaaende hvorledes Privatmanden skal forholde sig med Hensyn til Anvendelsen af sin Kraft, Dueligheb og Capital, at lede Alt til det Bedste, desto fordærveligere vil denne dens Virksomhed blive i sine Følger *). Rigtigheden af denne almindelige Sætning stadfæstes ogsaa fuldkomment ved Følgerne af Laugsindretningen og af de øvrige Indskrænkninger, som Man her og andensteds har paalagt Næringsfriheden. Idet vi gaae over til nøiere at betragte, hvori disse Følger for Danmarks Vedkommende bestaae, maa det bemærkes, at der i det Følgende intet Hensyn er taget til de sluttede Laug. Der findes, som tidligere omtalt, hos os kun tvende sluttede Laug, nemlig Barberer- og Bagerlauget **). Det førstnævnte af disse foreslaaer der nok en total Forandring i Anledning af Reformen af Bestemmelserne angaaende Ret til chirurgisk Praxis, (hvilken maa ansees som den væsentlige Gjenstand for dette Laugs Virksomhed, da Antallet paa Barbeerfrimesterne, som have Ret til at rage, ikke er bestemt til nogen engang for alle fastsat Størrelse), hvortil kommer, at Laugsmesternes Antal er bestemt til 21, men at der for Øieblikket kun er 15, saa at

*) Kleinschrod, Gesetzgebung Großbritanniens, S. 50. Den ældre engelske Lovgivning bærer saaledes aabenbare Spoer af en Tendents til at undertrykke Industrien for derved at ophjelpe Agerdyrkningen, og først efter en dyrekjøbt Erfaring opgav Regjeringen sine i denne Henseende gjennem flere Generationer fulgte feilagtige Maximer.

**) Jfr. det Side 54 Anførte.

Laugets Afslutning ikke længere spærrer Adgangen til Indtrædelse, men kun vanskeliggjør samme ved Bestemmelsen om at den Indtrædende skal tilkjøbe sig Pladsen. Hvad det andet sluttede Laug, nemlig Bagerlauget angaaer, da har Man i den nyeste Tid i en angaaende Brødtaxtens Ophævelse nedsat Commission opkastet Tvivl om Regjeringen virkeligen ved at tilstede nye Bagergaardes Anlæggelse skulde kunne siges at krænke de allerede forhaanden værende Bager-Laugsmesteres Rettigheder *),

*) De Grunde, paa hvilke Commissionsmedlemmerne nære den omtalte Tvivl, ere mig ikke bekjendte; men vist synes det at være, at en Bestemmelse af Regjeringen om at der i Fremtiden kun skal være 50 Bagergaarde, kun er en reen administrativ Forholdsregel og ikke indeholder noget Løfte til Laugsmesterne om at denne Bestemmelse ikke skal blive forandret, og at de, som have anseet Regjeringens Bestemmelse som et saadant, selv maae bære Skaden for deres urigtige Anskuelse af Sagen. At Man heller ikke i ældre Tider har anseet Regjeringen for uberettiget til at bevilge Anlæggelsen af nye Bagergaarde sees af Stampes Erklæringer, i hvis 3die Deel det S. 157 hedder: „Da Bagerne ere paa Veien til at bekomme et saadant **privilegium reale** ved det, de skal have erholdt, at der kun maa være 50 Bagergaarde i Byen, saa bør Man, hvor det gaaer, see til, at det ikke gaaer videre; og i Fald Een, som eier en anden bequem Gaard begjerer Tilladelse til at indrette den til Bagergaard, tænker jeg at det ikke lettelig bør nægtes." I Overeenstemmelse hermed hedder det ogsaa i Resk. af 10de April 1761 §. 15: „Og da der i Kjøbenhavn i Proportion af Indbyggernes Antal er snarere for faae end for mange Bagere, saa maa der og sees derhen at de snarere formeres end formindskes, og i Særdeleshed at der ikke fastsættes noget vist Antal Bagere eller Bagergaarde, til hvilken Ende, naar Nogen maatte begjere Tilladelse at indrette en anden bequem Gaard til Bagergaard, bør han derudi favoriseres. Ligemaade vil Kongen og bevilge dem, som derom gjøre Ansøgning, at bage og falholde det grove Rugbrød, dog at Brødet bages paa et Sted, som dertil af Vedkommende er eragtet bequemt og hvor det kan skee uden Fare," (saa at Rugbrødsba-

hvilket atter har havt til Følge at Cancelliet har affordret Bagerlauget dets Hjemmel i den omhandlede Henseende; og hvis Resultatet skulde blive at en tilstrækkelig saadan befindes at mangle dem, da vil vistnok ganske sikkert dette Laugs Afslutning blive hævet. Men i ethvert Tilfælde er det Skadelige i de sluttede Laug, som ere rene, Publikum beskattende Monopoler, saa almindeligen anerkjendt, selv af dem, der iøvrigt forsvare ikke blot de andre Laug, men i det Hele taget alt det Bestaaende, at jeg her ikke skal indlade mig videre paa at godtgjøre en Sætning, der ikke trænger til noget Beviis, men blot anføre hvad een af de ivrigste og eensidigste af Laugsvæsenets Forsvarere, nemlig Stadssyndicus Osterley, yttrer om disse Laug. „Det er ingen Tvivl underkastet," siger han i sit S. 75 nævnte Skrift, „at denne Side af Laugsvæsenet kan give Anledning til de meest trængende og begrundede Klager, saavel fra det producerende som det consumerende Publikum .... De sluttede Laug bevirke høiere Priser *) og slet Arbeide, fordi deres Medlemmer, som vide at Man er nødt til at henvende sig til dem, kunne sætte Prisen efter for Godtbefindende, og fordi Impulsen til at levere godt Arbeide af samme Grund mangler dem; og

---

gerne selv kunde have Ovn). Løftet i samme Reskript om at Monopoler og **privilegia exclusiva** ikke for Fremtiden skulle blive udstedte, bør ogsaa her erindres.

*) Da Man ophævede Laugene i Frankrig vedblev Slagternes og Bagernes Antal i Paris at være fastsat til en bestemt Størrelse, hvilket bevirkede at en Slagterrettighed i Paris steeg til en Værdi af 100,000 Francs. **Humblot Conté** godtgjorde i de Deputeredes Kammer, at det Kjød, som kostede Consumenterne i Paris 12 Sous, maatte, naar der fandt Næringsfrihed Sted, kunne sælges for 6½, og et betydeligt Antal Slagtersvende, som ved den bestaaende Indretning vare forhindrede i at nedsætte sig, kom for at takke ham for hans Tale, hvilken ogsaa bevirkede at Monopolets gradvise Ophævelse blev paabuden.

de have en vis Demoralisation til Følge, idet Mesterne blive hovmodige og skjødesløse." Saaledes yttrer een af de allerivrigste af Laugsvæsenets Forsvarere sig om de sluttede Laug, og vi skulle derfor ikke opholde os længere ved at føre Beviset for en Sætning, hvis Rigtighed vistnok Ingen nægter, men, i Haabet om at den almene Erkjendelse af det Skadelige i det kjøbenhavnske Bagerlaugs Afslutning snart maa bære sin Frugt, gaae over til at betragte Følgerne af vor øvrige Laugsindretning og de andre tidligere nævnte Indskrænkninger i Næringsfriheden.

Som den første skadelige Følge af samme bør vistnok nævnes, at Priserne, i det mindste paa en betydelig Deel Produkter, blive høiere end de vilde være naar der fandt Næringsfrihed Sted, idet Produktionsomkostningerne forøges og Concurrencen blandt Producenterne formindskes. Den laveste Priis, til hvilken en Gjenstand vedvarende vil kunne frembringes, er den som netop indeholder Erstatningen af Produktionsomkostningerne, (derunder da ogsaa Arbeidernes Underhold iberegnet); thi synker Prisen under dette Beløb, vil naturligviis vedkommende Producenter efter en vis Tids Forløb efterhaanden ophøre med at beskjeftige sig med en saa utaknemmelig Produktionsgreen. Om og hvormeget Prisen skal indeholde mere end Erstatningen af Frembringelsesomkostningerne bestemmes ved Concurrencen. Det sees altsaa at Produktionsomkostningerne danne den egentlige Grundvold for Prisen, og Alt hvad der bidrager til at forringe eller forhøie samme, bidrager derfor, hvordanne saa end Concurrenreforholdene ere, og hvad enten de ere frie eller bundne, altid til ligeledes at forringe eller forhøie Prisen. Til saaledes at forøge Peoduktionsomkostningerne ved en Mængde Gjenstande bidrager imidlertid Kjøbstædernes Eneret til Haandværksdrift og Handel ikke ubetydeligt. De Professionister, hvis Haandværks Natur kunde

tillade dem at nedsætte sig paa Landet, vilde sammesteds kunne leve meget billigere. Huusleien er langt ringere paa Landet hvad der i Særdeleshed er af Vigtighed med Hensyn til de Haandværk, hvis Drift fordrer stort Huusrum, til Ex. Garverier o. dl. *). Fødemidler og Brændsel, (af hvilket sidste flere Haandværks Drift fordrer et betydeligt Qvantum), ere som bekjendt ligeledes betydeligt billigere paa Landet. Udgifterne herfor saavelsom for Huusleie vilde desuden blive endnu betydeligt ringere naar Haandværksmanden kjøbte sig et Huus med lidt Jord til, hvilken hans Familie kunde drive. En Følge af det Anførte er atter, at Haandværksmesteren paa Landet, naar han holdt Svende og Drenge og gav disse Kost og Logis, vilde kunne have dem langt billigere end i en Kjøbstad. Ligesom Fornødenhederne ere bedre Kjøb paa Landet, saaledes ere de ogsaa færre, idet Levemaaden er mindre luxurieus, og de standsmæssige Fornødenheder, som dog ogsaa paa en vis Maade gjøre sig gjeldende blandt Haandværkstanden, betydelig ringere **). Ved mange Haandværk, til Ex. Snedkernes, Dreiernes, Bødkernes, Hattemagernes o. fl. a. ere de raae Materialier desuden bedre Kjøb paa Landet, for en Deel paa Grund af Besparelsen i Transportomkostninger. For Bonden vilde Priserne ogsaa derved indirekte blive ringere, at han vilde spares for hyppigen at reise til den maaskee flere Miil bortfjernede Kjøbstad for at faae sine Fornødenheder tilfredsstil-

*) Efter Leuchs giver Man i Rhinprovindserne kun 16—18 Francs i Leie paa Landet for de Leiligheder, som i Stæderne koste 120—140 Francs.

**) Som Bevis paa den overdaadigere Levemaade i Stæderne kan det anføres, at Man har udregnet, at naar alle Franskmænd fortærede saameget Kjød som Pariserne, saa vilde der efter et Aars Forløb hverken være Øre eller Ko i Frankrig. Paris's Indvaanere udgjøre $\frac{1}{40}$ af Frankrigs hele Folkemængde og de forbruge $\frac{1}{15}$ af Frankrigs aarlige Produktion.

lede, ligesom han ogsaa ofte kunde afgjøre en Deel af Betalingen med Naturprodukter. At alt det Anførte tilsammen ikke kan være af ubetydelig Indflydelse med Hensyn til Prisen paa mangeslags Gjenstande, vil enhver skjønsom Læser vistnok maatte indrømme. At de, der for nærværende Øieblik drive Haandværk paa Landet, ere fritagne for Næringsskat og ere færre Byrder underkastede, er et Moment, som ikke her kan komme i Betragtning, da naturligviis Haandværksdrift paa Landet og Haandværksdrift i Kjøbstæderne maatte blive forholdsmæssigen de samme Byrder underkastede, naar det blev overladt til Enhver selv at bestemme hvor han vilde nedsætte sig og drive sin Næring, en Frihed, hvilken Man, som nærmere i 7de Afsnit skal blive omtalt, uden al Fare for deraf flydende Ulempe kunde tilstaae Publikum *).

En Forhøielse i Produktionsomkostningerne bevirkes natur-

---

*) Som andre gavnlige Sider ved en Bortfjernelse af de Grændseskjel, der gjøre Kjøbstad og Land til to lige over for hinanden staaende, skarpt adskilte, isolerede Elementer kan ogsaa anføres, at Livet paa Landet efter Mortalitetstabellernes Udviisning er langt sundere; at mange af de Næringsgrene, som for Øieblikket fordærver Luften i Stæderne, (hvilke Man for Tiden i Frankrig med stor Strenghed forviser fra Byerne), da vilde blive drevne paa Landet; at Landhaandværkerne i Almindelighed anvende deres opsparede Penge til at kjøbe sig lidt Jord, og paa Grund heraf ikke ere saa udsatte for en yderlig Forarmelse naar det gaaer tilbage med Haandværkets Drift; samt at aldrende Svende, hvem enten Mangel paa Midler dertil og Frygten for ikke at kunne udholde Concurrencen med Bymesterne, afholde fra at nedsætte sig i Stæderne, eller hvem det paa Grund af deres Alder begynder at blive vanskeligt at faae Arbeide i Kjøbstæderne, kunde nedsætte sig paa Landet, hvor der i Almindelighed ikke gjøres saa store Fordringer til Haandværkerne som i Kjøbstæderne.

ligviis ogsaa ved den Mesterne paalagte Tvang ikke at maatte betjene sig af andre Medhjelpere end Laugssvende, eftersom de til langt billigere Betaling end den, de maa give disse, vilde kunne faae meget af Haandværkets Arbeide udført. I Brunnels Skomanufaktur i London arbeidede til Ex. i sin Tid ikke mindre end 30 Indvalider. Og hvor meget Haandværksarbeide, (til Ex. Skræderarbeide), vilde ikke kunne udføres af Fruentimmer til en meget mindre Dagløn end den, en Svend erholder *)? At det omhandlede Forbud mod at betjene sig af Fuskeres Hielp er en væsentlig Hindring mod Indførelsen af fabrikmæssig Drift ved de Haandværk, som kunde tilstede en saadan, skal nærmere blive omtalt, og da en saadan betydeligen formindsker Produktionsomkostningerne, faaer denne Tvang ogsaa derved en betydelig Indflydelse paa Prisens Forhøielse.

Naar der finder aldeles fri Concurrence Sted vil Prisen i Reglen stedse omtrentligen stemme med Produktionsomkostningernes Beløb, og om ogsaa tilfældige Omstændigheder skulde for en Tid gjøre den en Deel høiere eller lavere end samme, vil den dog uafladeligen vise en Stræben efter at nærme sig dette

*) Det indsees heller ikke hvorfor ikke andre Fruentimmer end Mesterenker skulde kunne udøve Næringsdrift. Enhver der har været i næringsfrie Stater, til Ex. i Frankrig, vil vist erindre sig hvor betydeligt et Antal Fruentimmer, der sammesteds ere anbragte ved de forskjellige Næringsgrene, deels som selvstændigt Næringsdrivende, deels som Medhjelpere. Herved vilde naturligviis de ældre ugifte Fruentimmers Kaar forbedres, hvilket for Øieblikket synes at være en Gjenstand, der fortjener al Opmærksomhed. Mandfolkets Stilling forbedres i Almindelighed alt som han bliver ældre; men med det ugifte Fruentimmer er i Reglen det Modsatte Tilfældet. Man indvende ikke at Fruentimmerets Bestemmelse er at være Hustru og Moder; thi hvor mangfoldige er der ikke, hvem Forholdene, især for Øieblikket, nægte Leiligheden til at kunne opfylde denne deres Bestemmelse.

Tyngdepunct eller Centrum, omkring hvilket, som Adam Smith siger, alle Priser gravitere, saalænge indtil de tilsidst have naaet samme. Aarsagen hertil er let at indsee. Synker Prisen under Produktionsomkostningernes Beløb, da vil en Mængde ophøre at befatte sig med en saa utaknemlig Næringsgreen. Det Beløb af den omhandlede Gjenstand, som bydes til Salg, vil ikke længere være tilstrækkeligt til at tilfredsstille de Lysthavende; disse ville, for at erholde samme, overbyde hinanden, og Prisen vil saaledes lidt efter lidt stige, indtil den naaer en saadan Høide, at den tilstrækkeligen lønner Frembringelsen, som da paany vil begynde at tiltage. Jo mere Prisen paa den modsatte Side overstiger Produktionsomkostningerne, desto Flere vil der beskjeftige sig med en Produktionsgreen, der lønner sine Dyrkere saa vel; Produktionen vil derved snart for en kort Tid komme til at overstige Publikums Fornødenhed, og for at faae Varerne solgte ville Frembringerne underbyde hinanden saalænge, indtil Prisen synker til det laveste Standpunkt den kan staae paa, naar den skal lønne Frembringelsen. Det sees imidlertid, at denne Prisens Naturlighed beroer paa en fri Concurrence, og paa at Producenterne aldeles uhindret kunne gaae fra een Produktionsgreen til en anden. Alt hvad der griber ind i den frie Concurrence virker kunstigen paa Prisen, og Alt hvad der **in specie** indskrænker den og hindrer den frie Overgang fra een Produktionsgreen til en anden, maa naturligviis i Overeensstemmelse med det Foranførte bidrage til at forhøie Prisen. En saadan Indskrænkning i Concurrencen bevirker vor Næringslovgivning og Laugsindretning ved flere af sammes Bestemmelser i en ikke saa ringe Grad. Først er Overgangen fra een Productionsgreen til en Anden ikke fri. Naar paa Grund af en af de stedse i Livet indtrædende Tilfældigheder, som forøge Efterspørgselen, for Ex. en Ildebrand, en Kro-

ning, en Udrustning, o. a. dl., Prisen paa enkelte Gjenstande stige, da kunne ikke paa eengang et større Antal Svende gaae over til at blive Mestere, eller Arbeidere fra beslægtede Haandværk udføre enkelte Gjenstande henhørende til denne sig nu bedre lønnende Produktion, hvorved Prisen paa Grund af den forøgede Concurrence da vilde falde; en Snedker for Ex. ikke forfærdige enkelte Gjenstande af det til Tømmermandsprofessionen henhørende Arbeide, en Maler Lakerer-Arbeide eller Forgylder-Arbeide, en Tømmermand Hiulmagerarbeide, Forarbeidere af Skind eller Metal ikke de forskjellige Arbeider, der høre til de med disse Stoffers Forarbeidelse beskjæftigede Haandværk, eller hvilkensomhelst Mand af den arbeidende Klasse det Haandværksarbeide, hvis Udførelse kan læres paa en Uge eller to; thi Omkostningerne ved at faae Lov til at arbeide, (ved at tage nyt Borgerskab, og hvis der er Laug paa Haandværket, at indtræde i samme), vilde opsluge et Aars Fortjeneste; og selv om der var Udsigt til at han i en tre til fire Aar kunde finde sit Udkomme ved den forandrede Beskjeftigelse, og han derfor vilde gjøre denne Pengeopoffrelse, da kan han det ikke; thi han er tvungen til at aflægge Prøve paa en Dueligbed, af hvilken han ikke er i Besiddelse, men for hvilken han paa den anden Side ikke har nogen Anvendelse, og som den, der beskjeftiger ham ikke ændser, hvortil kommer, at han ogsaa ved at tage det nye Borgerskab og ved at indtræde i det nye Laug vilde tabe sin Ret til at udøve sin tidligere Haandtering, da Ingen maa have Borgerskab paa mere end een Næring. Ligesom Lovgivningen om Stavnsbaandet bandt Bonden til den Plet, hvor han var født, saaledes binder den ikke mindre end hiin uretfærdige Lovgivning om Næringsvæsenet Haandværkeren indirecte saavel til den Beskjeftigelse, hvilken han eengang har valgt, som til det Sted, paa hvilket han har begyndt at udøve den,

uden Hensyn til om han har Lyst til samme, eller om han derved eller der paa Stedet kan finde sit Udkomme; uden Hensyn til om han forhungrer ved samme med Tilbud om Arbeide, som han ikke tør udføre, eller med Vished om, at han paa et andet Sted vilde kunne finde sit Udkomme. Naar Priserne paa en eller anden Gjenstand derfor af tilfældige Omstændigheder, som have foroget Efterspørgslerne ere stegne, da ville de saaledes blive paa deres Høide saalænge indtil Tilfældet bevirker, at Tilbudet atter kommer i et passende Forhold til Efterspørgslen.

Men foruden den Indskrænkning i den frie Concurrence, som bevirkes ved Hindringerne mod Overgangen fra een Erhvervsgreen til en anden, er Concurrencen ogsaa ved den bestaaende Lovgivning en vedvarende Indskrænkning underkastet. At enhver Betingelse, som sættes for Berettigelsen til at udøve en Nærings Drift, virker derhen, er aabenbart; thi jo flere og jo haardere Betingelserne ere, desto Færre vil der give sig af med den paagjeldende Næringsgreen, hvorved Concurrencen vil indskrænkes, og Vedkommende saaledes blive i Stand til at sætte Priserne høiere. I Handelslaugene skal Enhver have tjent i 5, og ved Viintapperlauget i 7 Aar som Dreng, og i 3 Aar som Svend, inden han maa nedsætte sig som Interessent, uden Hensyn til om han kan godtgjøre, at han er i Besiddelse af den lovbefalede Duelighed til Næringens Udførelse. Ved de andre Laug fordres vel ingen Drenge- og Svendeaar; men der fordres Svendestykke og Mesterstykke. Svendestykket bevirker, at Vedkommende er nødt til at erhverve sig en Grad af Duelighed, som han maaskee ikke havde fornøden for at blive betalt for sit Arbeide som Medhjelper. Om Mesterstykket gjelder det ligeledes, at Vedkommende ved samme tvinges til at erhverve sig en Duelighed, for hvilken han maaskee ikke har Brug; det

foraarsager desuden som oftest temmelig betydelige Udgifter, hvilke forøges ved Forpligtelsen til at tage Borgerskab og ved Omkostningerne ved Indtrædelsen i Lauget. Borgerskab og Mesterstykke, (eller Dueligheds-prøve naar der ikke paa vedkommende Sted er Laug paa Haandværket) koste letteligen 100 til 150 Rbd.,*) og naar vi nu endvidere ville sætte en Svends Daglon i Gjennemsnit til 3 à 4 Mk., saa vil det let indsees, hvor mange Svende samme ville afholde fra at nedsætte sig som Mestere, og hvor meget større Concurrencen vilde blive, naar Man istedetfor Borgerskabsbrev fordrede en aarlig Afgift der var lidt høiere end Renten af Omkostningerne ved dettes Erhvervelse, og afskaffede Dueligheds-prøverne og overlod det til Publikum, som jo aldrig spørger til Vedkommendes Mesterstykke og dettes Beskaffenhed, inden det betjener sig af hans Arbeide, selv at bedømme hvorvidt han var det duelig nok eller ikke.

Den Indvending, at der ikke er noget tabt ved at den, der er saa uformuende at han ikke kan udrede de her omhandlede Udgifter, ikke bliver selvstændig Næringsdrivende, er let at modbevise ved Exempler, hentede fra Livet, paa meget formuende Folk, som have begyndt med nogle Daler, og paa Mænd, som ere gaaede til Grunde uagtet de begyndte med Tusinder, ligesom det dog vel ogsaa i og for sig er aabenbart, at det er de duelige, flittige, opvakte, driftige og sparsommelige Folk, Man maa ønske anbragte som Mestere, og ikke dem, som paa Grund af tilfældige Omstændigheder eie et Par hundrede Daler.

At den Øvrigheden paalagte, tidligere omtalte Forpligtelse til ved Udstedelsen af flere Slags af de Concessioner, som ere

*) Ved enkelte Laug skulle Omkostningerne ved at blive Mester belobe sig indtil 2 til 300 Rdlr. Man maa her erindre Leien for Lokalet, hvori Mesterstykket udføres, Tilsynsmesterpenge, og Savnet af Fortjeneste under Forfærdigelsen, eftersom det som Kunstarbeide næsten aldrig udbringes til en til dets Værdi svarende Priis.

nødvendige til forskjellige Næringers Drift, (og hvilke naturligviis allerede i og for sig have omtrent den samme skadelige Indflydelse som Laugsmesterskabet), at vaage over at der ikke meddeles flere Bevillinger, end der efter Stedets Leilighed kan antages tilstrækkeligt, ogsaa bidrager til at indskrænke Concurrencen, er aabenbart. Et saadant Opsyn er desuden aldeles uhensigtsmæssigt og unyttigt, saalænge Man ikke kan skaffe sig en idealsk Regjering; thi selv om Man aldeles abstraherer fra al Eensidighed, Forskjellighed i Principer, Ligegyldighed, Partiskhed o. s. f., saa er den her omhandlede Sag saa vanskelig, at endogsaa den bedste og dygtigste Øvrighedsperson ved sammes Udførelse vil være udsat for store Misgreb. En Deel Haandværkere forfærdige Gjenstande til Udførsel eller til Afsætning til andensteds bosatte Kunder, og deres Drift staaer saaledes ikke i Forbindelse med deres Opholdssteds Fornødenheder. Hvor stor Afsætningen skal kunne være beroer desuden i et af Søen omgivet Land som Danmark væsentlig paa hvorvidt Varernes Qvalitet og Priis bliver saaledes, at de i saa Henseende kunne concurrere med, eller foretrækkes for Udlandets. Dertil kommer, at det selv ved de lokale Haandværk ikke lader sig bestemme hvor stort et Antal Næringsdrivende et vist Antal Consumenter fordrer, da dette afhænger af mangfoldige forskjellige Omstændigheder, hvis nøiagtige Undersøgelse forudsætte de største Vanskeligheder. *)

*) For at godtgjøre det Uhensigtsmæssige i det i hans Fædreland Baiern gjeldende Concessionssystem har Leuchs i sin „Gewerbe und Handelsfreiheit" anført nedenstaaende Tabel, ved hvilken det maa bemærkes, at Bagernes Haandværk høre til de meest locale:

	Bagere	Indvaanernes daværende Antal	Kom dengang altsaa paa 1 Bager
Kjøbenhavn 1834	55	119,292	2169 Indv.
Wien 1811	145	224,548	1548 —
Paris 1820	600	715,000	1191 —

Sicilien har saaledes for Øieblikket 1¾ Million Indbyggere, hvoraf ¼ Deel ere Betlere, ligesom Befolkningen ogsaa ofte er udsat for Hungersnød; men naar Man heraf vilde slutte, at Landet ikke kunde ernære flere, da vilde Man mærkeligen tage feil; thi paa Romernes Tid havde det 12 Millioner, og gjaldt da for Italiens Kornkammer. Paa samme Maade ernærede Spanien paa Maurernes Tid 3 til 4 Gange saa mange Indbyggere som det for Øieblikket har, og dog var Nationalvelstanden dengang langt større. Og om Man ogsaa havde udfundet hvor stort et Antal Næringsdrivende Stedets Forbrug til et givet Øieblik fordrede da var herved ikke meget vundet, da Consumtionen er afhængig af flere ideligen afvexlende og tildeels tilfældige og derfor ube-

---

	Bagere	Indvaanernes daværende Antal	Kom dengang altsaa paa 1 Bager
Leipzig 1716-1789	33	30,000	882 Indv.
München 1818	70	60,000	857 —
Meklenburg 1795	372	250,000	672 —
Regensburg 1814	39	22,000	564 —
Salzburg 1813	38	13,066	443 —
Würzburg 1803	47	21,000	425 —
Nürnberg 1813	71	26,000	366 —
Det Bayreuthske 1808	734	250,000	340 —
Naumburg 1812	29	9,075	313 —
Augsburg 1814	85	26,000	305 —
Neuburg 1807	16	4,763	297 —
Fürth 1798	63	18,000	285 —
Storhertugdømmet Baden 1810	3350	924,000	275 —
Cöln 1813	188	47,000	250 —
Mergentheim	12	2,835	236 —
Schweinfurt 1800	27	6,000	222 —

Hvad Kjøbenhavn angaaer, (hvor Tallene fra 1834 ere anførte istedetfor de af Leuchs opgivne fra 1817), ere Frimesterne vel ikke regnede med; men selv om dette var skeet vilde Kjøbenhavn være kommet meget høit op paa Listen.

regnelige Omstændigheder, saasom Velstand, Mode- og Handelsforhold o. a. d. I Aaret 1811 var der til Exempel 88 Urtekræmmere i Kjøbenhavn, og nu har Staden 252, og paa samme Maade beløb Snedkernes Antal i Kjøbenhavn sig i Aaret 1806 til 714 og i 1835 til 1341, og Malernes Antal sig i Aaret 1806 til 200 og i 1835 til 421, altsaa en Forøgelse af circa 100 pro Cent, medens Stadens Folkemængde i dette Tidsrum kun er steget 18 pro Cent. Og dog leve de alle. Og i Kjøbstæderne er Haandværkernes Antal i den Grad forskjelligt, at der i Mariboe, som har de fleste, tælles 215 af 1000, medens der i Skagen, som har de færreste, kun tælles 42 af 1000, *) hvilket fornemmelig har sin Aarsag i den paa Tilfældigheder beroende og derfor afvexlende Forskjel i de i Nærheden boende Landhaandværkeres Antal.

At Man heller ikke kan antage at Eensidighed, Forskjelligheb i Principer, Ligegyldighed, Partiskhed o. a. dl., aldeles ikke skulde gjøre sig gjeldende ved Bevillingers Meddelelse, er en Følge af den menneskelige Naturs Skrøbelighed. Naar der ingen Bevilling fordredes til Nedsættelse, men denne var aldeles fri, da vilde en Deel af de Næringsdrivende i de Egne, der vare overfyldte, drage til Steder hvor deres Næring bedre vilde lønne sig, og det hele Forhold vilde som alle andre, der ikke ere lagte i Baand, sætte sig selv i Ligevægt. Nu derimod ere de, som engang have faaet Bevilling til Nedsættelse paa et Sted, hvor der ikke Udkomme for dem, ofte nødte til at blive der fordi Øvrigheden paa det Sted, hvor der var Udkomme, er for streng med Hensyn til Bevillingers Udstedelse. Medens Man nu der, hvor Man har for faae Haandværkere, klager

*) Jvnfr. den i M. L. Nathansons Skrift om Næringsløshed S. 106 anførte Tabel over Befolkningen af den industrielle Classe i samtlige 67 Kjøbsteder.

over Øvrighedens Strenghed, og der, hvor der er for mange, over dens Eftergivenhed, vilde Man, naar Forholdene vare frie, være tilfreds paa begge Steder.

Det vilde derfor være at ønske, at al Tvang maatte blive afskaffet i et Forhold, i hvilket egen Fordeel vil bevirke, at de Paagjeldende see langt skarpere end selv den dygtigste og samvittighedsfuldeste Øvrighedsperson vil formaae det.

Naar vi nu sammenfatte alt det Anførte,*) da vil neppe nogen fordomsfri Læser, (ligesaalidet som selv de Skribenter, der ivrigst forsvare Laugsvæsenet, gjøre det), nægte, at der herved bevirkes en Forhøielse i Priserne, hvilken da fornemmelig bliver skadelig forsaavidt en Forhøielse i Produktionsomkostningerne ligger til Grund for samme. I hvilken Grad en saadan Forhøielse fremkaldes lader sig naturligviis ikke bestemme, ligesom den heller ikke er ligestor ved de forskjellige Gjenstande; men om vi endogsaa vilde antage, at den ikke for Øieblikket var videre betydelig, saa at den, for at tage et Exempel, paa et Par Støvler ikke vilde beløbe sig til mere end 3 Mk., saa bliver den dog af temmelig væsentlig Natur naar Man tager i Betragtning, at den finder Sted ved de fleste Gjenstande, som vi have fornødne. Dertil kommer at Laugsindretningen bevirker, at mangen en Gjenstand nu inden den bliver færdig maa gaae igjennem to til tre Laugsmesteres Hænder, hvilke da hver skulle have

*) Foruden de ovenanførte almindeligere, Concurrencen indskrænkende, Betingelser for Næringsdrift gives der ogsaa *specielle* ved enkelte Næringsveie, saasom at Isenkræmmerne ved deres Indtrædelse i Lauget ere forpligtede at tage to Actier i Raadvadsamsfabrik, for hvilke efter Cancelli-Skr. af 16de Juni 1823 skal betales 3000 Rdlr., og at ved Silke- og Klædekræmmerlauget enhver indtrædende Interessent er forpligtet til paa meget ufordeelagtige Vilkaar at indskyde 160 Rdlr. Sølv i Laugets Ulvfabrik.

en monopolmæssig Mesterafgift, medens Man naar der var Næringsfrihed vilde kunne erholde de fleste af disse Gjenstande udførte af een Haandværker, og saaledes slippe med eengang at betale en ved Concurrencen bestemt Mesterprofit.

En anden skadelig Virkning af Indskrænkningerne i Næringsfriheden er at Produktionens Totaludbytte, paa hvilket Nationalvelstanden saa væsentligen beroer, af flere Aarsager formindskes ved samme. For det Første er Produktionen i Virkeligheden betinget ved Afsætningen, og denne beroer væsentligst paa Prisen og de Lysthavendes Evne til at kunne betale samme. I Midten af det 16de Aarhundrede kunde selv i England kun de rigeste Folk bære Strømper; blandt tusinde Mennesker havde neppe Een et Par, og denne Herlighed afbenyttede han da kun naar han var til Hove eller ved anden festlig Leilighed. I Aaret 1589 opfandt William Lea en Maskine til at virke Strømper. Prisen paa disse faldt efterhaanden mere og mere, og Afsætningen tiltog nu saaledes, at der for Øieblikket i England for hver Tusinde neppe findes Een, der ikke eier et Par. Paa samme Maade have de i Aaret 1769 opfundne Spindemaskiner, som efterhaanden have bragt Prisen vaa spundet Bomuldsgarn ned til $\frac{1}{8}$ Deel af dens tidligere Beløb, forhøiet den aarlige Consumtion af Bomuld fra 3 Millioner til 300 Millioner Pund, og forøget Værdien af den aarlige Produktion af Bomuldsfabrikater fra 200,000 Pd. St. til 40,000,000 Pd. St.; og det ved Bomuldsfabrikationen beskjeftigede Antal Hænder er derfor nu ogsaa 100 Gange saa stort som før 1769. *) Da nu Prisen har en saa betydelig

*) Flere Exempler paa den betydelige Indflydelse enhver Synken i Prisen har paa Produktionens Forøgelse kunne sees i Broughams Results of machinery.

Indflydelse paa Afsætningen, og derved atter paa Produktionen, saa vil det af det nys Anførte om den Prisforhøielse, som Indskrænkningerne i Næringsfriheden fremkalder, være aabenbart, at samme ogsaa bevirker at Produktionens Totaluddytte ikke bliver saa stort, som det, naar de ikke fandt Sted, vilde blive.

En anden Aarsag til at Indskrænkningerne i Næringsvæsenet formindske Produktionens Totaluddytte er, at de forhindre Indførelsen af fabrikmæssig Forfærdigelse af Haandværksfabrikater. En af de allervigtigste Ting med Hensyn til Produktionen, (saavel den materielle som immaterielle), er at en hensigtsmæssig Arbeidsfordeling indføres overalt, hvor den er mulig. Som Exempel paa den Færdighed, et Menneske kan opnaae ved uafbrudt at beskjeftige sig med een Gjenstand, kan anføres, at en Arbeider i Gouda dagligen kan forme 10,000 kolnske Piber; at Sømsmeddene i Schønau hver Dag forfærdige 3000 Skomagersøm, og at en duelig Glaspuster dagligen kan blæse 8 til 9 Hundrede Bouteiller. Af denne Færdighed udspringer den forbausende Forøgelse i Frembringelsen, som Arbeidsfordelingen bevirker. Adam Smiths Exempel med Knappenaalene, af hvilke 10 Mennesker ved at dele det til sammes Forfærdigelse hørende Arbeide, saa at En sliber dem spidse, en Anden sætter Hovedet paa o. s. f., dagligen kunne forfærdige 48,000, medens enhver af dem naar han vilde foretage alle de forskjellige Arbeider alene, neppe vilde kunne forfærdige 20 dagligen, er bekjendt. Paa samme Maade levere otte Mennesker dagligen 3000 Blyanter, medens en Arbeider tidligere, da enhver forfærdigede den hele Blyant alene, knap kunde levere 20 dagligen. — En saadan paa Arbeidsfordelingen grundet fabrikmæssig Drift lader sig indføre ved mange Haandværk ved Siden af den nu gængse Forarbeidelsesmaade. I Paris, hvor Skotøi i det mindste er en halv Gang saa dyrt som i Kjøbenhavn,

har jeg kjøbt fabrikmæssigen forarbeidede Sko for tre Rigsbankmark, og jeg har hyppigen seet fabrikmæssigen forfærdigede Klæder fremlagte i tusindviis til Salg for en Priis, der kun udgjorde en Fjerdedeel eller en Femtedeel af hvad alene Sylønnen kostede sammesteds ved bestilte Klæder af samme Slags, færdigsyede Sommerbeenklæder og Veste, som saae ganske vel ud, til Exempel for 2 Francs eller halvfemte Rigsbankmark. Paa samme Maade drives for at tage et andet Exempel Bogbindernes Haandværk paa mange Steder fabrikmæssigt, saaledes at En falser Arkene, en Anden hefter dem, en Tredie limer dem, en Fjerde klistrer couleurt Papiir paa, en Femte beskjærer, en Sjette forgylder o. s. f.

Hvilken Velgjerning der ved det Slags Drift vises den fattigere Deel af Nationen, og hvilken overordentlig Forøgelse i Produktionen der herved bevirkes, i det nu en Mængde blive Kjøbere, som ellers ikke kunde være det, er saa aabenbart, at det ikke behøver nærmere at udvikles. I en saadan fabrikmæssig Drift ere imidlertid Laugsindretningen og Indskrænkningerne i Næringsfriheden en væsentlig Hindring; thi Ingen maa betjene sig af andre end laugsoplærte Svende, og saadanne ville hverken give sig af med sligt fabrikmæssigt Arbeide, (hvilket udenlandske Svende ikke engang tør udføre under Straf af ikke mere at faae Arbeide paa Steder hvor der er Laug), eller lade sig nøie med saa lav en Løn, som slige simple Beskjeftigelser kunne afkaste, og den laveste og fattigste Deel af Folket, for hvilken selv den ringeste Fortjeneste vilde være en Velgjerning, er ved samme forhindret i at blive brugt til saadant Arbeide.

At en yderligere og velgjørende Arbeidsfordeling ogsaa vilde bevirkes ved Handelen, naar der blev Næringsfrihed, synes aabenbart, da der ikke er andet end Indskrænkningerne i samme til Hinder for, at vi ligesom de næringsfrie Lande kunde have

Detailhandlere, der blot udsælge en eneste Gjenstand, for Ex. Kaffe. At den, der kun handler med en enkelt Artikel, paa Grund af de store Qvantiteter, i hvilke han kan tilforhandle sig samme, vil kunne sælge den for bedre Kjøb; at han vil have en grundigere Kundskab til denne Vare og hvad der angaaer samme, og at han bedre vil kunne sørge for Alt hvad der hører til denne Artikels hensigtsmæssigste Opbevarelse og Behandling; samt at Man hos ham vil finde et bedre Udvalg, er da indlysende.

Det er imidlertid ikke blot med Hensyn til de Nærings-grene, som under visse Omstændigheder tilstede en ydeligere Arbeidsdeling og en fabrikmæssigere Drift, men ogsaa med Hensyn til dem, ved hvilke en saadan paa Grund af deres Natur ikke lader sig indføre, at Indskrænkningerne i Næringsfriheden formindsker Produktionens Totaludbytte. Mesterne arbeide nemlig selv mindre fordi de tildeels kunne leve af Gevinsten af deres Svende, ja mange Mestere anse det endogsaa for at være under deres Værdighed selv at tage Haand med i Arbeidet, noget der naturligviis vilde blive anderledes naar Svendene eller Medhjelperne havde lettere ved at nedsætte sig, da Mesternes Indtægt qua Mestere i saa Tilfælde ved Concurrencen vilde synke saaledes, at de Fleste vilde blive nødte til at supplere det Manglende ved deres Fortjeneste qua Arbeidere. At Svendene under den nærværende Tingenes Orden anstrenge deres Kræfter mindre end de vilde gjøre, naar de arbeidede for egen Regning og hele Gevinsten saaledes tilfaldt dem selv, synes aabenbart, ligesom der naturligviis ogsaa, naar Overgangen fra Lærlingstanden til at være Medhjelper blev fri, vilde blive en større Concurrence blandt Svendene, hvilken vilde nøde dem til større Flid og Paapasselighed, saa at blaae Mandage o. a. d. snart vilde forsvinde. At Lærlingerne vilde anstrenge sig langt mere

for at lære Haandværket, naar de som en Følge af Næringsfriheden erholdt en ringe Betaling for deres Arbeide strax naar dette begyndte at have nogen Værd for Mesteren, hvilken efterhaanden steg altsom de bleve dueligere, saaledes som Tilfældet er i de Lande, hvor Næringsfriheden finder Sted, og ogsaa hos os ved Skibsbyggeriet, der ikke er Laugsvæsen underkastet,*) synes ligeledes afgjort, og denne Forøgelse i Fliden hos alle tre Klasser af Arbeidere vilde da naturligviis bidrage til Produktionens Forhøielse.

Ved Hjelp af de lavere Priser, den fabrikmæssigere Haandværksdrift og den større Flid og Vindskibelighed, som Næringsfriheden, som omtalt, vilde bevirke, vilde vi ogsaa lettere kunne udholde Concurrencen med de udenlandske Fabrikater, som nu i Mængde indføres fra næringsfrie Steder, og den indenlandske Frembringelse af slige Gjenstande vilde derved tiltage og Produktionens Totaludbytte saaledes forøges; og medens vi for Øieblikket udsende vort Overskud af Fødemidler og for samme tilforhandle os de nævnte Gjenstande, vilde vi da med en Deel af vort Overskud af Subsistentsmidler underholde en med sammes Forfærdigelse i Landet selv beskjeftiget Folkemængde. Den Indvending, Man saa ofte hører fremsat, at Danmark er et agerdyrkende Land, og at det industrielle Liv ikke kan trives her, er i den Grad ikke andet end et Mundheld **), at vort Fødeland tvertimod paa Grund af dets Beliggenhed ved Søen og dets aarlige Overskud af Fødemidler fortrinligen egner sig til at have en udbredt Industrie. Den samme Paastand har Man ogsaa bestandig gjort med Hensyn til Kongeriget Hannover, og dog har Industrien i samme i de sidste Decennier gjort mærkelige Fremskridt ***).

*) Stændertid. for Østift. 1838. 1. S. 948.

**) Jfr. Nathanson: Om Klagerne over Næringsløshed, S. 222.

***) Alene siden Aaret 1834 er der i Kongeriget Hannover bleven anlagt over 300 Fabriker, foruden at omtrent 100 ældre have er-

En femte Grund til at Indskrænkningerne i Næringsfriheden formindske Produktionens Totaludbytte, er endeligen at en Masse af Haandværkere og Landboer ved samme hindres i at anvende deres overflødige Tid, som i Særdeleshed om Vinteren ikke er saa ubetydelig, til Forfærdigelsen af alle de Gjenstande, som nu høre til den saakaldte borgerlige Næring. Hvilken Færdighed Landboerne i mange af Landets Egne have i hvad der hører under Benævnelsen af Huusflid, saasom Vævning, Træudskjæren, Kurve- og Maattefletning, Rebsnoen, Agerdyrkningsredskabers Forfærdigelse o. a. dl. er bekjendt nok, og det er neppe at tvivle om at meget af den Tid, der nu tilbringes med at strække sig paa Bænken eller at hensidde ørkeslos ved Ovnen, vilde blive anvendt paa til Salg at forfærdige simpelt, men for Bonden nyttigt Haandværksarbeide, naar det var Vedkommende tilladt dertil at bruge deres Hænder, og det saameget mere som Indtægten ved Salget vilde være saameget desto større, jo mindre Værd den Tid havde, som var anvendt paa dets Forarbeidelse.

Ligesom Laugsindretningen og Indskrænkningerne i Næringsfriheden saaledes formindske Produktionens Totaludbytte, saaledes *hindre* de ogsaa *Industriens Uddannelse til en høiere Fuldkommenhed*. Laugsindretningen banlyser enhver Opfindelse og Uddannelse af Professionen, naar denne ikke hidrører fra en af Laugets Medlemmer. Kunsten at fernisere Blik og forarbeide samme i ophøiet Arbeide blev, til Exempel, opfundet 1761 i Frankrig; men Opfinderen maatte, fordi han ikke hørte til noget Laug, forlade sit Fødeland for at kunne udøve sin Kunst, og først efter Næringsfrihedens Ind-

holdt en betydelig Udvidelse. See Fr. Redens interessante Skrft: „Das Königreich Hannover statistisch beschrieben zunächst in Beziehung auf Landwirthschaft, Gewerbe und Handel, Hannover 1839, S. 275.

førelse fik hans Opfindelse Indpas i Frankrig. Næsten i alle tydske Stæder forhindrede Laugsvæsenet Indførelsen af Baandvæverstolene, og Følgen heraf var at denne Fabrikation drog andensteds hen, og Staden Basel har nu af samme en aarlig Indtægt af 10,000,000 Francs. Da en hessisk Dragon, som i Flandern havde lært det sammesteds blomstrende Uldmanufakturarbeide, ved sin Hjemkomst til sit Fødeland vilde udøve sin Kunst i sin Hjemstavn, blev det ham forbudet fordi han ikke hørte til Lauget. Han gik derfor over Grændsen, nedsatte sig i Eichsfeld hvor der ingen Væverlaug var, og bragte der den omhandlede Industrigreen til en saadan Fuldkommenhed, at Man senere sammesteds har talt 5000 Væverstole og 30,000 ved denne Næringsgreen underholdte Mennesker. Da Man i Frankrig begyndte at trykke Bomuldstøier og i Særdeleshed de saakaldte malede Kattuner, søgte Laugene overalt at forhindre denne Fabrikation. Rouen skildrede „Fruentimmer, Børn og Oldinge som værende i Fortvivlelse, Kongerigets bedstdyrkede Egne som en Steppe og den rige og skjønne Provinds som en tilkommende Ørken;" Staden Tours „spaaede en Bevægelse, som vilde medføre en Convulsion i Statsforfatningen;" Lyon „vilde ikke tie til et Foretagende, som udbredte Rædsel over alle Haandværkere;" Paris var aldrig kommet til Thronens Fod i nogen saa vigtig Sag, og Amiens betragtede „Tilladelsen til at forfærdige malet Kattun som en Grav, hvori alle Kongerigets Haandværkere maatte gaae til Grunde;" og dog har Kattunfabrikationen ved den Beskjeftigelse, den har givet saa mangfoldige Hænder, og det billige og brugbare Stof den har skjenket den fattigere Klasse, været til stor Velgjerning for Landet. Lignende Exempler kunne anføres i Hobetal, og at hele Fabrikvæsenet og Maskinernes Indførelse ikke er bleven forhindret af Laugene skyldes uden Tvivl kun den Omstændighed at Merkantilsystemets

Grundsætninger i Fabrikvæsenets Udviklingsperiode vare herskende hos Statsstyrerne, og at Fabrikerne, som kunde hjelpe til at fremkalde en gunstig Handelsbalance, der ifølge hiint System var det Man fornemmelig burde have for Øie, derfor nød en Beskyttelse af Regjeringerne, som ellers neppe vilde være bleven dem til Deel. Laugsvæsenet holder desuden fremmede Arbeidere fra næringsfrie Lande ude. Efter Freden i Aaret 1815 kom mange Tusinder af engelske Arbeidere til Frankrig, hvor de nedsatte sig og udbredte deres Kundskaber og Industri og den med samme følgende Velstand. Hvis Frankrig havde havt Laugsvæsen kunde dette ikke være skeet, da disse engelske Arbeidere ikke hørte til noget Laug. Man seer ofte omtalt hvilket Tab for Danmarks Industri det var, at Man under Kong Christian den 6te af Bigotteri nægtede de af Frankrig uddrevne Reformeerte den af dem attraaede Tilladelse til at nedsætte sig i Danmark; og desuagtet fjerner endnu den Dag i Dag vort Laugsvæsen og vor Næringslovgivning indirecte al udenlandsk Industri, der kommer fra Lande, hvor der ikke finder Laugsindretning Sted *). Det indrømmes gjerne at den Skade, som Laugsvæsenet bevirker ved som anført at forhindre Opfindelser og fremmede Arbeideres Nedsættelse, for Øieblikket maaskee kun er ubetydelig; men nogen Skade kan imidlertid dog let i saa Henseende bevirkes, og det bliver altid en meget vanskelig Sag at afgjøre hvor megen. At mange Arbeider maae gaae gjennem flere Professionisters Hænder, istedetfor at fuldføres af een, skader ogsaa i den omhandlede Henseende; thi det er aabenbart at den, der alene forestaaer Arbeidets hele Forfærdigelse, har større Interesse i at Alt iagttages, hvad der er nødvendigt for at det kan erholde den behørige Fuldkommenhed, end den, hvem det

*) Mestere fra Lande, hvor der er Laugsvæsen, ere fritagne for Mesterstykke, naar de her i Landet indtræde i Laugene.

tildeels er ligegyldigt hvorledes Arbeidet bliver naar det er fuldendt. At Omkostningerne ved at blive Mester som oftest opsluge den ringe Driftscapital, hvoraf Vedkommende maatte være i Besiddelse, er ogsaa en temmelig væsentlig Omstændighed. Men det er desuden ikke blot paa den anførte Maade at Indskrænkningerne i Næringsfriheden hemme Industriens Uddannelse, men ogsaa ved deres Indflydelse paa Concurrencens Formindskelse. Det er nemlig især Concurrencen, der frembringer Kappelysten, og det er Kappelysten der er den høiere Fuldkommenheds Moder. Man vil maaskee herimod indvende at Concurrencen er stor nok i Danmark til at fremkalde Kappelyst; men dette modbevises ved den Skjødesløshed, som vore Haandværksfolk saa yderst almindeligen vise ved ikke at gjøre det bestilte Arbeide færdigt til rette Tid; den Mangel paa Iver for at vinde deres Kunders Tilfredshed, som de udvise, og den ringe Grad af egentlig Driftighed, som der er iblandt dem *). Thi naar Concurrencen ikke er stor nok til i saa Henseende at rive dem ud af deres dvaske Ligegyldighed er den det naturligviis endnu mindre til at anspore deres Opfindelsesaand. At Næringsfriheden ved den Kræfternes større Rivning, som den foraarsager, bevirker en langt større industriel Iver, end den, som findes i Stater, hvor der finder Laugsvæsen Sted, har Erfaringen ogsaa stadfæstet. Med Vævningen, Farvningen og Mønsterne, (fortæller Say), hvilke ved alle Slags franske Tøier i et Aarhundrede eller to ikke havde modtaget nogen Forbedring, gjorde Man strax da Næringsfriheden blev indført de betydeligste Forandringer til det Bedre, og den med den franske Industries Tilstand saa kyn-

*) At Haandværksstanden i ovenanførte Henseende imidlertid dog siden Begyndelsen af dette Aarhundrede er gaaet betydeligt fremad, sees naar Man læser Bærens's i Aaret 1799 udgivne Skrift: „Hvad kan der gjøres til Haandværkernes Opkomst i Danmark."

dige Minister, Grev Chaptal forsikkrer i sit Værk, **sur l'industrie française**, at alle Industrigrene ere tiltagne i Fuldkommenhed ved Næringsfrihedens Indførelse, og ikke en eneste gaaet tilbage. I Beretningen over den sachsiske Industriudstilling i Aaret 1831 vises det ogsaa, at de Næringsveie, som drives ulaugsmæssigen, saasom Lærredsvæverier, Bomuldsmanufacturer, Strompevæverier, Bobinetsmanufacturer o. desl. vare de eneste der give et tilfredsstillende Resultat. Fra de laugsmæssigen drevne Næringsgrene var der kun faare faae Prøver indleverede. Laugsaanden begunstiger ogsaa i høi Grad den gamle Slendrian, (hvorfor, som S. 81 omtalt, ikke en eneste af de berømte Opfindelser er udgaaet fra en Laugsmester *), og mangler ikke blot selv alt Livsprincip, men nærer ogsaa en afgjort Ugunst mod alt Nyt, som Man maatte begynde paa andensteds fra at indføre, og modarbeider derfor Sligt efter bedste Evne. I alle de Lande, hvor Industrien staaer høiest, nemlig England, Frankrig, Belgien, Holland og Rhinegnene finder der ogsaa Næringsfrihed Sted.

De allerede nævnte skadelige Følger af Indskrænkningerne i Næringsfriheden ere imidlertid ingenlunde de eneste.

Med Hensyn til den laveste, aldeles besiddelsesløse Deel af Folket, de saakaldte Proletarier, denne underjordiske Vulkan, som næsten alle Europas Stater bære i deres Indre, yttrer samme en yderst skadelig Indflydelse; thi istedetfor at det maa være et af Regjeringens væsentligste Formaal, ikke blot at forhindre at denne Klasse forøges, men ogsaa at sørge for at de, som allerede ere forhaanden, erholde en passende Beskjeftigelse, udelukker Laugsvæsenet og Næringslovgivningen dem fra en Mængde Erhvervsbeskjeftigelser ved at opstille Betingelser for Tilladelsen

*) Næsten alle berømte Maskiners Indførelse er ogsaa gaaet ud fra næringsfrie Lande. Jfr. Lotz: Staatswirthschaft, 2den D. S. 103.

til at maatte arbeide som Medhjelpere eller selvstændigen Næringsdrivende, som de ikke kunne opfylde, og berøver dem saaledes for en Deel Nytten af det Eneste de eie, nemlig deres personlige Kræfter. „Den Fattige", siger E. Th. Kleinschrod, hvem den baierske Regjering i Aaret 1821 sendte til Frankrig for at undersøge dette Lands Agricultur- og Industrielovgivning*), „finder i Frankrig ved den sammesteds værende Næringsfriheds en stor Mængde Midler til sit Underhold, hvilke naar Laugsvæsenet fandt Sted vilde være ham forbuden. Han er i Stand til uden Vanskelighed, og uden Tab af Tid eller Omkostninger at gaae over fra en Beskjeftigelse, som ikke mere giver ham Næring, til en anden, eller til at forene flere smaae Industrigrene for at opnaae sit Formaal. Den, der kun har gjennemvandret nogle af Parises Hovedgader med Opmærksomheden henvendt paa denne Drift i det Smaae, og har seet de utallige Gjenstande af den lille Kunstflid, der ligesom en Følgesvend knytter sig til enhver større Industrigreen, og strax søger at drage sin Fordeel af enhver ny Opfindelse, han vil ikke kunne andet end anseе en Lovgivning og Tingenes Orden for velgjørende, som yder en saa stor Mængde Forarmede Underhold, endnu lader den Ulykkelige Midler mod Skam og Fortvivlelse, og tilstæder Enhver, der besidder Arbeidsdygtighed, den frie Anvendelse af samme." At Tilintetgjørelsen af denne driftige Kunstflid i det Smaae ikke blot er et Tab for dem af den laveste Deel af Folket, som herved forhindres i at erhverve, men ogsaa for dem blandt samme, som derved hindres i at kunne faae forskjellige Slags Gjenstande tilkjøbs for en Priis, som de ere i Stand til at kunne betale, er aabenbart.

*) Kleinschrod: Ueber die Beförderungsmittel der Agricultur und des Gewerbewesens in Frankreich, 1829.

En anden skadelig Følge af Næringstvangen er, at den forhindrer den ofte saa nødvendige og stedse saa velgjørende Forening af Kapitaler og Intelligents med Næringsdriften, idet nemlig de, som besidde samme, ikke ville underkaste sig den ved Handelslaugene uundgaaelige Betingelse at skulle tjene 5 Aar som Dreng og 3 Aar som Svend, og hvad Haandværksdriften angaaer, hyppigt ikke ville indlade sig paa for at kunne gjøre Dueligheds-prøve at erhverve sig en Grad af technisk Færdighed i Haandværket, som, især naar Driften skeer paa en mere fabrikmæssig Maade, ikke er nødvendig for at være en dygtig Entrepreneur, hvilket er noget væsentligen andet end at være en dygtig Arbeider.

At med Laugsvæsenet ogsaa tildeels Fortidens Laugsskikke og Laugsfordomme vedligeholdes, og med samme tillige den gamle Laugsaand og Lyst til at fremme Laugets Interesse, hører ligeledes til Skyggesiderne, saameget mere som Laugenes Fordeel netop er det Offentliges aldeles modsat; thi Statens Interesse er at saa mange som muligt kunne ernære sig af en Haandtering, medens Laugets Interesse er at dets Medlemmers Antal er saa lidet som muligt, hvorfor det langt hellere seer at et betydeligt Antal Arbeidere i Udlandet ernære sig af at arbeide for os end at Lauget faaer saamange nye Medlemmer, som der behøves for her i Landet at forfærdige det fra Udlandet indførte Beløb. At Laugsædvanerne medføre Sviir og forskjellig Slags Uskik blandt Svendene, og deriblandt ogsaa den ikke at ville udføre deres Arbeide anderledes end efter den gamle Laugs-Slendrian, er bekjendt nok. Naar her blev Næringsfrihed, og de tydske Svende fra de Stater, hvor der er Laug, saaledes ophørte at gjæste Landet, som paa Grund af den større Udvikling det industrielle Liv vilde erholde ikke længere vilde have frem-

med Hjelp nødig *), da vilde disse Skikke snart doe ud. Af Tjenestetyende, Droskekudske, Leietjenere o. a. d. gives der i alle store Steder et betydeligt Antal; men Man har intetsteds hørt til at der blandt samme fandtes et System af Fordomme og indbildte Rettigheder.

Af Laugsaanden fødes da atter den evige Kiv og den Processyge, paa hvilken vi i den senere Tid have havt saa mange stygge Exempler, og foruden de i moralsk Henseende skadelige Følger heraf, er da ogsaa den, at Øvrighedens og Retternes Personale ved slige Sagers Behandling taber en Tid, som kunde været bedre anvendt.

En skadelig Virkning af Næringstvangen er ogsaa at Folkemængden og Sædeligheden lider ved de sildige Ægteskaber og ved Forbindelserne mellem Personer af meget forskjellig Alder, samt at en uligere Fordeling af Nationalformuen blandt den næringsdrivende Klasse bevirkes ved samme.

Naar vi nu see hen til Laugenes Medlemmer, for hvis Skyld Størstedelen af den omhandlede Ulempe er indført, da have de saa lidet Gavn af deres Privilegium, at dette snarere maa ansees at være dem til Skade. Først maa det erindres, at om end den nærværende Tingenes Orden skjenker dem en noget høiere Indtægt, have de dog ikke betydelig Gavn deraf, da de jo gjensidigen forbruge hinandens Produkter, hvilke de nu atter paa deres Side maa betale dyrere; og det ringe Overskud af Vinding, der bliver tilbage, tabe de ved den Indskrænkning i Afsætningen, som

---

*) Efter M. L. Nathansons Opgivende i hans Skrift om Klagerne over Næringsløsheden, angives de aarligen ankomne Svendes Antal i

Aaret 1832 til 1898, deraf fra de danske Provindser 1144,
— 1833 — 1624, — — 921,
— 1834 — 1658, — — 879.

Priisforhøielsen bevirker. Naar det derfor i den 2den §. af den preussiske Forordning af 28de Octbr. 1810 hedder, at Theori og Erfaring bevise, at Ophævelsen af Ban- og Tvangsrettigheder i Reglen ingenlunde formindske de tidligere Berettigedes Indtægt, men ved den sædvanligen indtraadte Consumtionens Forøgelse forhøier den, da er dette vistnok en meget rigtig Bemærkning.

En langt større Skade for dem, end hiin Fordeel kunde opveie, ligger desuden i den Tvang de ere underkastede ved de af en snæverhjertet Egoisme, og ikke af det oekonomiske Princip for Arbeidsfordelingen, opstillede bizarre og smaalige Grændser for hvad Arbeide der skal høre til hver Profession, ved hvilke de hindres i at forfærdige enhver, selv den ubetydeligste Gjenstand, der ligger uden for den dem ved en overordnet Magt foreskrevne Arbeidskreds; og i at de ved indirecte Tvangsmidler ere bundne til denne og ikke kunne forlade den og gaae over til en anden. Hvor let vilde en Grovsmed ikke kunne efterhaanden gaae over til at forfærdige Kleinsmed- eller Sværdfegerarbeide, Snedkeren til at gjøre Stolemager-, Hjulmager- og Tømmermandsarbeide, Skomageren til at forfærdige flere Slags Sadelmagerarbeide, Blikkenslageren til at gjøre Kobbersmedarbeide, Skræderen til at sye Bundtmagerarbeide, Kobbersmeden til at gjøre Gjørtlerarbeide, Grovsmeden til at forfærdige Nagelsmedarbeide, Pergamentmageren til at udføre Garverarbeide, eet Slags Vævere til at udføre et andet Slags Væverarbeide o. s. f., og saaledes til deres egen og Fattigvæsenets Fordeel afværge Følgerne af en vedForandringer i Conjuncturerne bevirket Mangel paa Arbeide og Afsætning, eller af en temporair Overfyldning. Derved vilde ogsaa en naturlig Ligevægt i de forskjellige Næringers Besætning bevirkes, medens nu enhver Overbesætning stedse for en lang Tid bliver fordærvelig i sine Følger.

Ingen Mester kan heller nu drive flere Haandteringer paa eengang, om han ogsaa er nok saa kyndig i samme, og er villig til at indtræde i de paagjeldende Laug; og dog er det aabenbart at mangen en Haandværker paa denne Maade vilde kunne udvide sin Drift og Fortjeneste, en Muurmester for Ex. ved tillige at være Tømmermester o. s. f. De uformuende Laugsmestere ere nu desuden indirecte bundne til det Sted, hvor de have begyndt deres Drift, ved de Afgifter, hvormed Nedsættelsen i en anden By er forbunden. Hertil kommer at saaledes som Forholdene for Øieblikket ere, kunne Kjøbstadhaandværkerne, som skulle udrede flere trykkende Afgifter, saasom Næringsskat, Grundskat, Bankrente, Consumtion og Communalafgifter, hvilke Byrder Landboerne enten aldeles ere fritagne for, eller som de dog kun bære i en langt ringere Grad, saavel paa Grund heraf, som af de S. 107 anførte Aarsager, undersælges af Landhaandværkerne; uden at det dog paa den anden Side er dem tilladt selv at nedsætte sig paa Landet, hvorved naturligviis mange af dem bringes i et ugunstigt Forhold, der vilde hæves ved Indførsen af en almindelig Næringsfrihed.

Man feiler derfor vistnok ikke naar Man antager, at Laugsmesterne i det Hele taget snarere vilde vinde end tabe ved Laugsvæsenets Afskaffelse og Næringsforholdenes Emancipation.

Syvende Afsnit.

Om de Forsøg, som Man i fremmede Lande har gjort paa at ophæve eller at modificere Laugsvæsenet.

Hverken i Laugenes Uddannelsesperiode, eller senere hen gjennem hele Middelalderen manglede det hos Staternes Sty-

rere paa Erkjendelsen af de skadelige Følger, som Indskrænkningerne i Næringsfriheden medførte, og Laugene bleve derfor ogsaa til forskjellige Tider, saavel i Almindelighed som paa enkelte Steder, aldeles ophævede; men disse Forbud vare aldrig af nogen lang Varighed, og under den afmægtige Tilstand, i hvilken Regjeringerne dengang befandt sig, lykkedes det altid Stæderne ved Hjelp af Penge eller Bistand, eller endog ved formeligt Oprør, atter at faae Laugene stadfæstede. De første Forholdsregler mod Laugene bleve tagne af Keiser Fredrik, som i selve deres Uddannelsesperiode, paa en Rigsdag i Aaret 1219 aldeles ophævede dem. Hans Forbud har imidlertid neppe frugtet; thi vi finde samme oftere gjentaget af hans Efterfølger, **in specie** i Aaret 1231, (i hvilket Aar Biskop Henrik ogsaa ophævede Laugene i Worms, som det i Beretningen hedder: **ad commodum et libertatem omnium vendentium et ementium** *), og i de nærmest paafølgende Aar; og mod Slutningen af Aarhundredet tvang Haandværkerne ved de Uroligheder, de anstiftede, Keiser Rudolph til atter at stadfæste Laugene. Keiser Maximilian tillod Enhver „so viel Handthierungen neben einander zu treiben, mit wie vielen er seinen Nutzen und Frommen sich zu schaffen getraue," og Keiser Carl den 5te forbød i Aarene 1531 og 1546 strengeligen alt Monopolvæsen i Nederlandene, hvorunder ogsaa Slagternes, Bagernes og flere andre Professioners Laugsvæsen var henregnet. Hertug Rudolph den 4de ophævede i Aaret 1361 efter Magistratens Indstilling alle Laugene i Wien; Landgreve Henrik den 2den 1368 alle Laugene i Hessen og Hertug Adolph Laugene i Holsteen; men deres Forbud blev ligesaalidet af lang Varighed, som de nysnævnte tydske Keiseres. At Christian den 4de i Aaret 1613 ophævede Laugene i Danmark," fordi de paa

*) For alle Sælgendes og Kjøbendes Bequemmeligheds og Friheds Skyld.

det Høieste vare Undersaatterne til Besvær," uden at denne hans Foranstaltning dog længe blev i Kraft, er tidligere S. 28—30 bleven omtalt. I Aaret 1615 androg Hofraadet i München paa Laugsvæsenets fuldkomne Ophævelse i Baiern, eftersom det antog at samme var „verderblich, ohne Nutzen, beschwere den armen Bürger und verursache unnützen Aufwand," og paa den tydske Rigsdag i Aaret 1572 yttrede en Mængde Stemmer sig for Laugsvæsenets fuldkomne Ophævelse. At de Uroligheder, Laugene saa ofte anstillede, have havt en væsentlig Deel i flere af de her nævnte Forholdsregler, er vel temmelig vist; men selve Befalingerne til Laugenes Ophævelse vise da i ethvert Tilfælde, af hvad Motiv de end vare fremkaldte, at Man ikke har anseet det Gavn Laugene stiftede for betydeligt, eller deres Tilværelse for nødvendig.

I Frankrig blev der allerede paa en Rigsdag i Aaret 1614 et Andragende om Laugsvæsenets Afskaffelse giort af den tredie Stand *). Senere hen, da det physiokratiske System blev almindeligen udbredt i Frankrig, tiltog Overbeviisningen om Laugenes Skadelighed, og det lykkedes den som Skribent berømte Statsminister Turgot, som i Aaret 1774 havde bevirket Kornhandelens Frigivelse, i Februar 1776 at faae et Edikt udstedt, ved hvilket de, som det i samme hedder, „sælsomme, tyranniske, mod Menneskeligheden og gode Sæder stridende Laugsanordninger" **) bleve ophævede, og Næringsfrihed indført i hele Frankrig.

*) Dette Andragende findes anført hos Chaptal sur l'industrie française. 2 T. S. 323. Jfr. angaaende det franske Laugsvæsen i ældre Tider, Kleinschrod: Ueber die Beförderungsmittel der Agricultur und des Gewerbewesens in Frankreich. §. 14 og 15.

**) „Dispositions bizarres, tyranniques, contraires à l'humanité et aux bonnes moeurs, dont sont remplies ces espèces de codes obcurs, redigés par l'avidité, adoptés sans exa-

Turgot havde imidlertid aldeles ikke forberedt denne Reform, og havde desuden begaaet den Feil, hverken at bestemme Noget angaaende Skadeserstatning til de Realberettigede, eller angaaende Betalingen af Laugenes Gjeld, hvilket naturligviis maatte fremkalde megen Misfornøielse. Hoffet var desuden ingenlunde stemt for Turgots Lyst til at indføre Forandringer i det Bestaaende. „Pourquoi faire des innovations"? sagde en af de i Frankrigs Historie saa berygtede Generalforpagtere, „est-ce que nous ne sommes pas bien"? og af lignende Anskuelse var hele Kongens Omgivelse besjelet. Turgot faldt i Unaade og gik af, og hans Efterfølger Clugny satte alt paa den gamle Fod. Sex Maaneder efter det nysnævnte Edikts Udstedelse udkom derfor i August 1776 et andet, ved hvilket hiint blev tilbagekaldt, dog saaledes, at 21 af de 110 Laug, som tidligere havde fundet Sted, vedbleve at være ophævede, og at de 89 andre bleve forenede i 44, med flere andre forbedrende Bestemmelser *). At Laugsvæsenet ikke kunde vedblive at bestaae under den republikanske Regjering, som blev indført ved Revolutionen, vil være aabenbart for Enhver, der blot har en overfladisk Kundskab til Datidens Aand og Grundsætninger. Ved en Lov af 17de Marts 1791 bleve Laugene aldeles ophævede og en fuldstændig Næringsfrihed indført, blot med den af finantsielle Hensyn, som et Middel til at opbebære en Næringsskat, paabudne Ind-

men, dans les temps d'ignorance, et auxquels il n'a manqué pour être l'objet de l'indignation publique, que d'être connus."

*) Om de tvende ovennævnte Edikter, som føre til Titel Édit du roi portant suppression des jurandes et communautés de commerce, arts et métiers; og édit du roi portant nouvelle création de six corps de marchands et 44 communautés des arts et metiers, see Encyclopédie méthodique, Paris 1787, under Finances, arts, maitrises. III. 15.

ſkrænkning, at den, der vilde drive et Haandværk eller en Næring ſkulde anmelde det, og aarligen løſe et Patent, af hvilke han kunde faae ſaamange, ſom han kunde betale. At Enhver, der vilde, kunde nedſætte ſig ſom Haandværker og Næringsdrivende paa Landet, er en Selvfølge. I denne Tingenes Orden er der ikke ſenere ſkeet nogen Forandring. Efter Bourbonnernes Tilbagekomſt, da Man ſøgte at ſætte Alt paa den Fod det havde været paa før Revolutionen, hævede der ſig vel et Par enkelte Stemmer for Laugsvæſenets Gjenindførelſe *), og efter det anticonſtitutionelle Parties Seier i Aaret 1821 indkom der ogſaa Andragender angaaende denne Sag; men Handelsraadet og det øverſte Manufakturkammer afviſte ſamme eenſtemmigen ſom høiſt fordærvelige for Induſtrien og det offentlige Vel, og ſelv det af en afgiort Lyſt til at ſætte alt paa den gamle Fod gjennemtrængte Miniſterium yttrede i Kammeret ſin Uvillie over at Man kunde bringe Sligt paa Bane **). For nærværende Øieblik er al Erindring om Laugsvæſenet forſvunden ſelv blandt Haandværksſtanden, og Næringsfriheden ſaaledes ſammenvoxet med Folket, at det aldrig falder Nogen ind at en anden Tingenes Orden i ſaa Henſeende kunde finde Sted, og naar jeg oftere, for at prøve dem, har til franſke Haandværkere talt om det Urigtige i at Øvrigheden ikke ſøgte at forhindre at altfor Mange nedſatte ſig og tog Brødet fra de Andre, og om det Urimelige i at Enhver kunde nedſætte ſig uden at beviſe at han forſtod Noget af Haandværket, da har jeg ſtedſe erholdt til Svar,

*) Le Conseil des prud'hommes i Strasburg indgav nemlig i Aaret 1815 en Foreſtilling om Laugsvæſenets Gjenindførelſe, og ſamme blev ogſaa tilraadet i en ſamme Aar udgivet anonym Afhandling: **Mémoire sur la nécessité du rétablissement des Maitrises et Corporations, comme moyens d'encourager l'industrie et le commerce. Paris 1815. 4.**

) **Jouy de l'industrie française.

at det kunde de ikke indsee; at de fandt det ganske rimeligt at det var Enhver tilladt at forsøge sin Lykke, og at hans Mangel paa Dueligbed, hvis han var løbet for tidlig fra Læren, snart vilde vise sig og være ham selv værst. Af alle Frankrigs sagkyndigste og erfarneste Videnskabsmænd og Statsmænd ansees Næringsfrihedens Indførelse ogsaa som een af de væsentligste blandt Hovedaarsagerne til den store industrielle Udvikling og den betydelige Forøgelse i Landets Velstand, som har fundet Sted i de sidste fire Decennier.

Overalt, hvor Frankrig i dets Seiersperiode udvidede sit Herredømme, søgte det som bekjendt at sætte alle offentlige Institutioner omtrent paa samme Fod som i Frankrig, og de franske Vaabens Fremgang bidrog derfor betydeligt til Laugsvæsenets Afskaffelse og til Indførelsen af Næringsfrihed. I Sveits blev Laugene saaledes ophævede i Aaret 1798 ved en Lov af 20de Octbr., og i det nuværende Rhinpreussen og Rhinbaiern, Holland, Belgien, Hannover, Churhessen og det nyoprettede Kongerige Westphalen, (i hvilket sidste Rige Laugsvæsenet blev erklæret for uforeneligt med Constitutionen), i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Ved det franske Herredømmes Undergang blev Laugsvæsenet vel igjen indført i Hannover, Churhessen, Neapel og en Deel af Sveitsercantonerne, (saasom i Basel, Zürich, Schaffhaussen o. fl.); men hvis Nogen heraf skulde vilde slutte at dets Ophævelse havde været uhensigtsmæssig, da bringes det i Erindring at Øvrigheden i Basel til samme Tid flere Gange befalede at stille Stadens Uhre som i den øvrige Christenhed, men at Man stedse efter nogen Tids Forløb vendte tilbage til det Gamle. I Neapel, hvor Man ellers ingenlunde er tilbøielig til at indføre Reformer, har Man desuden senere under 20de Novbr. 1826 ophævet Laugene og indført Næringsfrihed, da, som det i Kundgjørelsen hedder „selv dette Systems

korte Tilværelse altfor tydeligt har viist dets unægteligen velgjørende Indflydelse," og i de Sveitsercantoner, i hvilke Man paany indførte Laugsvæsenet, er Man for Øieblikket, efter at have indhentet Indberetninger fra de Cantoner, hvor der finder Næringsfrihed Sted *), atter betænkt paa dets Afskaffelse, (hvilken i Zürich allerede er iværksat under 26de Septbr. 1837), saa at Hannover og Churhessen snart ville være de eneste af de nævnte Stater, i hvilke Man i den omhandlede Henseende har holdt fast ved den gamle Tingenes Gang, dog ikke uden i Hannover at have gjort væsentligen forberedende Skridt til en større Næringsfrihed, hvilken det er Regjeringens Hensigt med Tiden at indføre **). I Spanien blev Laugsvæsenet under 3die Juni 1813 og 17de Mai 1820 hævet af Cortes, men begge Gange senere gjenindført af Kongen. I Nassau er der ved et Edikt af 15de Mai 1819 bleven indført Næringsfrihed, hvoraf Man allerede har sporet de gavnligste Følger.

Hvad Preussen angaaer, da benyttede Napoleon vel ikke sin Seier over samme til at indlemme det i det franske Rige, men han paalagde det en Contribution af 120 Millioner og forøgede derved betydeligt den grændseløse Nød, i hvilken Landet og dets Finantser allerede ved Krigen var bragt. Det bedste Middel til at raade Bod paa en Stats Indtægters Utilstrækkelighed er vistnok, naar først alle hensigtsmæssige og anstændige Besparelser ere foretagne, af al Magt at søge at fremme Produktionen, der er Statsindtægternes Kilde, og denne Vei slog

---

*) See med Hensyn til disse Indberetninger: Neue Verhandlungen der schweizerischen gemeinnützigen Gesellschaft über Erziehungswesen, Gewerbewesen und Armenpflege, 5te og 6te Deel.

**) Jfr. Friherre v. Redens nye Skrift: Das Königreich Hannover, statistisch beschrieben, zunächst in Beziehung auf Landwirthschaft, Gewerbe und Handel, 1839.

derfor ogsaa den preussiske Regiering ind paa. I et Edikt af 27de Octbr. 1810, ved hvilket Kongen gjorde Nationen bekjendt med de Planer, han havde udkastet til at ophjelpe Finantserne, var derfor blandt de væsentligere blandt de Midler, af hvilke han i saa Henseende agtede at betjene sig, ikke blot Skatternes Forhøielse og deres hensigtsmæssigere Fordeling nævnede, men ogsaa Landboforholdenes Emancipation, Toldvæsenets Simplificering, Næringsfriheds Indførelse, og Ban- og Tvangsrettighedernes Ophævelse imod Erstatning, hvor Ret til en saadan maatte findes begrundet. En Følge af dette for Preussen velsignelsesrige Edikt var, at det kort derefter ved et andet af 2den Novbr. 1810 *) blev bestemt, at Enhver, der løste et Patent, (Gewerbschein, for hvilket der aarligen skulde betales efter Omstændighederne fra 1—200 Thlr.), derved skulde være berettiget til overalt i den preussiske Stat, saavel i Stæderne som paa Landet, at drive det i Patentet nævnte Haandværk, og at Løsningen af et eller saamange slige Patenter han vilde have, ikke skulde kunne nægtes nogen, der fra Politiet bragte Attest om at han hidtil havde ført en ustraffelig Vandel. Kun med Hensyn til 34 i §. 21 i Ediktet nævnte Næringsveie **), skulde Patent-

*) Hovedindholdet af det ovennævnte Edikt angaaer Indførelsen af en almindelig Næringsskat, om hvilken det i Indledningen hedder, at den forhaabentlig ikke vil falde Nationen besværlig „da wir damit die Befreiung der Gewerbe von ihren drückendsten Fesseln verbinden, unsere Unterthanen die ihnen beim Anfange der Reorganisation des Staates zugesicherte volle Gewerbe-Freiheit gewähren, und das Gesammtwohl derselben auf eine wirksame Weise befördern können.

**) 1) Abdecker, 2) Apotheker, 3) Aerzte und Wundärzte, 4) Berggeschworene, 5) Dolmetscher und Uebersetzer Behufs gerichtlicher und gewerblicher Geschäfte, 6) Feldmesser, Nivellirer und Markschneider, 7) Gast- nnd Schenkwirthe aller Art, und die welche meublirte Zimmer gewerbsweise vermiethen, 8) Gesindemäkler,

løseren paa Grund af Politihensyn godtgjøre Besiddelsen af den til sammes Drift fornødne Dueligheд, og ved nogle enkelte af disse tillige Besiddelsen af et godt Navn og Rygte. Ved de nævnte Bestemmelser, (i hvilke Aarsagen nok maa søges til at Næringsanliggenderne ved Ministeriernes Organisation, kom til at høre under Finantsministeriet i Stedet for under Ministeriet for det Indre), var saaledes Laugsvæsenets hele Indflydelse **de facto** ophævet. Allerede i Begyndelsen af dette Aarhundrede havde den slesiske Provindstalminister underkastet Laugsvæsenet en særegen Undersøgelse, og Man skal allerede dengang have havt til Hensigt at ophæve samme, og kun ved Krigen være bleven hindret i de dertil fornødne Arbeider. Den af et Par Forfattere fremsatte Paastand, at Næringsfrihedens Indførelse kun var en Finantsoperation, synes derfor ikke at fortjene Tiltro; men paa den anden Side har dog vistnok heller ikke

---

9) Güterbestätiger und Schaffner, 10) Hebammen, 11) Justitzcommissarien, Notarien, Procuratoren, 12) Juweliren, Gold- und Silberprobierer, 13) Lohnlakaien, 14) Lootsen, 15) Mäkler, Dispacheurs und Auktionatoren, 16) Marionetspieler, 17) 18) Messer, Wäger, Braker, Schauer, Stauer, überhaupt alle, die bestellt sind die Qvantität, Qvalität und richtige Verpackung von Waaren zu constatiren, 19) Mühlenbauer, 20) Oeconomiecommissarien, 21) Personen, welche mit Thieren und andern Schaustellungen umherziehen, 22) Personen, welche ein Geschäft daraus machen, Leichen zu waschen und anzuziehen, 23) Schauspieldirektoren, 24) Schiffs- und Steuerleute für Seeschiffe, 25) Schornsteinfeger, 26) Schreib- und Rechenmeister, in so fern ihre Atteste über die Identität oder Verfalschung einer Schrift oder die Richtigkeit einer Rechnung öffentlichen Glauben haben sollen, 27) Schweine- Rindvieh- oder Pferdecastrirer, 29) Seeschiffszimmerleute, 29) Seiltänzer, Eqvilibristen, Taschenspieler, 30) Todtengräber, 31) Vieh- und Roßärzte, 32) Verfertiger chirurgischer Instrumente, 33) Vorsteher von Privat-Irrenhäusern, und 34) Zimmerleute.

den Omstændighed at Patentafgiften i Kongeriget Westphalen indbragte 1,446,113 Francs, medens den ved samme afskaffede Næringsskat før Laugenes Ophævelse kun havde indbragt 247,012 Francs, været uden Indflydelse saavel paa at Sagen kom til Udførelse, som paa at den blev iværksat paa den noget vel iilsomme Maade, paa hvilken denne Reform blev udført. Kort efter at de nysnævnte Bestemmelser vare traadte i Kraft udkom et nyt Edikt af 7de Septbr. 1811, (i Grunden ikke andet end en Instrux for de Autoriteter der meddeelte Patenterne), som næst aldeles at ophæve alle Polititaxter, gav nogle nærmere Bestemmelser med Hensyn til Næringsvæsenet, saasom, at Laugene vel kunde vedblive, naar sammes Medlemmer ønskede det, men at Ingen, der havde løst Patent til Næringsdrift havde nødig at indtræde i samme *); at enhver Laugsmester kunde udtræde af Laugsforbindelsen, (eller, som Man nu burde have kaldt det, af „Haandværksforeningen" **), naar han gjorde Fyldest for sig med Hensyn til alle tidligere opstaaede Forpligtelser i Anledning af samme; at enhver Laugsforening var berettiget til at opløse sig selv naar Pluraliteten af Mesterne stemte derfor, og at Overøvrigheden desuden var berettiget til at ophæve hvilkensomhelst Haandværksforening og at forene flere Næringsdrivende af en vis Art i een Corporation; at alle udelukkende, arvelige og

*) Vi have i Danmark et enkelt lignende Tilfælde. Ved Cancl. Skr. 20de Juni 1816 er det nemlig tilladt Skomagerne i Sorøe at nyde Laugsrettighed efter de for Skomagerlauget i Kjøbenhavn fastsatte Artikler og gjeldende Bestemmelser, dog at det skal være Andre, som, efter for Byfogden paa anordningsmæssig Maade at have godtgjort deres Duelighed dertil, derpaa erhverve Borgerskab, uformeent i Sorø at drive Skomagerprofessionen saavel med egne Hænder som med holdende Medhjelpere, uden at være forpligtede at indtræde i Lauget.

**) Jfr. S. 11 og 12.

salgbare Realnæringsberettigelser i Stæderne skulde afløses; at den, der paa Grund af sit Patent var berettiget til at udføre Arbeide af en vis Art, tillige var berettiget til at udføre alle til Fuldendelsen af disse Gjenstande fornødne Arbeider i sit eget Værksted, (en Vognfabrikant altsaa til Exempel alt det til Fuldendelsen af en Vogn fornødne Hjulmager-, Snedker-, Dreier-, Smede-, Gjørtler, Saddelmager-, Lakerer- og Malerarbeide), uden at behøve at løse særegne Patenter til disse Arbeiders-Udførelse; samt at Patenterne paa Arbeider af en vis Art skulde udstedes saa almindeligt som muligt og med Forbigaaelse af alle smaalige Næringsbegrændsninger, saa at til Ex. „Huf- und Messerschmiede, Zeug-, Zirkel-, Sägen, Bohr- und Büchsenschmiede, Schlosser, Sporer, Windenmacher, Feilenhauer, Gürtler, Schwertfeger, Weitz- und Schwarznagelschmiede, Zweckenschmiede, Kupferschmiede und Klempner" skulde have eet Slags Patenter som Smede, og paa Grund af samme kunne forfærdige alt, hvad tidligere ethvert af disse Haandværk kun særskilt turde udføre *). — De Næringers Antal, til hvis Drift der af Politi-Hensyn skulde fordres Beviis for Duelighed og godt Rygte blev ogsaa ved dette Edikt forøget, og med Hensyn til Anlæg af nye Bryggerier og Brændevinsbrænderier paa Landet fordrede Ediktet en Værdi ved Eiendommen af i det mindste 15,000 Thlr.

I denne Næringsvæsenets Organisation, (der nok allerede i dens Fødsel kun af Regjeringen blev betragtet som interimi-

*) Paa samme Maade fik „Bäcker, Kuchenbäcker und Pfefferküchler" det samme Patent. „Böttcher, Kleinbinder und Faßbinder" ligeledes; „Rothgerber, Weisgerber, Korduanmacher, Saffianfabrikanten, Lederthauer und Pergamentmacher" ligeledes; „Tischler, Stuhlmacher, Ebenisten und Drechsler" ligeledes; alle Slags Væverе ligeledes o. s. fr. See det Udførligere herom i Zellers Polizeiwissenschaft, 12te Deel Pag. 181—185.

stisk, saalænge til en fuldstændig Næringslovgivning kunde blive udarbeidet), er der ikke senere skeet nogen væsentlig Forandring, da det neppe i den heromhandlede Henseende kan ansees som en saadan, at Ediktet af 30te Mai 1820, ved hvilket Bestemmelserne angaaende Næringsskatten ere blevne forandrede *), har ophævet Forpligtelsen til at løse Patent, saa at den, der vil drive et Haandværk eller anden Næring, nu blot har nødig at anmelde det for vedkommende Communalembedsmand **).

Den, der paa Grund af det Anførte troer, at der finder Næringsfrihed Sted i hele det preussiske Monarchi, eller endogsaa at der gives nogensomhelst Provinds eller Stad, i hvilken

*) Grundsætningen i Ediktet af 2den Novbr. 1810 var at enhver Næring er skattepligtig naar Lovgivningen ikke udtrykkelig gior en Undtagelse med Hensyn til samme. Grundsætningen i det ovennævnte Edikt af 30te Mai 1820 er derimod, at enhver Næring er skattefri naar Lovgivningen ikke udtrykkelig befaler dens Beskatning, hvilket Ediktet gior med Hensyn til Følgende:

Aller Handel.

Das Verfertigen von Waaren auf den Kauf.

Die Gastwirthschaft, (hvorunder ogsaa de henregnes, der udleie meublerede Værelser).

Der Betrieb von Handwerken mit mehreren Gehülfen.

Der Betrieb von Mühlenwerke.

Das Gewerbe der Schiffer, der Fracht- und Lohnfuhrleute, der Pferdeverleiher, und diejenigen Gewerbe, die von umherziehende Personen betrieben werden.

Enhver Haandværker, der kun har 1 Medhjelper, er saaledes skattefri. Har han flere betaler han fra 2—8 Thlr. aarlig. Skatten beregnes efter Driftens Størrelse.

**) En Undtagelse fra den ovennævnte Fritagelse for at løse Patent er dog gjort med de saakaldte „Gewerbe, welche im Herumziehen betrieben werden." En ny Lovgivning angaaende disse Næringsveie, i Begrebets meest omfattende Betydning, har Preussen faaet i et Regulativ af 28de April 1828. Jfr. Zellers Pozeiwissenschaft 12te Deel S. 108—181.

der ikke finder Haandværksforeninger under Navn af Laug Sted, tager imidlertid mærkeligen feil. Først maa det erindres, at Edikterne af 2den Novbr. 1810 og 7de Septbr. 1812 vel afskaffede al Laugstvang i de Provindser Preussen dengang besad, men at den tillod Laugsforbindelserne at vedblive og kun overlod Enhver at bestemme hvorvidt han vilde indtræde i samme eller ikke. Den, der kjender lidt til den menneskelige Natur, især saaledes som denne yttrer sig i de lavere Stænder, vil letteligen indsee, at denne Tilladelse, især i Begyndelsen, i fuldt Maal blev afbenyttet. De ældre Mestere, der vare opvoxede under den gamle Tingenes Orden, vilde paa Grund af Sædvanernes Magt ikke udtræde af deres Laugsforbindelser, og da de desuden vare misfornøiede med den frie Concurrence, som Næringsfriheden medførte, søgte de af et Slags Trods saa meget det stod til dem at opretholde det Gamle, og modtog derfor ikke nogen Svend, naar han ikke var laugsoplært og holdt sig til Laugsformerne. Imidlertid vilde disse dog maaskee efterhaanden være uddøde, naar Preussen ikke havde været omgivet af Lande, i hvilke Laugsvæsenet og Laugstvangen endnu finder Sted; men da i alle disse Lande Enhver, der ikke hører til Laugene, ansees som en Fusker, der ikke maa arbeide, saa var det i mange Svendes Interesse at holde sig til Laugene, for at disse Nabolande kunde staae dem aabne, naar de søgte om Arbeide, ligesom ogsaa det høist betydelige Antal i Preussen indvandrende Svende naturligviis ikke tog Arbeide hos andre end de til Laugsforbindelserne hørende Mestere, for ikke at forspilde deres Ret til Arbeide og Nedsættelse i deres Hjemstavn. Mesterne ved de Haandværk, der beskjeftige et forholdsviis stort Antal Svende bleve saaledes nødte til at holde sig til Laugsforbindelserne, og medens Man skulde have troet at det maatte været i Svendenes Interesse at have arbeidet paa Laugs-

væsenets fuldkomne Tilintetgjørelse, er det just dem, der have bevirket, at Laugsforbindelserne og Laugsformerne endnu finde Sted i Preussen i saa betydeligt et Omfang. Hvad det preussiske Monarchies heromhandlede ældre Provindser angaaer, da forholder Sagen sig for Øieblikket altsaa saaledes. Ved enkelte Haandværk vandre saagodtsom alle Svendene og holde sig paa Grund heraf til Laugsformerne; ved enkelte andre vandre næsten ingen: ved de fleste have Svendene derimod deelt sig i to Partier, de som holde paa Laugsformerne og vandre, og de som have fraſagt sig al Forbindelse med Laugene, forblive i deres Hjemstavn, og naar de blive ældre gifte sig som Svende, hvis de ikke formaae at nedsætte sig som selvstændig Næringsdridrivende. Hvad Mesterne angaae, da ere flere Professioner, fornemmelig de, som bruge et stort Antal Svende, forblevne i Laugsforbindelsen, hvortil de vare nødte, hvis de vilde have det Antal Svende, for hvilke de maatte have Brug, og ved samme overholdes saaledes Bestemmelserne om Drengeaar, Svendetid, Vandring, Mesterstykke, o. a. dl., men nogensomhelst exclusiv Ret eller Forrettighed have disse Laugsforbindelser naturligviis ikke; andre Professioner, fornemmelig de, der kun bruge faae Svende, ere aldeles udtraadte af Laugsforbindelsen; men ved de fleste Haandværk have Mesterne deelt sig i to Partier, hvoraf det ene er vedbleven at holde paa Laugsformerne, det andet derimod ikke *). At disse Laugsforbindelser i deres Virkninger ere himmelvidt forskjellige fra det gamle Laugsvæsen, og at de, da de ere en aldeles frivillig Sag og ikke ere i Besid-

*) I den i det Følgende anførte Tabel over Haandværkernes Antal i Breslau, der er Preussens næststørste Stad, er Antallet paa de laugsforbundne og de ikke laugsforbundne Mestere ved de forskjellige Professioner særskilt anført, og i samme vil saaledes Exempler paa det Ovenanførte kunne søges.

delse af nogen Forrettigheder, heller ikke kunne ansees som skadelige, men maae betragtes som et Produkt af Tidsforholdene og Culturtilstanden, synes ligesaa aabenbart, som at Man heller ikke i de øvrige Stater, hvor der finder Næringsfrihed Sted, vilde kunne nægte Haandværkerne Tilladelse til at oprette lignende Foreninger, naar de ønskede det og ansøgte derom. At det derfor ogsaa er urigtigt naar Man er vedbleven at kalde disse Haandværksforeninger „Laug", er tidligere omtalt *).

Hvad derimod de i Aarene 1813 og 1814 gjenerobrede og de ved Wiener-Congres-Acten med Preussen forenede Provindser angaae, da ere Edikterne angaaende Næringsfrihedens Indførelse ligesaalidet som den øvrige prenssiske Reform- (eller som den med Rette i Preussen kaldes „Reorganisations-") Lovgivning bleven udvidet til samme, men Alt i disse, (med Undtagelse af hvad der slaaer ind i Finantsvæsenet), ladet **in statu quo**, og som Følge heraf finder Laugstvangen endnu Sted i hele sin Krashed i Hertugdømmet Sachsen, Ny-Forpommern og den Deel af Rhinpreussen, som aldrig har været under fransk Herredømme. Heri vil der imidlertid nok med det Første skee en Forandring. I Ediktet af 30te Mai 1820 blev det lovet, at de Lovbestemmelser, som i de forskjellige Provindser gave forskjellige Forskrifter med Hensyn til Berettigelsen til Næringsdrift, skulde blive underkastede en Revision, og, hvor det var nødvendigt, forbedrede, fuldstændiggjorte eller ombyttede med nye Anordninger. Den overordentlige Forsigtighed, med hvilken den preussiske Regjering stedse er gaaet frem med Hensyn til sine nye Besiddelser, synes imidlertid at have bevirket, at Man først troede det rigtigst at lade det i enhver af disse Provindser Bestaaende vedblive, og blot at rense det for Misbrug; men den til Udførelsen heraf nedsatte Commission overbeviiste sig snart om, at

*) Jfr. S. 11 og 12.

paa denne Maade ingen grundig Forbedring af Nærings-Politiet vilde være at opnaae; at der burde gives en almindelig for alle Rigets Bestanddele gjeldende Anordning for at forebygge at Regjeringen ikke oftere ved sine Bestemmelser skulde komme i Modsigelse med sig selv; og at Retfærdigheden fordrede at det blev et Grundprincip i samme, at Enhver er berettiget til at gjøre det frieste Brug af sine Evner, Kundskaber og Kapitaler, saalænge han ikke derved skader det Almindeliges Vel eller forstyrrer den offentlige Rolighed, og at Laugsvæsenet i Sachsen, Pommern og de andre Steder, hvor det maatte være bestaaende, altsaa burde ophæves. Det lykkedes ogsaa Commissionen at overbevise Regjeringen om det Rigtige i dens Anskuelser. Det blev derfor besluttet at der skulde udarbeides en almindelig Nærings-Politi-Lov, (Gewerbe-Polizeiz-Gesetz *), for det hele Monarchi, og en saadan er Man som Følge heraf for Øieblikket i Begreb med at forfatte. Grundprinciperne i denne nye Lovgivning ville nok blive de samme, som i de nysomtalte Edikter af 2den Novbr. 1810 og 7de Septbr. 1811, og den eneste væsentlige Forskjel vil nok komme til at bestaae i, at den nye Lovgivning vil søge at bevare Laugsvæsenets Indretning med Drenge og Svende, naturligviis renset fra alle Misbrug, for derved at modvirke Ungdommens i den senere Tid overhaandta-

*) Ved „Gewerbe" forstaaes, naar Ordet tages i vidtloftigere Forstand, „eine die Erlangung von Sachgütern bezweckende Beschäftigung." (Raus Finantsvidenskab §. 358). Derfor hedder det i §. 5 i den preussiske Frdg. 2den Novbr. 1810: „Rentmeister, Stalmeister, Sekretairen, Erzieher, Haushofmeister und ihnen im Range gleiche Hausofficianten bedürfen eines Gewerbescheines." I en mere indskrænket Betydning forstaaes imidlertid dog ved „Gewerbe" kun de Erhvervsgrene, som drives ved Hjelp af nogen Kapital. Dette Ord oversættes som Følge af det Anførte nok bedst paa Dansk ved Ordet „Næring."

Lyst til Ubundenhed og for at føre den tilbage, ikke til den forrige Slaviskhed, men til Tugt, Sædelighed og Orden; samt i at den vil søge at oprette frivillige Foreninger eller Corporationer iblandt de mere dannede blandt Mesterne, for derved at bevirke Opnaaelsen af den Side 87 ff. i dette Skrift afhandlede gavnlige Indflydelse, hvilken slige Associationer kunne medføre. Ved denne nye Lovgivning, til hvilken Udkastet alt er færdigt, vil nemlig nok enhver Ret, som nogetsomhelst Laug, Corporation eller enkelt Person maatte have til at hindre eller indskrænke Andres Næringsdrift aldeles blive ophævet over hele det preussiske Monarchi, dog saaledes at Besidderne af Opfindelses-Patenter beholde deres Ene-Ret og saaledes at de Omstændigheder, under hvilke der skal finde en Skadeserstatning Sted for de Berettigedes Tab, nærmere ville blive bestemte ved en særskilt Skades-Erstatnings-Anordning.

Den bestaaende Lovgivning fordrer, som tidligere anført, kun en eneste Betingelse, nemlig ubesmittet Navn og Rygte, (Unbescholtenheit), for Ret til Næringsdrift. Denne Betingelse har imidlertid, deels ved Praxis, deels ved tvende Kabinetsordrer af 25de Mai 1822 og 6te April 1823, som bestemme, at de Forseelser, der bevirke Tab af Borgerret og Udelukkelse fra at erholde samme, ingen Indflydelse skulle have paa Retten til selvstændig Næringsdrift, allerede længe været ude af Kraft, og den vil nok udtrykkeligen blive hævet ved den nye Anordning. Det synes nemlig uhensigtsmæssigt at straffe nogen Forbrydelse med fuldkommen Udelukkelse fra Næringsdrift, fordi et saadant Menneskes hele borgerlige Existents derved tilintetgjøres, og fordi den Straffede herved belægges med en Infami, som ogsaa vil vanskeliggjøre ham det at erhverve sig sit Livs Ophold hos andre ved Tjenesteydelser, hvorved i Reglen kun hans Hang til utilladelige Erhversmaader vil næres og Anledning gives til

hans stedse større Fordærvelse. Forbryderen bør saaledes ingenlunde forhindres i paa retmæssig Maade at erhverve sig sit Underhold ved selvstændig Næringsdrift, men han bør blot ved den Staten paaliggende Pligt til et Opsyn med Næringsvæsenet afholdes fra at drive en saadan Næring, som efter dens Eiendommeligheder og hans egen Individualitet let kunde misbruges til Skade for det Almindelige. Den nye Lovgivning vil saaledes nok bestemme, at de, som paa Grund af Meened, Tyveri eller qvalificeret Bedrageri ere dømte til nogensomhelst Criminalstraf, eller paa Grund af en anden Forbrydelse til Straffearbeide paa 2 Aar eller længere Tid, (altsaa de, som efter §. 19 i den „revidirte Stadteordnung" af 17de Marts 1831 ikke kunne erholde eller beholde Borgerret), skulle behøve Politiets specielle Samtykke til selvstændig Næringsdrift, af hvilken Autoritet det da vil blive at overveie, hvorvidt der efter den sig Meldendes Personlighed og den tilsigtede Næringsdrifts Eiendommelighed kan være grundet Frygt for nogen væsentlig Publikum truende Misbrug af samme. Alle andre straffede Individer ville i Almindelighed ikke blive særlige Bestemmelser underkastede med Hensyn til deres Ret til Næringsdrift. — Men medens den nye Lovgivning saaledes rimeligviis vil ophæve den eneste Betingelse, som den bestaaende sætter for Næringsdrift, (nemlig „Unbescholtenheit"), vil den nok fastsætte følgende fire andre almindelige Betingelser for samme, nemlig:

1) uindskrænket Dispositionsevne, saa at Vedkommende retsgyldigen kunne forpligte sig. Gifte Koner ville desuden behøve deres Mænds udtrykkelige Samtykke, og Embedsmænd og Børn, der staae under faderlig Magt, (thi Indskrænkning med Hensyn til Alder vil ikke finde Sted), samt Tjenestetyende et udtrykkeligt Samtykke fra vedkommende Autoritet.

2) Attest om at have opfyldt sin Militairpligt, eller om at være fritagen for Krigstjeneste.

3) Beviis for at kunne læse og skrive.

4) Paaviisning af en fast Bopæl i de preussiske Stater, paa hvilken Ansøgeren bidrager til Udbredelsen af Stats- og Communebyrder.

For at kunne paasee Overholdelsen af disse Betingelser vil det nok blive paabudet, at Alle, der ville drive en Næring, ikke blot, som hidtil, skulle anmelde sig for vedkommende Communal-Autoritet, men at de ogsaa af samme skulle have en udtrykkelig skriftlig Autorisation.

Al Slags Haandværk og Næring vil kunne drives paa Landet, og det vil blive Enhver tilladt at drive saa mange forskjellige Næringer han selv vil.

Af særegne Betingelser vil for Fremtiden nok fornemmelig kun Bevoielsen til saadan Drift blive afhængig, som i nogen væsentlig Grad maatte kunne true enten det offentlige Vel eller almindelige Politi-Formaals Opnaaelse, det være sig

1) Ved Driftstedets locale Beliggenhed og Beskaffenhed. (Dampmaskiner *), Krudt- og Speil-Fabriker, Glas- Rusf- og Teglsteenshytter, Porcellain- Fajance- og Leertøi-Fabriker, Kalk- Gips- Tjære- og Gas-Beredningsovne, Smelteovne, Høiovne, Metalstøberier, Jern- Kobber- og Blikhammerværker, Møller af ethvert Slags, chemiske Fabriker af ethvert Slags, Forniskogerier, Stivelse- og Tarmstrenge-Fabriker, Liim- Tran- Sæbe- og Sukkersyderier, Knokkel- Vox- og chemiske Blegerier, Talgsmelterier, Brændevinsbrænderier, Maltørringsovne, Garverier og Skinderier, Slagterier, Gjestgi-

*) Politiretsordre af 1ste Jan. 1831 og Ministerialinstrux af 13de Octbr. 1831 vedblive at være i Kraft.

ver= *) og Skjenkesteder, Dandsebode og Badeanstalter). Politiet, (og paa Landet Landraadet), vil det nok blive overdraget at undersøge om der kan være Skade, Fare eller væsentlig Besvær for de i Nærheden Boende eller Publikum i Almindelighed, som kunde gjøre et Afslag nødvendigt. I modsat Fald bekjendtgjøres Anmeldelsen i Bladene, og naar ingen Indsigelser indløbe i Forløbet af 4 Uger, meddeles Tilladelsen til Anlægget. Indløbe Indsigelser eller Besværinger, da undersøges samme hurtigst muligt ved Domstolene eller af Politiet selv. Instrux over de Grundsætninger, som herved skulle følges, ville blive meddelte. At Concessionen maa fornyes ved Forandring af Eier, og at den af Regjeringen kan kaldes tilbage mod Erstatning for derved lidt virkelig Skade, vil nok ligeledes blive bestemt.

2) Ved de Næringsdrivendes Udueligbed. (Medicinalpersoner, Skoleholdere, Bygmestere, Skippere, Styrmænd, Lodser, Færgeforstandere, Murere, Steenhuggere, Tegltækkere, Huus= og Skibs=Tømmermænd, Mollebygmestere, Brandmestere, Skorsteensfeiere, Bandagister, chirurgiske Instrumentmagere, Dyrlæger, Jordemødre, Qvæg=Kastrerere og Skindere, vil det nok i saa Henseende blive paalagt at godtgjøre Besiddelsen af den fornødne Kundskab og Færdighed paa den i et Ministerial=Reglement nærmere bestemte Maade **).

3) eller endelig ved de Næringsdrivendes Upaalidelighed i moralsk Henseende. I saa Henseende vil det nok blive befalet, at Skuespilentrepreneurer ved Attester skulle

---

**) Med Hensyn til disse forbliver Kabinetsordren af 7de Februar 1835 i Kraft.

**) Selvforfærdigelse af Gjenstande, af hvis feilagtige Behandling der kan følge Fare for Liv og Sundhed er forbudet ved Reskr. af 10de Aug. 1821 (Kampz Annalen Bd. II. S. 1016).

godtgjøre deres Paalidelighed og almindelige Dannelse; Bog- og Kunsthandlere, Antiqvarer, Leiebibliothekarer, Sælgere af Flyveskrifter og Billeder, Lithographer, Bogtrykkere, Kobber- og Vaabenstikkere, deres gode Rygte, Paalidelighed og almindelige Dannelse; de der sælge Krudt eller giftige Sager, de der handle med brugte Klæder, Senge, Vadsk eller gamle Metalsager, de der som Næringsvei udføre Commissioner for Andre eller skrive Ansøgninger, samt Udleiere af meublerede Værelser, Leietjenere, Pantelaanere, de som holde Dandseboder, Skjenkesteder, Gjestgiversteder, eller offentlige Badeanstalter, Kammerjægere og Rottefængere, deres gode Rygte og Paalidelighed.

Ved alle de under de anførte tre Rubriker nævnte Næringer, for hvis Drift Lovgivningen saaledes sætter særlige Betingelser, vil der rimeligviis blive meddeelt formelige Concessioner til Driften, istedetfor at der til alle andre Næringers Drift blot skal meddeles en simpel Autorisation fra vedkommende Communalembedsmand. Med Hensyn til Apothekers Anlæg vil der nok blive fordret en ganske særegen Tilladelse, der kun vil blive meddeelt naar det er afgjort, at der er Trang til et saadant, idet Apothekerne nemlig af særegne Grunde ville blive undtagne fra Principet om fri Concurrence.

Skjøndt Regjeringen antager, at al Laugstvang bør ophøre og Næringsfrihed være gjeldende i hele den preussiske Stat, saa erkjender den dog Rigtigheden af de tidligere omtalte Anskuelser angaaende de Fordele, som lade sig opnaae ved Associationer blandt de Næringsdrivende. Den Tilladelse, som den gjeldende Lovgivning giver Laugene til at bestaae som private Foreninger for dem, der selv ønske at indtræde i samme, vil derfor nok ikke blot vedblive i den nye Lovgivning, (dog saaledes, at det vil blive bestemt at deres Statuter ved Revisioner skulle bringes i Harmoni med den nye Lovgivnings Aand, og derpaa confirme-

res); men disse Foreningers Vedbliven vil nok endogsaa blive begunstiget, ligesom man nok ogsaa vil søge at bevirke Oprettelsen af industrielle Foreninger blandt de Haandværkere, der ikke maatte ville indtræde i Laugsforeningerne. Med Hensyn til de sidstnævnte ville nok følgende Bestemmelser blive givne. De, der paa samme Tid drive samme eller beslægtede Næringsgrene, kunne sammentræde i en Industriforening, der dog ikke maa bestaae af mindre end 12, og i de 24 større Stæder af 24 Medlemmer, ligesom der heller ikke i samme Stad maa være to Foreninger af samme Slags Næringsdrivende. For at give disse Foreninger Anseelse fordres som nødvendig Betingelse for Optagelsen at Vedkommende har Kjøbstadborgerret *), har arbeidet et Aar i Haandværket, rigtigen har erlagt sine Skatter og Communalafgifter, samt som Æquivalent for Mesterstykket, (uden hvilket Laugsforeningerne, der ogsaa fordre Borgerret til Optagelse, ikke modtage noget Medlem), aflægger en Prøve paa sin Dueligheed i Haandværket, med mindre denne hans Dueligheed efter Omstændigheederne kan ansees saa aldeles aabenbar, at Foreningen, med Regjeringens Autorisation, fritager ham for samme. Den, der har underkastet sig Prøven, erholder, naar han har bestaaet den, et Beviis for sin Dueligheed. Prøven, der skal være theoretisk-praktisk, foretages ved en Haandværksforening efter sammes Statuter; men Vedkommende kan lade sig prøve ved hvilken af de for hans Haandværk bestaaende Foreninger han selv vil, eftersom den ene Forening er nødt til at tage de andres Dueligheedsattest for gyldig. I Almindelig-

*) Det maa nemlig erindres, at den preussiske Communallovgivning fordrer fuldkomment ubesmittet Navn og Rygte for at kunne være Borger, saa at Borgerretten endog kan mistes ved den til vor Frifindelse for videre Tiltale svarende „vorläufige Lossprechung.

hed skulle disse Foreningers Formaal bestaae i at fremme den fælles industrielle Interesse, og i Særdeleshed skulle de

1) føre Opsigt og Kontrol over Lærlingers, Svendes og Medhjelperes Optagelse, Uddannelse og Opførsel;

2) prøve Qvalifikationer til selvstændig Næringsdrift og udstede Vidnesbyrd over samme;

3) lede Bestyrelsen af Syge- Understøttelses- Hjelpe- og Sparekasser saavel for Mestere som Svende;

4) paatage sig Omsorg for deres Medbrødres Enker og Faderløse.

Enhver Forening vælger sig een eller flere Forstandere, og et dertil udvalgt Medlem af Communaløvrigheden skal stedse være tilstede ved Raadslagningerne, som Bisidder og Commissarius. De nærmere Bestemmelser angaaende Betingelserne for Optagelsen og for Foreningernes Formaal, ville ligesom Medlemmernes Rettigheder og Pligter m. m. være at bestemme i de Statuter, som Foreningerne vedtage og erholde confirmerede. Den, der driver flere Næringer, kan ogsaa være Medlem af flere Foreninger. Attester, som disse nye Foreninger og Laugsforeningerne udstede, skulle have offentlig Troværdighed, og Betænkninger angaaende industrielle Anliggender skulle fornemmelig indhentes hos dem.

Man har i Preussen gjort den Erfaring, at Baandet mellem Mesterne og deres Svende og Drenge paa de Steder, hvor Haandværksforeningerne ere bortfaldne, er blevet løsere, og at de førstnævnte stedse tage mindre Notits af sidstes Liv og Vandel udenfor Værkstedet, hvilket er saa meget værre, som den forandrede Opdragelsesmaade og Tidsaandens hele Retning allerede i og for sig selv i flere Henseender har havt skadelig Indflydelse paa Ungdommen. Atter at stramme og styrke dette Baand og at anvise Enhver et til hans Forhold passende Standpunkt, synes

derfor at være en af Tidsforholdene opgivet Nødvendighed, og af saa meget desto større Vigtighed, som de i Ungdommen modtagne Indtryk og Feil har den væsentligste Indflydelse paa hele Livet. Med Hensyn hertil vil der nok i den nye Lovgivning blive givet følgende Bestemmelser. Medhjelpere og Lærlinger, og Forholdet mellem samme bestemmes ved fri Overeenskomst, eller i Mangel af en saadan efter Foreningens Statuter, Lovgivningens Bestemmelser, og Skik og Brug paa Stedet, over hvilken sidste Communaløvrigheden decliderer. Denne sidste Autoritet har efter en samme nærmere meddelendes Instrux paa Embedsvegne at agte paa, at der ved Svendenes, Medhjelpernes og Lærlingernes Beskjeftigelse og Behandling tages vedbørligt Hensyn paa Vedligeholdelsen af deres Sundhed og Sædelighed, og at de, som endnu behøve Skole- og Religions-Underviisning, erholde Leilighed til at nyde samme *). Stridigheder mellem Næringsdrivende og deres Svende, Medhjelpere og Lærlinger, afgjøres af Foreningens Forstandere under Forsæde af vedkommende Medlem af Communaløvrigheden, (med Forbehold af Rekurs til den sidstnævnte Øvrighed), eller hvor ingen Forening findes, af Politiet. Foreninger af Svende til gjensidig Understøttelse skulle være tilladte, dog kun saalænge Politiet specielt tillader det; men alle andre Forsamlinger og Foreninger af Svende skulle under Straf for Deeltagelse i samme være forbudne, og Herbergsforstanderne saaledes blot have Tilladelse til at modtage og beværte tilvandrende Svende, der endnu ikke have faaet Arbeide, men ikke til i deres Huus at taale Sammenkomster af de allerede i Arbeide værende Svende. Hvad Lærlingerne angaaer, vil der blive skjelnet mellem dem, der indtræde i Mesternes Fa-

*) Med Hensyn til Børn, som arbeide i Fabriker, haves et nyt Regulativ af 9de Marts 1839, ved hvilket der er taget Forholdsregler mod at de ikke skulle anstrenges formeget.

milie og erholde Kost og Vaaning sammesteds og til deres Opdragelses Fuldendelse undergives hans faderlige Tugt, og dem, som tage Underviisning i Haandværket paa samme Maade, som Man tager Underviisning i hvilkensomhelst anden Gjenstand. De Sidstnævntes Retsforhold skal alene bedømmes efter deres Contract og den almindelige Lovgivning. Med Hensyn til de førstnævnte, som ved deres Læreaar ikke blot søge Underviisning, men ogsaa Underhold og Opdragelse, vil Optagelsen komme til at skee for Forenings-Forstanderne, eller hvor ingen Forening findes, for Communalovrigheden. Lærecontracten skal registreres, og Mesteren bliver pligtig at uddanne en saadan Lærling, over hvilken han erholder en Faders Magt, til en dygtig Svend, og tillige til faderligen at anholde ham til Arbeidsomhed og gode Sæder og til saavidt muligt at bevare ham for Laster og Udsvævelser. Ved Læretidens Ende prøves Lærlingens Dueligbed af Foreningen under dens Bisidders Forsæde, eller hvor ingen Forening findes af Communalovrigheden og tiltagne Sagkyndige. Mestere, der have forsømt deres Pligter med Hensyn til deres Lærlinge, skulle straffes med Pengebøder, eller med temporairt eller permanent Tab af deres Ret til at holde Lærlinge og desuden efter Omstændighederne tilpligtes til Skadeserstatning. Den prøvede Lærling erholder en Attest, hvilken ogsaa de, der blot have taget Underviisning i Haandværket, kunne erholde naar de underkaste sig Svendeprøven. At det imidlertid ikke for at arbeide som Medhjelper eller Mester er nødvendigt at have modtaget Underviisning paa den ene eller den anden af disse Maader, er en Følge af at Beviis for Dueligbed ikke hører til Betingelserne for Næringsdrift.

Med Hensyn til alle Næringer, som drives af omvankende eller omreisende Personer, vil det udførlige Regulativ af

28de April 1828: „Ueber Gewerbe, welche im Herumziehen betrieben werden" forblive i Kraft.

Angaaende Taxtvæsenet vil den nye Lovgivning rimeligviis bestemme, at samme i Almindelighed ikke maa finde Sted, men at Taxterne paa Medicinalvarer dog undtagelsesviis skulle vedblive, og at Politietaxter paa Livets første Fornødenheder, naar Ministerierne meddele deres Autorisation, kunne finde Sted som Undtagelser. For alle de øvrige mangfoldige Qvæstioner, hvortil det i Livet saa overordentligen indgribende Næringsvæsen giver Anledning, og **in specie** for de, som Markeder, og Næringsdrifts Udøvelse paa Gader og offentlige Pladser kunne foraarsage, samt for hvorledes Befoielsen til Næringsdrift kan fortabes, vil der i Anordningen blive givet nøiagtige Bestemmelser.

Over den heromhandlede nye Lovgivning har Regjeringen forelagt Provindsialstænderne sine Anskuelser for i saa Henseende at erholde deres Betænkninger. Om Provindsialstændernes Svar i denne Anledning kan der ikke her meddeles nogen fuldstændig Underretning, da Alt, hvad der angaaer Provindsialstænderne og deres Betænkninger og Forhandlinger mærkeligt nok i Preussen ansees som en Hemmelighed *). Efter paalideligt Forlydende skulle alle de forskjellige Provindsialstænder imidlertid i det omhandlede Anliggende i det Hele taget være af samme Anskuelser, som Regjeringen, og det kan saaledes næsten ansees for afgjort, at de nysomtalte Grundbestemmelser ville blive gjeldende i den her-

*) Nogen Underretning er lige siden Provindsialstændernes Indførelse bleven meddeelt Publikum i de af Hofraad Rumpf begyndte, og efter hans Død af Geheime Registr.-Chef for Stænderafdelingen i Ministeriet for det Indre, Hofraad Nitschke, fortsatte „Landtagsverhandlungen der Provinzialständen"; og i 13de Følge af samme findes S. 89—96 og 155—172 en Beretning af de brandenborgske og pommernske Stænders Betænkninger over det ovenomtalte Udkast.

omhandlede vidtomfattende nye Lovgivning. I den Omstændighed at Man nu i Preussen, efter i saa Henseende at have 30 Aars Erfaring for sig, vil afskaffe Laugsvæsenet i de af Rigets Provindser, hvor samme endnu finder Sted, og indføre fuldkommen Næringsfrihed i sammes Sted, synes der at ligge det bedste Beviis for at Regjeringen er fast overbeviist om den sidstnævntes gavnlige Indflydelse. Landets bedst underrettede Mænd anse det virkeligen ogsaa for aldeles utvivlsomt at Man ikke blot har opnaaet det af Retfærdigheden opgivne Formaal ved sammes Indførelse, nemlig at aabne Enhver indenfor de lovlige Skranker den frieste mulige Udvikling af hans Anlæg, Dueligheed og Kraft, og den frieste Anvendelse af hans Capital, men at Næringsfriheden ogsaa i oekonomisk Henseende har viist sig saare velgjørende, og at samme ikke blot har oplivet Industrien, men ogsaa fremmet Arbeidsdygtigheden i en saadan Grad at en Mængde Haandværk, som tidligere stode tilbage for Udlandets, nu levere Arbeide der saavel med Hensyn til Smagfuldhed som til Qvalitet og Priis staae ved Siden af sammes, ja endogsaa overtræffe det. Overalt, hvor der tidligere kun forfærdigedes Varer paa Bestilling, seer Man nu efter den frie Concurrences Indførelse Oplag af færdige Varer; og Man har ogsaa gjort den glædelige Erfaring at et bestandigen større og større Antal unge Mennesker, som ikke blot ved deres Fødsel men ogsaa ved deres sædelige og intellektuelle Dannelse høre til de høiere Stænder, hellige sig de forskjellige Haandværk og Industrigrene, hvoraf atter Følgen er at Maskiners Indførelse og fabrikmæssig Drift af Industrigrene, der tidligere kun ere blevne drevne haandværksmæssigen, ere i uafbrudt Tiltagen. At Næringsfrihedens Indførelse, som enhver anden Reform af et i Livet dybt indgribende Forhold, fornemmelig naar samme foretages paa eengang og ikke, som alle Reformer burde, gradeviis,

ikke kunde gaae for sig uden i Overgangsperioden at fremkalde mange Klager og vel ogsaa en Deel Ulempe, er let at indsee. Hvori samme bestod skal senere nærmere blive omtalt.

Hvad England angaaer, da har Laugsvæsenet vel ingensinde fundet Sted i dette Land i den Form, under hvilken Man almindeligviis tænker sig denne Institution; men en Art af samme har der dog paa den anden Side paa enkelte Steder været lige indtil vore Dage, og en over hele Landet gieldende fuldkommen Næringsfrihed kan først nylig siges at være bleven indført. Aanden i den engelske **Common law**, (en Samling af ældgamle Retssædvaner og Retsmaximer, som ere uddragne af Edgars og Edvard Confessors Love), er for en uindskrænket Næringsfrihed og for en direkte Beskyttelse af samme imod Monopoler, hvilke saavel samme som det berømte **magna charta**, (Cap. 30), og et senere Statut fra Kong Edvard den 3dies 38te Regieringsaar betragte som ulovlige, og paa Grund heraf, som ogsaa fordi de stedse vedbleve at bestaae af Næringsdrivende af forskjellig Art, gik Gilderne i England ingensinde over til at blive Foreninger med oekonomiske Formaal og erholdt som Følge heraf heller aldrig de til disses Opnaaelse sigtende Former, som Laugene i de andre Lande antoge *). Paa Grund af de nævnte Love kunde de senere, især under Elisabeths Regiering, hyppigt udstedte Monopoler heller ikke uden Uretfærdighed gjøres gjeldende for Domstolene, og da de desuagtet stedse i Tidens Løb tiltog, bevirkede de herover for Parlamentet gjorte Besværinger ogsaa endeligen i Aaret 1623 det bekjendte Statut 21 Jacob den 1ste Cap. 3, som erklærede alle hidtil udstedte eller i Fremtiden udstedendes Monopoler eller Patenter paa Eneret til Kjøb, Salg, Forfærdigelse af Industrigjenstande, Arbeide eller Brug af nogensomhelst Gjenstand for

*) Jfr. det første Afsnit.

lovstridige og ugyldige, hvorved der da blev sat en uoverstigelig Bom for det tidligere herskende Uvæsen med Monopoler i Industrifaget *). I samme Periode afskaffedes og uddøde ogsaa efterhaanden de tidligere i Hobetal udstedte Love, som meddeelte tekniske Forskrifter til Industriens Uddannelse, da Man lidt efter lidt havde overbeviist sig om sammes Unødvendighed og Uhensigtsmæssighed. Derimod var det noget tidligere ved et Statut 5. Elisabeth Cap. 4 bleven befalet, at intet Lærebrev maatte lyde paa mindre end 7 Aar, og at Ingen maatte drive Haandværk i England eller Wales, der ikke havde været i Lære i et saadant Tidsrum, ligesom der ogsaa ved samme Statut var bleven givet en Deel urimelige Bestemmelser angaaende hvo der maatte tages i Lære, (i hvilken Henseende Forældrenes Stand og Kaar var bleven tildeelt en betydelig Indflydelse), og angaaende Berettigelsen til at antage Lærlinger. Den bogstavelige Lovfortolkning, der som bekjendt finder Sted i England, bevirkede imidlertid at disse Bestemmelser senere kun bleve ansete for gyldige med Hensyn til de Haandværk, der vare til paa Elisabeths Tid, men derimod ikke med Hensyn til de senere opkomne, ligesom den heller ikke blev gjort gjeldende paa Landet, og alt-

*) En Undtagelse gjør Statutet dog med Patenter paa Opfindelser og med Privilegier, tilstaaede ved Parlamentsakter, saalænge disse sidste bestaae. Hvad de forsinævnte Patenter imidlertid angaaer, da have de efter den engelske Lovgivning kun exclusiv Kraft mod dem, hvilke Ihændehaverne kunne overbevise om at de ved Bedrageri have sat sig i Besiddelse af Kundskaben til Hemmeligheden ved Opfindelsen, hvilket naturligviis er en høist væsentlig Indskrænkning. De nyeste Bestemmelser for Patentvæsenet ere af 10de Septbr. 1835, (5 og 6, William IV. Cap. 83); og Commentarer over Patentlovgivningen, der tillige indeholde Domstolenes Sædvaner og Præjudikater i saa Henseende, ere: Davies on patents of invention; Godson Law of patents og Holroyds Treatise on law of patents.

saa heller ikke paa de mange senere i Tidens Løb opkomne Stæder *), hvilket betydeligt skal have bidraget til den Hurtighed, med hvilken flere Byer, og navnlig Liverpool, Manchester, Birmingham, Leeds, Halifax og Glasgow hævede sig til Stæder af første Rang, i det nemlig de mange, der ikke vilde underkaste sig de i de ældre Byer gjeldende indskrænkende Bestemmelser, søgte til samme. I de ældre Stæder bleve de omhandlede Indskrænkninger vel, (fornemmelig de, angaaende hvo der maatte tages i Lære), i Tidens Løb mildnede ved Praxis; men formeligen ophævede bleve de først i Aaret 1814 ved Statut af Georg den III. Cap. 96, hvilket ikke blot hævede Bestemmelsen om de syv Aars Læretid, men ogsaa tillod alle Haandværkere at antage Lærlinger, og Enhver at indtræde som saadan. Dette Statut gjorde imidlertid den væsentlige Undtagelse, at det ikke skulde være gjeldende forsaavidt det maatte være i Strid med Londons eller nogen anden Corporationsstads, (eller incorporeret Stads), gamle Sædvaner og Privilegier **); men efter en stor Deel Corporationsstæders gamle Sædvaner fordredes **freedom of**

*) **Wooddeson Systematical view of the laws of England. Lect. 17 Tome I. S. 466.**

) En Corporation er en moralsk eller idealsk med Forrettigheder og Privilegier begavet Person. Den engelske Lovgivning stjelner, (efter Blackstone), mellem Corporationer, der bestaae af een Person, (for Ex. Kongen, Biskoppen, Kirkens Dignitarier, Kirkeværgerne o. fl. a.), og dem, der bestaae af et Indbegreb af Personer. De sidste ere atter enten geistlige eller verdslige, og de verdslige atter enten borgerlige eller elemosynariske (elemosynary**), til hvilke sidstnævnte, blandt flere andre, alle Godgjørenhedsstiftelser, Hospitaler, Stipendier, funderede Skoler og Universiteter høre. Foruden deres særegne Forrettigheder have alle Corporationer visse fælles Forrettigheder. Incorporeret vil altsaa sige, hørende til Corporationernes Tal, og som saadan begavet med Forrettigheder.

the city eller Borgerskab for at kunne udøve Haandværk i samme, og denne erhvervedes atter just ved syv Aars Tjeneste som Lærling hos en Borger eller freeman, hvorhos det i nogle af samme tillige var en Betingelse, at Vedkommende skulde være indtraadt som Medlem i et Haandværksgilde; og i mange af Corporationsstæderne var der saaledes endnu ikke fuldkommen Næringsfrihed. En saadan er imidlertid senere bleven samme til Deel. Klagerne over de betydelige Misbrug, som fandt Sted ved de 257 Corporationsstæders Municipalforfatning, bevirkede nemlig i Aaret 1835, at der under 18de Juli blev nedsat en Parlamentscommittee til Undersøgelsen af denne Sag *), og Følgen heraf var atter en Corporationsreformbill, ved hvis Antagelse England erholdt en ny Municipallovgivning, (5 og 6, Wilhelm IV. Cap. 76), i hvis 14de Artikel det hedder: „At, da der i forskjellige incorporerede Stæder har været en gammel Skik og Brug, og bestaaet visse Statuter, ifølge hvilke Ingen, der ikke var i Besiddelse af Borgerskab, (freedom of the city), eller var Medlem af en Haandværksforening eller et Gilde, sammesteds kunde holde aaben Bod eller drive noget Haandværk, saa skulde fra nu af alle slige Privilegier være ophævede." Ved denne Bestemmelse er Næringsfriheden da ogsaa bleven gjeldende i alle Corporationsstæderne. Haandværksdrift og Borgerret ere saaledes efter den nye Municipallovgivning uafhængige af hinanden. For at erholde den sidstnævnte maa Haandværkeren eller den Næringsdrivende i tre Aar have havt uafbrudt Bopæl og betalt Fattigskat i Staden. Berettiget til Næringsdrift paa Landet var Enhver allerede tid-

*) Denne Committees udførlige og vigtige Betænkning er trykt under Titel af: First report of the Commissioners appointed to inquire into the municipal corporations in England and Wales 1835, med mange Bind Bilag.

ligere. Ligesom den omhandlede Lov hævede den Forpligtelse til at indtræde i Haandværksgilderne, som i enkelte Stæder fandt Sted, saaledes ophævede den ogsaa disses politiske Rettigheder og gav dem saaledes deres Banesaar *). Uagtet der ikke finder nogen lovbestemt Læretid Sted, er en Læretid af 7 Aar dog vedbleven at være temmelig almindelig. Lovgivningen indeholder nøiagtige Forskrifter for Forholdet mellem Lærling og Mester, og den sidste er strengt forpligtet til at behandle Lærlingen vel og til efter bedste Evne at underviise ham, ligesom det ogsaa er ham forbudet at bruge ham til nogetsomhelst Haandværket uvedkommende Arbeide. Da Læredrengene saagodtsom alle betale betydelige Lærepenge, kunne de ogsaa gjøre Regning paa bedre Kaar.

I Norge bestemmer Grundlovens 101ste §. at nye og vedvarende Indskrænkninger i Næringsfriheden ikke for Fremtiden bør tilstedes **). Da derfor Lovcommitteen i Aaret 1827 tog et paa tidligere Commissionsforhandlinger bygget, og i Aaret 1824 udarbeidet og udgivet Udkast til en ny Lov om Haandværksdriften, over hvilket den havde indhentet Betænkninger, (blandt hvilke Laugenes i Almindelighed gik ud paa Deduktioner af Laugenes Gavnlighed og paa Andragender om Udvidelse af deres Rettigheder), under fornyet Overveielse, kom den til det Resultat, at da Næringsfriheden aabenbart maatte ansees for et stort Gode, og da Grundlovenes Aand talte for denne Anskuelse, og kun Hensyn til de bestaaende Forhold og den Ulempe en pludselig Overgang kunde foraarsage kunde antages at have bevirket at Indskrænkningerne i Næringsfriheden ikke

*) Jfr. Side 2, Note *).

**) Ordene i Grundloven lyde saaledes: „Nye og bestandige Indskrænkninger i Næringsfriheden bør ikke tilstedes Nogen for Fremtiden."

vare blevne hævede: saa maatte en Bestemmelse om at Laugene efterhaanden skulde bortfalde alt som deres nærværende Medlemmer uddøde eller udtraadte af dem, være hensigtsmæssig, eftersom paa den ene Side den efter Theori, Erfaring og Grundloven ønskelige Næringsfrihed derved efterhaanden vilde opnaaes, uden at der paa den anden Side med Hensyn til de bestaaende Forhold kunde indvendes noget imod samme; og da Næringscommitteen var enig med Lovcommitteen heri, blev der i det omhandlede Lov-Udkast optaget en Paragraph, der lød saaledes: „Ethvert nu tilværende Laug ophører naar enten a) samtlige dets Medlemmer ere enige om at hæve det; eller b) de nu for Tiden værende Mestere i samme enten ere døde eller udgaaede af Lauget; eller c) naar Lauget har færre end fem Mestere paa det Sted, hvor det har sit Sæde." Mod **Lit. b.** i denne §. var der ved Afstemningen i Odelsthinget kun 5 Stemmer, og mod **Lit. c.** endog kun 3, og da Thinget tillige bifaldt den øvrige Deel af Udkastet blev samme indsendt til Kongens Sanktion, men erholdt den ikke. Paa 1830 Aars Storthing kom denne Sag atter paa Bane i Anledning af en kongelig Proposition til en Lov om Haandværksdriften grundet paa Regjeringens derom gjorte Indstilling efterat Oplysninger og Betænkninger vare indhentede; men Man fandt i Thinget saa mange Betænkeligheder herved, at ingen Lovbeslutning paa dette Storthing blev fattet. Paa 1836 Aars Storthing, til hvilket en kongelig Proposition angaaende den omhandlede Gjenstand var indsendt, kom Sagen derimod til Afgjørelse ved Thinget, (og blev da Bestemmelsen om at Lauget skulde ophøre, naar det talte færre end fem Medlemmer, frafalden), men Loven erholdt heller ikke denne Gang Kongens Sanktion. Paa 1839 Aars Storthing kom Sagen derfor atter for, og efterat de forskjellige Meninger angaaende Principspørgsmaalene efterhaanden havde modificeret

hinanden, i hvilken Henseende Lysten til engang at faae Ende paa Sagen yttrede en væsentlig Indflydelse, erholdt det af Thinget denne Gang indstillede Udkast til en Lov angaaende Haandværksdriften Kongens Sanktion, og under 15de Juli 1839 udkom en Lov, af hvis Bestemmelser vi her skulle fremsætte følgende *).

(§. 79) **Udenfor Kjøbstædernes Grund maa Enhver med eller uden Medarbeidere ernære sig ved hvilketsomhelst Haandværk han vil og kan.** (Compassers- og Guld- og Sølvarbeides Forfærdigelse undtagen, med mindre han dertil har Amtmandens Bevilling). Haandværkere, der ikke boe længere end ¼ Miil fra de Grændser, inden hvilken borgerlig Næring maa drives i en Kjøbstad, skulle forsaavidt de **arbeide for Kjøbstadens Indvaanere,** eller udenfor de Tilfælde, hvori saadant er Enhver tilladt, afsætte deres Arbeider i samme, deeltage i Byens Kjøbstadskat og den Deel af Byskatten, der lignes paa Næringen. (§. 81) **Indførsel af Haandværksarbeide fra Landet og Ladestederne til Kjøbstæderne skal være fri,** undtagen forsaavidt noget Laug efter de gjeldende Love har Ret til at modsætte sig saadan Indførsel af et eller andet Haandværksarbeide. Denne

*) At dette Skrift er forfattet i et praktisk Øiemed og med stadigt Hensyn til Fædrelandets Forhold, har naturligviis ikke været uden Indflydelse paa samme. Ved at anføre en Deel Bestemstemmelser af den ovennævnte norske Lov, er der saaledes til Exempel ikke taget Hensyn til hvad Bestemmelser der var af meest Betydning i Norge, men til dem, der havde meest Interesse med Hensyn til vore Forhold. Ophævelsen af Forpligtelsen til at have tjent visse Aar som Svend og Dreng for at kunne blive Mester er saaledes til Exempel af største Vigtighed for Nordmændene; men jeg har desuagtet ikke anført Lovens Bestemmelser herom, eftersom denne Forpligtelse længst ved Frdg. 21de Marts 1800 er hævet for de danske Haandværkere.

Ret skal dog ikke være til Hinder for Indførslen under Markeder eller naar Arbeidet enten aldeles ikke eller ei inden passende Tid kan erholdes hos Lauget. Haandværksarbeider som i en Kjøbstad ere forfærdigede skulle under alle Omstændigheder ubehindret til en anden Kjøbstad kunne indføres. (§. 1) Intet Haandværkslaug maa herefter oprettes eller noget, som engang er ophævet, fornyes. (§. 2) Ethvert nuværende Laug ophører naar a) enten samtlige dets nuværende Mestere eller de tilbageværende af disse (o: af de nuværende) ere enige om at hæve det, eller b) de nu for Tiden værende Mestere i samme enten ere døde eller udgaaede af Lauget *). (§. 4) De, som ville være Mestere i et Haandværk, der har Laug i den Kjøbstad, hvor de agte at nedsætte sig, ere pligtige at indtræde i Lauget og nyde da de med Lauget forbundne Rettigheder, indtil Lauget ifølge denne Lovs §. 2 ophører. I de Kjøbstæder, hvor der ikke er Laug, men hvor Man dog hidtil har fordret Dueligheds-prøve som Betingelse for Haandværksdrift, skal for Fremtiden efter §. 24 kun i saa Henseende fordres tvende troværdige Mænds Attest om at Vedkommende er dueligt i sit Haandværk. Hvor derimod Beviis for Dueligheid hidtil ikke har været fordret skal slige Attester ikke være fornødne. (§. 35 og 36) Vil en Laugsmester tillige drive andet Haandværk, der ogsaa er Laug undergivet, skal han være underkastet de samme Forpligtelser som enhver Anden, der vil være Mester i saadant Laug **). Dog kan i ethvert Tilfælde den, der er

*) Det vil vel let kunne hændes at en Laugsmester kan opnaae en ganske ualmindelig Alder og saaledes i lang Tid holde Lauget vedlige; men Regjeringen eller Communen vil da næsten stedse have det i sin Magt, naar der kun er et Par af de nuværende Mestere i Lauget tilbage, at kjøbe disse til at ophæve det.

**) Hos os kan, som tidligere anført, Ingen samtidigen drive mere end een Haandtering. Jfr. S. 42 og 70.

berettiget til at drive et Haandværk tillige selv eller ved Svende drive andre Haandværk, uden deri at aflægge Mesterprøve, forsaavidt som disses Forbindelse med hiint udkræves til Frembringelse af noget heelt Fabrikat. I det Borgerbrev som meddeles en Haandværksmester, skal nævnes det eller de Haandværk, hvoraf han agter at ernære sig. Ønskaer han siden at drive flere eller andre Haandværk, skal han, forinden de udøves af ham, anmelde saadant for Magistraten, som derom giør Paategning paa Borgerbrevet. (§. 40) Enhver Haandværksmester er berettiget til fra hvilket Sted han finder tjenligt at forskrive og selv at fortolde de Redskaber og Materialier, som han behøver til sit Haandværks Drift, men maa ikke dermed drive Handel uden til Mestere af samme Haandværk. Ligeledes har han Ret til selv at udskibe og forsende de af ham forfærdigede Varer saavel til uden- som til indenrigske Steder. (§. 49) Tilladelse til at drive et vist Haandværk uden Hjelp af Svende og Drenge kan af Magistraten, efterat den i Forening med Formændene derom har taget Beslutning, udfærdiges for saadanne Enker eller ugifte Fruentimmer, som tilveiebringe antageligt Beviis for deres Dueligbed i Haandværket, og enten ere over 40 Aar gamle, eller formedelst Svaghed eller af anden særdeles Aarsag savne Adgang til paa anden lovlig Maade at ernære sig. (§. 50) I Kjøbstæderne skal Enhver i Almindelighed være berettiget til at ernære sig som Svend hos en Mester i det eller de Haandværk, som paa Stedet intet Laug have, uden forud ved Svendestykke at have beviist sin Dueligbed. Den, som underkaster sig Mesterprøve i et Haandværk og deri bestaaer, er derved i ethvert Tilfælde fritagen for Svendeprøve. (§. 71) Ingen Mester maa uden Nødvendighed eller uden at saadant i Lærecontrakten udtrykkeligen er betinget bruge Læredrengen til andre Syssler end dem, der vedkomme Haand-

værket, i hvilket denne flittigen bør øves, og gjøres noie bekjendt med samtlige Haandgreb. Ligeledes bør Mesteren være forbunden at tilholde Læredrengen at søge Skole, ei alene indtil han er confirmeret, men ogsaa senere, naar han ikke til den Tid nogenlunde har erhvervet Færdighed i Skrivning og Regning og efter Omstændighederne i Tegning og Architektur. (§. 74) Naar den ved Contrakten bestemte Tid er udløben, og Drengen er oplært hos en Laugsmester, bør det Prøvestykke, han har at gjøre for at blive Svend, ikke forfærdiges hos den Mester, hos hvilken han har staaet i Lære. Befindes Drengen at mangle Kundskab og Færdighed, saaledes at han ikke kan ansees for en duelig Svend, paaligger det hans Mester at bevise at han har havt vedbørlig Omsorg for Drengens Undervisning. Bevises dette, er Mesteren angerløs. I modsat Fald bør Oldermanden, naar det af Vedkommende forlanges, sørge for at Drengen andensteds gives den ham endnu manglende Undervisning, og bør Mesteren ikke alene udrede Erstatningen, men ogsaa bøde fra 10—50 Spdlr. Samme Forpligtelse paaligger den Mester udenfor Laug, der har gjort sig skyldig i saadan Forsømmelse. Ogsaa ved et betydeligt Antal andre Bestemmelser er der sørget for paa den hensigtmæssigste Maade at regulere Laugsvæsenet for den Tid det endnu kan have at bestaae.

Om denne Lovs Følger, kan naturligvis endnu ikke være nogen Tale.

Rækken af de Stater, som have taget Bestemmelser angaaende Laugsvæsenets Ophævelse, slutter Kongeriget Ungarn, hvis Stænder, uagtet Man vel ingensteds er utilbøieligere til Reformer end just i Ungarn, i October Maaned forrige Aar have besluttet Laugenes Ophævelse i de keiserlige Rigsstæder. — Et Land, som vel har afskaffet Laugsvæsenet, men

som dog er langt fra at have Næringsfrihed, er Baiern. I dette Kongerige har Lovgivningen angaaende Næringsvæsenet fra Begyndelsen af dette Aarhundrede saagodtsom uafbrudt været Gjenstanden for Regjeringens Opmærksomhed. Ved en Frdg. af 22de Januar 1802 blev al Laugstvang med Hensyn til Forholdet mellem Stad- og Landmestere ganske ophævet; to Aar efter forkyndte en Forordning, at fuldkommen Næringsfrihed med Tiden vilde blive indført; ved Forordning 1ste Decbr. 1805 blev bestemt at alle Haandværksbeføielser kun skulde ansees som personlige og hverken kunne arves eller sælges; ved Frdg. 14de Marts 1806 mistede Laugene al Strafferet over Laugsmedlemmerne; ved Frdg. 11te Octbr. bestemtes at Vandring ikke længere skulde være en Betingelse for at kunne blive Mester, og under 20de Mai 1810 blev det enhver Mester tilladt at antage saamange Læredrenge han vilde. Foruden de nævnte Lovbestemmelser udkom der ogsaa samtidigen med disse en Deel andre mindre indgribende Forordninger Laugsvæsenet angaaende, hvilke Rummet forbyder her at omtale. Paa Landdagene i Aarene 1819 og 1822 androge Stænderne endeligen paa Udgivelsen af en ny Næringslovgivning, (Gewerbeordnung), og efterat een af de Deputerede havde foreslaaet en fuldkommen Næringsfrihed, blev Sagen afgivet til en Committee, som senere afgav sin Betænkning herover og over Grundbestemmelserne til den attraaede nye Lovgivning. Ministeriet for det Indre svarede herpaa, at det selv meget ønskede en ny Næringslovgivning, og at Vanskeligheden kun var, at det frygtede for at en uforberedt Næringsfrihed skulde bevirke en rystende Omvæltning, medens det dog paa den anden Side ikke kunde bestemme sig for de forældede Tvangsformer, men at det med levende Deeltagelse skulde interessere sig for denne Sag, og med lige Retfærdighed søge at tilfredsstille Haandværksstandens og Publikums

grundede Fordringer *). Under 11te Septbr. 1825 udkom der ogsaa, som en Forsoning mellem det Bestaaende og Tidens Fordringer, en Forordning, der gjorde de stærkeste Forberedelser til en fuldkommen Næringsfriheds Indførelse. Laugene bleve aldeles ophævede, og i sammes Sted blev der oprettet Haandværksforeninger, hvis Formaal skulde være, a) at udbrede nyttige, almindelige industrielle Kundskaber blandt Foreningernes Medlemmer; b) at befordre Haandteringens Uddannelse, og c) en passende Opsigt med Lærlingerne og Svendene, d) samt en regelmæssig Bestyrelse og en nyttig Anvendelse af den fælles Foreningsformue, og e) trængende Haandværksbrødres Understøttelse. Beviis for Dueligbed, Vandring i Indlandet, Beviis for fuldendt Skolegang og for godt Navn og Rygte, tilsammen kaldet „die persönliche Fähigkeit," blev opstillet som Betingelse for at kunne blive Mester, og hvad Dueligbedsprøve angik, da blev der indrettet Prøvelseskommissioner for hvilke Vedkommende paa flere Slags Maader kunde godtgjøre sin Dueligbed, for Ex. ved Vidnesbyrd, ved enkelte godt udførte Arbeider, eller ved med Held at have forestaaet en Andens Værksted **). Imidlertid var det dog ikke nok at have den personlige Qvalifikation for at kunne nedsætte sig som Mester, men Enhver, der som saadan vilde øve Haandværksdrift, skulde hertil have en Concession af Kredsregjeringen, ved hvilken Leilighed de andre Mesteres Betænkning dog ikke, (som ellers almindeligt ved Concessioners Udstedelse),

*) Landtags Verhandl. 1819 Bd. I. S. 353, Bd. II. S. 13, Bd. IV. S. 477, Bd. V. S. 330, Bd. XIV. S. 353, 369, 610. Aar 1822 Beilage Bd. I. S. 171, Beilage Bd. II. S. 4. III. S. 60, IV. S. 218, 221. Landtagsverh. Bd. XI. S. 307.

**) Jvfr. angaaende det Noiere herom Fuldbyrdelsesinstruxen af 28de Decbr. 1825, indrykket i Regierungs Bl. 1826 Nr. IV.

skulde indhentes *). Med Hensyn til Concessioners Udstedelse gjorde Forordningen Forskjel paa commercielle, (nicht örtliche), og locale Haandværk, (örtliche), alt eftersom Afsætningen kunde antages at strække sig udenfor Communens Grændser eller ikke. Reglen blev nu, at naar „die persönliche Fähigkeit des Gewerbers, womit auch die Berücksichtigung des erforderlichen Nahrungsstandes zu verbinden ist, nebst den gesetzlichen Erfordernissen der Ansäßigmachung vorhanden" wäre, saa kunde Concessionen til som Mester at drive Haandværk ikke nægtes; og en Undtagelse blev kun gjort med Hensyn til Lokalhaandværkene, ved hvilke tillige „die Ermäßigung der örtlichen und anderer Verhältnisse durch die zuständige Obrigkeit vorbehalten" würde. Denne Undtagelse var nu vel paa Papiret saare betydelig, men havde dog i Virkeligheden ikke meget at sige. En fuldkommen Næringsfriheds tilkommende Indførelse var allerede forkyndt i Aaret 1801. Den Alt afgjørende Minister for det Indre, den af Baiern høitfortjente, nylig afdøde Grev Mongelas, var i høi Grad stemt for Næringsfriheden; det var ved et kongeligt Reskript befalet, at overalt hvor der kunde være Tvivl skulde Man afgjøre Sagerne paa den for Næringsfriheden gunstigste Maade; og den under 28de Decbr. 1825 udstedte Fuldbyrdelses-Instrux gav ved sine ubestemte Udtryk Øvrighedspersonerne aldeles ubundne Hænder. Følgen af alt dette var at der i Praxis ikke lagdes nogensomhelst Hindring i Veien for dem, der vilde nedsætte sig som Mestere, men at Concessionen stedse uden videre meddeeltes. I nogle Aar gik alt i den Aand, der havde fremkaldt Forordning 11te Septbr. 1825. Baiern fik imidlertid en anden Konge; Grev Mongelas tog sin Afskeed og blev afløst af

*) Ved Frdg. 2den Decbr. 1804 og 2den Octbr. 1811 var der allerede tidligere skeet en Forberedelse til Concessionssystemets Indførelse i Baiern.

Fyrst Wallerstein, der ingenlunde var gunstigen stemt for Næringsfriheden, og Man begyndte nu at tænke paa en Reaktion. Ved Forordning 11te Septbr. 1825 havde Man med den større Næringsfrihed tillige søgt at indføre en større Frihed med Hensyn til Retten til Bopæls-Fæstelse, (Ansäßigmachung), og til at gifte sig, hvortil en Haandværksconcession efter Forordningen skulde give Adkomst; men Følgerne heraf for Fattigvæsenet havde ikke været gunstige. Paa Klager fra de forrige Laugsmesteres Side havde det heller ikke manglet, fornemmelig fra de Realberettigede, som rigtignok ved Concessioners Meddelelse til Enhver, der attraaede samme, havde lidt et Tab; og til disse Klager laante Man et vistnok for villigt Øre. I Aaret 1834 forelagde Man Kamrene et Forslag til en Deel indskrænkende Bestemmelser, og uagtet Frdg. 11te Septbr. 1825 var bleven antaget af Kamrene **per acclamationem** uden Beraadslagning, og uagtet Man i Kamret erkjendte at den væsentligen havde ophjulpet Industrien og ved den forøgede Concurrence, den havde fremkaldt, gjort de fleste Industriprodukter 10 til 20 Procent billigere *), blev den nye Forordning dog efter en heftig Kamp, (i hvilken de berømte Deputerede Statistikeren Rudhart og Landvæsensskribenten Grev Drechsel, som to Gange havde været Regjeringspræsident i Landets vigtigste Kredse, udmærkede sig ved deres Forsvar for den bestaaende større Næringsfrihed), med overveiende Stemmefleerhed antaget, hvorved følgende væsentlige Indskrænkninger i den tidligere herskende Frihed ere blevne gjorte **): 1) Concessionernes Meddelelse er bleven gjort afhængig af at vedkommende Embedsmænd ved at undersøge Forholdene ere komne til det Resultat, at Vedkommende med sin Familie vil

*) Verhandlungen der 2ten Kammer 1834, 9de Bd. S. 201, 214.
**) Verhandlungen der 2ten Kammer 1834, 9de Bd. S. 175—289, og 298—393, Beilage Bd. 5 S. 141—215.

kunne have sit Udkomme ved Haandteringen, (gesicherte Nahrungsstand des Bewerbers); og b) af at ved hans Nedsættelse ikke de allerede tidligere nedsatte Mesteres sikkre Udkomme trues med nogen Fare, i hvilken Anledning en concessioneret Mester, der vil forlade den Commune, hvor han hidtil har været bosat, og nedsætte sig i en anden, paa ny maa søge om Concession. 2) De ved Frdg. 11te Septbr. 1825 i Laugenes Sted stiftede Haandværksforeninger ere blevne udvidede til de saakaldte frie Haandteringer, og det er kommet til at høre til Haandværksforeningernes Virksomhed at afgive Betænkning over ethvert Andragende om Concession, fornemmelig med Hensyn til de tidligere Bosattes og Ansøgernes „gesicherte Nahrungsstand". 3) Ret til at klage eller appellere er bleven indrømmet a) til dem der søge om en Concession, b) til Communen, samt c) til dem, der tidligere forgjeves have ansøgt om en Concession, der senere er bleven indrømmet til en Anden. Enhver Concessions Meddelelse forudsætter saaledes et formeligt Samtykke baade fra Communen og tillige fra vedkommende Haandværksforening. — I Baiern er der saaledes for Øieblikket vel ikke Laugsvæsen, men et med megen Strenghed gjennemført Concessionssystem. Om Manglerne ved et saadant er allerede tidligere blevet talt.

Medens der saaledes er et betydeligt Antal Stater, som allerede have ophævet Laugsvæsenet, er der en Deel andre, som have gjort forberedende Skridt dertil ved betydeligen at reformere deres Laugslovgivning. Blandt disse fortjener Kongeriget Würtemberg, hvis hele nyere Lovgivning er al Opmærksomhed værd, fortrinligen at nævnes. De mange til forskjellige Tider og under forskjellige Forhold opstaaede, deels forældede deels fragmentariske og sig selv modsigende Forordninger angaaende Laugsvæsenet, som denne Stats Lovgivning endnu for et Par Decennier siden indeholdt, gjorde en med Nutidens Forhold mere

overeensstemmende Næringslovgivning til en trængende Nødvendighed, og efterat der i saa Henseende var gjort flere Andragender til Regjeringen, blev i Aaret 1827 et Udkast forelagt Stænderforsamlingen, hvilket havde „en allgemeine Gewerbe-Ordnung" af 22de April 1828 til Følge. Denne fortrinlige Lovgivning, der skulde være en Forberedelse til en fuldkommen Næringsfrihed, er senere efter den i Würtemberg stedfindende priisværdige Skik efter et givet Tidsrum at revidere de vigtigere Anordninger, i Aaret 1836 blevet underkastet en Revision og derpaa under 5te August 1836 udstedt paany i en forøget og forbedret Skikkelse, og under 11te Octbr. 1837 er der bleven udfærdiget en udførlig Fuldbyrdelsesinstruktion med Hensyn til samme. Af denne nye Lovgivning anføres her følgende til Sammenligning med vore danske Forhold tjenlige Bestemmelser. Haandværksdrift paa Landet er tilladt. Svendestykke finder ikke Sted, men derimod en theoretisk-praktisk Prøve, for hvilken dog, blandt andre, Alle ere fritagne, der ere komne i Lære efter deres 18de Aar eller der efter at have fuldendt den Alder i hvilken de ere skolepligtige, og inden de traadte i Lære, i to Aar have nydt en videnskabelig Underviisning enten i en offentlig Læreanstalt eller af Privatlærere. Hverken lovbestemte Svende- og Drengeaar, eller Vandring, eller Mesterstykke fordres til Optagelse i Lauget, men kun Aflæggelse af Mesterprøve for en Prøvelsescommission; og med Undtagelse af nogle enkelte Laug, er Vedkommende endogsaa fritagen for en saadan, naar han ved overeensstemmende, fordelagtige og autoriserede Vidnesbyrd kan godtgjøre en uafbrudt Forberedelse ved i det mindste syv Aars Tjeneste som Lærling og Svend. Enhver kan drive flere Næringer paa samme Tid, uden Hensyn til om der er Laug paa samme eller ikke. I Forening med de til Lauget hørende Svende og Drenge, eller istedetfor samme, staaer det Me-

steren frit for at betjene sig af andre Arbeidere til Professionens Drift, uden Hensyn til disses Alder, Stand, Kjøn eller Antal. Udøvelsen af Haandteringer, paa hvilke der ikke er Laug, ere hverken afhængig af Erhvervelse af Mesterskab, eller, i Reglen, af nogen Tilladelse dertil. Hvad de øvrige i mange Henseender interessante Bestemmelser angaaer, som den omhandlede Anordning og Instruktionen af 12te Octbr. 1837 indeholde, maa jeg henvise de Læsere, som i høiere Grad interessere sig for Lovgivningspolitiken, og in specie for den Deel af samme, der har Næringsvæsenet til Gjenstand, til Anordningen selv *).

I Storhertugdømmet Baden har Man ved forskjellige Bestemmelser søgt at reformere Laugsvæsenet, og Kammeret har allerede tidligere erklæret sig for en gradviis indført Næringsfrihed **); og i Meklenborg er en forberedende Grund til en saadan

*) Det som ovenanført i Würtemberg med Hensyn til Næringsvæsenet fulgte System har Man kaldt Cognitionssystemet. Medens Concessionssystemet fordrer sikret Næringsstand som Betingelse for Bevillings Meddelelse, (jfr. det om Lovgivningen i Baiern Anførte), beroer Cognitionssystemet omvendt paa Overbeviisningen om at Produktionen og Producenternes Antal rette sig efter Consumtionen, og at Forholdene, naar Man blot overlader dem til sig selv, stedse ville sætte sig i Ligevægt; og det lægger derfor ingen Hindring i Veien for dem, der ville nedsætte sig som Mestere, men søger blot at forebygge alvorlig letsindige Foretagender for at beskytte Publikum mod sammes Følger, og fordrer derfor Beviis for Dueligheд, uden Hensyn til hvorledes samme er erhvervet.

Af det tidligere om vor danske Lovgivning angaaende Næringsvæsenet i det Hele taget Anførte vil det indsees, at samme er en Blanding af et med Laugsvæsen forbundet Concessions- og Cognitionssystem.

**) Morstadts Nationaloeconomi 1834 5te Hefte S. 336; Verhandlungen der 1sten Kammer 1819 III. Bd. H. 2 og 5. Jvfr. med Hensyn til den badenske Laugslovgivning, Rettigs Po-

lagt ved en Frdg. af 26de April 1836. Ogsaa i Hannover, Hessen, Brunsvig, Weimar og Schwarzburg-Rudolstadt har Man beskjeftiget sig med at reformere Laugslovgivningen.

Ottende Afsnit.

Om Følgerne af Næringsfrihedens Indførelse i de nævnte Stater, og i Særdeleshed om hvorvidt samme kan siges at have havt skadelige Virkninger i enkelte Retninger.

Naar der spørges om hvad Følger Næringsfrihedens Indførelse i de i forrige Afsnit nævnte Stater i det Hele taget har havt, da maa det erindres hvor betydeligt der allerede er vundet derved, at disse Landes Industri er bleven befriet fra de Baand, som tidligere hvilede paa samme, og saaledes, naar Forholdene maatte tilstede den at udvikle sig og at udfolde sin Kraft, ikke længere er hindret deri. Fordi Man tager Lænkerne af En, der tidligere var bunden, er det imidlertid ikke aldeles vist at han vil bevæge sig, om det end er sandsynligt, og de Vantroe ville derfor rimeligviis spørge om Næringsfrihedens Indførelse i disse Lande nu da ogsaa virkeligen har bevirket Produktionens Forøgelse, Industriens Uddannelse o. a. dl. Hertil maa svares, at alle Skribenters Beretninger i disse Stater, selv deres, som ere Næringsfrihedens Modstandere; alle Ytringer i Stænderforsamlinger, og alle officielle Vidnesbyrd gaae ud paa, at Priserne ere faldne, at Consumenterne blive bedre betjente, at de forskjellige Haandteringer drives med større Dueligbed og Ind-

lizeigesetzgebung des Großherzogthum Baden, Carlsruhe, 1839 S. 635—669.

sigt; at Produktionen er bleven forøget, og mange hidtil ukjendte og uafbenyttede Næringsgrene udfundne og komne i Brug paa Grund af Concurrencens Forøgelse. Statistiske Undersøgelser af i hvilken Grad dette har været Tilfældet, som med Tal kunde stille os Sagen for Øie, træffer Man imidlertid ingensteds. Aarsagen hertil er rimeligviis, deels at Man andensteds, som hos os, (om end ikke i samme Grad), lider af Mangel paa statistisk Materiale, især med Hensyn til den ældre Tid, som jo her skulde danne det ene Sammenligningsled; deels at Resultater af det omhandlede Slags ikke lade sig paavise med en saadan Grad af Bestemthed, at det er muligt nøiagtigen statistisk at fremstille samme. Saaledes har Man vel i den senere Tid hvert tredie Aar optaget Industritabeller i Preussen, (af hvilke det blandt andet med Nøiagtighed kan sees hvormange der beskjeftige sig med hver Næringsgreen), for derved at lette sig Jagttagelsen af Industriens Gang; men Produktionens Totaludbytte har Man dog ikke statistisk kunnet udregne ved Hjelp af samme, fordi Flid, Dueligheb, godt Værktøi, Maskiner og Arbeidsfordelingen i saa Henseende yttre en væsentlig Indflydelse, uden at kunne lade sig anføre i Tal. Og om Man ogsaa kunde opgive Produktionens Størrelse til de forskjellige Tidspunkter, enten i dens Heelhed eller med Hensyn til enkelte Grene, da vilde derved ikke meget være vundet med Hensyn til Beviset i den omhandlede Anledning, eftersom mangfoldige andre Omstændigheder end Næringsfrihedens Indførelse naturligviis have havt Indflydelse paa samme og paa Industrien, og altsaa tillige statistisk maatte fremstilles, hvorfor det heller ikke beviser ret meget, naar en fransk Forfatter som Argument for at Laugsvæsenets Ophævelse befordrer Produktionen anfører, at der i Lyon medens Laugsvæsenet fandt Sted kun produceredes for 24 Millioner Francs Silkevare aarligt, men 30 Aar

efter dets Afskaffelse derimod for 75 Millioner. Priserne paa forskjellige Gjenstande af samme Beskaffenhed før og efter Næringsfrihedens Indførelse vilde lettere lade sig udfinde; men ogsaa paa Prisens Størrelse har en saa betydelig Mængde Omstændigheder Indflydelse, at Næringsfrihedens Virkninger ligeledes her kun saare vanskeligen vilde lade sig fremstille i Tal. At dette endnu mindre vilde lade sig gjøre med de andre Følger af Næringsfriheden, saasom Haandteringernes indsigtsfuldere Drift, og Consumenternes bedre Betjening, er aabenbart. Meningen med det her Anførte er imidlertid ikke, at ikke Meget jo kunde lade sig gjøre for ad den statistiske Vei i de omhandlede Henseender at udfinde Indicier, naar sagkyndige Mænd herpaa vilde anvende flere Aars Studium, men blot, at Vanskelighederne ere saa store, at det rimeligviis er i dem at Grunden maa søges til at intet Tilstrækkeligt findes gjort til paa denne Maade at fremstille de heldbringende Følger af Næringsfrihedens Indførelse i de forskjellige Lande. At Man i disse ikke destomindre ikke nærer nogen Tvivl om at samme ere indtraadte, er nyligt bemærket.

Men om det end saaledes maa anses for aldeles afgjort at Næringsfrihedens Indførelse i det Hele taget har havt gavnlige Følger, saa har det i enkelte af de nævnte Stater, fornemmeligen i Preussen og Baiern, dog hverken manglet paa Klager eller Paastande om, at den i enkelte Retninger har foraarsaget saa betydelig Ulempe, at efter Nogles Mening den skadelige Side overveiede den gavnlige, og disse Klager have, i Preussen gjennem Stænderne for Mark-Brandenburg, Pommern, Preussen og Westphalen, og i Baiern gjennem Landraadene for Isar-, Regen- og Obermainkredsene, banet sig Vei til Thronens Fod *),

*) Jfr. med Hensyn til de ovennævnte Klager og Andragender, der støtte sig paa Raisonnements af en saadan Natur, at de allerede paa Grund af samme tabe den Tillid, Man muligen

ledsagede med Andragender om Modifikationer i Næringsfriheden, hvis Gavnlighed i det Hele taget Man iøvrigt anerkjendte.

Med Hensyn til disse Klager maa det først bemærkes, at Lysten til at klage er een af den menneskelige Naturs svage Sider, og at vistnok aldrig nogen Uskik er bleven afskaffet uden at de, i hvis virkelige eller indbildte Interesse samme var, eller vilde have været, naar den var vedbleven, have klaget over det Fordærvelige i den nye Tingenes Orden, og at Man derfor i Grunden maa undre sig over, at der i Frankrig, Holland, Belgien, Rhinegnene, Engelland og Neapel er blevet ført saa faae Klager over Laugsvæsenets Afskaffelse, og over at der saagodtsom slet ingen Stemmer i disse Lande har løftet sig for dets Gjenindførelse. Dernæst maa det vel erindres, at den omhandlede, i Livet i saa høi en Grad indgribende Reform, i Preussen, hvor det fornemmelig er at Klagerne have ladet sig høre, blev indført uden nogen Forberedelse, og derfor maaskee ogsaa i Overgangsperioden havde Følger, den ellers ikke vilde have havt, hvoraf det atter lader sig forklare, at Klagerne nu saagodtsom aldeles ere forstummede. Hertil kommer, at det vel maaskee ikke lader sig nægte, at en Deel af den Ulempe som Man har paastaaet at Næringsfriheden har medført, virkeligen har fundet Sted; men at Aarsagerne hertil maa søges i ganske andre Omstændigheder end i Næringsfriheden. Grundene til Phænomenerne i det offentlige Liv ligge nemlig i Almindelighed saa

maatte vilde føre til dem, Rumpfs Landtagsverhandl. der Provinzialstände in der preußischen Monarchie I. Folge S. 33, 91 109, 175. III. Folge S. 16; og Baierische Landtags-Verhandlungen 1825, Bd. IV. S. 274, 311, 337, Beilage Bd. V. 314, Landtags-Verhandlungen 1828, Beilage C. III. (c.) S. 17, Bd. XVII. S. 152. Jfr. ogsaa de S. 74 og 75 anførte Skrifter af Ziegler og Albrecht, af hvilke iøvrigt det sidstnævnte er saare slet.

dybt, at de ere skjulte for den store Hob; og naar der er skeet en stærkt iøinefaldende Forandring i de offentlige Forhold i den samme Tidsperiode, i hvilken de vise sig, da blive de i Almindelighed uden videre skrevne paa sammes Regning; og hvis der tidligere havde været Næringsfrihed paa de Steder, hvor Man har ført de omhandlede Klager, og der i dennes Sted var blevet indført Laugsvæsen, da vilde dette rimeligviis faaet Skyld for det Meste af det, som Man nu har givet Næringsfriheden Skyld for. Saaledes existere, efter de dygtigste preussiske Statsoekonomers Forsikkring, de skadelige Følger, som Man har paastaaet at Næringsfriheden har medført, enten slet ikke i Virkeligheden, eller have ganske andre Aarsager, ellea ere endeligen kun en nødvendig temporair Følge af den temmelig pludseligen udførte Overgang fra eet System til et andet modsat; og at Regjeringen har samme Overbeviisning, fremlyser af, at den, som S. 147 bemærket, uden banende Overgang vil ophæve Laugsvæsenet i de af de tilbageerobrede eller ved Wienercongressen erhvervede Provindser, hvor samme endnu finder Sted.

Efter disse almindelige Bemærkninger med Hensyn til Klagerne over at Næringsfriheden har i enkelte Retninger i Preussen, Baiern og paa nogle faae andre Steder medført skadelige Følger, ville vi betragte disse Ankeposter noget nøiere i det Enkelte. Man har paastaaet:

A) At Næringsfriheden har bevirket, at Størstedelen af Haandværksdriften har forladt Stæderne og bliver udøvet paa Landet, og at dette har havt Stædernes Forarmelse og tildeels deres Undergang til Følge. Herved maa det nu først i Almindelighed bemærkes, at om dette ogsaa var Tilfældet, da sees det ikke at være noget Onde, naar Sagen betragtes fra et høiere Standpunkt. Staten er nemlig kun interesseret i at den har det størst mulige Antal lykke-

lige Medlemmer, og i at Industrien er i en blomstrende Tilstand og at den størst mulige Nationalindtægt frembringes ved den forholdsmæssigen mindste Anvendelse af Omkostninger af hvilketsomhelst Slags og in specie af menneskelig Kraft; men om Undersaatterne leve og Produktionen drives paa Landet eller i Kjøbstæderne, kan og bør være den ligegyldigt. De Stæder, som paa Grund af Tidsforholdene ikke kunne bestaae, maae gaae til Grunde, og alle Forsøg paa ved kunstige Midler at opretholde dem ville ikke blot være urigtige, men ogsaa i Tidens Længde afmægtige; thi Skjebnens evigt sig omdreiende Hjul formaaer ingen dødelig Magt at standse, og Historien giver os derfor ogsaa talrige Exempler paa store Stæder, som ere forsvundne, og paa Flekker, som i faae Decennier have hævet sig til Byer af første Rang. Stedet, hvor Produktionen hensigtsmæssigen vil kunne trives, kan Ingen bedre afgjøre end Producenten, og al Tvang i saa Henseende vil være ligesaa skadelig, som uretfærdig; thi ingensinde er Detailregjeringen ledsaget af saa fordærvelige Følger, som naar den ved tvingende Forholdsregler vil lede Nationalindustrien, og Menneskets Forhold til den materielle Verden burde derfor stedse behandles med den samme Agtelse som hans religieuse Anskuelser *). Vi have hidtil betragtet den omhandlede Paastand under den Forudsætning, at den var grundet. Dette er den imidlertid ikke, hvilket Man endogsaa theoretisk kunde godtgjøre. En betydelig Deel af Haandværksdriften vil nemlig aldrig forlade Stæderne; thi mange Haandværk ere bundne til samme fordi de gribe ind i hinanden, eller fordi de fordre en nær og daglig Afsætning eller en vis Grad af Luxus for at kunne bestaae, hvortil kommer at Stæderne ere Sædet for Embedsklassen og de offentlige Anstalter, samt for de mere formuende Privatmænd og den større

*) Lotz Staatswirthschaft.

Handel, hvorved der paa mangfoldig Maade tilflyder Haandværksstanden sammesteds Beskjeftigelse, ligesom Kundernes Lyst til under Arbeidets Forfærdigelse at tale med den, som udfører det, vil bevirke at de i Byen Bosatte ved mange Haandværk ville blive foretrukne; og da de Dygtigste saavel paa Grund af det Anførte, som fordi der i Stæderne er bedre Leilighed til at holde Skridt med Tiden og uddanne sig i Faget, stedse ville være bosatte i Kjøbstæderne, vil den mere formuende Deel af Befolkningen paa Landet stedse vedblive at tilfredsstille deres Fornødenheder i samme. Naar Man ved Statistikens Hjelp undersøger den omhandlede Klage, befindes den ogsaa i det Væsentlige at være ugrundet. At Tilladelsen til at øve Næringsdrift paa Landet, kan, især i Tidens Løb, faae en Deel Indflydelse paa Forholdet mellem Kjøbstad- og Landbefolkningen, lader sig vel ikke nægte *). Ogsaa ere enkelte smaae Stæder i Preussen gaaede til Grunde siden Næringsfrihedens Indførelse; men deels var det Byer, i hvilke Næringsdriften var ubetydelig og Landbruget fremherskende; deels ere de preussiske Kjøbstæder i en ganske overordentlig høi Grad bebyrdede med Communegjeld og Communeafgifter **), hvilket da bevirker, at mangen en næringsdrivende Borger, som ellers var bleven der, forlader samme og nedsætter sig paa Landet, ligesom ogsaa den Fattigdom, som findes i en Deel af Kjøb-

*) Jvfr. det, som den berømte preussiske Statistiker Hoffmann i sit nylig udgivne Skrift: Die Bevölkerung des preußischen Staats nach dem Ergebnisse der zu Ende des Jahres 1837 amtlich aufgenommen Nachrichten ꝛc. har anført angaaende Grundene til det forskjellige Forhold mellem Kjøbstad- og Landbefolkning i Preussens forskjellige Provindser.

**) Der er Stæder i Preussen, i hvilke de mere velhavende Borgere betale 600 Thlr. aarlig i Communeafgifter, uden at der endda kan afbetales Noget paa Communens Gjeld; og jo Flere der forlade en saadan By, desto større bliver Byrden for de tilbageblivende.

stæderne, for en stor Deel hidrører herfra. I det Hele taget have Stæderne i Preussen derimod hævet sig siden Næringsfrihedens Indførelse, og Haandværksdriften i samme tiltaget *), ja Befolkningen i de større Kjøbstæder er endogsaa i det Hele taget tiltagen i et større Forhold end Befolkningen paa Landet **), hvilket ikke i de sidste 60 Aar har været Tilfældet i Danmark, uagtet de Begunstigelser Kjøbstæderne sammesteds nyde. Det nærværende Forhold mellem Kjøbstad- og Landbefolkningen i Preussen er efter de sidst ved Udgangen af Aaret 1837, altsaa 26 Aar efter Næringsfrihedens Indførelse, optagne Tabeller som 258 til 1000, og i Danmark er det efter Folketællingen i 1834 som 259 til 1000. Kun ved nogle enkelte Haandværk var ved 1837 Aars Udgang et overveiende Antal bosatte paa Landet, saasom ved Hjulmagernes og Grovsmedenes, (hvilke det, ligesom Linnedvæverne, Tømmermændene, Skrædderne og Skomagerne allerede før Laugsvæsenets Ophævelse var tilladt at nedsætte sig paa Landet), samt ved Snedkernes. Af Hjulmændene leve nemlig efter de 1837 optagne Tabeller $\frac{2}{3}$ paa Landet. Ved Grovsmedenes Haandtering finder omtrent det samme Forhold Sted: der var nemlig 27,339 Mestere og 10,619 Medhjelpere paa Landet, og 5,249 Mestere og 6012 Medhjelpere i Stæderne. Af Snedkerne leve omtrent $\frac{2}{3}$ paa Landet, nemlig 15,643 Mestere og 5231 Medhjelpere paa Landet, og 15813 Mestere og 16,263 Medhjelpere i Stæderne, og af Bødkerne 8086 paa Landet og 10,746 i Stæderne. Af Bagerne var der ved det nævnte Tidspunkt 11,193 Mestere og 1546 Medhjelpere paa Landet, og 12,244 Mestere og 8906 Medhjelpere i Stæderne; og af Slagtere

*) Jfr. til Exempel den som Bilag tilfoiede Tabel over de Næringsdrivendes Antal i Breslau i Aarene 1812 og 1822.

**) Jfr. det nysnævnte Skrift S. 110—114.

6819 Mestere og 1204 Medhjelpere paa Landet, og 10,034 Mestere og 5783 Medhjelpere i Stæderne. Af Pottemagerne og Sadelmagerne levede omtrent $\frac{1}{4}$ paa Landet og af Garverne $\frac{1}{5}$. Af samtlige forskjellige Slags Metalarbeidere, (Grovsmedene undtagne), derimod kun $\frac{1}{15}$. Af Bogbindermestere og Svende var paa Landet i hele den preussiske Stat kun 196 og derimod alene i Berlin 551. At Befolkningen og Haandværksdriften ligeledes i det Hele taget snarere er tiltagen end aftagen i Stæderne i Baiern siden de Næringsdrivendes Nedsættelse paa Landet sammesteds blev tilladt, er vist, og den som Bilag vedføiede Tabel over Indbyggernes og Haandværkernes Antal i alle baierske Byer, der have over 6000 Indvaanere, viser saavel at dette har været Tilfældet i det paagjeldende Tidsrum, som at de baierske Kjøbstæder ikke have Mangel paa Næringsdrift. Iøvrigt er Forholdet mellem Kjøbstadmestere og Landmestere ved den samme Profession ingenlunde hinanden ligt paa de forskjellige Steder, hvilket har sin Aarsag i at flere Omstændigheder, blandt hvilke Velstand og stærk Befolkning ere de fornemste, have megen Indflydelse i den omhandlede Henseende. Saaledes har i det fattige Storhertugdomme Posen, som har 1,169,706 Indbyggere, ikke en eneste Uhrmager nedsat sig paa Landet, hvorimod der i Regjeringsdistriktet Münster, som kun har 405,275 Indbyggere, findes 47 paa Landet bosatte Uhrmagere *).

*) Paa samme Maade er Forholdet mellem Kjøbstadhaandværkere, (Mestere og Medhjelpere tilsammentagne), og Landhaandværkere ved:

	Bagerne.				Slagterne.			
i Slesien	som	2	til	3	som	9	til	11
= Rhinprovindsen	—	18	—	17		10	—	7
= Westphalen	—	9	—	7		7	—	4
= Sachsen	—	2	—	1		2	—	1

B) En anden Ulempe, som Man har paastaaet at Næringsfriheden har medført, er en overdrevent stærk Besætning af de forskjellige Haandteringer og Næringsgrene, og en deraf følgende Forarmelse. Inden vi gaae over til nøiere at drøfte denne Paastand, maa det i al Korthed bemærkes, at alle Bestræbelser for ved directe Midler at indvirke paa slige Forhold bør ligge udenfor Regjeringens Virksomhed, fordi egen Interesse her vil gjøre Privatmanden langt mere skarpsynet end Regjeringen kan være det, og et saadant „Vielregjererei" derfor blot kunde stifte Skade, men ikke Gavn. Regjeringen bør ikke tilstede en Foranstaltning, hedder det i det nærværende Tilfælde, hvorved en stor Deel Næringsgrene let kunne blive overbesatte. Men hvad skulle de da foretage sig, som ved Næringsfrihedens Indførelse ellers vilde gaaet over til disse Erhversarter? De skulle vælge andre Næringsgrene. Men have de, som ere beskjeftigede med disse da ikke samme Ret til at beklage sig over at deres Næring bliver overfyldt? Sagen reducerer sig altsaa her atter til, at Man vil at Regjeringen skal begunstige nogle Enkelte paa de Andres Bekostning. At her desuden kun kan være Spørgsmaal om en temporair Overbesætning i Overgangsperioden, og ikke om nogen bestandigen vedvarende, er aabenbart. En permanent Overbesætning kan nemlig ikke finde Sted naar Forholdene ere overladte til deres frie Gang, idet nemlig Concurrencen vil nedsætte Fortjenesten, som en overbesat Næringsgreen afgiver, saa meget, at de, som drive den, ikke længere

	Bagerne.				Slagterne.			
i Preussen	som	11	til	3	som	17	til	4
= Brandenburg	—	5	—	1		11	—	2
= Pommern	—	8	—	1		9	—	1
= Posen	—	19	—	1		11	—	1

Jvfr. Hoffmanns S. 180 nævnte statistiske Værk, hvorfra de her anførte Talangivelser ere udtragne.

ville have den naturlige Fordeel ved samme, hvilket atter vil have til Følge, at Folk ville forlade en saa utaknemmelig Beskjeftigelse, og ophøre at hellige sig den, saalænge indtil den rette Ligevægt atter er tilveiebragt. Derfor har Man heller aldrig, hverken her eller andensteds, mærket til nogen vedvarende Overbesættelse af de Næringsveie, paa hvilke der ikke er Laug, eller hvis Udøvelse ikke er afhængig af Opfyldelsen af visse Betingelser; og dog skulde Man jo just troe at Laugsvæsenet, ved at vanskeliggjøre Adgangen til et saa betydeligt Antal Næringsveie, maatte bevirke, at Tilstrømningen til de andre maatte blive saa meget desto større, og at disse saaledes letteligen maatte blive overfyldte. At visse Næringsgrene baade naar der gives Laug paa samme, og naar dette ikke er Tilfældet, maae være saa stærkt besatte, at det kan have Udseende af at de ere overbesatte, er en Følge af Tingenes Natur. Det maa nemlig her erindres at Overbesætningen ikke beroer paa Antallet af dem, der drive en Næringsgreen. Blytækkernes og Sværdfegernes Haandværk, som hvert i Kjøbenhavn kun tæller tre Laugsmestere, ere forholdsmæssigen vistnok ligesaa stærkt besatte, som Skomagernes, ved hvilket Laugsmesternes Antal er 671, eller som Skrædernes, hvis Laug sammesteds har 425 Medlemmer. Heller ikke beroer Overbesætningen paa den absolute Størrelse af den Gevinst, som Næringen skjenker den, som driver samme, og skjøndt de 33 Mestere ved Kjøbenhavns Murer- Gibser- og Steenhugger-Laug, der tæller 611 Svende, vistnok i det Hele taget have en betydelig større Indtægt end Stadens 671 Skomagermestere, som kun holde 630 Svende, saa vilde det vistnok ikke være rigtigt deraf at slutte, at Skomagerlauget var en Overbesætning nærmere end Muurmesterlauget. Overbesat er nemlig kun en Haandtering naar Antallet paa dem, som drive samme, er blevet, (eller ved tilfældigt indtræffende Omstændigheder, som formindske Af-

sætningen, pludseligen bliver), saa stort, at Concurrencen nøder dem til at lade sig nøie med en Indtægt, der er mindre end den naturlige Fordeel, som Næringen efter den Dueligheb, den Capital, den Opoffrelse af Bequemmelighed, af Hensyn til Verdens Anskuelser ɔc. ɔc., der udfordres til dens Drift, maa afgive naar den vedvarende skal kunne finde Folk, der ville beskjeftige sig med samme. Efter den Færdighed, Kundskab og Kapital, en Nærings Drift udfordrer, og den større eller mindre Grad af Behagelighed eller Anseelse o. dl., som er forbunden med dens Udøvelse, vil den Fordeel, den vil afgive, paa det nøieste rette sig, idet Tilstrømningen til samme, og altsaa Concurrencen, afhænger heraf; og medens saaledes enhver Næringsgreen paa den ene Side afgiver netop den Fordeel, som efter Forholdene er den naturlige, saaledes vil paa den anden Side som Følge heraf alle Erhvervsgrene forholdsviis være lige stærkt besatte, og alle staae paa Grændsen til at være forholdsmæssigen overbesatte; thi hvis dette ikke var Tilfældet, vilde nogle paa Grund af de gunstigere Concurrenceforhold give mere end den naturlige Fordeel, og dette vilde bevirke at Flere vilde beskjeftige sig med samme, hvilket vilde vedvare saalænge indtil de bleve saa stærkt besatte, at de kun afgave den naturlige Fordeel og saaledes vare paa Grændsen til ikke længere at afgive denne, ɔ: til at være overbesatte *). Hvis dette ikke forholdt sig

*) Jvfr. det S. 110 Anførte. Som Følge heraf ville Læserne ogsaa ved at eftersee den blandt Bilagene vedføiede Tabel over Laugsmedlemmernes Antal til de forskjellige Perioder finde, at Lærlingernes Antal bestandigt staaer i Forhold til Haandværkets Frem- og Tilbagegang, og derfor ogsaa, for her at anføre et enkelt Exempel, ved Dugmager- og Overskjærerlauget, som nu kun tæller 20 Mestere, medens det i Aaret 1811 havde 44, for Øieblikket er reduceret til en eneste, medens der derimod i Aaret 1811 var 27 Lærlinger ved Lauget.

saaledes, da vilde Man jo ogsaa længst i de mange i forrige Affnit nævnte Lande, hvor Næringsfriheden nu snart i et halvt Seculum har fundet Sted, ved alle Næringsgrene, og i de Stater, hvor der er Laugsvæsen, med Hensyn til de frie Haandteringer, have bemærket Overbesætningens fordærvelige Følger.

Om nogen vedvarende Overbesættelse kan saaledes efter det Anførte Talen ikke være.

Et andet Spørgsmaal er, om Næringsfriheds Indførelse i Overgangsperioden virkeligen har frembragt den Overbesætning, som Man har beskyldt samme for at have bevirket. Det maa her vel erindres, at naar Næringstvangen hidtil har vanskeliggjort Adgangen til visse Erhvervsgrene, og derved formindsket Concurrencen og kunstigen forhøiet Fordelen ved sammes Drift, saa kan Man ikke, fordi et større Antal Mennesker efter Næringsforholdenes Emancipation hellige sig samme, og derved bringer den Indtægt de afgive ned til dens naturlige Størrelse, sige at denne Næringsgreen er overbesat. Dette har Man imidlertid overseet. Man har bemærket at de Erhvervsgrene, til hvilke Adgangen tidligere paa Grund af Næringstvangen havde været vanskeligere, efter dennes Ophævelse blev drevne af et større Antal end hidtil, og at de som Følge heraf kun afgave en ringere Fordeel, og Man har nu kaldt dette en Overbesætning, over hvilken Man har ført høirøstede Klager, skjøndt det ikke var andet end at Forholdene havde sat sig i Ligevægt og at disse Erhvervsgrene saaledes ikke længere afgave en kunstigen forhøiet, men en efter sammes Beskaffenhed afpasset naturlig Indtægt. En saadan Forandring er imidlertid, naar Overgangsperioden først er overstaaet, naturligviis til det Heles Vel, da det tilkomne Antal maa antages tidligere at have været beskjeftiget med Næringsgrene, der ikke lønnede sig saa vel, og saaledes at have vundet i Stilling, hvad der ogsaa maa være

Tilfældet med dem, der beskjeftige sig med de af disse tidligere drevne Næringsveie, eftersom samme paa Grund af Concurrencens Formindskelse nu ville lonne sig bedre, hvorved tilsammen en ligeligere og fornuftmæssigere Fordeling af Produktionens Udbytte bevirkes. Exempler paa at der kan skee en betydelig Forøgelse i de Næringsdrivendes Antal ved forskjellige Erhvervsgrene, og Vedkommende dog have deres Brød, kunne sees i den blandt Bilagene anførte Tabel over Laugenes Medlemmers Antal til forskjellige Tidspunkter. Urtekræmmernes Antal i Kjøbenhavn var i Aaret 1811 kun 88, og i Aaret 1839 derimod 252; af Handskemagere var her 1811 kun 14 Mestere, 1839 derimod 28; af Bundtmagere 1811 kun 8 Mestere, 4 Svende og 1 Dreng; 1830 derimod 19 Mestere, 16 Svende og 12 Drenge; af Blikkenslagere i Aaret 1824 kun 15 Mestere, 14 Svende og 20 Drenge; i Aaret 1839 derimod 38 Mestere, 40 Svende og 57 Drenge; af Tøimagere i Aaret 1824 kun 35 Mestere, 199 Svende, 111 Drenge, i Aaret 1839 derimod 69 Mestere, 292 Svende og 76 Drenge; af Skomagere, i Aaret 1824 kun 471 Mestere, 468 Svende og 353 Drenge; i Aaret 1339 derimod 671 Mestere, 630 Svende og 372 Drenge. Og dog kunne disse Næringsgrene ikke siges at være overbesatte.

Hvad her altsaa vil blive at undersøge er, om Næringsfrihedens Indførelse kan siges i sin Tid at have bevirket en saadan Formerelse af de Næringsdrivendes Antal, at de paagjeldende Erhvervsveie ikke længere afgave den naturlige Indtægt, og saa at der blev et betydeligere Antal, som blev uden Erhverv og ved Tingenes pludselige Omskiften geraadede i Nød, uden ved egen Mangel paa Dueligbed eller Driftighed at kunne siges selv at have foraarsaget det. Ved at tage denne Sag i Betragtning maa Man vel vogte sig for ikke at lægge for megen Vægt paa de Klager, som føres over Næringsløshed.

Disse hører Man nemlig i alle Lande, baade i dem, hvor der er Laugsvæsen og hvor der er Næringsfrihed, og de reducere sig nok egentligt dertil at Concurrencen overalt er bleven noget større, og Fordelen derfor noget mindre end tidligere. Hvad Preussen angaaer, da kan Man imidlertid nok ikke, (som flere berømte preussiske Statsmænd dog gjøre), benægte, at Næringsfrihedens Indførelse i Overgangsperioden frembragte en Overbesætning, og den med samme følgende Ulempe, ved en Deel Erhvervsgrene *); men der fandt da ogsaa en Deel særegne og væsentlige Omstændigheder Sted, som betydeligen bidroge dertil, og derfor ikke bør lades ude af Betragtningen. Først maa det erindres, at skjøndt Næringstvangen hidtil havde været ualmindeligt stor, blev Næringsfriheden indført paa eengang med en Mangel af Forberedelse og Overgang, som vistnok stred mod Klogskabens Regler **). En anden Omstændighed, der ikke bør tabes af Sigte, er at Landboforholdenes Emancipation vel var begyndt, men ikke tilendebragt, hvoraf Følgen naturligviis maatte blive, at Strømningen maatte bane sig Vei ad den Kant, hvor Man aldeles havde borttaget Dæmningerne, hvortil kommer, at Landvæsenet paa Grund af Krigens Følger og de lave Kornpriser, som indtraadte efter Freden, befandt sig i en fortrykt Tilstand, samt at Landets Lovgivning angaaende Fattigvæsenet og angaaende Retten til at nedsætte sig i en Commune, (Ansäßigkeit eller Ansäßigmachung), ikke samtidigen erholdt den fornødne Reform. En saare væsentlig Omstændighed var og-

*) I det første Par Aar efter Næringsfrihedens Indførelse var dette dog ikke Tilfældet; ja de Næringsdrivendes Antal var efter tre Aars Forløb endogsaa formindsket 15½ pCt., i det nemlig de forlangte Patenters Antal fra 1811—1814 sank fra 286,000 til til 242.000; men heri var da Krigen og den ved samme frembragte Nød Skyld.

**) Jfr. S. 138—141.

saa det almindelig Opbud til Fædrelandets Forsvar, som i den samme Periode fandt Sted; thi de unge Mennesker, som efter Freden kom tilbage, vare i tusindviis under Krigen og ved Opholdet i Frankrig og navnlig i Paris blevne vante til et Levnet, der gav dem Ulyst til at vende tilbage til Ploven eller til at arbeide som Haandværkssvende, og det Mod til at forsøge sig i Verden, som Forholdene havde givet dem, bragte nu et høist betydeligt Antal af samme til at benytte Erhvervsfriheden til at nedsætte sig som Næringsdrivende uden hverken at besidde den fornødne Duelighed eller Kapital. Og til dette kom tillige at Fabrikvæsenets samtidige Udvikling lammede Haandværksdriftens, og det uheldige dengang endnu ikke reformerede indre og ydre Toldsystem hele det industrielle Livs Kraft. For at Aarsagen til den Ulempe, som Næringsfrihedens Indførelse viste i Overgangsperioden, laae heri, taler ogsaa den Omstændighed, at Man aldrig i de preussiske Rhinprovindser, hvor Næringsfriheden samtidigen med den øvrige Lovgivnings Reform blev indført omtrent et Decennium tidligere, har hørt nogen Klage over skadelige Følger, samme skulde have medført. Heller ikke kan den omhandlede Overbesætning ansees selv i Overgangsperioden at have været saa stor, som Man af det Anførte skulde troe, ja mange preussiske Statsoekonomer benægte endog aldeles, at den har fundet Sted. Statistisk at oplyse Sagen lader sig ikke gjøre, deels fordi Man i Aarene 1810—1820, paa hvilke det her kommer an, ikke endnu optog Industritabeller, deels fordi, som S. 186 bemærket, den blotte Forøgelse af de Næringsdrivendes Antal ikke beviser nogen Overbesætning. For Preussens næststørste Stad, Breslau, der bedre egner sig til at anføres som et bevisende Exempel end Berlin, eftersom denne deels som Hovedstad, deels af andre Aarsager har en ganske overordentligt stor Tilstrømning af forstørstedelen brødløse Mennesker,

seer jeg mig imidlertid dog i Stand til at opgive de Næringsdrivendes Antal i de forskjellige Erhvervsgrene fra Aaret 1812, altsaa fra Næringsfrihedens Indførelsesperiode, og fra Aaret 1822, og dette, blandt Bilagene anførte, til dette Spørgsmaals Belysning vigtige Aktstykke, taler da afgjort for det Ugrundede i de Klager, som føres over at Næringsfriheden har bevirket en betydelig Forøgelse i de Næringsdrivendes Antal.

	I Aaret 1812.	1822.
var Detailhandlernes Antal	1620.	1684.
og Haandværkernes	5,330.	7,338.
nemlig	3,081 Mestere.	4,151 Mestere.
	2,138 Svende.	2,526 Svende.
	111 Drenge.	661 Drenge.

Tilvæxten var saaledes kun lidet større end den i Forhold til Folkemængdens Forøgelse maatte være, hvorved det maa bemærkes, at Haandværkernes Antal overalt, og ogsaa, (som den blandt Bilagene anførte Tabel udviser), i Kjøbenhavn, hvor der dog finder Laugsvæsen og væsentlige Indskrænkninger i Næringsfriheden Sted, er voxet i et Forhold, der ikke er lidet større end det, i hvilket Folkemængden er tiltaget. Selv ved de tre Haandværk, som overalt ved Næringsfrihedens Indførelse have havt den stærkeste Forøgelse, nemlig Skrædernes, Skomagernes og Snedkernes, kan Tilvæxten ikke siges at have været overdreven, naar der tages vedbørligt Hensyn til at Indvaanernes Antal i de omhandlede 10 Aar steg fra 62,000 til 78,000.

	I Aarene 1806.	1812.	1822.
var Skomagernes Antal	428.	404.	641.
= Skrædernes	384.	428.	667.
= Snedkernes	88.	187.	322.

Og siden Aaret 1822 har de Næringsdrivendes Antal i Preussen

efter de i den nyere Tid optagne Industritabellers Udvisende *), ikke tiltaget i et stærkere Forhold til Folkemængden end Tilfældet er i de af Europas Stater, hvor der ikke er Næringsfrihed.

Naar Man undersøger Qvæstionen om hvorvidt en temporair eller permanent Overbesætning kan siges at have været en Følge af Næringstvangens Afskaffelse fra den anden Side, og spørger hvorvidt den i Preussen, som i alle andre Lande, tiltagne Fattigdom for en væsentlig Deel kan antages at hidrøre fra en ved Overgangen til Næringsfrihed frembragt Overbesættelse af forskjellige Næringsgrene, eller om Man ikke, fordi Næringsfriheden er en i Livet stærkt fremtrædende Begivenhed, har paa dennes Regning ført hvad der havde andre Aarsager, (for Ex. Letsindighed i Ægteskabers Indgaaelse, o. a. dsl.), da faaer Man ligeledes et for Næringsfriheden gunstigt Resultat, og selv hvad Berlin angaaer, hvor den omhandlede Klage og Paastand dog har været almindeligst, befindes den at være ugrundet. Vel har selve Magistraten i Berlin i et af den udgivet Skrift: „Statistische Uebersicht von der gestiegenen Bevölkerung der Haupt- und Residenzstadt Berlin in den Jahren 1815 bis 1828, und Ausgaben derselben in den Jahren 1815—1828," blandt Aarsagerne til den tiltagende Fattigdom ogsaa anført, at den uindskrænkede Næringsfrihed havde bevirket, at mange Ukyndige alene for at faae en selvstændig Stilling dreve Haandværk og saaledes formindskede Erhversgevinsten; men det Ugrundede i denne dens Anskuelse er ved senere anstillede Undersøgelser tydeligen bleven godtgjort. Efter en nøiagtig Fremstilling af Sagen forholdt i Aaret 1833 i Berlin de deres Communalskatter ydende **næringsdrivende** Familier sig til de paa Grund af Uformuenhed for samme fritagne som 20 til 3,

*) Jvfr. med Hensyn til disse Hoffmanns oftere nævnte Skrift.

medens det samme Forhold blandt Borgerne i det Hele taget var som 19 til 5. Dertil kommer desuden at Huusleien i Berlin, efter Magistratens egen Erklæring, var steget saa betydeligt, at den havde troet at burde fritage de Haandværkere, som behøvede megen Plads til deres Drift, fra Communeafgifter, naar de ikke uden betydeligen at indskrænke sig kunde yde samme. De af denne Aarsag Fritagne kunne imidlertid ikke henregnes til de Forarmede; thi mange af dem betale aarligen 50—100 preussiske Dalere i Huusleie, ligesom de ogsaa udrede de andre dem paaliggende Skatter, og deres Tal maa saaledes drages fra de nysomtalte Familiers, hvorved det omhandlede Forhold bliver endnu gunstigere med Hensyn til Haandværkernes oekonomiske Stilling. Communalafgifterne i Berlin ere desuden for Øieblikket over fire Gange saa høie som da Næringsfriheden blev indført, og det er derfor ikke at undre sig over at Antallet paa de Familier, som ikke formaae at udrede samme, ogsaa betydeligen er tiltaget *).

Et andet Beviis for at de Næringsdrivendes Forfatning i Berlin heller ikke kan være slet, er at Eierne af de 4,653 af Berlins 7,067 Privatbygninger høre til denne Klasse **).

Et væsentligt Criterium til at bedømme hvorvidt den preussiske Næringsstands Forfatning er forbedret eller forværret, og hvorvidt Industrien er i Opkomst eller Aftagen, er Totalindtægten af Næringsskatten, og det saameget mere som alle Haandværkere, der kun holde een Medhjelper, ere fritagne for samme; og denne Afgift, (som oppebæres efter det S. 143 omtalte Edikt af 30te Mai 1820), beløb sig

*) Jvfr. Nathanson, Klagerne over Næringsløshed S. 170.

**) Jvfr. Jankes Abhandlungen über einige der wichtigsten Theile den preussischen Städteordnung, 1833 S. 22.

i Aaret 1824 til 1,632,551 Thlr.
— 1827 — 1,860,750 —
— 1830 — 2,121,966, —

hvilket er et i den omhandlede Henseende meget gunstigt Resultat.

At den preussiske Regjering heller ikke antager at Næringsfrihedens Indførelse har fremkaldt nogen Overbesætning, sees af at den, som S. 146 og 147 anført, har bestemt sig til uden nogen forberedende Overgang at indføre Næringsfriheden i de af Rigets Provindser, hvor der endnu finder Næringstvang Sted.

Den Stat, i hvilken næst efter Preussen de fleste Klager ere førte over at Næringsfrihedens Indførelse har havt en Oversætning til Følge, er Baiern. Inden vi gaae over til nærmere at drøfte denne Sag, maa det bemærkes, at de følgende statistiske Opgivelser vel bevise det Ugrundede i Klagen over en overdreven Tilvæxt i de Næringsdrivendes Antal, men at de desuagtet ikke ubetinget og uden visse Forudsætninger kunne anvendes som Beviis for at Erhversfriheden ikke engang i Overgangsperioden fremkalder nogen Overbesætning, eftersom det ikke var en fuldkommen Næringfrihed, der ved Laugsvæsenets Ophævelse i Aaret 1825 blev indført i Baiern, men et sig til samme ved Bestemmelsen om at Næringsdrift kunde skee paa Landet o. a. dl. nærmende Concessionssystem, der kun ved den Omstændighed, at Concessionerne af de S. 171 anførte Grunde bleve tilstaaede Enhver, der forlangte dem, blev til en Art af faktisk Næringsfrihed. Folkemængden i Baiern var i Aaret $18\frac{2}{3}\frac{4}{3}$, (naar Rhinbaiern, hvor der fra det franske Herredømmes Tid af har været en fuldkommen Næringsfrihed, ved hvilken Man stedse har befundet sig meget vel, fraregnes), 3,456,651, og de laugsforbundne Haandværkeres Antal 153,841. I Aaret $18\frac{2}{3}\frac{8}{9}$ var

Folkemængden steget til 3,579,166; men istedetfor at Haandværkernes Antal i Forhold hertil kun skulde være steget til 159,547, var deres Antal 170,889 *). Den stedfundne Tilvæxt er saaledes slet ikke betydelig, isærdeleshed da Haandværkernes Antal saavel i Danmark som alle andre Steder, hvor der finder Næringstvang Sted, ligeledes er tiltaget i et stærkere Forhold end Folkemængden. Dertil kommer desuden den meget væsentlige Omstændighed, som Man vel maa have i Erindring overalt hvor Man vil sammenligne Antallet paa Næringsdrivende før og efter Næringsfrihedens Indførelse, at alle Fuskere og Frimestere ikke regnes med naar Man optæller Antallet paa Laugenes Medlemmer, men derimod ere medregnede naar Man efter Næringsfrihedens Indførelse tæller dem, der beskjeftige sig med de forskjellige Næringsgrene, ligesom Sammenligningen ogsaa bør skee mellem Antallet paa Mestere og Svende tilsammentagne, og ikke mellem Mesterne, eftersom disses Antal forøges og Svendenes formindskes noget ved Næringsfrihedens Indførelse. Hvorledes den nævnte Tilvæxtens Sum fordeelte sig paa de forskjellige Byer, og paa de enkelte Haandteringer i samme, vil kunne sees af den blandt Bilagene vedføiede Tabel. I Hovedstaden München var Tilvæxten stærkest. De Næringer, ved hvilke Tilvæxten vare størst, vare Skomagernes, Skræddernes, Detailhandlernes, Værtshusholdernes og Slagternes. Ved andre, til Ex. Glarmesternes, Tømmermesternes, Kobbersmedenes, Reebslagernes var Tilvæxten ikke større end den i Forhold til Folkemængdens Forøgelse maatte være. I Handelsstæderne, til Ex.

*) Efter Ministeriets Opgivelse til det andet Kammer beløb samtlige laugsforbundne og ikke laugsforbundne Haandværkeres Antal sig i Aaret 1824 til 201,482 og i Aaret 1833 til 237,772, saa at de tidligere laugsforbundne og frie Haandværk tilsammen i dette Tidsrum havde havt en Tilvæxt af 36,000.

Nürnberg og Fürth, var Haandværkernes Antal meget betydeligt, og forholdsmæssigen langt større end i Hovedstaden München. I de Stæder, som slet ingen Handel have, saasom Ingelstadt, Eichstadt, Straubing og Amberg, var den omhandlede Forøgelse forholdsmæssigen ikke større end Folkemængdens.

I Kongeriget Westphalen var Haandværksmesternes Antal ved Laugsvæsenets Ophævelse i Aaret 1808, (efter Præsident Malchus Meddelelse til Geheime-Hofraad Rau), 100—110,000. I Aaret 1809 blev der udstedt 136,000 Patenter; i Aaret 1811 blev der derimod kun forlangt 130,000 Patenter, uagtet Patentgebyhret Aaret i Forveien betydeligen var bleven nedsat; og i de følgende Aar blev de begjerte Patenters Antal staaende omtrent ved det nysnævnte Beløb *).

Resultatet af det Anførte synes at blive, at der ikke engang er Anledning til at frygte for at Næringsfriheden i selve Overgangsperioden skal i det Hele taget bevirke en saadan Tilvæxt i de Næringsdrivendes Antal, at en større Deel af de forskjellige Erhvervsgrene ikke længere skulde afgive den naturlige Indtægt, og at duelige og driftige Folk, som beskjeftige sig med samme, som Følge deraf skulde forarmes; men at det paa den anden Side heller ikke kan ventes, at Letsindigheden ikke ligesaavel her som i alle andre Livets Forhold skulde gjøre sig gjeldende, og at det derfor vel nok kan hændes, at nogle af de Haandteringer, til hvis Drift der kun fordres ringe Capital, Færdighed og Kundskab, i Overgangsperioden blive for stærkt besatte. Da Man imidlertid ikke bør undlade at træffe fornuftige Foranstaltninger fordi der gives enkelte ufornuftige Mennesker, saa er der ikke andet for, end her, som i alle andre Forhold, at overlade Letsindigheden til den Straf, der stedse, naar ikke en tilfældig Lykkesstjerne svæver over den, vil blive

*) Rau Volkwirthschaftspolitik. S. 293.

dens Lod, (hvorved det da maa erindres at tilfældige Omstændigheder, saasom nye Opfindelser, Maskiners Indførelse, Forandring i Mode, Handelsforhold o. a. dl., selv naar der findes den strængeste Næringstvang Sted, kunne bevirke, at enkelte Næringsgrene ikke længere kunne ernære de med samme Beskjeftigede;) eller i alt Fald at træffe Foranstaltninger til i Overgangsperioden i en vis Grad at afvende Tilstrømningen fra de Erhvervsgrene, som efter Erfaringens Udvisende kunne vente ved Næringsfrihedens Indførelse at erholde en uforholdsmæssig Tilvæxt, blandt hvilke Skræddernes, Skomagernes, Snedkernes, Høkernes og Skjenkestueholdernes indtage den første Rang.

C) Man har ligeledes gjort den Anke mod Næringsfriheden, at den forleder en Mængde Svende, eller rettere sagt Medhjelpere *), til at nedsætte sig som Mestere, uden hverken at have den behørige Uddannelse eller de fornødne Midler, hvilke desaarsag ikke formaae at ernære sig og saaledes falde Communen til Byrde; samt at Næringsfriheden paa denne Maade bevirker, at Antallet paa Mesterne tiltager, og at Svendenes Antal derimod aftager.

Hvad nu den første Deel af denne Klage angaaer, som for en Deel staaer i nøie Forbindelse med den under Lit. B omtalte, da lader det sig vistnok ikke nægte, at der i Preussen, (og i dette Rige er det at den fornemmelig har ladet sig høre), i det første Decennium efter Næringsfrihedens Indførelse var et stort Antal unge Mennesker, der letsindigen nedsatte sig som Mestere og derfor forarmede; men dette havde sin Aarsag i særegne Omstændigheder, som dengang fandt Sted sammesteds.

*) For Kortheds og Tydeligheds Skyld er Ordene Svend og Mester oftere brugt i Stedet for Ordene selvstændig Næringsdrivende og Medhjelper, som egentlig burde anvendes naar Talen er om Lande, hvor der finder Næringsfrihed Sted.

Det almindelig Opbud til Fædrenelandets Forsvar havde kaldt Størstedelen af den opvoxende Ungdom fra Værkstederne til Vaaben. Efter i en Deel Aar at have ført et yderst bevæget Liv, under hvilket en stor Deel som Seierherrer havde levet en Tidlang i Frankrigs Hovedstad, kunde de ikke bequemme sig til atter at indtræde som Læredrenge eller Svende. Landets daværende Nød bevirkede ogsaa at mange Mestere beskjeftigede færre Svende end tidligere, og Mange nødtes just derved, at de ikke kunde finde Arbeide som Medhjelpere, til at forsøge paa om de ikke ved at arbeide paa egen Regning og Risiko kunde finde deres Brød. At Næringsfriheden ikke i og for sig bevirker, at et uforholdsmæssigen stort Antal unge Mennesker nedsætte sig som Mestere og derved gaae til Grunde, har Erfaringen imidlertid tilstrækkeligen viist just i Preussen. Thi da de nævnte Aarsager ophørte at yttre deres Virkning aftog Lysten til selvstændig Næringsdrift Aar for Aar, og de af Regieringen anstillede Undersøgelser have givet det Resultat, at Svendenes Antal næsten overalt forholdsviis er tiltaget mere end Mesternes, saa at til Exempel Medhjelpernes Antal mod Mesternes

	i Aaret 1812.	1837.
ved Skomagernes Haandværk var	49 Proc.	53
= Skræddernes	38 —	47
= Slagternes	32 —	41
= Bagernes	34 —	44 *),

*) Efter Hoffmanns oftere nævnte statistiske Skrift var der i hele den preussiske Stat, (altsaa de Provindser, hvor der finder Laugsvæsen Sted medregnede), ved Enden af Aaret

	1822.		1837.	
	Mestere.	Svende og Dr.	Mestere.	Sv. og Dr.
af Skomagere	56,724	27,976	73,708	39,616
= Skrædere	49,298	18,959	59,205	27,913
= Bagere	19,651	6,858	23,437	10,452
= Slagtere	14,871	4,846	16,853	6,987

samt at der i Almindelighed i de Provindser, hvor der finder Næringsfrihed Sted, er forholdsviis færre Mestere og flere Svende end i de Provindser, hvor der finder Laugsvæsen Sted, hvilket er saa meget desto mærkeligere, som et større Antal Næringsdrivende naar Tvangen ophæves nedsætte sig paa Landet, hvor Driften dog sjeldnere naaer saa stort et Omfang, at der holdes flere Medhjelpere. Desuden har den omhandlede Anke langtfra ikke den Vægt i Danmark, som den kunde have andensteds, eftersom Laugssvendene i Danmark efter vor Laugslovgivning har Tilladelse til at gifte sig *). Sagens egentlige betænkelige Side er nemlig at de, som ubesindigen nedsætte sig som Mestere uden at deres Næringsstand er nogenlunde sikkret, i Almindelighed gifte sig, og derved senere, naar det maatte gaae aldeles tilbage for dem, ere forhindrede i at vandre andensteds hen og forsøge deres Lykke som Svende. Men i Danmark kan som sagt enhver Laugssvend gifte sig naar han vil, og det indsees ikke hvorfor ikke Tanken om det Usikkre i hans Stilling skulde være ligesaa stærk til at afholde den, der nylig har begyndt at arbeide for egen Regning, fra at gifte sig, som Svenden, der arbeider hos en Mester.

Hvad den anden Deel af den omhandlede Klage angaaer, nemlig at Mesternes Antal, (uden Hensyn til nogen deraf følgende Forarmelse), tiltager, og Svendenes aftager, da grunder samme sig paa en Mangel paa Klarhed i Anskuelsen; thi naar Forholdene ere overladte til deres egen Udvikling, da vil Mesternes og Svendenes Antal stedse staae omtrent i det Forhold til hinanden, som for det paagjeldende Tidspunkt er det rigtige og en-

*) Reskript 10de April 1761 og Frdg. 21de Marts 1800 §. 4. Den, der undslaaer sig for at arbeide med en Svend fordi han er gift, eller, som det i Laugssproget hedder, at arbeide med en Weibergesell, eller paa anden Maade derfor forhaaner ham, straffes med Fængsel paa Vand og Brod i fire Dage.

skelige. Hvis nemlig Mesternes Antal forholdsmæssig skulde være meget lidet, da vil Mesterindtægten være stor, og Concurrencen mellem det uforholdsmæssigen store Antal Svende vil gjøre disses Løn lavere end almindeligt, og Tillokkelsen til at gaae over til at blive Mester vil saaledes være betydelig, og en saadan Overgang ogsaa finde Sted saalænge til der er indtraadt den naturlige Ligevægt. Skulde Mesternes Antal være forholdsmæssigen meget stort, vil Forskjellen mellem Mesternes og Svendenes Indtægt være ubetydelig, og et større Antal Mestere, som stundom mangle Arbeide, ville gaae over til at arbeide som Svende hos de af Lykken mere Begunstigede for derved at kjøbe sig Sikkerhed for vedvarende at have Arbeide, (paa samme Maade som mangen en yngre Mand, der er berettiget til selv at nedsætte sig som Læge, Billedhugger, o. a. l. fri Kunst, foretrækker at arbeide som Medhjelper hos en mere bekjendt Mand af hans Fag), og dette vil vedblive saalænge indtil Ligevægten er indtraadt. Den, der vil overbevise sig om at der finder et saadant naturligt Forhold Sted, i hvilken Henseende den Dueligheed, Kundskab og Kapital Haandværkets Drift fordrer naturligviis har megen Indflydelse, behøver blot at erindre sig det forskjellige Antal Svende, som Mesterne ved de forskjellige Professioner holde, som for Ex. at Kjøbenhavns 33 Muurmestere holde 611 Svende, medens Stadens 671 Skomagere kun holde 630. For at tage et andet Exempel, forholdt i Preussens 10 største Stæder Medhjelpernes Antal ved Skomagerprofessionen sig til Mesternes som 6 til 5 og ved Skræddernes Haandtering som 2 til 1. I de 30 næst efter disse største Stæder var Totalantallet omtrent lige; i de øvrige Stæder kom blandt Skomagerne kun 5 Medhjelpere paa 8 Mester, og blandt Skræddere paa 9; og paa Landet endeligen var Medhjelpernes Antal omtrent ¼ af Mesternes ved begge Professioner.

Men ogsaa uden Hensyn til, at naar al Tvang er fjernet,

det bestaaende Forhold mellem Svende og Mestere i Reglen vil være det naturlige, kan det Ugrundede i Klagen over at Svendenes Antal aftager og Mesternes i en overdreven Grad tiltager, godtgjøres statistisk. Efter de oftere omtalte i Preussen optagne Industritabellers Udvisende, befandt sig i dette Kongerige ved Enden af Aaret 1837, foruden de S. 199 nævnte Professioner

	Mestere.	Medhjelpere.
af Grovsmede af de forskjellige Slags	32,578	16,631
Kleinsmede af alle Slags . . .	17,621	15,157
Kobbersmede	1,360	1,268
Blikkenslagere	1,895	1,747
Guld- og Sølvarbeidere . . .	1,505	1,311
Snedkere, Stolemagere. . . .	30,856	21,494
Bødkere	13,237	5,595
Hjul- og Vognstelmagere . . .	15,170	5,318
Garvere af alle Slags . . .	5,436	5,046
Handskemagere	1,442	994
Bundtmagere og Pelsværkhandlere	2,871	1,754
Saddelmagere	7,189	4,094
Reebslagere	3,498	2,031
Hattemagere	1,917	898
Bogbindere	2,291	1,829
Uhrmagere	2,113	841

Ved en Sammenligning af disse Angivelser for hele Preussen med Tabellerne over Laugsmedlemmernes Antal i vor Hovedstad vil det formeentligen indlyse, at Svendenes Antal, selv om Man ikke vilde indrømme Rigtigheden af det om det naturlige Forhold Bemærkede, ikke kan siges at være uforholdsmæssigen ringe.

At det omhandlede Forhold maaskee vil blive noget anderledes, naar der indføres Næringsfriheds, end det for Øieblikket

er, kan ikke nægtes; og da Laugsvæsenet vistnok bevirker, at der ved mange Haandteringer, til Skade baade for det Offentlige og for den Enkelte, findes et uforholdsmæssigen stort Antal Svende, er det endogsaa sandsynligt; men denne af Forholdenes Emancipation fremkaldte Forandring vil jo naturligviis være et Gode, og høre til Næringsfrihedens velgjørende Følger.

D) Man har klaget over at Næringsfriheden bevirkede at Haandværksprodukterne blev slettere og at der blev Mangel paa dygtige Svende. Det Ugrundede i denne Anke er saa aabenbar, og i en saadan Grad afbeviist ved Erfaringen, at jeg kun vil berøre samme med nogle faae Ord. Paa de Steder, hvor Laugslovene give Forskrifter for Varernes Beskaffenhed, kan dets Afskaffelse vel bevirke at Publikum kan faae sin Lyst til at faae slettere Varer til bedre Kjøb tilfredsstillet, og at Varerne saaledes virkeligen for en Deel blive mindre solide. Men deels give de danske Laugslove ikke Forskrifter med Hensyn til Varernes Qvalitet; deels vil det jo være et Gode om Haandværkerne ved den ved Næringsfriheden fremkaldte større Concurrenee blev nødt til at give Slip paa den laugsmæssige Stivsindethed og til at rette sig efter Publikums Smag, eftersom Folk dog ikke i slige Livets Details bør være Tvang underkastede og nødes til at kjøbe solide, men dyrere Varer, naar de foretrække slettere til tilsyneladende billigere Priser. „Naar vi ville udvide vor Handel over hele Kloden," siger Engellænderen Josias Child i sin nu henved 200 Aar gamle berømte Afhandling om Handelen, efterat have omtalt det Uhensigtsmæssige i den engelske Industrilovgivnings Forskrifter med Hensyn til Produktionens Beskaffenhed, „da maae vi efterligne Hollænderne, som ligesaavel gjøre slette som gode Varer, for at kunne forsyne alle Markeder og tilfredsstille Alles Lyst." Mange Mennesker foretrække ubetinget de billigste Gjenstande, skjøndt det er dem vel bekjendt at de hverken ere so-

lide eller kunne være det til saa lav en Betaling; og Stoffer, som kunne bæres en Menneskealder, og Meubler, som kunne gaae i Arv fra Slægt til Slægt, søges ikke mere, og heri og ikke i Næringsfriheden ligger Aarsagen til den formindskede Soliditet. Naar Man vil betale dem, da vil Man baade i England, Frankrig, Holland, Belgien og de øvrige næringsfrie Stater kunne faae Varer af de solideste Slags; thi som tidligere omtalt staaer Industrien i disse Lande paa et langt høiere Trin end i dem, hvor der finder Laugsvæsen Sted. Hermed er da ogsaa Klagen over at Næringsfriheden bevirker at de duelige Svendes Antal aftager, besvaret. En Mængde Arbeidere have nemlig ikke Brug for den Grad af Duelighed som Laugsanordningerne fordre af en Svend, og ville derfor heller ikke erhverve sig samme; men at der stedse vil være saamange dygtige Svende, som der er Brug for, vil den bedre Betaling disse ville erholde bevirke; thi hvor Dygtigheden lønnes vil den stedse indfinde sig, og hvis Alle begyndte at ville have Chronometre istedetfor Uhre, vilde vi inden kort Tid have ligesaamange Chronometmagere, som vi nu have Uhrmagere. Det her Bemærkede er ogsaa i en saadan Grad stadfæstet ved Erfaringen, at al videre Tale derom er overflødig.

E) Aabenbar ugrundet er ogsaa Klagen over at Næringsfriheden bevirker Usædeligheds Fremme mellem den arbeidende Ungdom, og Tugt og Ordens Forfald. At dette ikke kan være Tilfældet ligger jo ligefrem i at kun en ringe Deel af Nationen er Laugsvæsenets Indflydelse underkastet. Og er Usædeligheden større blandt Arbeiderne ved de næringsfrie Haandteringer eller blandt Agerdyrkernes Stand, eller i de næringsfrie Stater, hvor der aldrig har fundet Næringsfrihed Sted? Eller var der ikke Moral og Sædelighed før det 12te Aarhundrede efter Christus, da Laugsvæsenet først uddannede sig? Og hvor-

for skulde en Mester, der ikke hører til noget Laug, ikke ligesaavel kunne holde Tugt og Orden vedlige blandt sine Læredrenge og Svende, som En, der hører til en saadan Forbindelse, forudsat at der ved Næringsfrihedens Indførelse tages Forholdsregler til at sikkre sig mod at Mesterne ikke, som Tilfældet skal have været i Preussen, begynde at anse Læredrengenes Moralitet som noget sig Uvedkommende? Eller er den Opdragelse en Læredreng nyder af Laugssvendene, eller disses Liv paa Herbergerne maaskee fortrinligen skikket til det sædelige Livs Opvækkelse? At dette i mange Henseender er gaaet tilbage, og at Nutiden i enkelte Retninger af samme, (fornemmeligen med Hensyn til en vis Friskhyrshed med dennes Følger), staaer tilbage for Fortiden, nægtes ikke; men denne Anke gjelder ikke den arbeidende Deel af Ungdommen, men Ungdommen i det Hele taget, og maa søges i Tidsaanden og den forandrede Opdragelse; og hvad Preussen navnligen angaaer, hvor den omhandlede Anke især er bleven ført, i Krigen, Franskmændenes Invasion og den almindelige Elendighed, hvoraf Landet i lang Tid led, og ikke i Laugsvæsenets Ophævelse. Det er gaaet her som det gaaer med de fleste af det offentlige Livs Forhold; Virkningerne mærke Alle; men rigtigen at opfatte Aarsagerne, ligger udenfor den store Hobs Evne, og naar der i en vis Periode har fundet en i Livet mere indgribende Forandring Sted, saa sættes alle Slags forskjellige Phenomener paa dennes Regning.

F) Man har ogsaa klaget over at de mindre Næringsdrivende ved Erhvervsfrihedens Indførelse bleve undertrykkede af dem, som øve Driften i det Store; men den samme Anke kan Man da føre mod Maskiners Indførelse, mod Fabriker o. a. dl. Det Offentlige er fornemmelig interesseret i Produktionens Totaludbytte, og naar samme foroges, da vil der ogsaa derved aabnes Beskjeftigelse for arbeidsdygtige Hænder. Paa at sikkre

den Enkeltes Næringsstand kan Staten umuligen indlade sig, og naar det skulde skee ved at indskrænke Andre i Udøvelsen af deres lovlige Frihed, da var det jo at hjelpe den Ene paa den Andens Bekostning. Der vil desuden stedse blive Beskjeftigelser nok tilbage, hvis Natur ikke tilstede nogen Drift i det Store, ligesom Haandværkerne ogsaa, efter Erfaringens Udvisende, i mange Erhvervsretninger godt formaae at holde sig ved Siden af Fabrikanterne, fornemmelig fordi disse ikke kunne rette sig efter de enkelte Individers Smag, eller indlade sig paa Reparatur. At Næringsfriheden ogsaa giver Anledning til Uddannelsen af et betydeligt Antal mindre Erhvervsgrene, er tidligere omtalt, og herved vil da vistnok et lige saa stort Antal Hænder finde Beskjeftigelse, som det den muligen tiltagende Drift i det Store kunde berøve samme.

Den Frygt Man har næret for at Folk naar Næringsfriheden blev indført skulde beskjeftige sig med for mange forskjellige Næringer, har ved Erfaringen viist sig at være ugrundet. Loven som tillader dem dette, giver dem heller hverken Færdighed, Kraft, Kundskaber eller Capital, ligesom ogsaa de forskjellige Vanskeligheder, der ere forbundne med Overgangen fra een Næringsdrift til en anden, (og ligeledes Næringsskatten eller Patentafgiften, hvor en saadan finder Sted), afskrække herfra, hvortil paa den anden Side kommer at Vanen fængsler til den engang begyndte Beskjeftigelsesmaade, hvorved al Letsindighed i saa Henseende finder en tilstrækkelig Modvirkning.

Den Frygt Man har havt for at Folk naar der blev Næringsfrihed skulde i en altfor ung Alder nedsætte sig som Mestere, er ligeledes ugrundet. Ingen kan, eller bør kunne, nedsætte sig som selvstændig Næringsdrivende før han er myndig eller har faaet Myndighedsbevilling; thi før kan han ikke raade over sin Formue, eller retsgyldigen indgaae Contrakter, og alt-

saa heller ikke drage Fordeel af sin Credit; og har han først naaet Myndighedsalderen, da maa han ansees for gammel nok i den omhandlede Henseende; thi naar Staten tiltroer ham Charakteerfasthed nok til fra dette Tidspunkt af at bestyre en muligen af betydelige Eiendele bestaaende Formue, og til at beklæde vigtige Statsembeder, da maa han vel ogsaa ansees for moden nok til at drive et Haandværk.

Resultatet af dette Afsnit synes saaledes at være, at Forsigtigheden vel ved denne, som ved alle andre i Livet meget indgribende Reformer, kan tilraade at jevne Overgangen, og ikke for pludseligt at omstøde det Gamle og i sammes Sted at indføre den nye Tingenes Orden; men at Erfaring og Theori paa den anden Side afgjort vise, at Næringsfriheden, især naar den behørigen forberedes, kan indføres uden at Man behøver at frygte for at den, endogsaa blot i Overgangsperioden, skulde have væsentlig eller virkelig Ulempe til Følge.

Niende Afsnit.

Om den formeentligen hensigtsmæssigste Maade, paa hvilken en større Næringsfrihed kunde være at indføre i vort Fædreland.

Naar vi, efter i længere Tid at have dvælet ved hvad der i den senere Tid er skeet i Udlandet til Løsningen af de Baand, som i ældre Tider ere blevne Næringsfriheden paalagte, henvende vor Opmærksomhed til det Ønskelige i at Laugsvæsenet og de øvrige Indskrænkninger i Erhvervsfriheden maatte blive ophævede, og en for Produktionens friere Udvikling og for Na-

tionalvelstanden gunstigere Tingenes Orden i denne Retning blive indført i vort Fædreland, samt til Spørgsmaalet om hvorledes dette da hensigtsmæssigst kunde lade sig iværksætte, da komme vi til en Sag, der saa lidet kan ansees for ny, at den tvertimod er saa gammel som den vel kan være, i det vi lige fra Næringstvangens Indførelse i Danmark stadigen træffe paa Spoer til Ugunst mod samme, og til at Spørgsmaalet om Laugsvæsenets Afskaffelse eller Modifikation har været paa Bane. Allerede i Roeskilde Stadsret fra Aaret 1268 finder en mærkelig Yttring af Ugunst mod Laugene *), og af Waldemar den 4des Privilegier for Odense, Art. 24, (jvfr. 8de Cap. i Kong Hans's Privilegier for samme By), sees det, at Man paa flere Steder allerede i deres Uddannelsesperiode har sat dem under Øvrighedens Tilsyn. Christopher af Baiern gav udtrykkeligen i sin Stadsret for Kjøbenhavn af 1443 Magistraten Tilladelse til at ophæve alle Gilder, som den ansaae for skadelige for det Almindelige **), og naar det i 6te Capitel af samme Konges Stadsret for Malmøe hedder: „Skall ingen Compani eller selskab vere i forneffnde vor Köbstad Malmöe

*) Item forbywthe wii stadhelige aff wor herris konnings macht alle baghere boendes i roskilde ther til at ey nogen skal dyrffwes pahinge met ondskap then, som wil öffwe baghere embit udi roskilde, thok ey mothstandendis een wane, hwelken heller er kallendis en uwane, for hwelken engen, hwar kloogh, aff ny tilkommendis, ok hwar thro, ma öffwe forsagde embit ther sammestedt, uthen han tilforen haffner giffuit III. mark udi selandz mynt . . . . Framdelis tilkaste wii forskreffne uwane at were bortfördh ok afsagd meth konningx dom, aff alle ok hwar baghere nerverends ok kommendis, aldrig noghen tiidh were brughendis swofræmpt the wele flii konningx ugynst ok forskreffne plicht.

**) Jvfr. S. 26 Note *).

uden efter fogedens, forneffnte Borgemester og Raadz samtycke och fuldbyrde," saa synes derved ligeledes at være sigtet til Laugene. Christian den 1ste fastsatte udtrykkeligen, som tidligere S. 25 omtalt, i sine Privilegier for Odense, at enhver Mand maatte ernære sig paa hvad Maade han bedst kunde; Christian den 3die gav ligeledes flere, Laugsvæsenets Indflydelse betydeligen indskrænkende, Bestemmelser, og Christian den 4de hævede det endeligen aldeles *). Ved et Reskript af 5te August 1707 blev det daværende Politi- og Commerce-Collegium opfordret til at afgive dets Betænkning over hvorvidt Laugenes Conservation kunde anses at være til Nytte for Publikum, og ved et senere Reskript af 23de Octbr. 1713 til det nysnævnte Collegium og Kjøbenhavns Magistrat blev paa ny erindret om denne Sag, og Laugenes fuldkomne Ophævelse sat under Spørgsmaal. Vor berømte Stampe var, som hans „Erklæringer" paa mange Steder udvise, afgjort stemt for Næringsfriheden, og han bevirkede ogsaa tvende Reskripter af 10de April 1761, der indeholdt en Deel, S. 34 og 35 tidligere omtalte, Bestemmelser, ved hvilke Laugsvæsenet blev indskrænket og Erhvervsfriheden udvidet. At den i Aaret 1794 nedsatte Commission i sin Indstilling til Kongen erklærede sig for Laugsvæsenets Afskaffelse og Næringsfriheds Indførelse, og hvorledes samme i denne Anledning yttrede sig, er allerede anført i det Foregaaende **); og under de Forhandlinger, som i Aaret 1838 fandt Sted ved Nørre-Jyllands og Vestifternes Provindsialstænder i Anledning af de til samme indgivne Forslag angaaende Kjøbstædernes Beskyttelse i deres fortrinlige Rettighed til Haandværksbrug, var der i begge Forsamlingerne et betydeligt Antal Stemmer for Næringsfriheden, for hvilken ogsaa de tvende

*) Jvfr. det S. 28—31 Anførte.
**) Jvfr. S. 37 ff.

til Forslagenes Bedommelse nedsatte Commiteer yttrede sig, hvorfor ogsaa Resultatet af Forhandlingerne blev, at der ingen Petitioner skulde indgives i Anledning af Forslagene *), hvilket lader slutte til en for Næringsfriheden gunstig Stemning hos Flertallet af Nationens Repræsentanter.

Om at vor Næringslovgivning ikke bør forblive som den er, men at en Totalforandring bør skee med Hensyn til samme, derom ere saaledes baade Fortid og Nutid enige; og naar der der da nu spørges, hvori denne bør bestaae, da synes Svaret, som en Conclusion af dette Skrifts Indhold, at maatte blive, at det Man bør have for Øie, som det Maal til hvilket Man skal stræbe, er en fuldkommen Næringsfrihed, og altsaa Afskaffelsen af Alt, hvad der er til Hinder for samme.

For de Læseres Skyld, som maaskee ikke have den tilstrækkelige Oversigt, bemærkes det, at ved Næringsfrihed forstaaes den Tingenes Orden, under hvilken Enhver efter eget Forgodtbefindende kan gjøre den frieste Brug af sin Kraft, Dueligheed og Kapital, uden i saa Henseende at være andre Indskrænkninger underkastet end dem, som det almene Vel maatte gjøre nødvendige, samt at de væsentligere af de Indskrænkninger, som ved den danske Lovgivning ere gjorte i Næringsfriheden, bestaae i, 1) at Ingen i Reglen maa drive Handel eller Haandværk uden i Kjøbstæderne; 2) at i disse atter Ingen i Reglen maa udøve nogen til samme hørende Næringsgreen, uden først at have opfyldt visse, ved de forskjellige Næringsveie forskjellige Betingelser, som det almene Vel ikke kan siges at gjøre nødvendige, i hvilken Henseende det atter er af Indflydelse om der er Laug paa Næringen, (Svende- og Drengeaar ved Handelslaugene, Svende- og Mesterstykke, Borgerskab, Bevilling, Indskrivelse i

*) Jvfr. Stændertid. for Jylland 1838, I. 756—791, II. 1865—1935. Stændertid. for Øestifterne, I. 397—406, II. 913—988.

Lauget), eller om der ikke er Laug paa samme, (Dueligheds-prøve, Borgerskab, Bevilling); 3) at Ingen maa drive mere end een Næring; 4) at den, der ved at opfylde de behørige Betingelser har erholdt Ret til Næringsdrift, ikke kan flytte til en anden endog kun nogle Mile bortfjernet Kjøbstad uden atter at være nye Betingelsers Opfyldelse underkastet; 5) at han heller ikke kan drive nogen anden Næringsvei end den engang valgte, uden for hvis fastsatte Kreds han ikke maa gjøre det mindste Skridt; samt 6) at Ingen maa som Medhjelper udføre noget til et Haandværk eller en Næringsgreen, paa hvilken der paa Stedet er Laug, hørende Arbeide, uden at være laugsoplært Svend.

Disse Indskrænkningers Afskaffelse, og en fuldkommen Næringsfriheds Indførelse er altsaa det Maal, Man burde have for Øie.

Et andet Spørgsmaal bliver det imidlertid om det ikke vilde være det Hensigtsmæssigste at jevne Overgangen til en saadan Tingenes Orden, istedetfor paa eengang at indføre samme, og dette Spørgsmaal synes at maatte besvares bekræftende. Det maa nemlig erindres at Talen her ikke er om en Stat, der skal organiseres fra Nyt af, men om en længst bestaaende, i hvilken mangfoldige Forhold ere rodfæstede, og som saadanne i en vis Grad bør skaanes. En Frihed, til hvilken Man er aldeles uvant, vil neppe i Begyndelsen blive afbenyttet med Skjønsomhed, og det Sikkreste vil det derfor vistnok være at jevne Overgangen. At der hverken i Frankrig eller i Preussen fandt nogen forberedende Overgang Sted kan ikke vel anføres som noget Modbevis; thi Næringsfriheden blev i disse Lande indført paa en Tid, hvor alle offentlige Forhold vare i et Slags Opløsningstilstand, og i hvilken Man saa at sige begyndte en ny, fra den forbigangne Tid skarpt adskilt, Tilværelse, hvisaarsag

Man paa Grund af den grændseløse Forvirring, hvori det Hele befandt sig, ikke kunde tage det vedbørlige Hensyn til den Enkelte, ligesom de dybe Saar ogsaa fordrede kraftige Midlers øieblikkelige Anvendelse. Desuden maa det erindres, at det som efter de statsoekonomiske Theorier er rigtigt naar alle de offentlige Forholds Organisation ere som de bør være, ikke er det naar der i mange Henseender ved kunstige og forstyrrende Midler er indvirket paa deres naturlige Gang, og at Industrien og hvad der angaaer samme derfor aldrig bør betragtes som noget isoleret Staaende i Statslivet, men at der bør være Harmoni i det Hele. Men i Danmark er det saare langt fra at der med Hensyn til vore øvrige Forhold finder nogen statsoekonomisk Normaltilstand Sted. Vort Communalvæsen er endnu ikke udbannet; vore Told- og Handelssystemer lade meget tilbage at ønske, og selv vore Landboforhold, som dog er vor glimrende Side, ere endnu ikke frie for alle hemmende Baand, saa at det ikke kan siges, at det er Forholdenes naturlige Gang, der for Øieblikket regulerer Antallet paa dem, der vælge de forskjellige Erhvervsgrene, hvoraf Følgen atter er, at en for pludselig, og for tilsvarende Reformer i beslægtede Forhold forudilende Fjernelse af alle Skranker i en enkelt Retning, let kunde fremkalde et Misforhold. At Man paa den anden Side vel maa vogte sig for ved den omhandlede Reorganisation at vise for stor en Ængstlighed, er aabenbart; thi en saadan er de fleste Reformers Grav.

Naar Man nu vilde opkaste det Spørgsmaal, hvilken Tingenes Orden der da i Danmark maatte ansees for den hensigtsmæssigste til at danne en Overgang til en fuldstændig Næringsfrihed, og hvis Indførelse vi for nærværende Tid maatte ønske, da vilde Svaret paa Grund af Individualiteternes Forskjellighed, vistnok neppe blive det samme. Grundbestemmel-

ferne for den Næringslovgivning, som for Øieblikket maatte ansees som den rigtigste, ville imidlertid, efter de Anskuelser som Forfatteren af dette Skrift nærer, være følgende *):

Udenfor Kjøbstædernes Grund bør Enhver, med eller uden Medarbeidere, kunne ernære sig af hvilkensomhelst Næringsdrift han vil og kan, og Indførsel af Haandværksarbeide fra Landet til Kjøbstæderne bør være fri. Næringsdrivende, der ikke boe længere end en Miil fra en Kjøbstad, skulle, **mutatis mutandis**, være de samme Byrder underkastede, som de, der drive lige Næring i Kjøbstæderne **).

Borgerskabsbrev meddeles for Fremtiden gratis, og Enhver der erholder samme svarer saameget mere i aarlig Næringsskat end de Næringsdrivende, der have betalt deres Borgerbrev, som 6 Procent, (nemlig 4 pCt. i Rente og 2 pCt. i Amortisation) af det Borgerbrevet efter Næringens Beskaffenhed i Et og Alt vilde have kostet, vilde udgjøre ***) dog saaledes at det staaer Enhver frit for at afløse denne Forhøielse i Næringsskatten ved Erlæggelsen af det 20dobbelte Capitalbeløb ****).

---

*) Ved Anførelsen af de ovennævnte Grundbestemmelser er der væsentligst kun taget Hensyn til hvad der i det Bestaaende maatte ønskes forandret.

**) At Haandværksdrift paa Landet er tilladt i flere af de Stater, i hvilke der endnu ikke finder Næringsfrihed Sted, saasom i Baiern, Würtemberg og Norge, vil Læseren erindre fra det i syvende Afsnit Anførte.

***) Medens for Øieblikket den, der opsiger sit Borgerskab for at tage et andet enten paa en anden Næring eller paa et andet Sted, taber den engang for Borgerskabet betalte Capital, vil han, naar Sagen ordnes paa den ovenanførte Maade, i sligt Tilfælde Intet tabe, men da blot betale det Rentebeløb, som han ikke længere svarer af det opsagte Borgerskab, for det nye.

****) Det næste Skridt vil da være at hæve den uadskillelige Forbindelse mellem Næringsdrift og Borgerret, og at gjøre denne

Naar der i en Kjøbstad er Laug paa en Næringsgreen, kan Ingen erholde Borgerskab paa samme uden først at være optagen i Lauget. Nogle enkelte af Laugene ophæves strax *), nemlig a) de, som forfærdige Gjenstande, der kun attraaes i en ringe Mængde, og som derfor kun tælle nogle faae Medlemmer, saasom Sværdfegernes, Blytækkernes, Feldberedernes, Kandestøbernes og Knapmagernes, af hvilke intet for Øieblikket tæller over 8 Laugsmestere; b) de, hvis Drift fordre en betydelig

---

sidste til en Æresrettighed, som til Ex. i Preussen. Det nærmere herom hører til Communalvæsenets Sphære og forbigaaes derfor her.

*) For at berolige Forsvarerne af den saakaldte historiske Ret, bemærkes det, at der i alle gamle „Handwercksrechte" blandt Landsherrens Rettigheder anføres den at ophæve Laugene; (jvfr. til Ex. S. 102—115 i Ortloffs, og S. 58—65 i Weisers S. 21 nævnte Skrifter); hvilket den preussiske Landret ogsaa udtrykkeligen omtaler. Exempler paa at Landsherrerne ogsaa ofte have gjort Brug af denne Ret, ere alt anførte S. 134, 135, og in specie bør det her erindres at Christian den 4de i Aaret 1613 aldeles hævede Laugsvæsenet, og at dettes Afskaffelse oftere senere har været under Qvæstion. Laugsartiklerne ere nemlig ikke af nogen anden Natur end de andre almindelige Love og Anordninger, der ophæves naar Lovgiveren finder det tjenligt, og der er aldeles Intet i deres Oprindelse eller Form, som kan berettige til at ansee dem som Privilegier; og om vi endogsaa vilde forudsætte at de burde betragtes som saadanne, da ere de ikke confirmerede hverken af Frederik den 3die, Christian den 7de, Frederik den 6te eller Christian den 8de, og vare derfor selv i saa Tilfælde uden Gyldighed. Men selv uden Hensyn til alt det Anførte vilde det jo være høist eensidigt kun at tænke paa om Laugsvæsenets Ophævelse ikke muligen skulde gjøre et Indgreb i det ubetydelige Antal Laugsmesteres Rettigheder, men ikke at tænke paa at Laugsvæsenet er en aabenbar Retskrænkelse saavel med Hensyn til alle Statens øvrige Undersaatter som til de kommende Generationer.

Capital, hvisaarsag det mindre er at befrygte at Nogen letsindigen skulde begynde paa samme, saasom Garvernes, Mollernes, Brændevinsbrændernes og Jernkræmmernes og endeligen c) de, som forfærdige Handels Gjenstande, og derfor ere afhængige af Conjunkturene, som dog alligevel bestandig pludseligen kunne bevirke en Forstyrrelse i Ligevægten mellem Affætningen og Produktionen, saasom Dugmagernes, Toimagernes, Væverne, Bødkernes, Handskemagernes og Tobakspindernes.

Med Hensyn til alle andre Laug gives den Bestemmelse, at de efter 20 Aars Forløb, den 1ste Januar 1880 skulle være hævede *). Bagerlaugets Afslutning ophæves, dog saaledes at nye Bagerier i de første 20 Aar ikke kunne anlægges uden Bevilling, af hvilke der aarligen udstedes et vist Antal **).

*) Hvis de oven foreslagne Bestemmelser ikke skulde befindes hensigtsmæssige, kunde de maaskee ombyttes med de i Norge vedtagne, nemlig at ethvert Laug ophører, naar a) enten samtlige dets nuværende Mestere, eller de tilbageværende af disse ere enige om at hæve det, eller b) naar de nu for Tiden værende Mestere i samme enten ere døde eller udgaaede af Lauget.

**) For det Tilfældes Skyld at det mod Forventning skulde vise sig, at Eierne af de 55 kjøbenhavnske Bagergaarde, (thi et saadant Antal Bagergaarde findes der i Kjøbenhavn, og da der i Aaret 1811 kun var 49, maa der altsaa siden Aaret 1806, da den sidste Fastsættelse af de kjøbenhavnske Bagergaarde Antal til 50 skete, være udstædt Bevillinger til Anlæg af nye), skulde have en Ret til at fordre, at der ikke maa skee nogen Forøgelse af Bagergaardenes Antal (jvfr. S. 104), og det som Følge heraf skulde findes fornødent paa den ene Side paa engang at hæve Bagerlaugets Afslutning, men paa den anden Side tillige at erstatte de 55 Bagermestere det herved lidte Tab, (Noget hvorpaa Man dog i en Deel andre Stater ikke ved lignende Leilighed har indladt sig), bemærkes det, at i de første 10 Aar burde der formeentligen ikke være nogen Tale om Erstatning,

De skarpe Grændser mellem det Arbeide, som henhører til de forskjellige Laug ophæves, saaledes at en Deel af det under beslægtede Laug henhørende Arbeide bliver fælles for de til disse Laug hørende Mestere. Laugsartiklerne revideres *), og de nye Grændser for Laugets Arbeidsberettigelse fastsættes i samme. Omkostningerne ved at blive indskrevet i Laugene maae for Fremtiden ikke overstige det i Reskriptet af 10de April 1761 nævnte Beløb af 1 Rdlr. Bestemmelsen om de lovbefalede Drenge- og Svendeaar ved Handelslaugene ophæves, og ved disse Laug skal det ligesom ved Haandværkslaugene være Enhver tilladt at aflægge Svende- og Mesterprøve uden Hensyn til om han har erhvervet sig de hertil fornødne Kundskaber ved at tjene som Dreng og Svend, eller paa anden Maade. De ved enkelte Laug stedfindende særlige Betingelser for Optagelsen, og **in specie** de i Noten S. 117 nævnte, ophæves.

Til Medhjelper (Svend) kan enhver Laugsmester, Næringsdrivende eller Fabrikant betjene sig af hvem han vil, uden med Hensyn til Stand, Kjøn, Alder eller Antal i saa Henseende at være nogen Indskrænkning underkastet.

---

fordi den betydeligere Sum, der udfordres til en Bagergaards Indretning, vilde bevirke, at den forøgede Concurrence kun langsomt vilde indtræde. Efter disse 10 Aars Forløb burde de Berettigede da føre et antageligt Beviis for hvormeget deres Eiendom havde tabt i Værdi ved den frie Concurrences Indførelse, og dette Tab af Communen erstattes dem med 6 Procent aarlig, nemlig 4% Rente og 2% Amortisation i 28 Aar. Dette aarlige Rentebeløb vilde upaatvivlelig rigeligen indbringes ved den Forøgelse som Næringsskattens Totaludbytte vilde erholde ved den større Næringsfrihed.

*) Ved denne Revision synes Bestemmelserne i den i 7de Afsnit omtalte norske og würtembergske Lovgivning angaaende Laugsvæsenets Organisation fornemmelig at burde komme i Betragtning.

Det er ikke nødvendigt at have underkastet sig Svendeprøve for at kunne aflægge Mesterprøve; dog staaer det Enhver, der ønsker det, frit for at aflægge en saadan Prøve, i hvilket Tilfælde der da meddeles ham Beviis for at han har bestaaet samme.

Som Betingelse for at optages i Laugene fordres kun Aflæggelse af Dueligheds-beviis. Dette skeer ved Handelslaugene ved at underkaste sig den befalede Mesterexamen i dens nærværende Form. Ved Haandværkslaugene kan dette Beviis føres enten a) ved at underkaste sig en Prøve for en Commission bestaaende af videnskabeligen dannede Mænd og nogle Haandværksmestere, der ikke blot bør være theoretisk, saavel mundtlig som skriftlig ved Udarbeidelse af Tegninger, Overslag o. a. dl., men ogsaa praktisk; eller b) ved paa den hidtil brugelige Maade at gjøre Mesterstykke *) eller c) ved at fremlægge overeensstemmende, fordeelagtige og autoriserede Vidnesbyrd om en uafbrudt Forberedelse ved i det mindste 7 Aars Tjeneste som Lærling og Svend. Ved enkelte Haandteringer for Ex. Tømmermændenes, Murernes, Gibsernes, Rebslagernes, Guldsmedenes kan Dueligheds-

*) Der bør sørges for at Mesterstykket hverken er bekosteligt eller vanskeligt at afsætte, samt for at Vedkommende, naar Prøvestykket antages, intet har at betale for Adgangen til Værkstedet, hvor det forfærdiges, samt at ingen Partiskhed finder Sted ved Bedømmelsen, i hvilken Henseende Forskrifterne i §. 25—30 i den Norske Frdg. af 15de Juli 1839 kunne anbefales til Efterligning, især §. 29 og 30, hvori bestemmes, at Bedømmelsen skal skee af 5 sagkyndige Mænd, blandt hvilke der ikke maa være flere end to Mestere i det Haandværk, hvori Prøven aflægges, og at Grundene hvorfor et Mesterstykke forkastes skulle indføres i en Protokol, som alene benyttes til de ved Bedømmelsen af Mesterprøver forefaldende Forretninger, og af hvilken Udskrift paa Forlangende skal meddeles Vedkommende.

beviset kun føres ved Forfærdigelse af Mesterstykke efter de hidtil gjeldende Bestemmelser for sammes Beskaffenhed.

Naar der ikke findes Laug paa Næringen fordres der ikke Dueligheds-bevis som Betingelse for at erholde Borgerskab til Udøvelsen af dennes Drift med egne Hænder. Naar Vedkommende derimod vil have Borgerskab paa Næringens Drift ved Hjelp af Medhjelpere, da maa han føre Dueligheds-bevis, og erholder da, naar han har aflagt samme, tillige Ret til at føre Titel af „provet Mester". Ved Bevillingers Meddelelse skal for Fremtiden Princippet om fri Concurrence, (med nogle enkelte Undtagelser, til Ex. med Hensyn til Anlæg af Apotheker, Kroer og Skjenkesteder *), lægges til Grund, saa at Bevillingen ikke kan nægtes Nogen, der opfylder de Betingelser, som paa Grund af Næringens særegne Beskaffenhed maatte fordres, enten fordi Driftstedets locale Beliggenhed, eller de Næringsdrivendes Udueligheed eller Mangel paa Moralitet og Sæ-

*) Naar som Grund til at Apotheker bør undtages fra Reglen om fri Concurrence anføres, at Apothekerne ved Concurrencens Formindskelse bør sættes i en større Velstand, for at Publikum med Hensyn til Lægemidlerne herved kan have en Art af Garanti, da er dette et urigtigt Raisonnement. Kun den, der erholder Bevilling til selv at anlægge et Apothek, kommer ved den indskrænkede Concurrence i Velstand. Den, der kjøber et saadant, maa derimod nu betale en 30 til 40,000 Rdlr. mere for samme, end det vilde være værd naar Enhver kunde anlægge Apothek, og den Fordeel, han har ved Concurrencens Formindskelse, vil han have betalt til dens fulde Værd, saa at han slet ikke kan siges at være bedre faren end han vilde været, naar denne Næringsgreen havde været fri. Ved efterhaanden at meddele Bevillinger til nye Apothekers Anlæg bør denne Næringsgreen derfor visnok gradeviis gives tilbage til den frie Concurrence, og kun ved at fordre en høi Grad af Dueligheed bør Man søge at sikre sig i den omhandlede Henseende.

delighed, kunde true det offentlige Vel eller Politiformaals Opnaaelse *).

Enker og ugifte Fruentimmer, som enten ere over 35 Aar, eller formedelst Svaghed eller af anden særdeles Aarsag savne Adgang til paa lovlig Maade at ernære sig, kan Magistraten meddele Bevilling til Næringsdrift uden Hjelp af Svende og Drenge, naar de bringe antageligt Bevis for deres Dueligbed.

Enhver er berettiget til samtidigen at drive flere Næringsgrene, dog ikke uden med Hensyn til disse at være de samme Forpligtelser underkastet, som den, der vil drive et af disse særskilt, og saaledes at han desaarsag hver Gang han vil beskjeftige sig med en ny Næringsgreen gjør Anmeldelse derom for Magistraten, som da gjør den fornødne Antegning derom paa hans Borgerbrev. Dog kan i ethvert Tilfælde den, der er berettiget til at drive et Haandværk, tillige selv eller ved Svende drive andre Haandværk forsaavidt som disses Forbindelse med hiint udkræves til Frembringelse af noget heelt Fabrikat.

Enhver Haandværker og Fabrikant bør være berettiget til overalt, hvor han vil, at have Udsalg af sine Varer **en gros** og **en detail.**

Enhver Haandværksmester eller Fabrikant er berettiget til, fra hvilket Sted han finder tjenligst at forskrive og selv at fortolde de Redskaber og Materialier, som han behøver til sin Drift, og deraf at sælge til andre Mestere af samme Haandværk, men ikke til Andre. Ligeledes har han Ret til selv at udskibe og forsende de af ham forfærdigede eller forædlede Varer, saavel til udenlandske som til indenrigske Steder.

Fabriker, som drives med kongelig Bevilling, ere undtagne fra al Indskrænkning af Laug.

*) Jvfr. S. 150—152.

Forholdet mellem Mesterne og de Lærlinger, som tage Underviisning i Haandværket hos dem, bedømmes efter den derom affluttede Contrakt og de almindelige Love. Naar en Dreng derimod sættes i formelig Lære hos en Mester, saaledes at han erholder Kost og Vaaning sammesteds og til hans Opdragelses Fuldendelse undergives hans Optugtelse, da skal der opsættes en Lærekontrakt, som affluttes for Oldermanden eller Magistraten, og Staten skal forebygge Uretfærdighed ved dennes Afslutning, for saaledes ogsaa fra denne Side at beskytte de Umyndige, og navnligen paasee at Lærekontrakten ikke lyder paa længere Tid end 6 Aar. Mesterens Forhold til Lærlingen bør være det faderlige Forhold, (og ikke som for Dieblikket i Danmark Tyendeforholdet), og Mesterne bør ikke længere have den dem ved Forordning 21de Marts 1800 tilstaaede Ret til at overdrage deres Revselsesret over Drengene til Svendene, ligesom det i intet Tilfælde bør være dem tilladt at bruge deres Lærlinger til Haandværket uvedkommende Arbeider. At besøge Haandværksskoler og andre lignende Uddannelsesanstalter, skal enhver Mester være forpligtet at tillade sine Lærlinger. Ved Læreaarenes Ende proves Lærlingen, og naar det befindes at Mesteren ikke har givet ham den tilbørlige Underviisning, straffes han med en Mulkt. Den, der har bestaaet sin Svendeprove, erholder et Beviis herfor; men Svendeproves Afflæggelse er hverken Betingelse for at kunne gjøre Mesterstykke, eller for Ret til at arbeide hos en Mester som Medhjelper *).

*) Med Hensyn til Detaillen af Bestemmelserne angaaende Forholdet mellem Mester og Lærling kunne Bestemmelserne i den preussiske Lovgivning, (Zeller Polizeywissenschaft 12te D. S. 185—189 og 372—381), og i andet Cap. 2det Afsnit af den würtembergske, og Capitel 4 af den norske Næringslovgivning anbefales til Efterligning. Jvfr. 7de Afsnit, navnligen S. 156.

Enhver Mester, hvad enten han hører til Laug eller ikke, har Ret til at oplære Drenge uden at være indskrænket med Hensyn til Antallet.

Paa Opfindelsen af et nyt Fabrikat, et nyt Fabrikationsmiddel eller en ny Fabrikationsmethode, samt paa den første Indførelse af en saadan Opfindelse naar og saalænge samme i Udlandet kun udøves under Patent-Beskyttelse, kan erholdes Patent, dog ikke for en længere Tid end 10 Aar.

For at give Haandværksstanden en høiere Grad af Uddannelse saavel i industriel Henseende som i Almindelighed, bør der paa det alleromhyggeligste sørges ved forskjellige Slags Foranstaltninger og Bestemmelser *).

Taxter maa for Fremtiden ikke finde Sted.

Der forfattes en udførlig Anordning angaaende det hele Næringsvæsen, og denne revideres hvert 10de Aar.

Hvert 3die Aar optages statistiske Efterretninger i industriel Henseende, til Ex. angaaende Mesternes, Medhjelpernes og Lærlingernes Antal i Stæderne og i Landdistrikterne ved de forskjellige Haandteringer; angaaende hvor mange af Mesterne og Svendene, der ere gifte; hvor stort et Antal Næringsdrivende der i det paagjeldende Tidsrum er faldet Fattigvæsenet til Byrde, og til hvilke Næringsgrene disse henhøre; hvormange der har forandret Beskjæftigelse o. s. fr.

Der forfattes en tydelig Udsigt over Næringslovgivningens vigtigste Bestemmelser, af hvilken Enhver, der indskrives som

*) Jvfr. Bülau Staat und Industrie S. 181 ff. og Chaptal sur l'industrie française, 2den Deel, Side 399—309. Jvfr. om den preussiske Industriforening Zeller: Polizeywissenschaft 13de Deel, S. 449 ff., og angaaende den hannoverske, Aarene 1839 udgivne Skrift: „Das Königreich Hannover statistisch beschrieben."

Lærling, eller underkaster sig Svende- eller Mesterprove, eller tager Borgerskab, erholder et Exemplar *).

Ved en saadan Organisation af Næringsforholdene vilde de Bestemmelser, som nærmest foranledige de i det 6te Afsnit omhandlede skadelige Følger af det bestaaende System, være hævede, og en sig til Næringsfriheden betydeligen nærmende Tingenes Orden være indført, medens Man paa den anden Side vilde undgaae den Ulempe, som en uforberedt Indførelse af en fuldstændig Næringsfrihed muligen kunde medføre.

Det sidste Skridt i den omhandlede Retning vilde det da blive den næste Generation til Deel at gjøre; og naar dette var skeet, og Dueligheds-prover og Laugsvæsenet bortfaldet, og en fuldkommen Næringsfrihed traadt i Stedet for samme, da vilde det være Tid at tænke paa Indførelsen af de S. 85, 152, 170, og flere Steder omtalte frie Haandværksforeninger.

Af hvilken uberegnelig Vigtighed det er, at de omhandlede Forhold sættes paa den hensigtmæssigste Fod, fremlyser især naar Man erindrer at efter den sidste Folketællings Udvisende af hvert 1000 Mennesker i Danmark 183 finde deres Underhold ved industrielt Arbeide. Her handles saaledes om en Sag, som umiddelbart angaaer henved en Femtedeel af Nationens vigtigste Forhold, og middelbart berører det hele Folks Interesser

Frederik den 6te løste for et halvt Aarhundrede siden det Menneskerettighederne haanende Stavnsbaand og de paa **Landboeforholdene** hvilende Baand, og skjøndt Nationen i Tidernes

*) Mange af de for den i Aaret 1794 nedsatte, oftere omtalte, Commission indkaldte Haandværkssvende beklagede sig udtrykkeligen over at de vare uvidende om vor Næringslovgivnings Bestemmelser, og der er ingen Tvivl om, at til Ex. Bestemmelsen i Frdg. 21de Marts 1800 §. 6, om at Man ikke for at blive Mester behøver at tjene som Dreng og Svend, kun er lidet bekjendt i Publikum.

Løb senere modtog mangen en Velgjerning fra hans Haand, var der dog ingen som efter hans Død stod Taknemmeligheden i saa friskt et Minde som denne, ikke engang Stænderinstitutionens med Tidsaanden saa harmonerende nyligt modtagne Gave, og i Alt hvad der blev skrevet til Minde om den hensovede Fader, sporede Man tydeligen en særlig Varme og Begeistring hos Forfatterne, naar de berørte denne hans Virksomhed, der dog langt mindre end meget Andet umiddelbart berørte deres egen Interesser Christian den Ottende vil forhaabentlig løse de paa **Næringsforholdene** hvilende Baand og gjengive Nationen en ligeledes for Aarhundreder siden tabt, og ikke mindre hellig Menneskerettighed, nemlig den at kunne gjøre den frieste Anvendelse af egen Kraft, Dueligheb og Formue, uden i saa Henseende at være andre Indskrænkninger underkastet, end dem det almene Vel gjøre nødvendige, og Efterverdnen vil da herfor lønne ham med Taknemmelighedens eviggrønne Krands.

Sammenligning mellem de Næringsdrivendes Antal i Breslau i Aaret 1812, kort efter Næringsfrihedens Indførelse, og i Aaret 1822.

	1812. 62,780 Indvaanere.					1822. 78,865 Indvaanere.				
	Mestere, som vare forbundne i Haandværksforeningerne eller de saakaldte Laug	Mestere, der ikke høre til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Lærdrenge	Mestere, der vare forbundne i Laugsforbindelserne	Mestere, der ikke høre til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Lærdrenge
A. Haandværkere.										
Barberere	16	17	**33**	67	=	16	44	**60**	57	2
Bagere	73	42	**115**	180	29	87	74	**161**	140	22
„Blattbinder" (til Væverstole)	=	1	**1**	=	=	=	1	**1**	=	=
Bødkere	53	16	**69**	42	7	46	40	**86**	48	15
Bossemagere	=	5	**5**	5	=	=	6	**6**	6	=
Bronzearbeidere	=	=	**=**	=	=	=	1	**1**	=	=
Bogbindere	29	5	**34**	24	=	25	21	**46**	25	18
Børstenbindere	6	7	**13**	7	=	8	10	**18**	8	5
Conditore og Caffetiers	=	87	**87**	=	=	=	83	**83**	=	=
Destillateurer	77	15	**92**	=	=	44	85	**129**	=	=
Dreiere	34	4	**38**	26	1	39	30	**69**	31	17
Farvere	=	15	**15**	35	=	=	14	**14**	19	1
Filehuggere	=	3	**3**	4	=	=	4	**4**	4	2
Slagtere	120	6	**126**	48	4	115	51	**166**	50	3
Formstikkere	=	6	**6**	=	=	=	2	**2**	=	=
Friseurer	44	=	**44**	12	=	22	14	**36**	6	=
Messingstøbere	5	5	**10**	5	2	5	9	**14**	9	1
Garvere	38	=	**38**	44	=	36	=	**36**	23	3
Guld- og Sølvarbeidere	72	=	**72**	50	=	66	28	**94**	43	40
Glarmestere	19	8	**27**	11	=	18	16	**34**	4	4
Guldslagere	2	=	**2**	3	=	1	1	**2**	3	=
„Gräupner" (Grynmøllere)	33	7	**40**	=	=	24	14	**38**	=	=
Gjørtlere	27	=	**27**	25	2	18	25	**43**	16	7
Handskemagere	18	6	**24**	19	=	14	28	**42**	39	7
Grovsmede	31	11	**42**	50	6	38	9	**47**	71	11
Hattemagere	21	5	**26**	21	2	17	15	**32**	25	8
Instrumentmagere, musikalske	=	24	**24**	13	=	=	39	**39**	50	5
Instrumentmagere, chirurgiske	=	3	**3**	3	=	=	1	**1**	1	=
Kammemagere	=	20	**20**	12	3	=	18	**18**	12	9
„Kammsetzer"	12	=	**12**	6	=	9	=	**9**	1	=
Blikkenslagere	16	5	**21**	18	1	16	14	**30**	10	16
Knapmagere	=	16	**16**	7	=	=	22	**22**	6	1
Kurvemagere	21	14	**35**	26	=	18	17	**35**	18	9
Kobbertrykkere	=	5	**5**	1	1	=	6	**6**	1	=

	1812.					1822.				
	Mestere, som vare forblevne i Haandværksforeningerne efter de saakaldte Laug	Mestere, der ikke høre til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Læredrenge	Mestere, der vare forblevne i Laugsforbindelserne	Mestere, der ikke høre til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Læredrenge
Kobbersmede	12	=	12	12	=	14	1	15	12	5
Kobberstikkere	=	1	1	1	=	=	2	2	2	=
Bundtmagere	40	27	67	27	=	50	23	73	33	2
„Lederzurichter"	=	5	5	=	=	=	12	12	=	=
Læderlakerere	=	1	1	=	=	=	1	1	=	=
Malere og Lakerere	25	26	51	18	=	10	67	77	21	3
Maltgjørere	10	=	10	11	=	9	3	12	19	2
Murere	9	=	9	67	=	9	1	10	219	41
Mekanici	=	2	2	3	1	=	4	4	6	2
Knivsmede	=	2	2	2	1	=	2	2	1	=
Møllere	10	3	13	32	=	9	=	9	=	=
Huemagere	=	=	=	=	=	=	7	7	=	=
Naalemagere	48	=	48	15	=	30	=	30	9	4
Nagelsmede	=	16	16	16	3	=	37	37	49	5
Orgelbyggere	=	2	2	3	=	=	3	3	3	=
Pergamentmagere	3	=	3	1	=	1	1	2	=	=
Peberkagebagere	6	=	6	10	1	6	2	8	=	=
Possementmagere	21	17	38	19	1	23	23	46	26	5
Modehandlere	=	35	35	=	=	=	57	57	=	=
Hjulmagere	29	=	29	12	6	24	20	44	26	11
Sadelmagere	23	10	33	39	3	24	40	64	44	25
Skjærslibere	=	14	14	9	=	=	9	9	4	=
Kleinsmede	26	24	50	49	5	21	71	92	62	30
Skrædere	388	40	428	189	5	230	437	667	300	54
Hagelstøbere	=	2	2	=	=	=	1	1	2	=
Skomagere	83	321	404	230	10	86	555	641	300	128
Sværdfegere	3	=	3	7	=	3	2	5	=	=
Sæbesydere	19	4	23	23	2	20	7	27	27	7
Reebslagere	12	3	15	14	3	13	1	14	12	5
Soldmagere	2	5	7	=	=	3	4	7	=	=
Sporemagere	=	5	5	4	=	=	5	5	2	=
Brolæggere	=	3	3	3	=	=	2	2	4	=
Skifertagdækkere	=	1	1	3	=	=	1	1	3	=
Strømpevirkere	30	=	30	5	=	24	17	41	10	=
Klokkestøbere	3	=	3	3	=	1	=	1	3	=
Stolemagere	=	25	25	28	=	=	8	8	=	=
Tapetserere	15	1	16	7	1	15	14	29	12	5
Snedkere	83	104	187	158	3	77	245	322	208	68
Pottemagere	9	1	10	53	=	8	4	12	49	4
Dugmagere	136	=	136	49	5	63	=	63	33	2
Overskjærere	10	1	11	14	2	8	3	11	28	4
Uhrmagere	18	12	30	25	1	14	32	46	20	7

	1812.					1822.				
	Mestere, som vare forbleven i Haandværksforeningerne eller de saakaldte Laug	Mestere, der ikke hørte til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Læredrenge	Mestere, der vare forbleven i Laugsforbindelserne	Mestere, der ikke hørte til nogen Laugsforbindelse	Summa	Svende	Læredrenge
Vorstabelmagere	=	5	5	5	=	=	5	5	2	=
Badtmagere	=	7	7	=	=	=	16	16	=	=
Tridsemagere	=	4	4	3	=	=	3	3	3	2
Kandestøbere	4	1	5	1	=	4	4	8	1	=
Tømmermænd	9	6	15	104	=	8	6	14	189	33
Toismede	2	4	6	1	=	9	=	9	1	=
„Züchner"	104	15	119	199	=	89	=	89	55	1
Brændevinsbrændere	69	=	9	=	=	74	=	74	=	=
Summa	2028	1113	3081	2138	111*	1661	2500	4151	2526	661

B. Kjøbmænd.	1812	1822
Reciperte paa Børsen	260	256
Kun patenterte	110	195
Penge= og Varemæglere	52	51
Summa	422	502

C. Detailhandlere.	1812	1822
Agenter og Mæglere af alle Slags	163	239
Antiqvarer	5	4
Baand= og Kniplingshandlere	2	8
Vexelerer	16	4
Handlende med Billeder og Sange	14	5
Brillehandlere	=	2
„Heringer" (et Slags Høkere)	22	26
Handlende med Bronzebeslag	=	1
Jernhandlere	5	3
Fjederhandlere	2	4
Hør= og Garnhandlere	=	1
Galanteri= og Modehandlere	14	10
Handlende med Gibsfigurer	=	1
Handlende med Glasvarer	=	7
Handlende med gammelt Guld og Sølv	1	1
Kornhandlere	13	40
Høkere	375	290
Brændehandlere	36	18
Trævarehandlere	=	8
Juvelere	4	1
Kalkhandlere	=	4
Øl= og Brændevinsudskjenkere	166	146
„Kurzwaarenhändler" (ɔ: Folk som holde Krambod af Varer, der sælges stykkevis)	22	29
Bissekræmmere	23	86
Læderhandlere	12	23
Folk som holde Bord paa Markeder („Marktzieher")	24	85
Meelhandlere	61	42
Meubel=Handlere og Udleiere	3	13
Mollesteenshandlere	=	1
Porcellainshandlere	2	2
Papirhandlere	2	4
„Partkræmer"	72	44
Hestehandlere	9	16
Pibehandlere	10	2

*) Aarsagen til det mærkværdigen ringe Antal Læredrenge, som Tabellen for 1812 udviser, maa vistnok søges i, at Størstedelen af de ved Næringsfrihedens Indførelse værende Læredrenge strax ere gaaede over til at blive Svende eller Mestere. I Aaret 1822 sees Forholdet allerede at have forandret sig, og Lærlingernes Antal, som i Aaret 1812 kun var 111 var i samme 661. Skrædderlærlingernes Antal, som i Aaret 1812 kun var 5, beløb sig i Aaret 1822 til 54, og Skomager= og Snedkerlærlingernes Antal, som i 1812 kun var respektive 10 og 3, var i Aaret 1822 derimod 128 og 68.

	1812	1822
Handlende med Posfementmagervare	=	2
Pelsværkhandlere	23	15
Farverødthandlere	=	5
Handlende med Hestehaar	2	1
Frøhandlere	7	6
Salthandlere	20	30
„Schnitwaarenhändler" (Folk som holde Krambod med Varer, der sælges alenviis)	44	60
Steenkulshandlere	=	6
Lærredskræmmere	21	30
Speilhandlere	1	1
Handlende med Specerivare	43	39
Tobakshandlere	15	11
Traadhandlere	34	26
Klædehandlere	9	10
Handlende med Uhre	3	9
Viktualiehandlere	47	77
Oxæghandlere	6	5
Viinhandlere	10	8
Vildthandlere	3	4
Uldhandlere	3	4
Teglsteenhandlere	=	7
Folk, som handle med gamle Sager	251	158
Summa	1620	1684

D. Fabrikanter.

Bomuldsvarefabrikanter	3	2
Chemiske Artiklers Fabrikanter	4	9
Cichorie = Fabrikanter	31	2
Pennepose —	5	2
Fiskebeen = Fabrikanter	=	2
Kattun —	17	7
Kort —	1	1
Læder —	3	5
Maskinspinderi —	=	1
Senneps —	=	1
Straahatte —	2	5
Lak —	6	6
Vogn —	6	2
Voxdug —	2	2
Summa	80	47

E. Forskjellige andre Næringsdrivende.

Leiebibliothekarer	9	5
Leverandeurer	19	3
Marionetspillere	=	1
Pantelaanere	10	15
Lithographer og Bogtrykkere	4	6
Eddikebryggere	6	3
Olieraffinadeurer	=	1
Oliemøllere (Oelschläger)	9	5
Gjestgivere	38	24
Skippere	36	71
Fragt= og Vognmænd	74	126
Spiseværter	25	46
„Hürdler" (en Art Vognmænd)	19	18
Kroholdere	117	120
Fiskere	45	38
Skorsteensfeiere	4	6
Summa	415	488

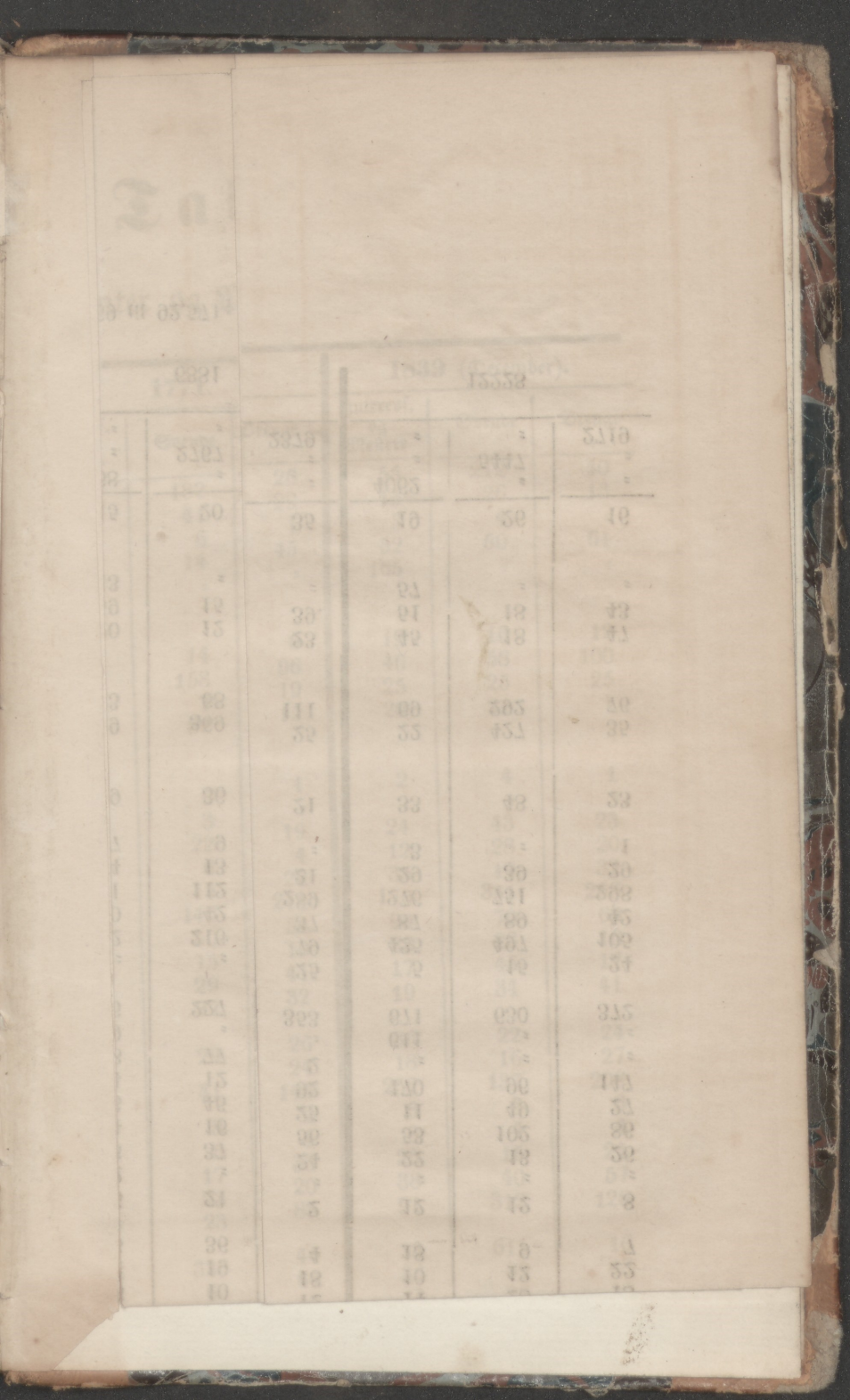

1822		1812	1822
2	Fiskebeen = Fabrikanter	=	2
15	Kattun —	17	7
5	Kort —	1	1
1	Læder —	3	5
6	Maskinspinderi —	=	1
30	Senneps —	=	1
	Straahatte —	2	5
	Lak —	6	6
60	Vogn —	6	2
6	Vorbug —	2	2
30	Summa	80	47
1			
39			
11	**E. Forskjellige andre Næringsdrivende.**		
26			
10			
9	Leiebibliothekarer	9	5
77	Leverandeurer	19	3
5	Marionetspillere	=	1
8	Pantelaanere	10	15
4	Lithographer og Bogtrykkere	4	6
4	Eddikebryggere	6	3
7	Olieraffinadeurer	=	1
158	Oliemøllere (Oelschläger)	9	5
1684	Gjestgivere	38	24
	Skippere	36	71
	Fragt- og Vognmænd	74	126
	Spiseværter	25	46
	„Hürdler" (en Art Vognmænd)	19	18
	Kroholdere	117	120
2	Fiskere	45	38
9	Skorsteensfeiere	4	6
2	Summa	415	488
2			

Tabel

over Antallet paa de kjøbenhavnske Laugs Interessenter og Mestere, samt Svende og Drenge til forskjellige Tidspunkter.

	1727.	1743.	1756.	1766.			1771.			1791.			1811.			1824.			1839 (December).		
	Interessenter og Mestere	Interessenter og Mestere	Interessenter og Mestere	Interess. og Mestere	Svende	Drenge	Interess. og Mestere	Svende	Drenge	Interess. og Mestere	Svende	Drenge	Interess. og Mestere	Svende.	Drenge.	Interess. og Mestere	Svende	Drenge	Interess. og Mestere	Svende	Drenge
1. Bagere	47	50	47	48	175	15	48	182	11	52	211	7	49	191	13	56	200	26	55	212	40
2. Barberere	20	20	19	17	39	9	15	41	4	18	39	15	17	12	27	18	32	29	15	26	13
3. Blytækkere	8	10	10	8	4	3	7	6	4	7	3	4	6	2	3	3	3	1	3	4	=
4. Bogbinbere	11	21	21	30	18	17	28	14	14	38	28	25	38	33	11	38	34	45	52	50	61
5. Brændevinsbrændere (faste Folk 1824 . . 335. 1839 . . 247).	200	328	314	314	=	=	280	=	=	304	=	=	318	=	=	242	=	=	165	=	=
6. Bundtmagere	8	7	6	14	13	4	16	14	5	14	22	5	8	4	1	12	9	6	19	16	12
7. Bødkere	30	38	42	41	174	99	38	158	86	57	154	66	39	50	40	47	124	96	46	58	100
8. Dreiere	9	9	19	15	10	11	12	7	11	18	11	10	17	16	7	18	20	19	25	25	25
9. Dugmagere og Overkjærere (à parte Arbeidere 1824 380. 1889 85).	=	16	25	33	138	42	24	82	7	23	108	16	44	112	27	24	68	15	20	21	1
10. Feldberedere	6	5	6	4	8	2	5	6	=	3	5	=	3	3	=	3	4	1	2	4	1
11. Færgemænd	6	7	8	8	9	=	6	3	=	3	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
12. Garvere	25	30	27	22	18	31	18	22	18	20	23	16	31	48	11	31	50	19	24	43	23
13. Gjørtlere	18	17	23	17	14	8	10	6	11	11	9	9	13	6	7	10	17	4	12	28	20
14. Glarmestere	12	15	15	21	14	9	20	15	22	24	17	29	33	11	11	38	20	22	35	17	32
15. Grov- og Kleinsmede	97	113	119	112	158	156	104	140	146	98	175	141	113	255	85	148	298	214	170	351	268
16. Guldsmede	30	46	61	73	71	88	64	50	44	65	54	62	83	71	57	87	76	54	99	70	60
17. Handskemagere	15	16	21	23	11	7	24	15	10	13	12	8	14	20	2	22	24	10	28	23	16
18. Hattemagere	11	13	12	12	32	7	13	29	9	13	44	14	22	78	19	21	61	41	17	45	17
19. Hjul- og Kathmagere	19	23	15	13	28	21	16	22	26	16	29	26	16	20	18	20	21	32	19	34	41
20. Hørkræmmere	49	49	38	36	26	35	38	29	41	39	27	42	32	26	25	36	18	26	36	22	24
21. Jsenkræmmere og Urtekræmmere } For Aaret 1807 eet Laug	47	89	79	84	45	111	85	41	95	107	57	120	{19 88	15 51	18 103	22 188	17 116	24 146	18 252	16 137	27 208
22. Kandestøbere	8	11	12	13	12	3	11	8	6	6	5	3	3	=	2	7	2	2	6	3	3
23. Knapmagere	14	20	16	19	9	3	19	5	6	11	6	2	10	3	4	13	2	4	8	4	4
24. Kobbersmede	11	11	14	14	23	14	17	17	16	18	23	18	27	31	12	26	30	33	25	15	24
25. Lygtemagere (Blikkenslagere)	7	7	10	13	12	16	13	23	9	10	11	10	13	20	10	15	14	20	38	40	57
26. Malere	25	37	36	48	39	51	40	23	34	44	73	55	61	120	25	72	133	88	91	312	126
27. Muurmestere, Gibsere og Steenhuggere	17	35	22	31	321	114	33	333	101	36	461	74	36	440	13	38	475	44	33	611	16
28. Mollere	24	22	21	24	50	43	23	63	45	24	70	31	22	38	29	30	77	66	36	89	48
29. Naalemagere	ei da	i Laug	6	9	21	7	8	10	8	10	13	11	10	12	7	11	12	12	14	28	18
30. Nagelsmede	=	=	8	10	11	3	11	19	2	10	22	8	9	7	1	9	14	18	10	12	22
31. Parykmagere	40	69	75	73	54	85	63	36	71	86	26	89	46	5	2	24	5	4	18	9	7
32. Posfementmagere	19	19	30	27	28	10	25	21	6	17	12	5	11	12	8	11	5	2	12	12	8
33. Pram- og Steenførere	21	19	23	22	=	=	22	=	=	89	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
34. Reebslagere	12	12	15	11	36	36	16	37	31	16	40	20	19	32	37	19	49	24	22	13	26
35. Sadelmagere	20	19	11	22	20	30	24	16	20	32	23	30	36	41	74	33	56	56	53	102	86
36. Seil-, Flag- og Compasmagere	6	6	10	11	52	31	13	46	30	10	89	35	9	11	27	7	62	25	11	49	27
37. Silke-, Ulden og Lærredskræmmere	42	60	154	59	19	53	64	12	59	80	32	47	63	28	67	147	70	92	170	96	147
38. Silkevævere	5	10	216	12	115	56	8	77	9	5	91	19	2	14	3	2	=	2	=	=	=
39. Skippere	184	197	80	315	=	=	319	=	=	643	=	=	861	=	=	751	=	=	611	=	=
40. Skomagere	130	197	224	273	281	191	266	227	119	329	289	209	417	176	257	471	468	353	671	630	372
41. Skorsteensfeiere	=	=	=	=	=	=	=	=	=	4	11	19	6	12	15	6	12	25	5	15	24
42. Skrædere	145	203	139	276	283	90	322	216	80	345	319	97	417	215	104	372	345	79	425	497	105
43. Slagtere	32	30	43	45	97	17	40	42	37	39	48	24	69	120	41	89	124	37	87	89	42
44. Snedkere	46	124	09	124	161	166	121	112	126	109	140	180	197	262	181	236	295	289	276	751	298
45. Stolemagere	10	14	17	15	14	21	14	13	15	19	18	22	35	30	29	22	27	21	29	39	29
46. Sværdfegere	15	10	11	12	10	7	7	9	5	8	10	5	5	6	=	2	2	=	3	=	1
47. Tobaksspindere, de privilegerede Fabrikker iberegnede (à parte Arbeidere 1824 438. 1839 390).	18	20	22	31	27	21	39	36	13	26	45	24	37	35	21	31	49	21	33	48	23
48. Tommermestere	27	34	28	23	380	126	29	369	51	19	385	129	28	367	11	26	304	25	22	427	35
49. Toimagere (à parte Arbeidere 1824 92. 1839 215).	=	8	16	25	103	17	23	68	8	27	126	39	15	39	1	35	199	111	69	292	76
50. Uhrmagere	ei da	i Laug	16	15	16	15	20	12	28	32	16	17	33	12	17	26	16	23	45	18	47
51. Vinhandlere og Fasbindere	39	46	55	57	17	58	59	15	47	53	19	48	54	18	21	42	18	39	51	18	43
52. Vognmænd (faste Folk 1824 . . 271. 1839 . . 172).	27	32	22	16	=	=	13	=	=	16	=	=	17	=	=	41	=	=	57	=	=
53. Væverе	36	24	22	14	6	32	15	20	=	11	28	8	16	10	4	16	44	35	19	26	16
Summa Interessenter og Mestere	1648	2218	2310	2604	=	=	2568	=	=	3127	=	=	3580	=	=	3714	=	=	4062	=	=
Summa Svende	2012	2501	3806	=	3222	=	=	2767	=	=	3479	=	=	3140	=	=	4121	=	=	5447	=
Summa Drenge	1709	1850	2282	=	=	1991	=	=	1546	=	=	1893	=	=	1506	=	=	2379	=	=	2719
Summa Summarum	5369	6569	8398	7817			6881			8499			8226			10214			12228		

Kjøbenhavns Folkemængde beløb sig, efter Folketællingerne, i Aaret 1769 til 92,571; i Aaret 1787 til 90,030; i Aaret 1801 til 100,975 og i Aaret 1834 til 119,292.

Tabel

over de forskjellige Næringsdrivendes Antal i de af Baierns Kjøbstæder, som have over 6000 Indvaanere, i Aaret 1825 da Laugsvæsenet blev afskaffet og i Aaret 1830.

	München	Nürnberg	Augsburg	Würzburg	Regensburg	Bamberg	Fürth	Bayreuth	Ansbach	Erlangen	Passau	Landshut	Aschaffenburg	Schwabach	Ingolstadt	Eichstädt	Straubing	Amberg	Meiningen	Hoff	Schweinfurt	Kempten	Neuburg
										Befolkning:													
Aar $18\frac{24}{25}$	67530	31665	29753	22079	18826	18381	13015	12732	11086	9325	9299	7661	7142	7516	7512	7039	6671	7058	6897	6437	6371	5854	5693
Aar $18\frac{29}{30}$	77802	39573	29133	22674	18748	17854	13978	13564	11984	9557	8199	7502	7152	7513	6529	6072	7056	7171	6806	6781	6631	6492	6055

Haandværkere i Aaret $18\frac{24}{25}$ og $18\frac{29}{30}$:

	Best.	Tilv.	Best.	Tilv.	Best.	Tilv.	Best.	Tilv.	Best.	Tilv.	Best.	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.	Best	Tilv.
Bagere	69	22	76	1	86	÷1	45	5	41	4	29	2	47	÷4	52	5	39	1	31	=	26	2	19	=	31	÷2	17	=	25	1	24	÷1	23	=	35	÷1	48	2	33	6	29	3	38	1	24	=
Conditorer	17	5	33	=	7	3	10	3	10	5	10	1	7	÷1	4	1	7	=	10	3	5	=	1	=	3	3	8	3	2	=	2	=	3	=	4	=	7	=	7	=	9	=	3	÷2	4	÷2
Meelhandlere	39	36	91	1	54	11	20	8	11	5	12	2	40	÷5	13	7	25	5	14	4	11	=	12	2	14	10	20	1	15	1	13	=	1	6	11	2	25	2	25	2	12	÷2	16	24	11	÷2
Slagtere	96	10	63	9	90	12	42	7	32	9	37	8	69	÷14	37	5	4	2	18	5	17	1	23	=	40	6	18	=	13	1	26	÷1	22	=	26	1	72	1	72	1	31	1	34	7	18	=
Sædesydere	12	7	19	3	7	4	25	3	7	=	11	2	11	3	5	1	10	1	7	1	4	=	4	=	7	2	7	4	3	=	3	=	3	=	3	=	3	=	2	=	10	÷1	2	1	4	1
Værtshuush.	164	42	361	47	66	9	44	9	101	4	95	11	135	10	18	3	103	1	109	÷3	99	=	14	=	63	4	19	÷2	34	=	35	=	15	=	19	=	38	÷15	16	3	12	=	42	13	42	2
Bødkere	23	1	73	9	31	6	63	=	16	5	24	6	17	=	19	3	24	3	9	3	6	1	8	=	18	1	7	4	4	=	7	=	6	=	8	=	17	5	8	=	86	=	13	3	6	=
Farvere	7	1	11	1	19	7	6	2	6	1	5	=	5	÷1	5	=	4	=	3	=	4	=	5	=	3	4	3	=	2	=	2	=	3	=	3	=	5	÷1	5	4	4	=	5	1	1	=
„Flaschner" (et Slags Blikkenslagere)	9	10	55	10	9	2	6	8	9	3	5	4	7	5	5	=	6	=	7	2	2	=	2	=	3	4	4	=	1	=	2	=	2	1	3	=	4	=	3	=	12	2	3	=	1	=
Glarmestere	15	8	10	2	16	=	13	=	4	4	9	=	4	1	6	1	7	1	3	=	5	=	3	=	6	3	3	1	3	=	3	=	2	1	3	=	5	=	7	1	8	2	5	1	5	=
„Hanfner" (Horsvingere?)	14	6	24	=	13	1	15	1	6	6	13	=	7	=	7	1	6	1	6	=	6	=	3	=	13	=	4	2	3	=	2	=	2	=	3	=	8	2	6	=	19	=	9	=	3	=
Kobbersmede	8	3	7	1	10	=	5	=	5	=	3	2	3	=	3	÷1	3	1	2	÷1	2	=	2	=	3	2	2	=	2	=	3	=	3	=	2	=	5	=	4	=	5	3	2	=	3	=
Muurmestere	6	7	15	6	8	1	7	2	5	=	6	1	8	÷1	6	÷3	7	=	3	=	3	=	2	=	8	2	4	÷1	2	1	1	=	2	=	2	=	3	÷1	5	=	13	2	5	=	2	=
Tømmermest.	6	6	10	6	8	=	7	=	5	=	6	1	5	=	3	2	5	=	4	=	3	=	4	=	2	1	6	2	2	1	3	=	4	=	2	1	3	=	6	=	2	2	12	1	5	÷1	2	1
Nagelsmede	4	6	23	2	7	4	4	2	4	2	4	=	3	=	6	1	4	=	2	1	4	=	2	1	6	2	2	1	3	=	4	=	2	1	3	=	6	=	2	2	12	1	5	÷1	2	1
Garvere	10	4	13	2	12	1	18	=	8	=	16	3	3	=	10	8	5	÷1	11	=	5	=	7	2	9	2	3	1	4	=	7	=	6	=	7	=	25	1	23	4	9	1	11	1	5	=
Saddelmagere	19	5	18	3	12	3	12	4	10	4	12	4	11	2	14	7	12	=	9	1	5	=	5	=	5	1	5	2	4	1	5	=	7	1	4	=	10	=	11	=	17	4	6	4	6	=
Kleinsmede	33	22	30	2	16	8	18	3	11	1	12	4	19	2	14	1	13	÷1	11	3	4	=	5	=	12	=	5	=	4	1	5	=	4	=	4	=	14	2	7	2	11	4	8	3	5	÷1
Skrædere	122	92	167	57	147	19	89	41	82	26	59	17	55	6	67	5	71	9	50	5	31	2	32	=	45	=	25	6	20	1	42	=	29	=	36	÷3	40	3	31	17	25	3	18	8	28	2
Snedkere	54	54	83	14	55	10	39	22	26	5	24	9	150	30	16	4	23	3	23	2	10	1	5	1	33	=	10	2	5	1	10	÷1	6	1	7	3	19	2	10	3	13	5	13	7	11	2
Grovsmede	12	9	17	1	11	=	12	=	12	=	8	=	5	=	10	7	12	=	5	1	7	=	6	1	4	1	6	=	6	1	6	=	3	3	7	1	6	4	8	2	11	=	6	8	5	=
Skomagere	95	97	211	51	145	39	111	43	92	48	88	26	99	27	59	26	70	8	46	9	31	5	31	8	69	2	30	6	22	8	27	=	28	5	32	9	52	11	47	12	72	7	29	13	21	3
Reebslagere	13	5	12	=	8	=	11	7	5	=	8	1	4	=	7	1	5	=	4	=	2	=	3	=	2	1	4	=	3	=	4	=	4	=	4	=	5	÷3	6	1	5	=	3	2	4	÷1
Hjulmænd	9	2	8	3	7	2	9	1	7	3	8	2	4	=	7	1	5	=	4	=	2	=	3	=	2	1	4	=	3	=	4	=	4	=	4	=	5	÷3	6	1	5	=	3	2	4	÷1
Væverе	73	3	104	÷3	372	24	24	3	25	6	47	3	40	5	65	10	22	=	20	3	19	1	16	=	16	÷4	43	1	10	=	16	=	11	=	10	1	16	5	113	21	20	6	16	11	15	=
Feldberedere	6	2	3	÷2	2	1	5	=	3	=	3	1	=	=	8	÷1	5	=	3	12	4	=	3	1	2	=	3	=	2	=	2	=	6	÷1	=	=	2	=	2	÷1	6	1	7	1	=	=	2	=
Teimagere	=	=	1	=	=	2	1	=	3	=	=	=	=	=	4	=	11	=	1	1	=	=	=	=	1	=	2	=	2	=	6	÷1	=	=	2	=	2	÷1	6	1	7	1	=	=	2	=
Kræmmere og Handlende	151	64	328	31	220	12	94	19	109	19	147	19	330	=	73	17	129	÷6	28	÷7	55	9	25	3	34	12	79	÷26	11	2	30	=	40	12	43	5	47	=	38	18	102	9	42	24	27	7
Summa	1086	529	1866	258	1438	181	755	194	655	160	701	129	1088	65	542	113	640	28	446	46	374	22	246	19	460	52	347	4	211	21	293	÷3	238	32	287	19	498	27	446	104	590	58	350	131	263	13